

जैन साहित्य संशोधक ग्रन्थमाला ७.

श्रीजिनभद्रगणि-क्षमाश्रमण-विरचितं

जीतकल्प-सूत्रम्

(विषमपदव्याख्यालंकृत-सिद्धसेनगणिसन्दृढ

बृहच्चूर्णिसमान्वितम्)

संपादक

मुनि जिन विजय

प्रकाशक

जैन साहित्य संशोधक समिति

अ म दा बा द

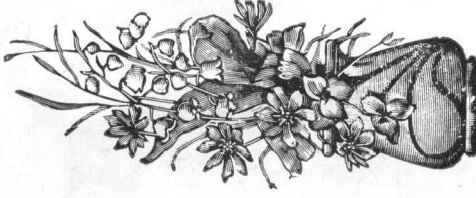
वीराब्द २४५३]

[विक्रमाब्द १९८३.

सद्गत मोदी श्रीयुत प्रेमचंद दोलतराम स्मारक-ग्रन्थांक ?

अमदावाद निवासी सद्गत श्रावक श्रीयुत प्रेमचंद दोलतराम मोदीना पुण्यस्मरणार्थ, तेमना खेही रा. व. श्रीगिरधरलाल
उत्तमराम पारेख, बी. ए., एल.एल. बी., (पब्लिकप्रोसीक्युटर-अमदावाद) एमणे अर्पण करेला द्रव्यमांथी

आ ग्रन्थ प्रकाशित करवामां आव्यो छे.

जैन साहित्य
संशोधक ग्रन्थमाला

जीतकल्प-सूत्र

संपादक—
मुनि जिन विजय

अस्य जीतकल्पसूत्रस्य प्रथमप्रकाशनकर्तृभ्यः
जर्मनि-विषयवास्तव्य-अध्यापक
श्री अन्स्ट लॉयमान्
(Ernst Leumann)
नामधेय-पण्डितप्रवरेभ्यः
समर्पितमिदं ग्रन्थरत्नम्
सम्पादकेन

जैन साहित्य संशोधक ग्रन्थमाला

ग्रन्थाङ्क ७.

श्रीजिनभद्रगणि-क्षमाश्रमण-विरचितं

जीतकल्प-सूत्रम्

[श्रीचन्द्रसूरिसन्द्भ-विषमपदव्याख्याविभूषित-
श्रीसिद्धसेनगणिकृत-
बृहच्चूर्णिसमन्वितम्]

संशोधक तथा संपादक

मुनि जिन विजय

[आचार्य-गुजरात पुरातत्त्व मन्दिर-अमदाबाद]

प्रकाशक

जैन साहित्य संशोधक समिति

(अमदाबाद)

[ख्रि० सं० १९२६]

[मूल्यं रूप्यक-त्रयम्]

[वि० सं० १९८२]

Printed by Ramohandra Yesu Shedge, at the Nirnaja Sagar Press,
26-28, Kolbhat Lane, Bombay.

Published by—
Muni Jina Vijayaji,
(Jaina Sāhitya Sams'odhaka Samiti)
AHMEDABAD.

संपादकीय प्रस्तावना

आधारभूत प्रतिओनो परिचय

जीतकल्पसूत्रनी प्रस्तुत आवृत्ति नीचे जणावेली हस्तलिखित प्रतिओना आधारे तैयार करवामां आवी छे:—

[१] जीतकल्पसूत्र मूलपाठ.

- (A) ताडपत्र ऊपर लखेली बृहच्चूर्णिसाथेनी, पूनाना भांडारकर ओरिएण्टलरीसर्च इन्स्टीट्यूटमांना राजकीय ग्रन्थ संग्रहनी ।
- (B) कागळ ऊपर लखेली केवळ मूलमात्रनी ३ पानानी, गूजरातपुरातत्त्वमन्दिरमां (अमदाबाद) ना संग्रहनी ।
- (C) तिलकाचार्यकृत वृत्तिसमेतनी श्रीयुत के. प्रे. मोदी मारफत आवेली ।
- (D) जर्मन विद्वान् डॉ. अर्नेस्त लॉयमान संपादित अने Sitzungsberichte der Koniglich Preussischen Akademie der Wissenschaften, Berlin, 1892. मां रोमनाक्षरमां मुद्रित ।

[२] सिद्धसेनसूरिकृत बृहच्चूर्णि.

- (A) पूनाना भांडारकर ओरिएण्टल रीसर्च इन्स्टीट्यूटमांना संग्रहमांनी ताडपत्रनी नं. २३; १८८०-८१ वाळी प्रति । ए प्रतिने आ आवृत्तिमां पाठान्तर सूचववा माटे A संज्ञा आपवामां आवी छे । ए प्रतिमां लेखनकाल आपेलो नथी पण लीपिनी आकृति ऊपरथी ते विक्रमना १२ मां सैकामां लखाएली होय तेम लागे छे । प्रति बहु शुद्ध नथी । एमां मूल सूत्र-पाठ पूर्ण आपेलो छे ।
- (B) उक्त संग्रहमांनी ताडपत्रनी नं. २४ ; १८८०-८१ वाळी बीजी प्रति । ए प्रतिना पाठान्तर सूचववा माटे, एने अहिं B संज्ञा आपी छे । ए, प्रमाणमां कांईक वधारे शुद्ध छे । हांसियाओमां घणी जग्ग्याए टूंकं टिप्पणो पण आपेलां छे । पण एनां अन्तनां केटलांक पांनां नष्ट थई गयां छे तेथी एनो पण लेखनकाल ज्ञात थई शक्यो नथी । वर्णाकृति ऊपरथी अनुमाने ए १३ मा सैकामां लखाएली होय तेम जणाय छे ।

[३] श्रीचंद्रसूरिरचित चूर्णिविषमपद्व्याख्या.

- (A) श्रीयुत के. प्रे. मोदी मारफत मळेली मुनिवर्य्य श्रीहंसविजयजीना शास्त्रसंग्रहमांनी कागळ ऊपर लखेली नवीन प्रति ।
- (B) आचार्य श्रीविजयनेमी सूरिना संग्रहमांनी ए ज जातनी बीजी प्रति ।
आ बने प्रतिओ कोई एक ज मूल प्रति ऊपरथी लखाएली नवीन नकलो छे । प्रतिओ सामान्यरीते बहु ज अशुद्धतावाळी छे । जूनी प्रतिनी लीपिना वळणने बराबर नहीं सम-

જનાર એવા કોઈ સીસાડ લહિયાઓના હાથે આ નકલો થઈ છે તેથી એમાં, એ લહિયાઓએ, એક અક્ષરના બદલે બીજો અક્ષર લખી નાંચી, ગ્રન્થની અશુદ્ધિમાં ઘણો વધારો કરી દીધો છે । ઉદાહરણ તરીકે—‘એ’ અક્ષરની જગ્યાએ ‘પ’; ‘થ’ ની જગ્યાએ ‘ઘ’; ‘દ્ર’ ના બદલે ‘ઈ’; ‘સ્ત’ ના બદલે ‘સૂ’; ‘ભ’ ના માટે ‘ત્ત’; અને ‘ઘ’ ના માટે ‘બ’; એમ પંક્તિએ પંક્તિએ અનેક વર્ણોનો વિપર્યય કરી દીધેલો નજરે પડે છે । આમ, જૂની અને શુદ્ધ પ્રતિની પ્રાપ્તિના અભાવે એ વ્યાખ્યાના સંશોધનમાં ઘણી કઠિનતા અનુભવવી પડી છે અને તેથી ક્ષતિસ્થિતે તો અશુદ્ધ પાઠને જ સ્થાનસ્થિત રાખવો પડ્યો છે ।

જિનભદ્રગણિ-ક્ષમાશ્રમણ

આ જીતકલ્પસૂત્રના કર્તા જિનભદ્રગણિ ક્ષમાશ્રમણ છે, એમ ચૂર્ણિકારનો સ્પષ્ટ ઉલ્લેખ છે; અને અન્યાન્ય ટીકાકારોએ તથા અન્ય ગ્રંથકારોએ પણ એ બાબતનો ઘણા ઠેકાણે નિર્દેશ કરેલો છે ।

આવશ્યક સૂત્રના સામાયિકાધ્યયન ઊપરનું લગભગ પાંચ હજાર ગ્રન્થપ્રમાણ પ્રાકૃતગાથાબદ્ધ ભાષ્ય કે જે વિશેષાવશ્યક ભાષ્યના નામે સુપ્રસિદ્ધ છે તેના કર્તા પણ આ જ જિનભદ્ર ગણી છે । આ ભાષ્યગ્રન્થ જૈન પ્રવચનમાં એક મુકુટમણિ સમાન લેખાય છે અને તેથી ભાષ્યકાર જિનભદ્ર-ગણી જૈનશાસ્ત્રકારોમાં અગ્રણી મનાય છે । જૈન દર્શન પ્રતિપાદિત જ્ઞાનવિષયક વિચારને કેવળ શ્રદ્ધાગમ્ય—વિષયની કોટિમાંથી બુદ્ધિગમ્ય—વિષયની કોટિમાં ઉતારવાનો સુસંગત પ્રયત્ન, સૌથી પ્રથમ એમણે જ એ મહાભાષ્યમાં કર્યો હોય, એમ જૈન સાહિત્યના વિકાસક્રમનું સિંદ્ધાવલોકન કરતાં જણાઈ આવે છે । જૈન આગમોના સંપ્રદાયગત રહસ્ય અને અર્થના, પોતાના સમયમાં અદ્વિતીય જ્ઞાતા તરીકે, એ આચાર્ય સર્વસમ્મત ગણાતા હતા; અને તેથી એમને ‘યુગપ્રધાન’ એવું મહત્ત્વસ્વરૂપક ઉપપદ મળેલું હતું । જીતકલ્પચૂર્ણના કર્તાએ, પ્રારંભમાં, ૫ થી ૧૧ માં સુધીના પદ્યમાં આ આચાર્યની જે ગંભીરાર્થક સ્તુતિ કરેલી છે તે ઊપરથી એમની જ્ઞાનગંભીરતા અને સાંપ્રદાયિક પ્રતિષ્ઠિતતાનું કાંઈક સૂચન થાય છે । આ પદ્યોનો ભાવાર્થ આ પ્રમાણે છે:—

૫. અનુયોગ એટલે આગમોના અર્થ જ્ઞાનના ધારક, યુગ-પ્રધાન, પ્રધાનજ્ઞાનિયોને બહુમત, સર્વ શ્રુતિ અને શાસ્ત્રમાં કુશલ, અને દર્શન-જ્ઞાન ઉપયોગના માર્ગસ્થ એટલે માર્ગરક્ષક ।

૬. કમલના સુવાસને અધીન થયેલા ભ્રમરો જેમ કમલની ઉપાસના કરે છે તેમ જ્ઞાનરૂપ મકરન્દના પિપાસુ મુનિયો જેમના મુખરૂપ નિર્ઝરમાંથી નીકળેલા જ્ઞાનરૂપ અમૃતનું સદા સેવન કરે છે ।

૭. સ્વ-સમય અને પર-સમયના આગમ, લીપિ, ગણિત, છન્દ અને શબ્દશાસ્ત્રો ઊપર કરેલાં વ્યાખ્યાનોથી નિર્મિત થયેલો જેમનો અનુપમ યશઃપટલ દશે દિશાઓમાં ભમી રહેલો છે ।

૮. જેમણે પોતાની અનુપમ મતિના પ્રભાવે જ્ઞાન, જ્ઞાની, હેતુ, પ્રમાણ, અને ગણધરપૃચ્છાનું સવિશેષ વિવેચન વિશેષાવશ્યકમાં ગ્રન્થનિબદ્ધ કર્યું છે ।

૯. જેમણે છેદ સૂત્રોના અર્થાધારે, પુરુષ વિશેષના પૃથક્કરણ પ્રમાણે, પ્રાયશ્ચિત્તના વિધિનું વિધાન કરનાર જીતકલ્પસૂત્રની રચના કરી છે ।

૧૦. ઇના, પરસમયના સિદ્ધાન્તોમાં નિપુણ, સંયમશીલ શ્રમણોના માર્ગના અનુગામી, અને ક્ષમા-શ્રમણોમાં નિધાનભૂત જિનભદ્ર ગણી ક્ષમાશ્રમણને નમસ્કાર ।

આમાંના ૫ મા પદના તાત્પર્યર્થે ઊપરથી એ જણાય છે કે—જિનભદ્ર ગણી આગમોના અદ્વિતીય વ્યાખ્યાતા હતા; યુગપ્રધાન પદના ધારક હતા; તત્કાલીન પ્રધાન પ્રધાન શ્રુતધરો પણ એમને બહુ માનતા હતા; શ્રુતિ અને અન્ય શાસ્ત્રોના પણ એ કુશલ વિદ્વાન્ હતા; અને જૈન સિદ્ધાન્તોમાં જે જ્ઞાન-દર્શનરૂપ ઉપયોગનો વિચાર કરવામાં આવ્યો છે તેના એ સમર્થક હતા । ૬ ટ્ઠા પદના તાત્પર્યર્થે એ જણાય છે કે એમની સેવામાં ઘણા મુનિયો જ્ઞાનાભ્યાસ કરવા માટે સદા ઉપસ્થિત રહેતા હતા । ૭ મા પદમાં, જુદા જુદા દર્શનોનાં શાસ્ત્રો; તથા, લીપિ વિદ્યા, ગણિત શાસ્ત્ર, છન્દ શાસ્ત્ર, અને શબ્દ (વ્યાકરણ) શાસ્ત્ર આદિમાં એમનું અનુપમ પાંડિત્ય સૂચિત કર્યું છે । ૮ મા પદમાં વિશેષાવશ્યકભાષ્ય; અને ૯ મામાં, જીતકલ્પસૂત્ર વિષયક એમનું કર્તૃત્વ પ્રકટ કર્યું છે । ૧૦ મા પદમાં, એમની પરસમયના આગમ વિષેની નિપુણતા, સ્વાચારપાલનની પ્રવળતા, અને સર્વ જૈન શ્રમણોમાં રહેલી મુલ્યતાનું સૂચન કર્યું છે ।

આટલા સંક્ષિપ્ત પરિચય સિવાય અન્યત્ર ક્યાંએ પણ એ મહાન્ આચાર્યનો કશો પણ વિશેષ ઉલ્લેખ દૃષ્ટિગોચર થતો નથી ।

હરિભદ્રસૂરિ, શીલાંકાચાર્ય, જિનેશ્વરસૂરિ, અમયદેવસૂરિ, હેમચંદ્રસૂરિ, વાદીદેવસૂરિ, મલ્યગિરિ અને દેવેન્દ્રસૂરિ વિગેરે પાછળના પ્રસિદ્ધ પ્રન્થકારો અને ટીકાકારોએ એમનો નામનિર્દેશ પોતાની કૃતિઓમાં અનેકશઃ કરેલો છે । “ભાષ્યસુધામ્ભોધિ; ભાષ્યપીઘૂષપાથોધિ; ભગવાન્ ભાષ્યકાર; દુષ્પમાન્ધકારનિમગ્નજિનવચનપ્રદીપપ્રતિમ; દલિતકુવાદિપ્રવાદ; પ્રશસ્યભાષ્યસસ્યકાશ્યપીકલ્પ; ત્રિધ્રુવનજનપ્રથિતપ્રવચનોપનિષદ્વેદી; સન્દેહસન્દોહશૈલશૃંગભંગદમ્ભોલિ;” ઇત્યાદિ પ્રકારનાં વિશિષ્ટ વિશેષણોપૂર્વક એમનું નામસ્મરણ કરવામાં આવ્યું છે; અને એ રીતે એમની આપ્તતાનો ગૌરવપૂર્વક સ્વીકાર કરવામાં આવ્યો છે ।

દરેક સંપ્રદાયમાં વિદ્વાનોના બે પ્રકાર નજરે પડે છે: એક તો આગમપ્રધાન; અને બીજો તર્કપ્રધાન । આગમપ્રધાન પંડિતો હમેશાં પોતાના પરંપરાગત આગમોને—સિદ્ધાન્તોને શબ્દશઃ પુષ્ટરીતે પકડી રહેવાના સ્વભાવવાળા હોય છે; ત્યારે તર્કપ્રધાન વિદ્વાનો આગમગત પદાર્થવ્યવસ્થાને તર્કસંગત અને રહસ્યાનુકૂલ માનવાની વૃત્તિવાળા હોય છે । આથી કેટલીક વસ્તુએ આગમપ્રધાન અને તર્કપ્રધાન વિચારકોની સંપ્રદાયગત તત્ત્વવિવેચનની પદ્ધતિમાં વિચારભેદ પડે છે । એ વિચારભેદ જો ઉગ્ર પ્રકારનો હોય છે તો કાલક્રમે સંપ્રદાય-ભેદના અવતારમાં અવસાન પામે છે; અને સૌમ્ય પ્રકારનો હોય છે તો તે માત્ર મતભેદના રૂપમાં જ વિરમી જાય છે । જૈન સંપ્રદાયના ઇતિહાસનું અવલોકન કરતાં તેમાં આવા અનેક વિચારભેદો, મતભેદો અને સંપ્રદાયભેદો અને તેનાં મૂલભૂત ઢક્ત પ્રકારનાં કારણો બુદ્ધિ આગલ સ્પષ્ટ તરી આવે છે । એ વિચારના એક ઉદાહરણભૂત જિનભદ્ર ગણી ક્ષમાશ્રમણ પણ છે; અને તેથી જૈન પ્રવચનના ઇતિહાસમાં એમને ઘણી પ્રસિદ્ધિ પ્રાપ્ત થઈ છે । જિનભદ્રગણી આગમ-પ્રધાન આચાર્ય છે । જૈન આગમાન્નાય જે પરંપરાથી ચાલ્યો આવતો હતો

तेने शब्दशः अनुसरी ते ऊपर संगतवार भाष्य रचवानुं प्रधान कार्य एमणे कर्तुं हतुं । ए भाष्यमां आम्नायथी विरुद्ध जनारा दरेक पक्ष ऊपर एमणे यथेष्ट आक्षेप-प्रतिक्षेप कर्त्या छे अने स्वसंप्रदायनुं समर्थन कर्तुं छे । ए पोताना समर्थनमां तर्कनो उपयोग करे छे पण ते तर्क आम्नायानुक्कूल होय तो ज तेने महत्त्व आपे छे । आम्नायथी आगळ जनार तर्कने ए उपेक्षणीय गणे छे ।

उदाहरण तरीके एक प्रसंग लईए—सिद्धसेन दिवाकर जिनभद्रना पुरोगामी आचार्य छे । जैनवाङ्मयमां अने इतिहासमां तेमनुं स्थान घणुं ऊंचुं छे । जैनधर्मना जे महान् समर्थक अने प्रभावक आचार्यो थई गया छे तेमां सिद्धसेनसूरि घणा आगळ पडता छे । सम्मतितर्क, न्यायावतार, महावीरस्तुति विगेरे मौलिक-सिद्धान्त-प्रतिपादक अने प्रौढविचार-पूर्ण एमना ग्रन्थो छे । जैन तर्कशास्त्रना ए व्यवस्थापक अने विवेचक छे । एथी ए तर्कप्रधान आचार्य मनाय छे । जैनदर्शनना ए एक अनन्य आधारभूत आप्त पुरुष छे । एमना पाळळना सर्व समर्थ आचार्यो ए एमने आप्तरूपे स्वीकार्या छे । ए आचार्यो पोताना सम्मतितर्क नामना तात्त्विकग्रन्थमां, केवलज्ञान अने केवलदर्शनना स्वरूपनो विचार करतां, ए सिद्धांत प्रतिपादित कर्यो छे के केवलज्ञानीने ज्ञान अने दर्शन बन्ने युगपत् ज होई शके छे; अने तेथी यथार्थमां बन्ने एक स्वरूप ज छे । आगमोमां जे “जुगवं दो णत्थि उवओगा” ए विचार प्रतिपादेलो छे तेनाथी सिद्धसेननो सिद्धान्त जराक विरुद्ध देखाय छे । एटले आगमवादी जिनभद्र गणी क्षमाश्रमणे पोताना भाष्यमां सिद्धसेनना विचारनो विगतवार प्रतिक्षेप कर्यो छे अने तात्पर्यमां जणाव्युं छे के तर्कथी गमे ते विचार सिद्ध थतो होय पण आगमथी बहार जता तर्कनो स्वीकार न करी शकाय । आगममां क्यांए पण युगपदुपयोगनुं सूचन नथी अने तेथी ए विचार अग्राह्य छे । आ विषयनो उपसंहार करतां जिनभद्र गणी क्षमाश्रमण जणावे छे के—

कस्स व नाणुमयमिणं जिणस्स जइ हुज्ज दोवि उवओगा ।
 नूणं न हुंति जुवगं जओ निसिद्धा सुए बहुसो ॥
 न वि अभिनिवेशबुद्धी अम्हं एगंतरोवओगम्मि ।
 तह वि भणिमो न तीरइ जं जिणमयमन्नहा काउं ॥

(विशेषावश्यकभाष्य, पृष्ठ १२१३)

अर्थात्—जो जिनने—केवलीने युगपद् बन्ने उपयोग होत तो ते कोईने अनभिमत न थात । पण ते छे ज नहीं; कारण के सूत्रमां तेनो घणी जग्याए निषेध करवामां आवेलो छे । तेम ज क्रमोपयोगमां—एक पछी एक थनार ज्ञानमां—अमारी कांई अभिनिवेशबुद्धी नथी । पण तथापि कहीए छीए के जिनना मतने अर्थात् आगमनी परंपराने अन्यथा न ज करी शकाय ।

आम जिनभद्रगणी आगमपरंपराना महान् संरक्षक हता अने तेथी तेओ आगमवादी के सिद्धान्तवादी ना विरुद्धी जैन वाङ्मयमां ओळखाय छे ।

जिनभद्रगणीनी ग्रन्थकृतिओ

जिनभद्रगणीना बनावेला ग्रन्थोनी चोक्कस माहिती कांई मळती नथी । सामान्य रीते नीचे जणावेला पांच ग्रन्थो तेमनी कृति तरीके सुप्रसिद्ध छे ।

१. विशेषावश्यक भाष्य मूल अने टीका. आ भाष्य बहु प्रसिद्ध अने प्रकाशित छे । आना ऊपर ग्रन्थकारे पोते ज एक संस्कृत टीका लखी हती पण ते अत्यारे दुर्लभ छे ।

बीजी टीका शीलांकाचार्य जेमनुं बीजुं नाम कोट्याचार्य पण प्रसिद्ध छे तेमणे लखी छे । ए टीकानी ताडपत्र ऊपर लखेली एक अतिजीर्ण प्रति पूनाना राजकीय ग्रन्थसंग्रहमां सुरक्षित छे ।

त्रीजी टीका मलधारी हेमचंद्रसूरिनी बनावेली छे अने ते प्रकट थई गई छे ।

२. बृहत्संग्रहणी. आ लगभग ४०० थी ५०० गाथानो ग्रन्थ छे । एना ऊपर मलयगिरि सूरिए संस्कृत टीका लखी छे । ग्रन्थ सटीक प्रसिद्ध थई चुक्यो छे ।

३. बृहत्क्षेत्रसमास. आ पण प्राकृत गाथाबद्ध ग्रन्थ छे । आना ऊपर पण मलयगिरि विगेरे आचार्योए टीकाओ लखी छे । ग्रन्थ प्रसिद्ध छे ।

४. विशेषणवती. लगभग ४०० गाथाओनो बनेलो आ एक प्रकरण ग्रन्थ छे, अने अद्यापि अप्रकाशित छे ।

५. जीतकल्पसूत्र. प्रस्तुत ग्रन्थ । आ सिवाय ध्यानशतक नामनो एक ग्रन्थ जे हरिभद्र-सूरिनी आवश्यक टीकामां समुद्धृत छे तेना कर्ता पण जिनभद्रगणी कहेवाय छे पण ते सन्दिग्ध छे ।

जिनभद्रगणीनी भाष्यकार तरीकेनी बहु ख्याति छे । तेमां मुख्यतया तो विशेषावश्यक भाष्य ने लईने ज ए प्रसिद्धि प्राप्त थई होय तेम जणाय छे । कारण के ज्यां ज्यां भाष्यकारना नामे एमनो उल्लेख आवे छे त्यां त्यां घणा भागे विशेषावश्यकना अवतरणो टांकवामां आव्यां होय छे । पण, ए भाष्य सिवाय बीजां पण कोई भाष्यो एमणे रच्यां होय तो ते संभवित छे । एनुं काईक अस्पष्ट सूचन, कोट्याचार्यनी विशेषावश्यकभाष्यटीकामांनो एक उल्लेखथी थाय छे: 'पोगल-मोयगदन्ते' ए पदथी शुरुथती विशेषावश्यकभाष्यनी २३४* मी गाथामां जे दृष्टान्तो सूचव्या छे तेमनुं विवरण आ भाष्यमां करवामां आव्युं नथी । पण निशीथसूत्रना भाष्यनी पीठिकामां आ गाथा अने एमां सूचवेलं दृष्टान्तोनुं विवरण विगतपूर्वक आपेलुं छे । एटलामाटे कोट्याचार्य पोतानी टीकामां आ दृष्टांत-सूचक गाथानी व्याख्या करतां विवरणमाटे लखे छे के—'निशीथे वक्ष्यामः'—निशीथमां आ विवरण करीशुं ।' आ वाक्य कोट्याचार्यनुं होय एम तो संभवे ज नहीं । कारण के निशीथभाष्य कोट्याचार्यकृत छे एवी प्रसिद्धि के परंपरा बिल्कुल संभळाती नथी । तेथी आ वाक्य जिनभद्रगणीनी खोपज्ञटीकामांनुं होवुं जोइए । अने जो तेम होय तो ग्रन्थकारे आ गाथानुं विवरण निशीथ भाष्यमां कर्तुं होय एटले विशेषावश्यकभाष्यमां पुनः ते करवानी आवश्यकता नहीं रहेवाथी अहिं मात्र तेनुं सूचन ज करी दीधुं होय । विशेषावश्यकटीकाकार हेमचंद्रसूरि पण आ गाथानी व्याख्यामां अंते एम लखे छे के—'एतान्युदाहरणानि विशेषतो निशीथादवसेयानि ।' मारी पासे केटलांक प्रकीर्ण पाना-ओनो एक संग्रह छे तेमां भाष्यो अने चूर्णिओमांनी केटलीक नोंधो कोई विद्वाने करेली छे ।

* काशीथी प्रकट थएल आवृत्तिमां आ गाथानो क्रमांक २३५ छे, पण पूनानी कोट्याचार्यवाळी टीकानी प्रतिमां ए अंक २३४ छे ।

ए संद्रह आसरे ३०० करतां वधारे वर्षनो जूनो लखेलो छे । एमां एक ठेकाणे निशीथभाष्यनी ३ गाथा लखेली छे, अने ते पछी “इति जिनभद्रक्षमाश्रमणकृतनिशीथभाष्यस्याष्टमोद्देशके” आवी स्पष्ट नोंध करी छे । अभ्यासिओए आ बावतमां विशेष शोध करवानी आवश्यकता छे ।*

जिनभद्रगणीनो समय

जिनभद्र गणीना गण-गच्छादिनो के गुरु-शिष्यादिनो कोई उल्लेख जोवामां आवतो नथी । सोळमा सैका पछी लखाएली पट्टावलिओमां तेमना समयनो निर्देश थएलो जोवामां आवे छे अने ते प्रमाणे महावीर निर्वाण पछी सं० १११५ मां तेमनो स्वर्गवास थयो मानवामां आवे छे । वीरनिर्वाण १११५ ते विक्रम संवत् ६४५ बराबर थाय छे । पट्टावलिओमां उल्लेखेलो आ समय केटलो असन्दिग्ध छे ते जाणवानां विशेष प्रमाणो अद्यापि दृष्टिगोचर थयां नथी । तपागच्छ, अंचलगच्छ, उपकेशगच्छ, लघुपोशालिक, बृहत्पोशालिक, आदि गच्छोनी जे आधुनिक पट्टावलिओ उपलब्ध छे तेमनी मुख्य परंपरामां तो जिनभद्रनो कोई निर्देश नथी । पण खरतर गच्छीय पट्टावलिओमां कोक ठेकाणे मूल पट्टपरंपरामां जिनभद्रने दाखल करी दीधेला जोवामां आवे छे खरा । पण तेमां परस्पर घणो ज विरोध नजरे पडे छे । उदाहरण तरीके, मारी पासे जे केटलांक आवां पट्टावलिनं पानाओ छे तेमांथी एकमां जिनभद्रने महावीरथी ३५ मी पाटे लख्या छे; बीजा पानामां ३८ मी पाटे लख्या छे; त्यारे वळी त्रीजा पानामां २७ मी पाटे लख्या छे । केटलांक पानाओमां जिनभद्रनी पाटे हरिभद्रने बेसार्या छे, तो केटलांकमां जिनभद्रनी पाटे शीलांकाचार्यने बेसार्या छे । एक पट्टावलिमां हरिभद्रने महावीर निर्वाण पछी ५८५ वर्षे अने जिनभद्रने ९८० वर्षे थएला जणाव्या छे । आम पट्टावलिओनी विगतो बहु ज असंबद्ध होवाथी तेमांना कोई पण कथनने अन्यान्य पुरावाओना आधारे निर्णीत कर्या सिवाय सत्य मानी शकाय तेम नथी ए स्पष्ट ज छे ।

धर्मसागर गणीकृत तपागच्छ पट्टावलि के जे केटलाक ऐतिहासिक ऊहापोह पछी लखवामां आवी छे अने जेनुं संशोधन पण केटलाक विद्वानोनी बनेली खास समितिए कर्तुं छे, तेना उल्लेख प्रमाणे जिनभद्र गणी, हरिभद्र पछी ६०-६५ वर्षे थया हता । पण आ उल्लेख पण एटलो ज भूलभरेलो छे । कारण के प्रथम तो हरिभद्रनो स्वर्ग समय जे ए पट्टावलिमां वीरसंवत् १०५५, विक्रम संवत् ५८५ आप्यो छे ते ज बराबर नथी, ए में हरिभद्रना समय निर्णयमां विस्तृत चर्चा करी सिद्ध कर्तुं छे; अने बीजुं, हरिभद्र सूरिए पोतानी आवश्यक टीकामां अनेक ठेकाणे जिनभद्रनुं स्मरण कर्तुं छे अने विशेषावश्यकनो स्पष्ट उल्लेख पण कर्यो छे । एटले हरिभद्र पछी जिनभद्र कोई पण रीते होई शके नहीं ए निश्चित छे । धर्मसागरकृत पट्टावलिनो उल्लेख आ प्रमाणे छे:—

श्री वीरात् १०५५ वि० ५८५ वर्षे याकिनीस्रतुः श्रीहरिभद्रसूरिः स्वर्गभाक् ।
निशीथ-बृहत्कल्प-भाष्यावश्यकदिचूर्णिकाराः श्रीजिनदासगणिमहत्तरादयः पूर्वगत-

* पट्टावलिओनां केटलांक पानाओमां तो एमने “सर्व भाष्यकर्ता” पण लखेला छे ।

श्रुतधर-श्रीप्रद्युम्नक्षमाश्रमणादिशिष्यत्वेन श्रीहरिभद्रसूरितः प्राचीना एव यथाकालभाविनो बोध्याः । १११५ श्रीजिनभद्रगणिर्युगप्रधानः । अयं च जिनभद्रीयध्यानशतकरणां भिन्नः संभाव्यते ।

—इण्डियन एण्टीकेरी, पु. ११, पृ. २५३.

खरतर गच्छनी पट्टावलिओ—जेमां छेला सैकामां थई गयेला क्षमाकल्याणमुनिनी बनावेली मुख्य कही शकाय अने जेनो सार डॉ. क्लोटे इण्डियन एण्टीकेरीना पु० ११, पृ० २४३-४९ मां आप्यो छे—ते अनुसारे जिनभद्रनो समय वीरनिर्वाणनो दशमो सैको छे । ए पट्टावलिमां लख्या प्रमाणे वीर सं० ९८० मां देवर्द्धिगणी थया । ते ज समयमां चतुर्थीनी संवत्सरी स्थापन करनार कालकाचार्य थया (वी. सं. ९९३); ते ज अरसामां विशेषावश्यक भाष्यादिना कर्ता [बीजी प्रतिप्रमाणे सर्व भाष्यकर्ता] जिनभद्रगणी क्षमाश्रमण (वी. स. ९८०), तथा आचारांगादि सूत्रोनी टीका करनार तेमना शिष्य शीलंकाचार्य थया; अने ते ज जमानामां १४४४ ग्रन्थोना रचनार हरिभद्रसूरि थया । आ प्रमाणे आ पट्टावलिलेखकना हिसाबे देवर्द्धिगणी, कालकाचार्य, जिनभद्र, शीलंकाचार्य अने हरिभद्रसूरि: ए बधा समकालीन छे । आ बधामां हरिभद्रसूरि सिवाय बाकीना आचार्योनी समय हजी प्रमाण-पुरस्सर निर्णीत थयो नथी । पण, सांप्रदायिक इतिहासनं एकंदर वळण जोतां ए बधा समकालीन होय तेम संभवतुं नथी । हरिभद्रनो समय, लगभग विक्रमना आठमा सैकानो छेलो भाग निश्चित थयो छे । देवर्द्धिगणी अने कालकाचार्य छट्ठा सैकानी शुरुआतमां थएला मनाय छे । एटले एमनी वच्चे ओछामां ओछुं २५० वर्ष जेटळुं अंतर पडे छे । एमांथी हरिभद्रने बाद करी देवामां आवे—कारण के तेमनो समय निर्णीत छे—अने बाकीना बधाने समकालीन मानी लेवामां आवे तो ते सप्रमाण होई शके के केम; ए प्रश्न विचारणीय रहे छे खरो । पण, आ स्थळे देवर्द्धिगणी अने कालकाचार्यना समयना विचारने पुरतो अवकाश नथी, तेथी हुं ए बाबतने वगर चर्चे ज मुंकी देवा मांगु छुं ।

जिनभद्रगणी अने शीलंकाचार्यनी समकालीनता अने गुरु-शिष्य-सम्बन्ध माटे कांईक विचार अवश्य कर्तव्य छे । कमनशीवे, शीलंकाचार्य संबंधी जे संवत्नो उल्लेख मळे छे ते पण परस्पर विरोधी छे । आचारांगसूत्रनी टीकानी केटलीक प्रतिओमां टीका बनान्याना समयनो निर्देश बे रीते मळे छे; एक निर्देश गद्यमां छे, अने बीजो पद्यमां छे । तेमांए वळी दरेकमां बब्बे पाठभेद छे ।

(१) A पहेलो गद्य निर्देश आ प्रमाणे:—

“शकनृपकालातीतसंवत्सरशतेषु सप्तसु चतुरशीत्यधिकेषु वैशाखपञ्चम्यां आचारटीका दृश्येति ।”

खंभातना शान्तिनाथना भंडारमां सं० १३२७ मां लखाएली ताडपत्रनी प्रति छे तेमां आ पंक्ति छे. जुओ, पीटर्सन रीपोर्ट ३, पृ. ९०.

B. बीजो गद्य निर्देश आ प्रमाणे:—

“शकनृपकालातीतसंवत्सरशतेषु सप्तसु अष्टानवत्यधिकेषु वैशाखशुद्धपञ्चम्यां
आचारटीका कृतेति ।”—इण्डियन एण्टीकैरी, सन् १८८६, पृ० १८८.

(२) बीजो, जे पद्य निर्देश छे ते आ प्रमाणे:—

द्वासप्तत्यधिकेषु हि शतेषु सप्तसु गतेषु गुप्तानाम् ।
संवत्सरेषु मासि च भाद्रपदे शुक्लपञ्चम्याम् ॥
शीलाचार्येण कृता गम्भूतायां स्थितेन टीकैषा ।
सम्यगुपयुज्य शोध्या मात्सर्यविनाकृतैरार्यैः ॥

—आगमोदयसमिति प्रकाशित आवृत्ति, पृ. ३१७ ।

मारी पासेनी एक नोंधमां, गुप्तानां ना बदले शकानां आवो पण पाठ छे । तेम ज केट-
लीक प्रतिओमां आमांनो कोई पण उल्लेख सर्वथाए नथी मळतो ।

आ रीते, आ उल्लेखो, जुदी जुदी ४ सालो बतावे छे । पहेलो, शक संवत् ७८८ नी; बीजो
७२८ नी; त्रीजो, गुप्त संवत् ७७२ नी; अने चोथो शक संवत् ७७२ नी । आमांनी कई साल
साची छे ते चोक्स कही शकाय तेम नथी* । गुप्त संवत्नी जे गणत्री अद्यापि विद्वानो करता

* आचारांगटीकाना आ संवत्सरविषयक उल्लेखना संबंधमां डॉ० फ्लीटे इण्डियन एण्टीकैरी, पु. १५,
पृ. १८८ मां एक टिप्पणी लखी छे ते जाणवा जेवी होवाथी तेनुं भाषान्तर अहिं आपवामां आवे छे ।

आचार टीकामांथी बे उताराओ.

श्रीयुत के. बी. पाठके जैन हरिवंशमांथी एक महत्त्वनो उतारो १४१ मा पान उपर आप्यो छे । एमां
गुप्त राजाओना उल्लेख उपरांत महावीरना निर्वाण पछीना वंशोनो नियमित क्रम आपी ए समयनो संबंध बता-
ववा प्रयत्न कर्यो छे । जो के ए संबंध बराबर नथी ।

हुं अहिं थोडीघणी एने मळती ज साहित्यविषयक ध्यान खेंचे एवी बाबत आपवा इच्छुं छुं । डॉ. भगवान-
लाल एन्द्रजीए १८८३ नी शुरुआतमां, जैनग्रन्थ आचारांग सूत्र ऊपरनी शीलाचार्यनी आचारटीकानी एक
हस्तलिखित प्रति मने बतावी हती । ए लगभग ३०० वर्ष पहेलां लखाएली मनाय छे । एमांथी हुं बे उतारा
आपुं छुं । पहेलो पद्यबद्ध उतारो २०७ B अने २०८ A पान ऊपर छे, अने ते आ प्रमाणे छे:—

द्वासप्तत्यधिकेषु हि शतेषु सप्तसु गतेषु गुप्तानाम् ।
संवत्सरेषु मासि च भाद्रपदे शुक्लपञ्चम्याम् ॥
शीलाचार्येण कृता गम्भूतायां स्थितेन टीकैषा ।
सम्यगुपयुज्य शोध्या मात्सर्यविनाकृतैरार्यैः ॥

आ उतारो, शीलाचार्य टीकानो आ भाग गुप्तसंवत् ७७२ ना भाद्रवा सुदी पांचमने दिवसे गंभूता
(खंभात) मां पूरो कर्यो एम जणावे छे ।

बीजो उतारो पुस्तकना अंते २५६ B पान ऊपर आवेलो छे । अने ते गद्यमां होई आ प्रमाणे छे:—

शकनृपकालातीतसंवत्सरशतेषु सप्तसु अष्टानवत्यधिकेषु वैशाखशुद्ध पञ्चम्यामा-
चारटीका कृतेति ।

२५६ B पान अहिं पुरुं थाय छे अने ए पछीनुं पानुं जेमां आ तिथिनुं आंकडामां पुनरावर्तन अने लेखकना
उपसंहारना शब्दो छे ते नष्ट थई गयुं छे ।

आ उतारो संपूर्ण टीकानी समाप्तिनी तिथि तरीके शकसंवत् ७९८ नी वैशाख सुदी पांचमने मुंके छे ।

आव्या छे ते प्रमाणे जो गणीए तो गुप्त संवत् ७७२ एटले ११४१ विक्रम संवत् (१०९१ई.स०) थाय । ए समय तो शेषनवांग टीकाकार अभयदेवसूरिनो छे । प्रथमद्वितीयांगटीकाकर्ता शीलांकाचार्य तो ए अगाऊ घणा वर्षा पूर्वे थई गयाना घणा पुरावाओ उपलब्ध छे । तेथी कां तो गुप्त संवत् ७७२ वाळो उल्लेख भ्रमपूर्ण होवो जोईए, अने कां तो गुप्त संवत्नी जे गणत्री आज पर्यंतना बधा शोधको गणता आव्या छे ते खोटी होवी जोईए । पण, मात्र आ अनिश्चित पाठ-भेदना आधारे ज गुप्त संवत्नी गांठने आपणे ऊकेली शकीए तेम नथी; तेथी ज्यां सुधी गुप्त-संवत्नी गणना अन्य प्रमाणोथी खोटी न ठरे त्यां सुधी आ प्रस्तुत उल्लेखने आपणे सत्य न मानी शकीए । हवे रखा शक संवत्सरवाळा उल्लेखो । एमां जो के ७७२, ७८४ अने ७९८ आम त्रण भिन्न भिन्न संवत्सरो छे, पण ते बधानो अन्तर्भाव एक ज पचीसीमां थाय छे तेथी

आ बने उताराओ एम बतावे छे के शीलाचार्ये गुप्त अने शक संवत्ने एक गण्यो छे । एमां स्पष्टरीते एक प्रकारनी भूल तो छे ज । अने आ भूल, गुप्त अथवा शक संवत् जेने विषे एतुं अधुंरं ज्ञान हतुं, तेनो निर्देश, कोईपण रीते दाखल करी पोतानी विद्वत्ता बताववाना हेतुने लईने थई छे ।

ज्यां सुधी, गुप्त संवत् ७७२ थी ७९८ (इ. स. १०९१ थी १११७) अथवा शक संवत् ७७२ थी ७९८ (इ. स. ८५० थी ८७६) ए बेमांथी कया अरसामां आचारटीका लखाई ए बताववा माटे पुरती थई पडे एवी शीलाचार्यनो खरो समय प्रदर्शित करती माहिती न मळी आवे त्यां सुधी ए भूल दूर थवानी नथी ।

परंतु आ उताराओ एम बताववा माटे महत्त्वना छे के शीलाचार्यना समयसुधी पण ए वातनुं स्मरण हतुं के ए संवत् (गुप्त संवत्) के जे वल्लभीना राजाओना वापरने लीधे जाणीतो हतो अने छेवटे काठियावाडमां वल्लभी संवत् तरीके प्रचलित थयो हतो, एनो मूल अने खास संबंध गुप्त राजाओ साथे हतो जेमणे काठियावाड अने बीजा पाडोशना भागोमां एनो फेलावो कयौं हतो ।”

आ संवत् अने डॉ. फ्लूटनी टिप्पणी ऊपर प्रो. पीटर्सने, हस्तलिखित पुस्तकोनी शोधवाळा, पोताना श्रीजा रीपोर्टना पृ० ३६-३७ ऊपर जे नोंध करी छे ते पण आ बाबतमां उपयोगी होवाथी अहिं अवतार-बामां आवे छे:—

नं. २५५. आचारांगसूत्र ऊपरनी शीलाचार्यनी टीका

शीलाचार्य के शीलांक सुप्रसिद्ध नगर अणहिलवाड पाटणना संस्थापक वनराजना धर्मगुरु तरीके सुविदित छे ।

२४७ मां पान ऊपर जे अवतरण आपेछुं छे ते ऊपरथी जणाय छे के शीलांकनी आचारांगवृत्तिमां एनो रचना-समय श. सं. ७७८ छे । बधारेमां जणाय छे के जे श्लोकमां ए मिति छे ते छेवटना पान ऊपर छे एटले बहु भार मूकवा जेवी नथी । १८८६ ना मार्चना इ. ए. मां फ्लूटनी शीलाचार्यना ग्रंथ ऊपर एक टुंकी नोंध छे । एमां भगवानलाल इंदजीनी प्रतिना आधारे ए लखे छे के ग्रंथना अंदरना भागमां गुप्त संवत् ७७२ अने अंतना भागमां श. सं. ७९८ आपवामां आव्या छे । हाल तो हुं, अहिं आपेलो गुप्त अने शक संवत् वचेनो गोटाळो टाळी शकुं एम नथी; परंतु संवत् १३२७ अर्थात् इ. स. १२७१ मां लखाएली ए ग्रंथनी खंभातवाळी प्रतिमां ए मूल ग्रंथ लखायानो जे समय आपेलो छे ते विषे मने नहीं जेवी ज शंका छे । ए ग्रंथ श. सं. ७८५—इ. स. ८६३ मां पूरो करवामां आव्यो हतो । बीजा श्लोकमांनो जे शब्द हुं बराबर नहोतो समजी शक्यो ते “गंभूता” छे, एम फ्लूटना अवतरणथी समजाय छे । गंभूता एटले खंभात एम फ्लूटनो अभिप्राय देखाय छे । मारावाळा उतारामां ए श्लोकनो अंक बीजो आप्यो छे परंतु पहेला अंकवाळो श्लोक एमां नथी । एतुं स्थान समयनिर्देशक गद्य पंक्ति ए लीधुं छे । शीलाचार्ये पोतानी टीका धीरे धीरे पूरी करी हती एटले एमणे ए बे श्लोक अथवा एना जेवुं कांइक वचे वचे मूकी दीधुं होय एम लागे छे ।”

तेमनी सत्यता जो पुरवार थाय तो ते काल संभवनीय बनी शके छे । पण, केटलांक अवान्तर प्रमाणोनो विचार करतां आ समय पण शीलांकाचार्य माटे जरा वधारे अर्वाचीन जणाय छे । शकसंवत् ७७२-७९८ एटले विक्रम संवत् ९०७-९३३ जेटला थाय । परंतु एम छेक विक्रमना दशमा सैकामां शीलांकाचार्यनुं अस्तित्व स्वीकारवुं ते कदाचित् अमपूर्ण थशे । प्रमाणो जो के स्पष्ट नथी; छतां शीलांकाचार्य हरिभद्र करतां वधारे अर्वाचीन होय एवुं मानवुं शंकाशील लागे छे । परंपरागत किम्बदन्ती प्रमाणे शीलांकाचार्य अणहिल्लपुर संस्थापक वनराज चावडाना गुरु थता हता । ते जो किम्बदन्ती साची होय—खोटी होवा माटे खास प्रमाण मळतुं नथी—तो शीलांकाचार्यनी हयाती विक्रम संवत् ८०० नी आसपास होई शके । कारण के वनराजे सं० ८०२ मां पाटणनी संस्थापना करी हती । शीलांकाचार्यना एक विद्या-गुरु जिनभट होय एम तेमनी विशेषावश्यकटीकामांना उल्लेखोथी अनुमान थाय छे । जिनभट ज हरिभद्रना पण धर्माचार्य थता हता एम हारिभद्रीय आवश्यक-वृत्तिना प्रान्तोल्लेखथी ज्ञात थाय छे । हरिभद्रनो समय वनराजना समय साथे एकता धरावे छे, ए तो हरिभद्रना समय निर्णयथी सिद्ध ज छे । एटले जिनभटना शिष्य शीलांक अने हरिभद्र बन्ने समकालीन होय एवा आ पुरावाओ जणाय छे । वळी एक विशेष प्रमाण पण ए कथननी पुष्टि करतुं होय एवुं कही शकाय तेम छे । कुवलयमाला कथा जे दाक्षिण्यचिह्न उद्योतनसूरिए शक संवत् ७०० मां रची छे तेनी प्रशस्तिनी ८ मी ९ मी गाथामां* तत्त्वाचार्य नामना एक आचार्यनुं वर्णन आवे छे । ए तत्त्वाचार्य शीलांक ज होय एम मारी कल्पना थाय छे । कारण के आचारांगटीकानी प्रांते शीलांकाचार्यनुं बीजुं नाम तत्त्वादित्य स्पष्ट पणे लखेलुं मळे छे; अने कुवलयमालानी ९ मी गाथामां तत्त्वाचार्यने सीलंगविउलसालो एवा श्लेषात्मक विशेषणद्वारा शीलांक उपपदथी सूचित करवामां आवेला छे, एवो मारो अभिप्राय छे । जो ए अभिप्राय यथार्थ होय तो ए ज तत्त्वाचार्य अर्क शीलांकाचार्य कुवलयमालाकर्ता उद्योतन सूरिना दीक्षा-गुरु सिद्ध थाय छे अने तेम थवाथी उद्योतन सूरिना एक विद्या-गुरु हरिभद्रसूरि शीलांकना समकालीन सहजे सार्वीत थई जाय छे ।

आ हकीकत ऊपरथी ए विचार स्पष्ट थतो लागे छे के शीलांक हरिभद्रना समकालीन होई, विक्रमना ८ मा सैकाना छेळा भागमां ते थएला होवा जोईए; पण आचारांगटीकाना प्रांतोल्लेख प्रमाणे १० मा सैकाना पूर्व भागमां तो नहीं । परंतु, ऊपर जोई गया तेम केटलीक पट्टावलिओमां जे एमने साक्षात् जिनभद्र क्षमाश्रमणना शिष्य जणाव्या छे तेनी शी स्थिति छे ए विचार तो बाकी ज रहे छे । एटले हवे जरा ए विचार तरफ पण दृष्टि फेरवी जोईए । विशेषावश्यक भाष्यटीकाकार कोट्याचार्य ए ज शीलांकाचार्य होय—ए टीका अने प्रघोष प्रमाणे ते होय पण खरा—तो ए टीकागत उल्लेखोथी तो शीलांकाचार्य जिनभद्रगणीना शिष्य सिद्ध थई

* तस्स य आयारधरो तत्तायरिओ त्ति नाम सारगुणो ।

आसि तवतेयनिज्जियपावतमोहो दिणयरो व्व ॥

जो दूसमसलिलपवाहवेगहीरन्तगुणसहस्साण ।

सीलंगविउलसालो लग्गणखंभो व्व निकंपो ॥

शकता नथी । कमनशीवे, पूनाना ग्रन्थसंग्रहमां ए टीकानी जे प्रति छे तेनां आद्यन्तनां केटलांक पानां खंडित थई गएलां छे, तेथी टीकाकारे मंगलाचरणमां के प्रशस्तिमां पोताना विषे के जिनभद्रगणीविषे कांई विशेष सूचन कर्युं छे के नहीं, ते जाणवानुं कशुं साधन नथी । पण टीकामां वच्चे वच्चे कटलीक जग्याए भाष्यकारनी स्वोपज्ञ व्याख्याविषे जे केटलाक उल्लेखो करेला छे ते ऊपरथी कांईक अनुमान थई शके तेम छे । शीलांक ऊर्फ कोट्याचार्य पोतानी टीकामां जिनभटाचार्य अने जिनभद्रगणि क्षमाश्रमण एम बे आचार्योनो वारंवार मत प्रदर्शित करे छे । दाखला तरीके थोडांक अवतरणो जोईए—

- (१) उपयोगस्तु छद्मस्थस्य सर्वत्रान्तमौहूर्तिक एव श्रोत्रादिषु प्राय ईहान्वयत्वात् ।
इति जिनभटाचार्यपूज्यपादाः इति ।
- (२) तत्राप्यपूर्वमिवापूर्वमिति जिनभटाचार्यपूज्यपादाः इति ।
- (३) जिनभद्रगणिक्षमाश्रमणपूज्यपादैस्तु नोक्तम् ।
- (४) अत एव पूज्यपादैः स्वटीकायां प्रायोग्रहणं कृतम् ।
- (५) क्षमाश्रमणटीकात्वियम् । (६) क्षमाश्रमणटीकापीयम् ।
- (७) श्रीमत्क्षमाश्रमणपूज्यपादानामभिप्रायो लक्षणीयः ।

आमांनां प्रथमनां बे अवतरणोमां जिनभटाचार्यनो उल्लेख छे । जिनभटाचार्यनी कोई कृति जैन साहित्यमां जाण्यमां नथी; तेम ज आ अवतरणो ऊपरथी एम पण नथी भासतुं के आमां जिनभटना कोई ग्रन्थना आधारे कोट्याचार्य आ अभिप्रायो टांकता होय । आ अभिप्रायो तो एम सूचवता होय तेम लागे छे के, कोट्याचार्ये जिनभटना मुखेथी कांई विचारो सांभळ्या-सीरुया होय अने ते प्रसंगवश आ टीकामां व्याख्यान्तररूपे टांकी देवामां आव्या होय । आथी हुं एम अनुमानुं छुं के जिनभट पासे शीलांकाचार्ये शास्त्राभ्यास कर्यो होवो जोईए, अने तेथी तेओ तेमना एक गुरु थवा जोईए । हवे बीजां अवतरणोमां जोईए तो तेमां जिनभद्रगणी अने तेमनी स्वोपज्ञटीकानो निर्देश स्पष्ट ज करेलो छे । आ निर्देश ऊपरथी, जिनभद्रगणीना शीलांकाचार्य शिष्य थता होय तेवो कशो ध्वनि प्रकट थतो नथी । जो तेओ तेमना साक्षात् शिष्य होत तो केक ठेकाणे ते विषेनो स्पष्ट-अस्पष्ट उल्लेख तेओ अवश्य करत । ए टीकामां एक उल्लेख तो एवो पण नजरे पडे छे, जे, ए बेनो परस्पर कालकृत विशेष भेद सूचवनारो कही शकाय । ए उल्लेख आ प्रमाणे छे:—

“भाष्याननुयायि पाठान्तरमिदं अग्रतः, एवमनेनैव वृद्धिक्रमेणेत्यादेरर्वाक; न चेदं भूयसीषु प्रतिषु दृश्यते ।” वि० भाष्यनी ६३७ मी गाथानी व्याख्यामां आ उल्लेख आवेलो छे । अहिं, कोई जूनी प्रतिओमां शीलांकाचार्यने पाठभेद नजरे पड्यो छे अने ते पाठभेद भाष्यकारना अभिप्रायथी जूदो पडतो जणायो छे; तेथी ते माटे पोतानी टीकामां एमने उल्लेख करवो पड्यो छे के आ पाठभेद भाष्यने अनुगत नथी; तेम ज घणी प्रतिओमां आ पाठ मळतो पण नथी । आ उल्लेख स्पष्ट सूचवे छे के शीलांकाचार्यना समयमां विशेषावश्यकमां पाठभेदो थई

ચૂક્યા હતા અને તેની ઘણી જૂદી જૂદી પાઠભેદોવાળી પ્રતિઓ પળ થઈ ચૂકી હતી । આ વસ્તુ-સ્થિતિ ત્યારે જ બંધ બેસતી બની શકે જ્યારે શીલાંકાચાર્ય અને જિનમદ્રમણી ક્ષમાશ્રમણ વચ્ચે કાલકૃત વિશેષ અન્તર હોય । જો એ બન્નેની વચ્ચે કાંઈ અન્તર ન હોય અને પટ્ટાવલિ લેખકના કથન પ્રમાણે એમનામાં ગુરુ-શિષ્યનો જ સંબન્ધ રહેલો હોય તો વિશેષાવશ્યકમાપ્યમાં આવા પાઠભેદો અને પ્રત્યન્તરોની નોંધ લેવા જેવી સ્થિતિ શીલાંકાચાર્યની સન્મુખ ઉપસ્થિત જ શી રીતે થઈ શકે । માટે જ્યાં સુધી બીજાં કોઈ સ્પષ્ટ સાધક બાધક પ્રમાણ ન મળી આવે ત્યાં સુધી શીલાં-કાચાર્યને જિનમદ્રમણીના શિષ્ય પળ માની શકાય તેમ નથી, તેમ જ તે બન્ને સમકાલીન હતા એમ પળ કહી શકાય તેમ નથી ।

જિનમદ્રમણી ક્ષમાશ્રમણના સમય નિર્ણય માટે હજી બીજી ઘણી બાબતો ચર્ચવા જેવી છે, પળ આ સ્થળે તે બધીની ચર્ચા કરવા જેટલો અવકાશ ન હોવાથી હું એ બાબતનો કોઈ સ્પષ્ટ નિર્ણય આપી શકું તેમ નથી । પળ, ખાસ કાંઈ વિરોધી પ્રમાણ નજરે ન પડે ત્યાં સુધી પટ્ટાવલિઓમાં જે વીર સંવત્ ૧૧૧૫—વિક્રમ સંવત્ ૬૪૫ ની સાલ એમના માટે લખેલી છે તેનો સ્વીકાર કરીએ તો તેમાં કશી હરકત નથી ।

જીતકલ્પસૂત્ર

આ સૂત્ર, એના નામ પ્રમાણે જૈન શ્રમણોના આચાર વિષયક છે અને એમાં ૧૦ પ્રકારના પ્રાયશ્ચિત્તનું વિધાન કરવામાં આવ્યું છે । આ પ્રાયશ્ચિત્ત સંબન્ધી વિષય છેદ સૂત્રો અને બીજા ઘણા ગ્રન્થોમાં ચર્ચવામાં આવ્યો છે । તેમાં, કેટલીક જગ્યાએ તે બહુ જ સંક્ષિપ્ત રીતે ચર્ચેલો છે, તો કેટલીક જગ્યાએ ઘણી જ વિસ્તૃત રીતે વર્ણવેલો છે । એટલા માટે જિનમદ્રમણી ક્ષમાશ્રમણે બહુ સંક્ષિપ્ત નહીં તેમજ બહુ વિસ્તૃત નહીં એવી મધ્યમરીતે એ વિષયને સમજાવવા માટે આ ગ્રન્થની સંકલના કરી હોય તેમ સંભવે છે ।

આ પ્રાયશ્ચિત્તના વિષયમાં એક વાત નોંધવા જેવી છે; અને તે એ છે, કે શ્વેતાંબર સંપ્રદાયના સર્વ આગમોમાં અને અન્ય ગ્રન્થોમાં આ જીતકલ્પસૂત્ર પ્રમાણે જ ૧૦ પ્રકારનાં પ્રાયશ્ચિત્ત વર્ણવેલાં મળે છે । પળ તત્ત્વાર્થસૂત્રના નવમા અધ્યાયના ૨૧—૨૨ સૂત્રમાં પ્રાયશ્ચિત્તના પ્રકાર ૯ જ ગણાવ્યા છે, અને તેમાં, આ સૂત્રમાં વર્ણવેલાં મૂલ, અનવસ્થાપ્ય અને પારંચિક આ છેલ્લાં ત્રણનાં સ્થાને, પરિહાર અને ઉપસ્થાપના નામના બે પ્રાયશ્ચિત્ત કહ્યાં છે । દિગમ્બર સંપ્રદાયના સાહિત્યમાં પ્રાય: સર્વત્ર તત્ત્વાર્થસૂત્ર પ્રમાણે ૯ જ પ્રાયશ્ચિત્ત મળી આવે છે । શ્વેતાંબર સાહિત્યમાં એક તત્ત્વાર્થ-સૂત્ર સિવાય બીજે ક્યાંએ આ પ્રકાર દૃષ્ટિ ગોચર નથી થતો । જિનમદ્રમણી ક્ષમાશ્રમણ જીત-કલ્પસૂત્રની અંતે એમ પળ કહે છે કે તપ-અનવસ્થાપ્ય અને તપ-પારંચિક આ બન્ને પ્રાયશ્ચિત્ત મદ્રબાહુસ્વામી પછી વ્યુચ્છેદ પામ્યાં છે । દિગમ્બર સાહિત્યમાં આ વિચાર ક્યાંએ નથી । તેમ જ તત્ત્વાર્થમાપ્યમાં પળ આ સંબંધે કાંઈ સૂચન નથી । વિદ્વાન્ અભ્યાસિઓ તત્ત્વાર્થસૂત્રના કર્તૃત્વના પ્રશ્નનો ઝહાપોહ કરે ત્યારે આ વિષય પળ તેમાં વિચારવા જેવો છે, એ સૂચન કરવા સારું અર્હિ આ નોંધ કરવી ઉચિત લાગી છે ।

जीतकल्पसूत्र-व्याख्या-साहित्य

आ सूत्र ऊपर उपलब्ध यथा व्याख्या-साहित्यमां जूनामां जूनी कृति ते आ आवृत्तिमां प्रकाशित सिद्धसेनकृत चूर्णि छे । आ चूर्णि रचायां पहेलां पण कोई चूर्णि ए सूत्र ऊपर रचाएली हती एम प्रस्तुत चूर्णिमां, पृष्ठ २३, पंक्ति २३ ऊपर, आवेला उल्लेखथी ज्ञात थाय छे, पण ते उपलब्ध नथी । आ मुद्रित चूर्णिना कर्ता सिद्धसेनगणिना समयादि विषेनो निर्णय करवा माटेनां साधनोविषे विशेष शोध खोळ थई शकी नथी, तेथी आ सिद्धसेन कोण अने क्यारे थया—ए प्रश्नने छेब्या वगर ज हाल तो चलावी लेवुं प्राप्त छे ।

आ चूर्णि ऊपर जे टिप्पण आपवामां आव्युं छे तेना कर्ता श्रीचन्द्रसूरिना समयादिनो उल्लेख टिप्पणनी प्रशस्तिमां आपेलो छे; अने ते अनुसारे विक्रम संवत् १२२७ मां अणहिलपुरमां तेमणे आनी रचना करेली छे । आ श्रीचन्द्रसूरिए श्रावकप्रतिक्रमणसूत्रवृत्ति (संवत् १२२२), पंचोपांगवृत्ति (संवत् १२२८), निशीथविंशोद्देशकवृत्ति, विगेरे बीजा पण केटलाक व्याख्याग्रन्थो लख्या छे ।

प्रस्तुत चूर्णि सिवाय आ सूत्र ऊपर एक प्राकृत गाथाबद्ध भाष्य पण उपलब्ध थाय छे । ए भाष्यना कर्ता कोण छे ते काई ज्ञात थई शक्युं नथी । एनो आदि-अंतनो भाग आ प्रमाणे छे—

आदि—कयपवयणप्पणामो वुच्छं पच्छित्तदानसंखेवं ।

जीयव्ववहारगयं जीवस्स विसोहणं परमं ॥

पवयणदुवालसंगं सामाइयमाइविन्दुसारन्तं ।

अह व चउव्विहसंघो जत्थेव पइट्ठियं नाणं ॥

अह वा पगयपसत्थं पहाणवयणं व पवयणं तेण ।

अह व पवत्तयतीई नाणाई पवयणं तेण ॥

अन्त—अप्पगन्थमहत्थो इति एसो वण्णिओ समासेणं ।

पंचमतो ववहारो नामेणं जीयकप्पो त्ति ॥

कप्पव्ववहाराणं उदहिसरिच्छाण तह णिसीहस्स ।

सुतरतणविन्दुणवणीतभूतसारेस णातव्वो ॥

कप्पादीए विण्णिवि जो सुत्तत्थेहि णाहिती णितुणं ।

णिगदिस्सति सो एयं सीसपसीसाण णहु अण्णो ॥

॥ इति श्रीजीतकल्पभाष्यं ॥ ३३०० ॥

सं० १७२० वर्षे मार्गशीर्ष शुदि १ शुक्रवासरे अद्येह श्रीपत्तने लि० श्रीमोढज्ञातिना श्रीकाशीदासात्मजेन अंवादत्तेन । शुभं भवतु । शिवमस्तु ।

आ भाष्य, प्रस्तुत चूर्णि रचाया बाद लखायुं होय तेम जणाय छे, कारण के चूर्णिमां भाष्यनो कयांए उल्लेख थएलो नथी देखातो । चूर्णि पहेलां जो भाष्यनी रचना थई होत तो चूर्णिकार तेनो अवश्य उल्लेख करत ।

चूर्णि अने भाष्य सिवाय, आ सूत्र ऊपर, एक संस्कृत टीका पण स्वतंत्र रीते लखारली मळे छे । ए टीका, आवश्यकसूत्रनी लघुवृत्ति रचनार श्रीतिलकाचार्ये रची छे । ए टीकानो आदि अने अन्त भाग आ प्रमाणे छे:—

वन्दे वीरं तपोवीरं तपसा दुस्तपेन यः । शुद्धं स्वं विदधे स्वर्णं स्वर्णकार इवाग्निना ॥
जिनस्य वचनं नौमि नवं तेजस्विमण्डलम् । यतो ज्योतींषि धावन्ति हर्तुमन्तर्गतं तमः ॥
निःप्रत्यूहं प्रणिदधे भवानीतनयानहम् । सर्वानपि गणाध्यक्षानक्षामोदरसङ्गतान् ॥
जिनभद्रगणिं स्तौमि क्षमाश्रमणमुत्तमम् । यः श्रुताज्जीतमुद्दधे शौरिः सिन्धोः सुधामिव ॥
प्रणामाभ्यात्मगुरुंस्तान् घनसारशलाकयेव यद्वाचा । अज्ञानतिमिरपूरितमुद्गाटितं ममान्तरं चक्षुः
इति नुतिकृतसुकृतः श्रुतरहस्यकल्पस्य जीतकल्पस्य । विवरणलवं करिष्ये स्वस्मृतिबीजप्रबोधाय ॥

श्रीमान् चन्द्रप्रभः सूरिर्युगप्राधान्यभागभूत् । तदासनमलंचक्रुः श्रीधर्मघोषसूरयः ॥
तत्पट्टश्रीभुजोऽभूवन् श्रीचक्रेश्वरसूरयः । श्रीशिवप्रभसूरिस्तत्पट्टश्रीहीरनायकः ॥
तदीयशिष्यलेशोऽहं सूरिश्रीतिलकाभिधः । अनन्यसमसौरभ्यश्रुताम्भोजमधुव्रतः ॥
इमाभीदृग्विधां चूर्णेः तस्याश्रोपनिबन्धतः । गुरुणां संप्रदायाच्च विज्ञायार्थं स्वशक्तितः ॥
अकार्षं जीतकल्पस्य वृत्तिमत्यल्पधीरपि । सा विशोऽध्या श्रुतधरैः सर्वैर्मयि कृपापरैः ॥
सहस्रमेकं श्लोकानामधिकं सप्तभिः शतैः । प्रत्यक्षरेण संख्याया मानमस्य विनिश्चितम् ॥

जीतकल्पसूत्रना अनुकरण-ग्रन्थ

आ सूत्रना अनुकरण रूपे, पाछळना आचार्योए यतिजीतकल्प अने श्राद्धजीतकल्प ए नामना बीजा बे त्रण स्वतंत्र ग्रन्थो पण लख्या छे, अने तेमना ऊपर टीका-टिप्पणी आदि केटलाक व्याख्या ग्रन्थो पण उपलब्ध थाय छों.

आ ग्रन्थने, आ रूपमां प्रकट करवा माटे, श्रीयुत मोदी केशवलाल प्रेमचन्द भाईना उत्साह अने आग्रह ज मुख्य कारणभूत थया छे अने तेथी आ प्राचीन ग्रन्थरत्नना उद्धारतुं मुख्य श्रेय तेमने ज घटे छे ।

गूजरात पुरातत्त्व मन्दिर
अमदाबाद
आश्विनमास, संवत् १९८२. }

—मुनि जिनविजय

પરિશિષ્ટ

શીલાંકાચાર્ય વિષે વધારે વિગત

પાછળનાં પાનાઓમાં શીલાંકાચાર્ય વિષે કેટલીક ચર્ચા કરી છે અને તેમાં મેં એમ અભિપ્રાય દર્શાવ્યો છે કે શીલાંકાચાર્ય ઘણું કરીને હરિભદ્ર સૂરિના સમકાલીન હોવા જોઈએ। આ પ્રસ્તાવના પ્રેસમાં ગયા બાદ ડૉ. હર્મન યાકોબીની લખેલી હરિભદ્રકૃત સમરાઈચક્રહાની પ્રસ્તાવના મારા જોવામાં આવી। એ પ્રસ્તાવનામાં પ્રસંગવશાત્ શીલાંકાચાર્ય વિષે એક બે ટેકાળે ડૉ. યાકોબીએ ઉલ્લેખ કરેલો છે અને એમના મતે એ આચાર્ય હરિભદ્ર કરતાં એક સૈકા પછી થયા હતા તેમ લાગે છે। પ્રમાણ જો કે કોઈ નવું એ નથી આપતા પણ આચાર્યાંગ ટીકાની પ્રાંતે જે શક સંવત્ ૭૧૮ ની પંક્તિ મળી આવે છે તેને જ પ્રમાણ માની એ પોતાનો અભિપ્રાય વ્યક્ત કરે છે। પ્રસ્તાવનાના પૃષ્ઠ ૧૦ ની નોટમાં એ જણાવે છે કે—

In the Laghuvṛtti [of Gaṇadhara Sārdha S'ataka] V. 60. According to that source and to the Paṭṭavālī of the Kharataragaccha S'ilāṅk was the successor of Haribhadra; but that is impossible, since the date of his Āchārāṅgaṭika is said to be S'aka 798=872 A. D., or more than century later than Haribhadra.

એ જ પ્રસ્તાવનાના પૃષ્ઠ ૧૨ ઉપર એક બીજી રીતે પણ હરિભદ્ર અને શીલાંક વચ્ચે એક સૈકાનું અંતર સૂચવતાં એ વિદ્વાન લખે છે કે—

For according to Prof. Leumann Haribhadra commented on the text in Sanskrit, but retained the Kathānakas and certain other parts of the Cūrṇi in the original Prakrit; while S'ilāṅk who flourished more than a century later, translates such passages also into Sanskrit.

આમાંના પ્રથમ અવતરણમાં તે આચાર્યાંગ ટીકાના શક સંવત્ ૭૧૮ વાલા ઉલ્લેખને, ज्यां सुधी ते अन्य प्रमाणोधी असिद्ध न ठरे, प्रमाणभूत मानी, खरतरगच्छ पट्टावलीमां जे शीलांकने हरिभद्रना ब्रिष्य लख्या छे तेने डॉ. याकोबी असंभव माने छे; अने हरिभद्रनो जे समय में निर्णीत कर्यो छे तेनो संपूर्ण खीकार करी, ते ज सम-यना हिसावे, ए बंने आचार्यो वच्चे एक सैका जेटळुं अंतर बतावे छे।

બીજા અવતરણમાં પ્રો. લૉયમાને પોતાના દશવૈકાલિક સૂત્ર ઉપરના નિબંધમાં (Z. D. M. Gr., vol. 46 p. 581. ff.) જૈન આગમો ઉપરના વ્યાખ્યા-સાહિત્યના કાલક્રમ સંબંધે જે અભિપ્રાય જણાવ્યો છે તેને અનુસરીને ડૉ. યાકોબીએ હરિભદ્ર અને શીલાંક વચ્ચે એક સૈકા જોડેલું વ્યવધાન સૂચવ્યું છે।

આ પ્રસ્તાવનાના વાચકોની વિશેષ સમજણ ખાતર પ્રો. લૉયમાને દોરેલા વ્યાખ્યા-સાહિત્યના કાલક્રમનું સ્પષ્ટી-કરણ કરવું આવશ્યક છે। જૈન આગમો ઉપર સૌથી પ્રથમ નિર્ણયિત નામે પ્રાકૃત ગાથાબદ્ધ ટૂંકી ટિપ્પણીઓ રચાઈ; તે પછી પ્રાકૃત ગાથામાં જ વિસ્તૃત ભાષ્યો રચાયાં; તે પછી પ્રાકૃતબહુલ અને ક્વચિત્ સંસ્કૃતવાલા ગદ્યમાં ચૂર્ણિઓ રચાઈ; તે પછી સંસ્કૃતબહુલ અને ક્વચિત્ પ્રાકૃતવાલા ગદ્યમાં ટીકાઓ રચાઈ; અને તે પછી છેવટે કેવલ સંસ્કૃતમાં જ વ્યાખ્યાઓની રચના થઈ। આ પ્રકારના દરેક વ્યાખ્યા-નિબંધોનો કાલક્રમ સાધારણ રીતે એક-એક સૈકા જોડેલો સમજી લેવાનો અભિપ્રાય એ વિદ્વાનોનો થાય છે। ઉદાહરણ તરીકે—આવશ્યક અને નંદિસૂત્રની ચૂર્ણિના કર્તા જિનદાસગણિ મહત્તર વિક્રમના આઠમા સૈકાના પૂર્વાર્ધમાં થયાં। તેમના પછી એક સૈકા બાદ સંસ્કૃતબહુલ એવી ટીકાઓ લખવાની શુરુઆત કરનાર હરિભદ્ર થયાં। હરિભદ્રે પોતાની ટીકાઓ માટે જો કે સંસ્કૃતમાં જ લખવાની

૧ નંદિસૂત્રની ચૂર્ણિ શક સંવત્ ૫૧૮-વિક્રમસંવત્ ૭૨૩ માં રચાઈ હતી।

पद्धतिनो अंगीकार कीधो हतो पण वच्चे वच्चे प्रमाणरूपे जे कथानको विगेरे आपवानी जरूर पडी ते तेमणे पूर्वनी चूर्णिभोमांथी प्राकृतमां ज तद्वत् तारवी लीधां । ए पछी, एक सैका बाद शीलांकाचार्य थया जेमणे पोतानी व्याख्या-ओने परिपूर्णरीते संस्कृतमां ज लखवानी शैलीनो खीकार कीधो ।

प्रो. लॉयमाने दोरेलो आ कालक्रम जो के सामान्यरीते बंध बेसतो जणाय छे अने जैन आगम-साहित्यना विकासक्रमनो इतिहास जोतां ए विचार घणाभागे स्वीकारणीय पण जणाय छे । छतां एमां कोक अपवाद पण दृष्टि-गोचर थाय छे । दाखला तरीके इग्यारमा सैकामां शांत्याचार्ये उत्तराध्ययनसूत्र ऊपर जे टीका लखी छे ते हरि-भद्रनी पद्धतीए लखी छे । मूल सूत्र अने निर्युक्तिनी व्याख्या ज्यारे ए आचार्ये संस्कृतमां लखी छे त्यारे एमां आवतां बधां कथानको प्राकृतमां ज पूर्वनी चूर्णिमांथी तद्वत् उतारी लीधां छे; अने एथी ए टीकातुं बीजुं नाम पाइय (प्राकृत) टीका तरीके वधारे प्रसिद्ध छे । केवल शांत्याचार्ये ज नहि पण तेमना पछीना सैकामां थएला ए ज सूत्रना बीजा टीकाकार देवेन्द्रगणिए पण ए पद्धतिनुं अनुसरण करी पोतानी टीकामां लांबी लांबी कथाओ प्राकृतमां ज गुंथी छे ।

आ ऊपरथी आपणे जोई शकीए छीए के शीलांकाचार्यना समयमाटे प्रो. लॉयमान-अंकित कालक्रम सर्वथा साधकरूप नथी । तेम ज, आचारांग टीका प्रांते आवेली शक संवत् वाळी पंक्ति पण विविध पाठभेदो धरावती होवाने लीधे, जेम में प्रस्तावना पृष्ठ १४ ऊपर जणाव्युं छे, तेम अभ्रान्त गणी शकाय तेम नथी । पण ए आचारांग टीकावाली पंक्तिनुं समर्थन करे एवुं जे एक बीजुं प्रमाण हमणा मारी दृष्टिगोचर थयुं छे तेनी नोंध हुं अहिं लऊं छुं: जैन साहित्य संशोधकना प्रथम भागना, २ जा अंकमां, बृहट्टिप्पनिका नामनी एक प्राचीन जैन ग्रंथ सूचि में प्रकट करी छे । ए सूचि लगभग ५०० वर्ष जेटली जूनी छे अने बहु गवेषणा पूर्वक तैयार करवामां आवी होय तेवी तेनी संकलना छे । ए सूचिना २८३ क्रमांक ऊपर शीलाचार्य रचित प्राकृत मुख्य महापुरुष चरित्रनी नोंध छे । जेनी १०००० जेटली श्लोकसंख्या, अने ९२५ वर्षे रचना थएली लखी छे । मूलग्रंथ अद्यापि मारा जोवामां आव्यो नथी तेथी एना रचना-समयनो उल्लेख केवा प्रकारनो छे ते कांई कल्पी शकाय तेम नथी; परंतु जो ए चरित्रकर्ता शीलाचार्य अने आचारांग अने सूत्रकृतांग टीकाकर्ता शीलाचार्य बन्ने एक ज होय तो, आचारांग टीकागत शक संवत् ७९८ वालो उल्लेख अवश्य सत्य होई शके छे । कारण के, शक संवत् ७९८ ए विक्रम संवत् ९३३ बराबर थाय छे; अने महापुरुष चरित्रनी रचनानी जे ९२५ नी साल बृहट्टिप्पनिकाकारे आपेली छे ते विक्रम संवत्नी गणत्री वाली ज होवी जोईए; कारण के, ए सूचिमां प्रायः सर्वत्र एज गणत्रीनो व्यवहार करवामां आव्यो छे । तेथी ए बन्ने साल वच्चे मात्र ८ वर्षनो ज तफावत रहेतो होवाथी आ बन्ने कृतिओ—आचारांग टीका अने महापुरुष चरित्र—समकालीन ज ठरे छे । अने तेथी ए बन्नेना कर्ता शीलाचार्य एकज व्यक्ति हता, एम माननुं प्राप्त थाय छे ।

आ हकीकत ऊपरथी आचारांग टीकाकर्ता शीलाचार्यनो समय निर्णय थई शके छे; पण, विशेषावश्यक भाष्यटीका कर्ता कोट्याचार्य के जेमनुं नाम शीलांक पण कहेवामां आवे छे तेमनो तथा अणहिलपुर संस्थापक वनराजना गुरु तरीके प्रसिद्ध थएला शीलगुण के शीलांक नामना जे आचार्य छे तेमनो निर्णय तो मूल प्रस्तावनामां जणाव्या प्रमाणे अनिश्चित ज रहे छे ।

१ ए सूचिकारे आचारांग टीकानो रचना समय पण विक्रमसंवत्नी गणत्रीय गणी ९३३ वर्ष नो ज आव्यो छे—जुओ बृहट्टिप्पनिका, क्रमांक १ (३).

॥ णमो समणस्स भगवओ महावीरस्स ॥

सिरि-जिणभद्द-खमासमण-विरइयं

जी य क प्प-सु त्तं

कय-पवयण-प्पणामो वोच्छं पच्छित्तदाण-संखेवं ।

जीयव्ववहार-गयं जीयस्स विसोहणं परमं ॥ १ ॥

संवर-विणिज्जराओ मोक्खस्स प्हो, तवो प्हो तारिं ।

तवसो य पहाणंगं पच्छित्तं, जं च नाणस्स ॥ २ ॥

सारो चरणं, तस्स वि नेव्वाणं, चरण-सोहणत्थं च ।

पच्छित्तं, तेण तयं नेयं मोक्खत्थिणाऽवस्सं ॥ ३ ॥

तं दसविहमालोयण १ -पडिकमणोभय २-३ -विवेग ४ -वोस्सग्गे ५ ।

तव ६ -छेय ७ -मूल ८ -अणवट्टया ९ य पारञ्चिए १० चेव ॥ ४ ॥

१. करणिज्जा जे जोगा तेसुवउत्तस्स निरइयारस्स ।

छउमत्थस्स विसोही जइणो आलोयणा भणिया ॥ ५ ॥

आहाराइ-ग्गहणे तह बहिया निग्गमेसुऽणेगेसु ।

उच्चार-विहारावणि-चेहय-जइ-वन्दणार्इसु ॥ ६ ॥

जं चऽन्नं करणिज्जं जइणो हत्थ-सय-बाहिरायरियं ।

अवियडियम्मि असुद्धो, आलोएन्तो तयं सुद्धो ॥ ७ ॥

कारण-विणिग्गयस्स य स-गणाओ पर-गणागयस्स वि य ।

उवसंपया-विहारे आलोयण-निरइयारस्स ॥ ८ ॥

२. गुत्ती-समिइ-पमाए गुरुणो आसायणा विणय-भंगे ।

इच्छार्इणमकरणे लहुस मुसाऽदिन्न-मुच्छासु ॥ ९ ॥

अविहीइ कास-जंभिय-खुय-वायासंकिलिइ-कम्मेसु ।

कन्दप्प-हास-विगहा-कसाय-विसयाणुसंगेसु ॥ १० ॥

खलियस्स य सव्वत्थ वि हिंसमणावज्जओ जयन्तस्स ।

सहसाऽणाभोगेण व मिच्छाकारो पडिक्कमणं ॥ ११ ॥

- आभोगेण वि तणुएसु नेह-भय-सोग-बाउसाईसु ।
कन्दप्प-हास-विगहाईएसु नेयं पडिक्कमणं ॥ १२ ॥
३. संभम-भयाउरावइ-सहसाऽणाभोगऽणप्प-वसओ वा ।
सव्व-वयाईयारे तदुभयमासंकिए चेव ॥ १३ ॥
दुच्चिन्तिय-दुब्भासिय-दुच्चेट्टिय-एवमाइयं बहुसो ।
उवउत्तो वि न जाणइ जं देवसियाइ-अइयारं ॥ १४ ॥
सव्वेसु वि बीय-पए दंसण-नाण-चरणावराहेसु ।
आउत्तस्स तदुभयं सहसक्काराइणा चेव ॥ १५ ॥
४. पिण्डोवहि-सेज्जाई गहियं कडजोगिणोवउत्तेण ।
पच्छा नायमसुद्धं सुद्धो विहिणा विगिञ्चन्तो ॥ १६ ॥
कालऽद्वाणाइच्छिय-अणुग्गयत्थमिय-गहियमसदो उ ।
कारण-गहि-उव्वरियं भत्ताइ-विगिञ्चियं सुद्धो ॥ १७ ॥
५. गमणागमण-विहारे सुयम्मि सावज्ज-सुविणयाईसु ।
नावा-नइ-सन्तारे पायच्छित्तं विउस्सगो ॥ १८ ॥
भत्ते पाणे सयणासणे य अरिहन्त-समण-सेज्जासु ।
उच्चारे पासवणे पणवीसं होन्ति ऊसासा ॥ १९ ॥
हत्थ-सय-बाहिराओ गमणाऽऽगमणाइएसु पणवीसं ।
पाणिवहाई-सुविणे सयमट्ठसयं चउत्थम्मि ॥ २० ॥
देसिय-राइय-पक्खिय-चाउम्मास-वरिसेसु परिमाणं ।
सयमद्धं तिन्नि सया पंच-सयऽट्ठत्तरसहस्सं ॥ २१ ॥
उद्देस-समुद्देसे सत्तावीसं अणुणवणियाए ।
अट्ठेव य ऊसासा पट्ठवण-पडिक्कमणमाई ॥ २२ ॥
६. (१) उद्देसऽज्झयण-सुयक्खन्धंगेसु कमसो पमाइस्स ।
कालाइक्कमणाइसु नाणाधाराइयारेसु ॥ २३ ॥
निव्विगइय-पुरिमट्ठेगभत्त-आयंबिलं चणागाढे ।
पुरिमाई खमणन्तं आगाढे; एवमत्थे वि ॥ २४ ॥
सामन्नं पुण सुत्ते मयमायामं चउत्थमत्थम्मि ।
अप्पत्ताऽपत्ताऽवत्त-वायणुद्देसणाइसु य ॥ २५ ॥
कालाविसज्जणाइसु मण्डलि-वसुहाऽपमज्जणाइसु य ।
निव्वीइयमकरणे अक्ख-निसेज्जा अभत्तट्ठो ॥ २६ ॥

- आगाढाणागाढम्मि सव्व-भंगे य देस-भंगे य ।
जोगे छट्ठ-चउत्थं चउत्थमायम्बिलं कमसो ॥ २७ ॥
- (२) संकाइएसु देसे खमणं मिच्छोवबूहणाइसु य ।
पुरिमाई खमणन्तं भिक्खु-प्पभिईण व चउण्हं ॥ २८ ॥
एवं चिय पत्तेयं उवबूहाईणमकरणे जइणं ।
आयामन्तं निव्वीइगाइ पासत्थ-सहेसु ॥ २९ ॥
परिवाराइ-निमित्तं ममत्त-परिपालणाइ वच्छल्ले ।
साहम्मिओ त्ति संजम-हेउं वा सव्वहिं सुद्धो ॥ ३० ॥
- (३) एग्निन्दियाण घट्टणमगाढ-गाढ-परियावणुइवणे ।
निव्वीयं पुरिमहुं आसणमायामगं कमसो ॥ ३१ ॥
पुरिमाई खमणन्तं अणन्त-विगलिन्दियाण पत्तेयं ।
पञ्चिन्दियम्मि एगासणाइ कल्लाणयमहेगं ॥ ३२ ॥
मोसाइसु मेहुण-वज्जिएसु दव्वाइ-वत्थु-भिन्नेसु ।
हीणे मज्झुक्कोसे आसणमायाम-खमणाइं ॥ ३३ ॥
लेवाडय-परिवासे अभत्तट्ठो सुक्क-सन्निहीए य ।
इयराए छट्ठ-भत्तं, अट्टमगं सेस-निसिभत्ते ॥ ३४ ॥
- १ उहेसिय-चरिम-तिगे कम्मे पासण्ड-स-घर-मीसे य ।
बायर-पाहुडियाए सपच्चवायाहडे लोभे ॥ ३५ ॥
अइरं अणन्त-निक्खित्त-पिहिय-साहरिय-मीसयाईसु ।
संजोग-स-इंगाले दुविह-निमित्ते य खमणं तु ॥ ३६ ॥
- २ कम्मुहेसिय-मीसे धायाइ-पगासणाइएसुं च ।
पुर-पच्छ-कम्म-कुच्छिय-संसत्तालित्त-कर-मत्ते ॥ ३७ ॥
अइरं परित्त-निक्खित्त-पिहिय-साहरिय-मीसयाईसु ।
अइमाण-धूम-कारण विवज्जए विहिय मायामं ॥ ३८ ॥
- ३ अज्झोयर-कड-पूइय-मायाऽणन्ते परंपरगए य ।
मीसाणन्ताणन्तरगया इए चे गमासणयं ॥ ३९ ॥
- ४ ओह-विभागुहेसोवगरण-पूइय-ठविय-पागडिए ।
लोउत्तर-परियट्टिय-पमिच्च-परभावकीए य ॥ ४० ॥
सग्गामाहड-दहर-जहन्न-मालोहडोझरे पढमे ।
सुहुम-तिगिच्छा-सन्धव-तिग-मक्खिय-दायगो वहए ॥ ४१ ॥

पत्तेय-परंपर-ठविय-पिहिय-मीसे अणन्तराईसु ।
 पुरिमहं संकाए जं संकइ तं समावज्जे ॥ ४२ ॥
 ५ इत्तर-ठविए सुहुमे ससणिद्ध-ससरक्ख-मक्खिए चव ।
 मीस-परंपर-ठवियाइएसु बीएसु याविगई ॥ ४३ ॥
 सहसाऽणाभोगेणव जेसु पडिक्कमणमभिहियं तेसु ।
 आभोगओत्ति बहुसो-अइप्पमाणे य निव्विगई ॥ ४४ ॥
 धावण-डेवण-संघरिस-गमण-किड्डा-कुहावणाईसु ।
 उक्कुट्टि-गीय-छेलिय-जीवरुयाईसु य चउत्थं ॥ ४५ ॥
 तिविहोवहिणो विच्चुय-विस्सारियऽपेहियानिवेयणए ।
 निव्वीय-पुरिममेगासणाइ, सब्वम्मि चायामं ॥ ४६ ॥
 हारिय-धो-उग्गमियानिवेयणादिन्न-भोग-दानेसु ।
 आसण-आयाम-चउत्थगाइ, सब्वम्मि छट्ठं तु ॥ ४७ ॥
 मुहणन्तय-रयहरणे फिडिए निव्वीययं चउत्थं च ।
 नासिय-हारविए वा जीएण चउत्थ-छट्ठाई ॥ ४८ ॥
 कालऽद्धानाईए निव्विइयं खमणमेव परिभोगे ।
 अविहि-विगिञ्चणियाए भत्ताईणं तु पुरिमहं ॥ ४९ ॥
 पाणस्सासंवरणे भूमि-तिगापेहणे य निव्विगई ।
 सब्वस्सासंवरणे अगहण-भंगे य पुरिमहं ॥ ५० ॥
 एयं चिय सामन्नं तवपडिमाऽभिग्गहाइयाणं पि ।
 निव्वीयगाइ पक्खिय-पुरिसाइ-विभागओ नेयं ॥ ५१ ॥
 फिडिए सयमुस्सारिय-भग्गे वेगाइ वन्दणुस्सग्गे ।
 निव्वीइय-पुरिमेगासणाइ, सब्वेसु चायामं ॥ ५२ ॥
 अकएसु य पुरिमासण-आयामं, सब्वसो चउत्थं तु ।
 पुव्वमपेहिय-थण्डिल-निसि-वोसिरणे दिया सुवणे ॥ ५३ ॥
 कोहे बहुदेवसिए आसव-कक्कोलगाइएसुं च ।
 लसुणाइसु पुरिमहं, तन्नाई-बन्ध-मुयणे य ॥ ५४ ॥
 अञ्जुसिर-तणेसु निव्वीइयं तु, सेस-पणएसु पुरिमहं ।
 अप्पडिलेहिय-पणए आसणयं, तस-वहे जं च ॥ ५५ ॥
 ठवणमणापुच्छाए निव्विसओ विरिय-गूहणाए य ।
 जीएणेक्कासणयं, सेसय-मायासु खमणं तु ॥ ५६ ॥

दप्पेणं पञ्चिन्द्रिय-वोरमणे संकिलिद्ध-कम्मे य ।

दीहऽद्वाणासेवी गिलाण-कप्पावसाणे य ॥ ५७ ॥

सव्वोवहि-कप्पम्मि य पुरिमत्ता पेहणे य चरिमाए ।

चाउम्मासे वरिसे य सोहणं पञ्च-कल्लाणं ॥ ५८ ॥

छेयाहमसद्दहओ मिउणो परियाय-गव्वियस्स वि य ।

छेयाईए वि तवो जीएण गणाहिवइणो य ॥ ५९ ॥

जं जं न भणियमिहइं तस्सावत्तीए दाण-संखेवं ।

भिन्नाइया य वोच्छं छम्मासन्ताय जीएणं ॥ ६० ॥

भिन्नो अविसिद्धो च्विय मासो चउरो य छच्च लहु-गुरुया ।

निव्वियगाई अट्टमभत्तन्तं दाणमेएसिं ॥ ६१ ॥

इय सव्वावत्तीओ तवसो नाउं जह-कम्मं समए ।

जीएण देज्ज निव्वीइगाइ-दाणं जहाभिहियं ॥ ६२ ॥

एयं पुण सव्वं चिय पायं सामन्नओ विणिद्धिं ।

दाणं विभागओ पुण दव्वाइ-विसेसियं जाण ॥ ६३ ॥

दव्वं १ खेत्तं २ कालं ३ भावं ४ पुरिस ५-पडिसेवणाओ ६ य ।

नाउमियं चिय देज्जा तम्मत्तं हीणमहियं वा ॥ ६४ ॥

(१) आहाराई दव्वं बलियं सुलहं च नाउमहियं पि ।

देज्जा हि; दुव्वलं दुल्लहं च नाऊण हीणं पि ॥ ६५ ॥

(२) लुक्खं सीयल-साहारणं च खेत्तमहियं पि सीयम्मि ।

लुक्खम्मि हीणतरयं. (३) एवं काले वि तिविहम्मि ॥ ६६ ॥

गिम्ह-सिसिर-वासासुं देज्जऽट्टम-दसम-वारसन्ताई ।

नाउं विहिणा नवविह-सुयववहारोवएसेणं ॥ ६७ ॥

(४) हट्ट-गिलाणा भावम्मि—देज्ज हट्टस्स, न उ गिलाणस्स ।

जावइयं वा विसहइ तं देज्ज, सहेज्ज वा कालं ॥ ६८ ॥

(५) पुरिसा गीयाऽगीया सहाऽसहा तह सदाऽसदा केई ।

परिणामाऽपरिणामा अइपरिणामा य वत्थुणं ॥ ६९ ॥

तह विइ-संघयणोभय-संपन्ना तदुभएण हीणा य ।

आय-परोभय-नोभय-तरगा तह अन्नतरगा य ॥ ७० ॥

कप्पट्टियादओ वि य चउरो जे सेयरा समक्खाया ।

सावेक्खेयर-भेयादओ वि जे ताण पुरिसाणं ॥ ७१ ॥

- जो जह-सत्तो बहुतर-गुणो व तस्साहियं पि देज्जाहि ।
 हीणस्स हीणतरगं, झोसेज्ज व सब्ब-हीणस्स ॥ ७२ ॥
 एत्थ पुण बहुतरा भिक्खुणो त्ति अकयकरणाणभिगया य ।
 जन्तेण जीयमट्ठमभत्तन्तं निव्वियार्हयं ॥ ७३ ॥
- (६) आउट्टियाइ दप्प-प्पमाय-कप्पेहि वा निसेवेज्जा ।
 दब्बं खेत्तं कालं भावं वा सेवओ पुरिसो ॥ ७४ ॥
 जं जीय-दाणमुत्तं एयं पायं पमायसहियस्स ।
 एत्तो च्चिय ठाणन्तरमेगं वट्ठेज्ज दप्पवओ ॥ ७५ ॥
 आउट्टियाइ ठाणन्तरं च, सट्ठाणमेव वा देज्जा ।
 कप्पेण पडिक्कमणं तदुभयमहवा विणिद्धिं ॥ ७६ ॥
 आलोयण-कालम्मि वि संकेस-विसोहि-भावओ नाउं ।
 हीणं वा अहियं वा तम्मत्तं वा वि देज्जाहि ॥ ७७ ॥
 इति दब्बाइ-बहु-गुणे गुरु-सेवाए य बहुतरं देज्जा ।
 हीणतरे हीणतरं, हीणतरे जाव झोस त्ति ॥ ७८ ॥
 झोसिज्जइ सुबहुं पि हु जीएणऽन्नं तवारिहं वहओ ।
 वेयावच्चकरस्स य दिज्जइ साणुग्गहतरं वा ॥ ७९ ॥
७. तव-गव्विओ तवस्स य असमत्थो तवमसइहन्तो य ।
 तवसा य जो न दम्मइ अइपरिणाम-प्पसंगी य ॥ ८० ॥
 सुबहुत्तर-गुण-भंसी छेयावत्तिसु पसज्जमाणो य ।
 पासत्थार्हं जो वि य जईण पडितप्पिओ बहुसो ॥ ८१ ॥
 उक्कोसं तव-भूमिं समईओ सावसेस-चरणो य ।
 छेयं पणगार्हयं पावइ जा धरइ परियाओ ॥ ८२ ॥
८. आउट्टियाइ पञ्चिन्दिय-घाए, मेहुणे य दप्पेणं ।
 सेसेसुक्कोसाभिक्ख-सेवणार्हसु तीसुं पि ॥ ८३ ॥
 तव-गव्वियाइएसु य मूलुत्तर-दोस-वइयर-गएसु ।
 दंसण-चरित्तवन्ते चियत्त-किच्चे य सेहे य ॥ ८४ ॥
 अच्चन्तोसन्नेसु य परलिंग-दुगे य मूलकम्मे य ।
 भिक्खुम्मि य विहिय-तवे ऽणवट्ठ-पारञ्चियं पत्ते ॥ ८५ ॥
 छेएण उ परियाए ऽणवट्ठ-पारञ्चियावसाणे य ।
 मूलं मूलावत्तिसु बहुसो य पसज्जओ भणियं ॥ ८६ ॥

९. उक्कोसं बहुसो वा पउट्ट-चित्तो वि तेणियं कुणइ ।
 पहरइ जो य स-पक्खे निरवेक्खो घोर-परिणामो ॥ ८७ ॥
 अहिसेओ सव्वेसु वि बहुसो पारश्रियावराहेसु ।
 अणवट्टप्पावत्तिसु पसज्जमाणो अणेगासु ॥ ८८ ॥
 कीरइ अणवट्टप्पो, सो लिंग१-क्खेत्त२-कालओ३-तवओ४ ।
 (१) लिंगेण दव्व-भावे भणिओ पव्वावणाऽणरिहो ॥ ८९ ॥
 अप्पडिविरओ-सन्नो न भाव-लिंगारिहोऽणवट्टप्पो ।
 (२) जो जत्थ जेण दूसइ पडिसिद्धो तत्थ सो खेत्ते ॥ ९० ॥
 (३) जत्तियमित्तं कालं. (४) तवसा उ जहन्नएण छम्मासा ।
 संवच्छरमुक्कोसं आसायइ जो जिणार्हणं ॥ ९१ ॥
 वासं बारस वासा पडिसेवी, कारणेण सव्वो वि ।
 थोवं थोवतरं वा वहेज्ज, मुञ्चेज्ज वा सव्वं ॥ ९२ ॥
 वन्दइ न य वन्दिज्जइ, परिहार-तवं सुदुच्चरं चरइ ।
 संवासो से कप्पइ, नालवणार्हणि सेसाणि ॥ ९३ ॥
१०. तित्थयर-पवयण-सुयं आयरियं गणहरं महिद्धियं ।
 आसायन्तो बहुसो आभिणिवेसेण पारश्री ॥ ९४ ॥
 जो य स-लिंगे दुट्ठो कसाय-विसए हिं राय-वहगो य ।
 राय ग्गमहिसि-पडिसेवओ य बहुसो पगासो य ॥ ९५ ॥
 थीणद्वि-महादोसो अन्नोऽन्नासेवणापसत्तो य ।
 चरिमट्टाणावत्तिसु बहुसो य पसज्जए जो उ ॥ ९६ ॥
 सो कीरइ पारश्री लिंगाओ१-खेत्त२-कालओ३-तवओ य ४ ।
 (१) संपागड-पडिसेवी लिंगाओ थीणगिद्धी य ॥ ९७ ॥
 (२) वसहि-निवेसण-वाडग-साहि-निओग-पुर-देस-रज्जाओ ।
 खेत्ताओ पारश्री कुल-गण-संघालयाओ वा ॥ ९८ ॥
 जत्थुप्पन्नो दोसो उप्पज्जिस्सइ य जत्थ नाऊणं ।
 तत्तो तत्तो कीरइ खेत्ताओ खेत्त-पारश्री ॥ ९९ ॥
 (३) जत्तिय-मेत्तं कालं. (४) तवसा पारश्रियस्स उ स एव ।
 कालो दु-विगप्पस्स वि अणवट्टप्पस्स जोऽभिहिओ ॥ १०० ॥
 एगागी खेत्त-बहिं कुणइ तवं सु-विउलं महासत्तो ।
 अवलोयणमायरिओ पइ-दिणमेगो कुणइ तस्स ॥ १०१ ॥

अणवट्ठप्पो तवसा तव-पारश्ची य दो वि वोच्छिन्ना ।
 चोइस-पुव्वधरम्मी, धरन्ति सेसा उ जा तित्थं ॥ १०२ ॥
 इय एस जीयकप्पो समासओ सुविहियाणुकम्पाए ।
 कहिओ, देयोऽयं पुण पत्ते सुपरिच्छिय-गुणम्मि* ॥ १०३ ॥

॥ सिरि-जिणभद्-खमासमण-विरइयं
 जीयव्ववहार-कप्प-सुत्तं
 समत्तं ॥

*प्रत्यन्तरे सूत्रपाठे १०६ गाथा लिखिता उपलभ्यते । तत्र

वत्तणुवत्तपवत्तो बहुसो आसेविओ महाणेण ।
 एसो उ जीयकप्पो पञ्चमओ होइ नायव्वो ॥

—इयं गाथा प्रथमगाथाऽनन्तरम्,

अप्पा मूलगुणेसुं विराहणा अप्प उत्तरगुणेसु ।

अप्पा पासत्थाइसु दाणग्गहसंपओगाहा ॥

—इयं गाथा अष्टमगाथाऽनन्तरम्,

सोलस उग्गमदोसा सोलस उप्पायणा य दोसाओ ।

दस एसणाए दोसा संजोयणमाइ पंचे व ॥

—इयं गाथा चतुस्त्रिंशत्तमगाथाऽनन्तरं च लिखिता सन्दृश्यते । एतद् गा-

थात्रितयं ग्रन्थान्तरगतं न तु प्रकृतसूत्रकारकृतं चूर्ण्यादिव्याख्याकृद्भिस्तथैव सूचितत्वात् ।

सिद्धसेणसूरिकया

जी य क प्प-चु ण्णी

- सिद्धत्थ-सिद्ध-सासण सिद्धत्थ-सुयं सुयं च सिद्धत्थस्स ।
 वीर-वरं वर-वरयं¹ वर-वरएहि महियं नमह जीव-हियं ॥ १ ॥ 5
- एक्कारस्स वि गणहरे दुद्धर-गुण-धारए धराहिव-सारे ।
 जम्बु-प्पभवाईए पणमह सिरसा समत्त-सुत्तत्थ-धरे ॥ २ ॥
 दस-नव-पुव्वी अइसेसिणो य अवसेस-नाणिणो य जत्तेणं² ।
 सव्वे वि सव्व-कालं तिगरण-सुद्धेण नमह जइ-गुण-प्पवरे³ ॥ ३ ॥
 एत्तो नेव्वाणंगं⁴ नेव्वाणं गमयतीति निव्वाणंगं । 10
 पगयं पसत्थ-वयणं पहाण-वयणं च पवयणं नमह सया⁵ ॥ ४ ॥
 नमह य अणुओग-धरं जुग-प्पहाणं पहाण नाणीण मयं⁶ ।
 सव्व-सुइ-सत्थ-कुसलं दंसण-नाणोवओग-मंगम्मि ठियं ॥ ५ ॥
 जस्स मुह-निज्झरामय-मय-वस-गन्धाहिवासिया इव भमरा ।
 नाण-मयरन्द-तिसिया रत्ति⁷ दिया य मुणिवरा सेवन्ति सया ॥ ६ ॥ 15
 स-समय-पर-समयागम-लिवि-गणिय-च्छन्द-सद्-निम्माओ ।
 दससु वि दिसासु जस्स य अ णु ओ गो⁸ भमइ अणुवमो जस-पडहो ॥ ७ ॥
 नाणाणं नाणीण य हेऊण⁹ य पमाण-गणहराण य पुच्छा ।
 अविसेसओ विसेसा विसेसियाऽऽव स्स य म्मि अणुवम-मइणा ॥ ८ ॥
 जेण य छे य सु य तथा आवत्ती-दाण-विरयणा जत्तेणं । 20
 पुरिस-विसेसेण¹⁰ फुडा निज्जूडा जी य दा ण क प्प म्मि विही ॥ ९ ॥
 पर-समयागम-निउणं सुसभिय-सु-समण-समाहि-मग्गेण गयं ।
 जि ण भ इ ख मा स म णं खमासमणाणं¹¹ निहाणमिव एकं ॥ १० ॥
 तं नमिउं मय-महणं माणरिहं लोभ-वज्जियं जिय-रोसं ।
 तेण¹² य जीय-विरइय-गाहाणं विवरणं भणिहामि जहत्यं ॥ ११ ॥ 25
 को वि सीसो विणीओ आवस्सय-दसकालिय-उत्तरज्झयणा-ऽऽयार-निसीह-सूयगड-दसा-
 कप्प-ववहार-माइयं अंग-पविट्ठं बाहिरं च सुत्तओ अत्थओ य अहिज्जिऊण गुरुमुवगम्म
 अणुजाणावेऊण वारसावत्त-कय-किइकम्मो पायवडिओ ठिओ कर-यल-जुयलं मत्थए ठवेउं
 विन्नवेइ—‘भगवं ! कप्प-ववहार-कप्पियाकप्पिय-सुल्लकप्प-महाकप्पसुय-निसीहाइएसु छेद-सुत्तेसु
 अइ-वित्थरेण पच्छित्तं भणियं । पइ दिवसं च तेण असमत्थो विसोहिं काउं । मइ-वामोहो 30
 य मे भवइ¹³ अन्न¹⁴-गन्थेसु¹⁵ । नाणाइयारेसु¹⁶ आवत्ती का, कम्मि वा कं दाणं दिज्जइ त्ति ।

1 B वरदं । 2 B जत्तेण । 3 B पव० । 4 B निव्वा० । 5 B सदा । 6 B बहु-मयं ।
 7 B रत्ति च । 8 B ० बोणे । 9 B हेऊणं य । 10 B विसेसे य । 11 B ० समणनि० ।
 12 B तेणे । 13 B भवति । 14 B अन्नोन्न । 15 B ० न्थे सु य । 16 A ० णातियारे० ।

- एवं वियाणिऊण, जहा अपरिमूढो अप्पणो परस्स य अइयार-विसोहिं करेमि, तथा पसायं करेह' ति । तओ गुरुणा बहु-स्सुय-च्चिर-पव्वइय-कप्पियाइएहिं गुणेहिं संजुत्तं अप्पत्तापत्त-वत्त-तित्ति-णिय-चल-चित्तादि-दोस-विरहियं च नाऊण 'जी य व व हा र स्स एस जोगो'त्ति गुरुणा भण्णए^१ 'सुण भव्व सत्ता ! असुह-कम्म-मल-मइलियस्स परम-विसोहणं जी य व व हा रं' ति ।
- 5 बहु-विग्घाणि सेयाणि; इमं च सत्थं परम-सेयं । तेण कय-मंगलोवयारेहिं सत्थमारमेयव्वं । तं च आरभमाणो गुरु मंगलत्थं भणइ—'कयपवयण' इच्चाइ^२ । पगय-वयणं ति वा, पहाण-वयणं ति वा, पसत्थ-वयणं ति वा—पवयणं । पवुच्चन्ति तेण जीवादयो पयत्था इति पवयणं । तहिं वा अहिगरण-भूए । पवदतीति पवयणं—चउव्विहो संघो । पइट्ठ-वयणं ति वा—तदुवओगाण पण्णत्ताओ संघो त्ति जं भणियं होइ । जेण तं सुयं, तम्मि पइट्ठियं, अणणं—तदुवओगाओ त्ति ।
- 10 तं च सामाइयाइ-विन्दुसार-पवज्जसाणं अंगाणंगपविट्ठं सव्वं सुय-नाणं पवयणं ति । पणमणं पणामो, पूया इति एगट्ठियं^३ । कओ पवयण-प्पणामो जेण सोहं कय-पवयण-प्पमाणो । वोच्छं—भणासि । पावं छिन्दन्तीति पायच्छित्तं^४ । चित्तं वा जीवो भण्णइ । पाएण वा वि चित्तं सोहइ अइयार-मल-मइलियं, तेण पायच्छित्तं । पायए^५ चकारस्स छकारो लक्खणिओ । तस्स पायच्छित्तस्स दाणं । तस्स संखेवं संगहं । जीय^६-ववहारकयं । जीयस्सेत्ति वत्तणुवत्त-पवत्तो बहुसो आसेविओ
- 15 महाजणेण^७ जीय-ववहारो भण्णइ । तेण जीय-ववहारेण जं कयं, उवइट्ठं दिण्णं वा । जीय-ववहार-गयं वा, अणुपविट्ठं ति भणियं होइ । जीव पाण-धारणे । जम्हा जीविसु जीवन्ति जीविस्सन्ति तम्हा जीवेत्ति वत्तव्वं सिया । सव्व-कालमुवओग-लक्खणत्तणओ जीवो । तस्स जीवस्स विसेसेण सोहणं । किं कओ विसेसो ? । अन्ने वि मरुयादीया पायच्छित्तं देन्ति थूल-बुद्धिणो जीव-घायम्मि कत्थइ सामन्नेण; ण पुण संघट्ठण-परितावणोद्दवण-भेएण सव्वेसिमेगिन्दियाईणं तस
- 20 पज्जवसाणाणं दाउं जाणन्ति । उवएसो वा तेसिं समए परिसो नत्थि । इह पुण सासणे सव्व मत्थि त्ति काउं विसेसेण सोहणं भण्णइ । जहा य पलास-खारोदगाइ वत्थ-मलस्स सोहणं, तथा कम्म-मल-मइलियस्स जीवस्स जीय-ववहार-निहिट्ठं पायच्छित्तं । परमं-पहाणयं, पगिट्ठमिति वा । न अणत्थ एरिसं ति जं भणियं होइ ।
- एत्थ सीसो भणइ—'अण्णे वि किमत्थि ववहारा, जेण विसेसिज्जइ—जीयववहार-गयं ति ? ।
- 25 विसेसणं च सइ संभवे वभिचारे वा कज्जइ ।' गुरु भणइ—'आमं, अण्णेवि चत्तारि ववहारा अत्थि; तं-जहा [१] आगम-[२] सुय-[३] आणा-[४] धारणा; पुव्वाणु-पुव्वीए जीयववहारो एएसिं पञ्चमो ।' सीसो भणइ—'आगम-ववहाराईणं जीयववहार-पज्जवसाणाणं को पइ विसेसो ? ।' गुरु भणइ—
- [१] आगम-ववहारिणो छज्जणा; तं-जहा-केवल-मण-ओहिणाणी चोइस-दस-नव-पुव्वीए
- 30 [२] सुय-ववहारो पुण अवसेस-पुव्वी एक्कारसंगिणो आकप्प-ववहारा अवसेस-सुए य अहिगय-सुत्तत्था सुय-ववहारिणो त्ति ।
- [३] आणा-ववहारो—गीयायरिया आसेविय-सत्थत्था खीणजंघा-बला दो वि जणा पगिट्ठ-देसन्तर-निवासिणो अन्नोन्न-समीवमसमत्था गन्तुं जया, तथा मइ धारणा-कुसलं अगीयत्थ-सीसं गूढत्थेहिं अइयार-पयासेवणेहिं पेसेइ^८ त्ति । जहा—
- 35 पढमस्स य कज्जस्स पढमेण पएण सेवियं जं तु^९ । पढमे छक्के अब्भन्तरं तु पढमं भवे ठाणं ॥ पढमस्स य कज्जस्स पढमेण पएण सेवियं होज्जा । पढमे छक्के अब्भन्तरं तु सेसेसु वि पपसु ॥

1 A भन्नए । 2 B सव्वकपुस्तकेऽत्र समग्रा गाथा लिखिताऽस्ति । एवमग्रेऽपि समग्र-ग्रन्थे ज्ञेयम् ।
3 A एगंठ । 4 B प वच्छि० । 5 A पाइए । 6 A सर्वत्र 'जीत' इत्येवं उपलभ्यते । 7 B महा-
जणेण । 8 A पेसिति । 9 B होज्जा ।

पढमस्स य कज्जस्स पढमेण पण्ण सेवियं होज्जा । विइए छक्के अब्भन्तरं तु पढमं भवे ठाणं ॥
 पढमस्स य कज्जस्स पढमेण पण्ण सेवियं होज्जा । विइए छक्के अब्भन्तरं तु सेसेसु वि पण्णसु ॥
 पढमस्स य कज्जस्स पढमेण पण्ण सेवियं होज्जा । तइए छक्के अब्भन्तरं तु पढमं भवे ठाणं ॥
 पढमस्स य कज्जस्स पढमेण पण्ण सेवियं होज्जा । तइए छक्के अब्भन्तरं तु सेसेसु वि पण्णसु ॥
 एवं पढमममुञ्चन्तेण विइय-तइयमाइ जा दसमं । पुढविक्काइयाईसु पुणो वि उच्चारणियाइं ॥ 5
 विइयस्स य कज्जस्स पढमेण पण्ण सेवियं होज्जा । पढमे छक्के अब्भन्तरं तु पढमं भवे ठाणं ॥
 एवं विइयस्स वि । पयाए चैव परिवाडीए सव्वाओ गाहाओ भाणियव्वाओ ।

पढमं ठाणं दप्पो दप्पो च्चिय तस्स वी भवे पढमं । पढमं छक्कव्वयाइं पाणोइवाओ तहिं पढमं ।
 एवं तु मुसावाओ अदत्त-मेहुण-परिग्गहो चैव । विइ-छक्के पुढवाई तइ-छक्के होन्ति कप्पाइं ॥
 एवं दप्प-पयम्मी दप्पेणं चारियाइं अट्टरस । एवमकप्पाईसु वि एक्केके होन्ति अट्टरस ॥ 10
 विइयं कज्जं कप्पो पढमपयं¹ तत्थ दंसणणिमित्तं² । पढमे³ छक्किवयाइं तत्थ उ पढमं तु पाणवहो ॥
 दंसणममुयन्तेणं⁴ पुव्वकमेणेव चारणिज्जाणि । अट्टरस ठाणाइं एवं नाणाइ एक्केके⁵ ॥
 चउवीसट्टारसया एवं एए भवन्ति⁶ कप्पम्मि । दस होन्ती दप्पम्मी सव्वसमासे य मुण संखं ॥
 दुविहा पडिसेवणा—दप्पिया, कप्पिया य । दप्पिया दसविहा । तं-जहा—

दप्प अकप्प निरालम्ब चियत्ते अप्पसत्थ वीसत्थे । 15

अपरिच्छिय⁷—ऽकडजोगी⁸ निरणुतावीय णिस्संको ॥

तत्थ दप्पो—धावणडेवणाई । अकप्पो जं अविहीए⁹ सेवइ । निरालम्बो—आलम्बण-
 रहिओ सेवइ । चियत्ते त्ति¹⁰—संजमाहिकारियाणि छड्डेऊण सेवइ, स त्यक्कत्थयः । अप्पसत्थेत्ति¹¹-
 अप्रशस्तेन भावेन सेवइ । वीसत्थो—इहलोग-परलोगस्स न भायइ । अपरिच्छियत्ति—कज्जा-
 कज्जाइ अपरिक्खिउं सेवइ । अकडजोगी—जोगं अकाऊण¹² सेवइ । निरणुतावी—जो अकिच्चं 20
 काऊण नाणुतप्पइं; जहा मए दुहु कयं । णिस्संको¹³—जो निस्संकितो सेवइ । एसा¹⁴ दप्पिया ॥
 कप्पिया चउवीसविहा; तं-जहा—

दंसणनाणचरित्ते तवसंजमसमिइगुत्तिहेउं वा । साहम्मियवच्छलत्तणेण कुलओ गणस्सेव ॥

संघस्सायरियस्स य असहुस्स गिलाणबालवुड्डस्स ।

उदयग्गिचोरसावयभय¹⁵ कन्तारावई¹⁶ वसणे ॥ 25

एएहिं कारणेहिं जो पडिसेवेइ सा कप्पिया पडिसेवणा । 'किं पुण पडिसेवियव्वं ? ।' 'इमाइं
 अट्टरस पयाइं ।' तं-जहा—

वयछक्क-कायछक्कं अक्कप्पो गिहिभायणं । पलियं कनिसेज्जा य¹⁷ सिणाणं सोभवज्जणं ॥
 सव्वसमासे य मुण¹⁸ सु संखं १८० दप्पिया, कप्पिया ४३२ ॥

सोऊण तस्स पडिसेवणं तु आलोयणं कम्म¹⁹ विहिं च । आगमपुरिसज्जायं परियायवलं²⁰ च खेत्तं च ॥ 30

अवधारेउं सीसो गंतूण य सो तओ गुरुसगासे । तेसि निवेएइ तहा जहाणुपुव्वी तयं सव्वं ॥

सो ववहारविहिन्नू अणुमज्जित्ता²¹ सुओवएसेणं²² । सीसस्स देइ आणं तस्स इमं देइ पच्छित्तं ॥

पढमस्स य कज्जस्स²³ दसविहमालोयणं निसामेत्ता । नक्खत्ते भे पीला सुक्के मासे²⁴ तवं कुणह ॥

पढमस्स य कज्जस्स दसविहमालोयणं²⁵ निसामेत्ता । नक्खत्ते भे पीला चाउम्मासे²⁶ तवं कुणह ॥

1 B पढमं । 2 B निमित्तं । 3 B पढमेक्क । 4 A •मसुयं । 5 A एकेके । 6 B
 ह्वं । 7 B •पडिच्छिं । 8 A अकडं । 9 B विहीए । 10 A चित्तयत्तं । 11 A
 •सत्थोत्ति । 12 B •ऊणं । 13 A नीसंको । 14 A एस । 15 A हय । 16 B •राडवीवं ।
 17 A •ज्जाविय । 18 B सुणसु । 19 A •यणकम्म । 20 A •याग बं । 21 B •मजिय तं ।
 22 A •ओसेण । 23 B कज्जस्सा । 24 A •ह आं । 25 A मासं । 26 A मासं ।

- पढमस्स य कज्जस्स दसविहमालोयणं निसामेत्ता । नक्खत्ते भे पीला छम्मासतवं कुणह सुक्के ॥
 एवं ता उग्घाए^१ अणुघाए ताणि च्चैव कण्हम्मि । मास चउमास छ मासियाणि च्छेदं^२ अओ वोच्छं ॥
 छिन्दन्तु तयं भाणं गच्छन्तु तवस्स साहुणो मूलं । अग्घावडावगच्छे अधीइया^३ वावि विहरन्तु ॥
 छम्भागुल^४पणए^५ दसभाए^६ ति भाग अट्टपन्नरसे । वीसाए तिभागूणं छम्भागूणं तु पणवीसे^७ ॥
- 5 मास चउमास छक्के अंगुल चउरो तहेव छकं तु । एए छेयविभागा णायग्घाऽहक्कमेणं तु ॥
 विइयस्स य कज्जस्स तहियं चउवीसयं निसामेत्ता । आउत्त नमोक्कारा हवंतु एवं भणिज्जाहि^८ ॥
 एवं नाऊण तहिं जहोवएसेण देइ पच्छित्तं । आणाए एस भणिओ^९ ववहारो धीरपुरिसेहिं ॥
 एवं सो आयरिओ दव्वखेत्तकालभावसंघयणधिइ^{१०} वलाइयं च परिपुच्छिऊण सयं गमणं, सीसं
 वाऽगीयत्थं पेसेइ; अविज्जमाणे वा तस्सेव पेसवितस्स निगूढमेव अतिचारविसोहिं पेसेइ ।
- 10 [४] धारणाववहारो—संविग्गेण गीयत्थेणायरिणं दव्वखेत्तकालभावपुरिस^{११}पडिसेव-
 णासु^{१२} अवलोएऊण जम्मि जं अवराहे दिन्नं पच्छित्तं तं पासिऊण अन्नो वि तेसु च्चैव दव्वाइएसु
 तारिसावराहे तं च्चैव पच्छित्तं देइ; एस धारणाववहारो । अहवा वेयावच्चगरस्स^{१३} गच्छोवग्ग-
 हकारिणो फडुगपइणो वा संविग्गस्स देसइरिसणसहायस्स वा बहुसो पडितप्पियस्स अवसेस-
 सुयाणुओगस्स^{१४} उच्चियपायच्छित्तट्टाणदाणधारणं धारणाववहारो भन्नइ ।
- 15 [५] पंचमो जीयववहारो—सो पुण दव्वखेत्तकालभावपुरिसपडिसेवणाणुवत्तिं सरीर-
 संघयणधीबलपरिहाणिं वावेक्खिऊण तथा^{१५} पायच्छित्तदाणं^{१६} जीयं^{१७}; जो वा जम्मि गच्छे केणइ
 कारणेण सुयाइरित्तो पायच्छित्त-विसेसो पवत्तिओ अच्चेहिं य^{१८} वड्ढहिं अणुवत्तिओ नयं
 पडिसिद्धो । भणियं च—
- वत्तणुवत्तपवत्तो बहुसो आसेविओ महाणेण । एसो उ जीयक्कप्पो पंचमओ होइ ववहारो ॥
- 20 जीयं ति वा करणिज्जं ति वा आयरणिज्जं ति वा एगट्टं । जीवेइ^{१९} वा द्विविहे वि काले
 तेण जीयं^{२०} । सुत्ताओ पुण हीणं समं अइरित्तं वा जीयदाणमिति^{२१} । पंचसु वि पुण ववहारेसु
 विज्जमाणेसु आगमेण ववहारं ववहरेज्जा, न सेसेहिं । एवं सुएणं, आणाए, धारणाए, जाव जीयव-
 वहारेणं । पुव्विल्लेहिं ववहारं ववहरेज्जा न सेसेहिं^{२२} ति । किं कारणं ? आगमववहारी अइसइणो
 संक्खिल्लिस्समाणं विसुज्झमाणं अवट्टियपरिणामं वा पच्चक्खमुवलभन्ति, तावइयं च से दिन्ति^{२३}
- 25 जावइएण विसुज्झइ; सुत्तभणियाओ अहियं ऊणं तम्मत्तं वा; न सुयमणुवत्तए । जे पुण सुयववहारी
 ते सुयमणुवत्तमाणा इंगिआगार-वत्त-णेत्त-वयण-विगाराइएहिं^{२४} भावमुवलक्खिऊण^{२५} तिक्खुत्तो
 अइयारं आलोयावेऊण; तं-जहा—सुओवएसेण पलिउच्चियमपलिउच्चियं वा आलोयणाकाले जं
 जहा आलोएज्जा तं तथा सुओवएसेण ववहरन्तीति । एस^{२६} सुयववहारो^{२७} सुयाभावे आणाए वव-
 हारं ववहरेज्जा । आणाववहारो वि सुयववहाराणुसरिसो केवलं^{२८} निगूढाइयारविसेसेण^{२९} विसे-
 30 सिओ^{३०} । धारणाववहारो वि सुयववहाराणुसरिसो, केवलं सुओवएसेण^{३१} उच्चियपायाणं वेयावच्च-
 कराइणमणुग्गहत्थो^{३२} विसेसिओ । सुयववहारेगदेसो^{३३} धारणाववहारो ति । धारणाणन्तरं जीय-
 ववहारो । सव्वत्थ य जीयववहारोऽणुवत्तए । दव्वखेत्तकालभावपुरिसपडिसेवणाधिइसंघयणा-

1 B तावुग्घा० । 2 B छेयं । 3 B इत्ता । 4 B अंगु० । 5 B णेण । 6 A ठाते ।
 7 A पणुवी० । 8 B णेज्जा । 9 णित्तो । 10 A यणइ० । 11 A रिसं । 12 A णाय ।
 13 B करस्स । 14 B उचित्त । 15 B तद्वा तद्वा । 16 B पच्छित्त० । 17 A जीतं । 18
 B 'य'नास्ति । 19 B जीवति । 20 A जीतं । 21 A जीत० । 22 B सेसएहिं । 23 B
 देइ । 24 B विक्का० । 25 B लक्खे० । 26 A सुत्त० । 27 A सुत्ता० । 28 A ठावि-
 या० । 29 A विसेसण । 30 B सित्तो । 31 A णुच्चिय । 32 A करणुग्गहत्थ । 33
 B गएसो ।

वत्तिरूवं^१ परूवेऊण पंचविहववहारमज्जे जीयववहारेण पगयं । जेण सो सावेक्खो चिरं चाणुवत्तिस्सतीति^३ ।

२. 'संवरविणिज्जराओ' इच्चाइ । एईसे गाहाए सम्बन्धो । सीसो भणइ—'सम्मदंसण-
नाणचरणसंवरविणिज्जरतवपयत्था पहाणा, ते सव्वे वि मोत्तुं तवेगदेसं पायच्छित्तं वक्खा-
गेउमुज्जाया^४ किमत्थं तुब्भे त्ति?' । आयरिओ^५ भणइ—'पारंपरिएण चरणपयत्थस्स विसो- 5
हिकारणं पायच्छित्तं । चरणविसुद्धीए य कसिणकम्मपडलुव्वेल्लणाणन्तरं अग्वाबाहेकंति-
पच्चंतिय-परमसमसुहलक्खणो मोक्खो संपाविज्जइ त्ति काउं पायच्छित्तमेव भण्णइ ।' संवरणं
संवरं ढक्कणं पिहाणं^६ ति एगट्टा । विसेसेण निज्जरणं विणिज्जरणं । विणिज्जरा सोहणमिति एगट्टं ।
संवरणं नवस्स कम्मस्स अणायणं^७ । णिज्जराए पुव्वोवचियसुहासुहकम्मपोग्गलपरिसाडो^८ ।
प्रहवा विसेसियं भण्णइ—मिच्छादंसणाविरइकसायपमायजोगनिरोहो संवरो । कहं? 10
मिच्छत्तावरोहेणं सम्मत्तपडिवत्तीए मिच्छत्तनिमित्तासवनिमित्तकम्मणो^९ संवरणं कयं भवइ^{१०} ।
एवं विरइपडिवत्तीए अवरिइपच्चयं कम्मं पच्चक्खायं भवइ । तहा कसायविवज्जेण तन्निमित्तयं
कम्मं वज्जियं होइ । तहा इन्दिय-विगहा^{११}-निद्दा-मज्ज-पमायासव-निरोहदारेण तप्पच्चयस्स कम्मणो
निरोहो कओ भवइ । धावण-वग्गण-डेवण-लेघण-फोडणाइ-असुह-चेट्टा-निवितीए कायजोगास-
पलद्धपवेसस्स कम्मणो निरोहो भवइ । तहा हिंस-फरुसा-लिय-पिसुण-असम्भूय-डंभ-सढ-छलाइ^{१२} 15
पायानिरोहेण तप्पच्चयं कम्मं पच्चक्खायं होइ । तहा ईसा-ऽमरिस-भय-सोग-मिच्छाभिसंधाण^{१३}-
राग-दोसाकुसल^{१४}-संकप्पाइनिरोहेण तन्निमित्तं कम्मं वज्जियं होइ । निज्जरा पुण गुत्ति-समिइ-सम-
णधम्म-भावणा-मूलगुण-उत्तरगुण-परीसहोवसग्गाहियासणरयस्स भवइ । गुत्ती ति विहा मणाइ ।
समिइ पंचविहा इरियाइ^{१५} । समणधम्मो दसविहो खमाइ । भावणा दुवालसविहा अणिच्चाइ ।
मूलगुणा पंचविहा पाणाइवायाइ निविती^{१६} । उत्तरगुणा पिंडविसुद्धिमाइया^{१७} । परीसहा बावीसं 20
छुहाइया^{१८} । उवसग्गा सोलस । हासा पदोसा वीमंसा पुढोवेमाया दिव्वा एए । हासा पदोसा
वीमंसा कुसीलपडिसेवणा एए^{१९} माणुसा । भया पदोसा आहारहेऊ^{२०} अवच्चलेण सारक्खणया
एए तेरिच्छा । घट्टणया थंभणया लेसणया पवडणया एए आयसंचेयणिया । सो य संवरो
दुविहो—देसे सव्वे य । निज्जरा वि दुविहा देसे सव्वे य । जोगनिरोहकाले सेलेसि-पडिवन्नस्स
दुचरिमचरिमसमए सव्वसंवरो सव्वनिज्जरा य । सेसकाले देससंवरो देसनिज्जरा य । एवं 25
'संवरविणिज्जराओ' उभयमवि 'मोक्खस्स पहो' मग्गो हेऊ मोक्खकारणं मोक्खमग्गो^{२१} त्ति ।
'तासिं' पुण संवरविणिज्जराणं 'तवो पहो' हेऊ कारणं ति । तस्स य 'तवस्स पहाणमंगं
पच्छित्तं', जेण पच्छित्ते दुवालसविहो वि तवो अणुवत्तइ । तवस्स कारणं पहाणं^{२२} पच्छित्तं ।
तवो कारणं संवरविणिज्जराणं । संवरविणिज्जराओ मोक्खस्स कारणमिति । 'जं च नाणस्से'त्ति
उत्तरगाहाए सह संबज्जए^{२३} । 30

३. 'सारो चरणमिच्चाइ' गाहा । सामाइयाइयस्स विन्दुसारपज्जवसाणस्स नाणस्स 'सारो
चरणं' । चरणस्स पुण णिव्वाणं सारो । निव्वाणस्स अणंतरकारणं चरणं, कारणकारणं नाणं ।
चरणस्स कारणं नाणमणंतरं । नाणाओ चरणं; चरणाओ निव्वाणं ति । नाणविसुद्धीए चरण-

1 A पडिसेवणावत्ति । 2 A वाणु० । 3 A वत्तइस्सत्ति । 4 B ०ज्जुया । 5 A ०रितो ।
6 B पिहणं । 7 A ०दाणं । 8 B कम्ममलपरिसाडो । 9 A ०कम्मणो । 10 B हवइ । 11
A विकहा । 12 B छलादि । 13 B संधारण । 14 B ०कुल । 15 A इयराइ । 16 A
०त्तीओ । 17 B पिंडसुद्धिमादीया । 18 B छुहातीता । 19 A एते । 20 A हेउं । 21 B
०क्खहेउ । 22 A नास्ति । 23 B ०ज्जइ ।

विसुद्धी, चरणविसुद्धीए निव्वाणफलावत्ती भवइ^१ । चरणविसुद्धी पुण पच्छित्ताहीणा । अओ निव्वाणचरणऽत्थिणा पच्छित्तं 'नेयं' जाणियव्वं अवस्सं^२ भवइ^३ ।

४. 'तं दस-विह'मिच्चाइ । तमिति अणन्तरगाहानिद्विट्ठं पच्छित्तं सव्वनामसद्देण सम्ब-
ज्जइ । 'तं' पच्छित्तं 'दसविहं' दसमेयं दसविकप्पं । तं-जहा—आलोयणारिहं, पडिक्कमणारिहं,
५ तदुभय-विवेगोसग्गारिहं, तवारिहं, छेयारिहं, मूलारिहं, अणवट्टुप्पारिहं, पारंच्चियारिहं चेति ।

तत्थ य आलोयणारिहं—आ मज्जायाए वट्टइ । का सा मज्जाया ?

जह बालो जंपंतो कज्जमकज्जं च उज्जुओ भणइ । तं तह आलोएज्जा माया-मय-विप्पमुक्को उ ॥
एसा मज्जाया । आलोयणं पगासीकरणं समुदायत्थो । गुरुपच्चक्खीकरणं मज्जायाए । जं पावं
आलोइयमेत्तेणं चैव सुज्जइ, एयं आलोयणारिहं । १ । पडिक्कमणारिहं—जं मिच्छादुक्कडमेत्तेण
१० चैव सुज्जइ न आलोइज्जइ; जहा सहसा अणुवउत्तेणं खेलसिंघाणाइयं परिट्टुवियं नय
हिंसाइयं दोसमावन्नो तत्थ मिच्छादुक्कडं भणइ, एयं पडिक्कमणारिहं । २ । तदुभयारिहं—जं
पडिसेवियं गुरुणो आलोइज्जइ, गुरुसंदिट्ठो य पडिक्कमइ त्ति पच्छा मिच्छा^४ दुक्कडं ति भणइ, एयं
तदुभयारिहं । ३ । विवेगारिहं—विगिंचमाणो विहीए तमइयारं सोहेइ जत्थ, एयं विवेगारिहं । ४ ।
विउसग्गारिहं—जं कायचेट्टानिरोहोवओगमेत्तेण चैव सुज्जइ, जहा दुस्सुमणाइयं,^५ एयं विउस-
१५ ग्गारिहं । ५ । तवारिहं—जम्मि पडिसेविए निव्वीयाइओ छम्मासपज्जवसाणो तवो दिज्जइ, एयं
तवारिहं । ६ । छेयारिहं—जम्मि य^६ पडिसेविए संदूसियपुव्वपरियायदेसावछेयणं^७ कीरइ, नाणावि-
हवाहिसं^८ दूसियंगोवंगछेयणमिव सेससरीरावयवपरिपालणत्थं, तहेहावि सेसपरियायरक्खणत्थं,
एयं छेयारिहं । ७ । मूलारिहं—जेण पडिसेविएण पुणो महव्वयारोवणं निरवसेसपरियायावणयणा-
णन्तरं कीरइ, एयं मूलारिहं । ८ । अणवट्टुप्पारिहं—जम्मि पडिसेविए उवट्टावणा अजोगो, कंचि
२० कालं न वएसु ठाविज्जइ; जाव पइविसिट्टुतवो न चिण्णो, पच्छा य चिण्णतवो तहोसोवरओ^९
वएसु ठाविज्जइ; एयं अणवट्टुप्पारिहं । ९ । पारंच्चियारिहं—अञ्चु गइ-पूयणेसु,^९ पारं अञ्चइ तवाईणं
जम्मि पडिसेविए लिंगखेत्तकालविसिट्टाणं, तं पारंच्चियारिहं । १० । एस संखेवओ पिण्डत्थो
दसण्ह वि पयाणं भणिओ । सट्टाणे सट्टाणे वित्थरेण वि भासियव्वो । एएहिं चैव एएहिं विवरिपहिं
जीयववहारो समप्पइ । संपयं जहक्कम-निद्विट्ठानं दसण्ह वि पयाणं विवरणं^{१०} भणइ कमेण चैव ।

२५ ५. तत्थ पढमं पयं 'आलोयण'त्ति । तस्स^{११} सरूव^{१२}-निरूवणत्थं गाहा 'करणिज्जा जे जोगा'
इच्चाइ । 'करणिज्जा' नाम अवस्स-कायव्वा । 'जे' इति अणिद्विट्ठुणिहेसो । 'जोगा' इति
किरियाओ सुओवइट्टाओ संजमहेउगाओ कम्मनिज्जरणत्थं । 'तेसु' अणन्तरनिद्विट्ठेसु 'उवउ-
त्तस्स' पवत्तस्स । अहवा जोगा इति मण-वइ-कायजोगा एएहिंतो किरिया अणण्णा^{१३} भवती^{१४} ति
तस्सहचरियत्ताओ^{१५} ।

३० जोगो विरियं थामो उच्छाह परक्कमो तहा चेट्टा । सत्ती सामत्थं ति^{१६} य जोगस्स हवन्ति पज्जाया ॥
कायजोगो कइं कायव्वो ? । कुम्मो इव^{१७} अल्लीणपल्लीणगुत्ते^{१८} सुप्पणिहियपाणिपाए । अहवा,
उद्धट्टु पायं रीएज्जा, तिरिच्छं^{१९} वा कट्टु^{२०} पायं रीएज्जा, साहट्टु पायं रीएज्जा । एवं कायजोगो
करणिज्जो^{२१} । वइजोगो वि एवं करणिज्जो—

जा यऽसच्चा ण वत्तव्वा सच्चा मोसा य जा मुसा । जा य बुद्धेहिं नाइण्णा न तं भासेज्ज पन्नवं ॥

१ B हवति । २ B नास्ति । ३ B होई । ४ A मिच्छामिदु० । ५ B ०सिमणा० । ६ B
नास्ति । ७ B छेदणं । ८ B 'सं'नास्ति । ९ B पूयणासु । १० B विवरं । ११ A तत्थ ।
१२ A सरूवं । १३ A अणता । १४ A भवन्ती । १५ B चरित्तओ । १६ B चि । १७
B इव ली० । १८ A गत्तो । १९ A वित्तिरि० । २० A नास्ति । २१ B ० नीयो ।

मणजोगो वि एवं करणिज्जो—अकुसलमणनिरोहो कुसलमणउदीरणा य । निरइयारस्सेव
संखेवेण मुहपोत्तियाइ-पडिलेहणपमज्जणाई¹ जा जा संजमसामायारीगया किरिया सा सव्वा
करणिज्जजोगसह्वच्चा होइ । अहोरत्तभन्तराणुट्टेया । 'निरइयारस्स' अदुट्टुभावस्स । 'छुउम-
त्थस्से'त्ति परोक्खनाणिणो । सुओवएसाणुसारेण सेसकिरियाकलावाणुट्टाणपरायणस्स ।
'विसोही' कम्मबन्धनिवित्ती² निसल्लया वा । 'जइणो' जयमाणस्स अप्पमत्तस्स । 'आलोयणा 5
भणिया' जिणिन्दगणहरेहिं³ । सीसो भणइ- 'निरइयारो नियमा जई⁴ चेव होइ तो किमत्थं
जइग्गहणं ? ।' भणइ- 'हेउ-हेउमग्गभावेणं वक्खाणं कायव्वं । निरइयारलक्खणाओ⁵ चेव
हेउओ सो जयमाणो जइ त्ति लब्भइ, तेण दोणहवि गहणं । अह वा जइ त्ति सामन्नाभिहाणं ।
तं निरइयारत्तणेण विसेसिज्जइ निरइयारो जइ त्ति । पुणो वि सीसो- 'ते' य जया⁶ उवउत्तो
निरइयारो य⁷ करेइ । करणिज्जा य ते । तो तत्थ का विसोही⁸ आलोइए अणालोइए वा⁹ ?' गुरू 10
भणइ- 'तत्थ जा चेट्टानिमित्ता सुहुमा आसवकिरिया, सुहुमपमायनिमित्ता¹⁰ वा अणुवलक्खिया
ताओ¹¹ सुज्जन्ति आलोयणा मेत्तेण' । सो पुण गुरू-संदिट्ठो असंदिट्ठो वा पुवं वा आलोएज्जा,
कज्जसमत्तीए वा आलोएज्जा । अहवा पुवं पि पच्छा वि¹² आलोएज्जा ।

६. 'आहाराइ गहणे'च्चाइ । अणन्तरगाहाए¹³ करणिज्जजोगनिहेसमेत्तं भणियं, संपयं पुण
नामग्गाहं करणिज्जा जोगा भणंति¹⁴ । के ते करणिज्जा¹⁵ जोगा ? । इमे—आहारो आईए जेसिं 15
गहणाणं ताणि 'आहाराइ-गहणाणि' । एगवयणेण¹⁶ णिहेसो¹⁷ कओ । आइग्गहणेण सेज्जासंथारवत्थ-
पायपुञ्छणपडिग्गहगाइ¹⁸ ओहिय-ओवग्गहिओ¹⁹ य²⁰ सेसो²¹ उवही वेप्पइ । 'तह बहियाणिग्गमेसु
णेनेसु' गिलाणआयरियबालदुब्बलसेहखवग²² असहुपाओग्गो²³ सहगहणनिमित्तं णिग्गमणे । गहणं
तु गुरुमापुच्छिऊण—गुरुणाणुत्ताओ, सुओवएसेण उवउत्तो, विहीए गिण्हिऊण; तओ जहाविही
गहियमालोएन्तो सुद्धो । सीसो भणइ- 'जइ गहणे अविमुद्धी, सुद्धी य आलोइए; एवं गहणमेव 20
मा करेउ' । गुरू भणइ- 'जइ गहणं न करेइ तओ आयरिओवज्जायाइ-कुलगणसंघसाहम्मि-
यदंसणनाणचरित्ततवसंजमाईणं ववच्छेओ—भंगो हवइ । तेणावस्सं गहणं विहीए कायव्वं' ।
अहवा एयं सव्वं आहाराइ-गहणेण गहियं । इमो पुणो बहियाणिग्गमोऽणेगो भणइ ।
गुरूमूलाओ सेज्जाओ वा कुलगणसंघचेइयदुविहमेय²⁴ तद्दव्वविणासनिवारणाई²⁵ । अहवा पीढ-²⁶
फलगसेज्जासंथारपाडिहारियगहियप्पणत्थं²⁷ वा निग्गमं करेज्जा । अहवा एयाइं निग्गमका²⁸- 25
रणाइं । 'उच्चारविहारावणि' त्ति उच्चारभूमि-विहारभूमीओ सण्णा-सज्जायसन्नियाओ²⁹ ।
चेइयवंदणणिमित्तं आसन्नं दूरं वा गच्छेज्जा । साहूणं पुण अपुव्ववहुस्सुय³⁰ संविग्गाणं वन्दण
संसयवोच्छेयत्थं वा गच्छेज्जा । आइसदेणं सद्दासन्नायगओसन्नविहारीणं वा सद्दावद्धाव-
णत्थं साहम्मियाण वा संजमउच्छाहणिमित्तं गच्छेज्जा ।

७. 'जं चन्नं करणिज्ज'मिच्चाइ । 'जं चन्नं' ति पुव्वगाहाभणियाओ वइरित्तं ति;³¹ तं सव्वं च 30
सदेण समुच्चिज्जइ । तं च खेत्तपडिलेहणयंडिलसेहनिक्खमणायरियसंलेहणाई³² हत्थसयाओ
परेणं जं आयरियं, तमायरित्ता ससिइगुत्तिविसुद्धि³³ निमित्तं अवस्सं आलोएयव्वं । जं पुण

- 1 B °ज्जणट्ठिं । 2 A निवत्ती । 3 A नास्ति । 4 A जइ । 5 A °इयारत्तणाओ ।
6 A जहा । 7 A व । 8 B का अविसोही । 9 A नास्ति । 10 B णिमि० । 11 B तातो ।
12 B व । 13 A °णेज्ज । 14 A भन्ति । 15 A °ज्जो० । 16 B °यणे णि० । 17
A णिहेसो । 18 B °ग्गहादि । 19 B °हियअवउग्गहि० । 20 B नास्ति । 21 A सेत्ता ।
22 B खमग । 23 A °वाओग्गो । 24 A भेद । 25 B °णादी । 26 A पीढग । 27 A
°प्पिणण० । 28 A °मणका० । 29 A सज्जास० । 30 A °सुय । 31 B वतिरिच्चए । 32
B °णादी । 33 A °त्तिसुद्धि० ।

हृत्थसयम्भन्तरायरियं तत्थ किञ्चि आलोइज्जइ, किञ्चि नालोइज्जइ । जहा पासवणखेलोसिघाण-
जल्ल^१निविसणुट्टाणवियम्भणाकुञ्चण^२पसारणोसासणीसासचेट्टाइ किञ्चि कज्जं नालोइज्जइ ।
पासवणं पुण पुव्वमापुच्छिऊण वोसिरइ । 'अवियडियम्मि' अणालोइयम्मि, असुद्धो साइयारो,
आलोएन्तो पुण तं कज्जं^३ आयरियस्स सुद्धो निरइयारो त्ति भणियं होइ ।

5 ८. 'कारणविणिग्गय'मिञ्चाइ । 'कारणविणिग्गयस्स' त्ति । दुविहो निग्गमो गच्छाओ^४—कार-
णेण, अकारणेण य^५ । असिवओमरायदुट्टुगिलाणुत्तिमट्टायरियपेसणाइ कारणिओ । चक्कथूभ-
पडिमा-महिमा-जम्म^६-निकखमण-नाण-निव्वाण-भूमि-सन्नायग-वइग-संखडिपेहाइ निक्कारणिओ ।
कारणविणिग्गयस्स । 'च' सहो आलोयणाइपयं^७ समुच्चिणइ । निरइयारस्स गुत्तिसमिइविमु-
द्धस्स कारणेण विणिग्गयस्स आलोयणमेत्ताओ चैव सुद्धी होइ । सा य आलोयणा—ओहओ
10 विभागओ य । ओहालोयणा अद्धमासम्भन्तरागयस्स हवइ । तं चागयमेत्तो चैव इरियावहिया-
पडिक्कन्तो^८ समुद्देसवेलाए आलोपइ । आलोइयमेत्ते चैव सुज्जइ निरइयारो । सा य ओहालोयणा
इमा—

अप्पा मूलगुणेषुं विराहणा अप्प^९ उत्तरगुणेषु^{१०} । अप्पा पासत्थाइसु दाणग्गहसंपओगोहा ॥
एवं विहालोयणेण सुद्धो होइ । अन्नम्मि वेलाए विभागेण अद्धमासपरेणागयस्स । विभागा-
15 लोयणा निरइयारस्स वि । एवं 'सगणाओ' कारणनिग्गयस्स आलोइए सुद्धी; 'परगणागयस्स
वि य'त्ति । सगणो एगसंभोइया, परगणो अन्नसंभोइया । ते संविग्गा^{११} वा असंविग्गा वा ।
संविग्गाओ आगयस्स निरइयारस्स वि अवस्समेव विभागालोयणा । आलोयणाए^{१२} य सुद्धो ।
'उवसंपय' त्ति । सा य^{१३} उवसंपया^{१४} पंचविहा । तं-जहा-सुओवसंपया, सुहदुक्खोवसंपया,
खेत्तोवसंपया, मग्गोवसंपया, विणओवसंपया य त्ति । पंचविहाए वि तप्पढमयाए उवसंपज्जमाणेण
20 निरइयारेणावि आलोयणा विभागेण दायव्वा । सो य आलोयणाए चैव सुद्धो । 'विहारे' त्ति
एगसंभोइया^{१५} फडुगपई^{१६} गीयत्थायरिया एगाह-पणग-पक्ख-चउम्मास^{१७}-संवच्छरिपसु जत्थ वा
मिलन्ति तत्थ निरइयारा वि विहारालोयणं देन्ति । अन्नोन्नस्स विहारे वि आलोयणाए सुज्जइ^{१८} ।
सव्वत्थ 'निरइयारस्से'त्ति एयं पर्यं सम्बज्जइ । एवमेयं^{१९} आलोयणारिहं भणियं ॥

९. इयारिणं पडिक्कमणारिहं भण्णइ । जेषु ठाणेषु खलियस्स मिच्छादुक्कडारोवणा होइ
25 तट्टाणसरूव^{२०} निरूवणत्थं^{२१} गाहा भण्णइ । 'गुत्तिसमिइपमाय' इञ्चाइ । गुत्ति त्ति तिन्नि गुत्तिओ
मण-वइ-कायसन्नाओ । समिईओ इरिया-भासा-एसणा-आयाणनिकखेवण^{२२}-उच्चारपासवणाइपरि-
ट्टुवण-नामाओ पंच । एएसु अट्टसु ठाणेषु पमाओ कओ होज्जा^{२३} । मणेण दुच्चिन्तियाइं^{२४} ।
वईए दुब्भासियाइं, काएण दुच्चेट्टियाइं । इरियाए कहं कहेन्तो^{२५} गच्छेज्जा, भासाए ढड्डरिगिहत्थ-
भासाइं, एसणाए भिक्खा^{२६}-गहणकाले अणुवउत्तो,^{२७} न पमज्जइ आयाण-निकखेवेषु, अप्पडि-
30 लेहिय-थंडिले उच्चारइ परिट्टुवेज्जा^{२८} । 'गुरुणो^{२९} आसायण' त्ति । गिणाति^{३०} सत्थमिति गुरु
तस्स आसायणा कया। का? अहिकखेवो^{३१} परिभवो वा जच्चाइगुणहीणस्स । आयो^{३२} नाणाइतियं
तस्स साडणा अवणयणं विणासो आसायणा भण्णइ । आयरियाहिकखेव-द्वारेणाहिकखे

1 A निवस० । 2 B ०गुंचण । 3 A कयं । 4 A गच्छायो । 5 B नास्ति । 6 A ज-
म्मणिकख० । 7 ०यणापयं । 8 ०कंतो जइसमु० । 9 A अप्पा । 10 B ०णेषुं । 11 A
०विग्गा अ० । 12 B आलोएइ य । 13 B नास्ति । 14 B उवसं० । 15 B ०इया । 16 A
०पई य; B ०वती । 17 A ०मास । 18 B विमु० । 19 B ०मेतं । 20 A ०स्सरु० । 21
A ०णत्था । 22 A निकखमण । 23 B होई । 24 A ०याए । 25 B कहेतो । 26 A
०क्खग० । 27 A उवउत्तो । 28 A रिट्ठा० । 29 B ०इआसा० । 30 B णाइ स० । 31 B
अवि० । 32 A आओ ।

घन्तो आयं अप्पणो साडेइ^१ तुसिणीय-हुंकार-जाइ-क-म्माइहिं । अहवा तिविहा आसायणा—
मणेण पओसाइ, वायाए अन्तरभासाइ, काएण जमलिय^२-पुरोगमण-संघट्टणाइ । 'विणय-
भंगे'^३ त्ति । विणओ अब्भुट्टाणासणदाणञ्जलिपगहवन्दणाईओ । तस्स य^४ भंगे । 'इच्छाईणम-
करणे' त्ति । इच्छा मिच्छा तहक्कारो आवस्सिया य निसीहिया आपुच्छणा य पडिपुच्छा छन्दणा य
निमन्तणा उवसंपयाओ^५ य गिञ्जन्ति । एयासिमकरणे । लहुसगं वा मुसावायं वएज्जा । जहा— 5
पयला ओल्ले मरुए पञ्चक्खाणे य गमणपरियाए । समुदेससंखडीओ खुड्डुग^६परिहारिय मुहीओ ॥
अवसगमणे दिसासुं^७ एगकुले चैव एक्कद्वे वा^८ । एए सव्वे वि पया लहुसमुसाभासणे होन्ति ॥
लहुसाऽदिणं पुण सुड्डुमं जत्थ जत्थ पणगावित्ती^९ । तं-जहा—तण-डगल^{१०}-छार-मल्लग-लेव-
इत्तिरि-उग्गहण^{११}-चिट्टाणासु^{१२} लेव-इत्तिरि-उग्गहणट्टाणेसु सुत्तापसेण मासलहुं । तहावि इह लहुस-
गादिणं चैव भण्णइ । लहुसमुच्छा पुण ईसीसि^{१३} ममत्तं जत्थ सुड्डुमं, जहा—कागाइ-साण-गोण 10
कप्पट्टग^{१४}-सारक्खण-ममत्ताईसु द्वे लहुसमुच्छा । खेत्ते ओवास^{१५}-संथार-कुल-वसहि-गाम-नग-
ररज्जाईसु । काले पुण मासकप्पोवरि निवासाइ । भावेण^{१६} राग-दोसाइ । एत्थ जे मासलहु-
यट्टाणा ते सव्वे घेप्पन्ति^{१७} ।

१०. 'अविहीइ-कास-जंभिय' इच्चाइ । अविहीए हत्थमदाऊण कासइ मुहपोत्तियं^{१८} वा । एवं
जंभाइय-छीईएसु वि । 'वाय'^{१९} त्ति पयं कम्म-सहेण सम्बज्जइ । तं दुविहं-उड्डं उड्डोयाई,^{२०} अहो 15
कुच्छिय-सहो । उड्डोए हत्थो दायव्वो मुहपोत्तिया वा^{२१} । कुच्छिय-सह-निगमे पुण^{२२} पुयावकड्डुण^{२३}-
लम्बणेण । एस विही, एयव्वहरित्तो^{२४} अविही । 'असंक्किलिट्ठकम्मं' पुण^{२५} छेयण-भेयण-संघंसण-
पीलण-अभिघाय-सिंचण-कायखाराइ-असुसिर-सुसिराणन्तर-परंपरभेयमिन्नं । 'कन्दप्पो' वाइओ
काइओ वा । 'हासं' पसिद्धमेव । 'विगहा'^{२६} इत्थि-भत्त-चोर-जणवयाइया । 'कसाया' कोहाई ।
'विसयाणुसंगो' सह-फरिस-रस-रूव-गन्धासेवणमिति । 20

११. 'खलियस्स य' इच्चाइ । 'खलियस्स' अइयारावन्नस्स । सोय अइयारो सहसकारकओ^{२७}
अणाभोगकओ^{२८} य । 'च' सहो पडिक्कमणारोवणं समुच्चिणइ । 'सव्वत्थ वि' त्ति सव्वपएसु । दंसण-
नाणचरित्तवसमिइगुत्तिन्दियाइसु खलियस्स । 'हिंसमणावज्जाओ'^{२९} त्ति अकरेन्तस्स जयणा-
जुसस्स^{३०} । सहसकाराणाभोगलक्खणं चैयं—

पुवं अपासिऊणं डूढे पाए^{३१} कुलिगजं पासे । न य तरइ नियत्तेउं जोगं सहसाकरणमेयं ॥ 25
अन्नयर-पमाएणं असंपउत्तस्स णोवजुत्तस्स । इरियाइसु भूयत्थेसु वट्टओ ह्यो अणाभोगो ॥
एवं सहसकाराणाभोगेहिं^{३२} हिंसमणावज्जमाणो जयणोवउत्तो अइयारमावन्नो वि मिच्छाडुक्कड-
परिणओ सुड्डो ।

१२. 'आभोगेण वि'च्चाइ । 'आभोगेणे' त्ति परिफुडबुद्धीए वि । 'तणुएसु' थोवेसु, 'नेहा-
इसु' त्ति सम्बन्धो । नेहो कप्पट्टग-सन्नि-सन्नायागइसु । भयं इहलोग-परलोग-आयाण-अकम्हा- 30
आजीव-असिलोग-मरण-सन्नियं । सोगो सच्चित्ताचित्तमीसद्व्याण संजोगेण विओगेण य कओ
होज्जा । 'बाउसत्तं' सरीरसुस्सुसापरायणत्तं हत्थपायाइधोवणदारेण । 'आइ' सहेण कुसील-

1 B साडेति । 2 A जाम० । 3 B भंगो । 4 B वा । 5 A अन्तणोवसं० । 6 A सं-
खडी खुड्डुएय । 7 A ०सासु । 8 A एगद्वे य । 9 B ०वत्ती । 10 A ०डगलग० । 11 A
उग्गहवि० । 12 B चिट्टाणाले० । 13 B इसिसि । 14 B कप्पट्टर० । 15 A ०वासं । 16 A
भवे० । 17 B धिपं० । 18 B मुहवोत्ति० । 19 B वायन्ति । 20 B उड्डुयाई । 21 B
उड्डोए हत्थो मुहपोत्तियं वा दिज्जइ । 22 नास्ति । 23 B पुयतावकड्डुणं । 24 B एतव्वतिरित्तो ।
25 A छेयणपीलणभेयणघंसण । 26 B विकहा । 27 B सहस्स० । 28 B० भोगओ । 29 A
हिंसपमाणा० । 30 A उत्तस्स । 31 A णए । 32 B० सावकरणा० ।

पासत्थो-सन्न-संसत्ता घेप्पन्ति । 'कन्दप्पहासविगहा' पुव्वक्खणिाया । 'आइ' सहेण कसा-
यविसयाणुसंगा गहिया । सव्वेसु वि एप्पसु तणुप्पसु 'णेयव्वं' जाणियव्वं । 'पडिक्कमणं' पाय-
च्छित्तं ति भणियं होइ । एयं^१ पडिक्कमणारिहं भणियं ॥ २ ॥

१३. इयाणिं तदुभयारिहं । 'संभमभय'-इच्चाइ । 'संभमो' हत्थी-उदग-अगणिमाइओ^२ ।
५ 'भयं' दस्सु-मिलक्खु-वोहिय-मालवाइ-सगासाओ । 'आउरो' दिगिच्छा-पिवासाईहिं । 'आवई'
चउव्विहा-दव्वखेत्तकालभावावई । दवावईदव्वं दुल्लहं । खेत्तावई वोच्छिन्नमडम्बाई^३ । काला-
वई ओमाई^४ । भावावई गुरुगिलाणाई । 'सहसाणाभोगा' पुव्वुत्ता । एप्पसु हिंसाइदोसमाव-
ज्जओ वि जयन्तस्स 'अणप्पवसओ' सव्वेहिं^५ कारणेहिं, 'सव्ववयाइयारं' करेज्जा । पलायमाणो
१० मुसावायादिन्नादाणमेहुणपरिग्गहराइभोयणअद्धानकप्पलेवाडाइयं^६ वा आवज्जेज्जा । एवं उत्तर-
गुणेषु वि । एवमाइ अइयारावन्नस्सावि । 'तदुभयं' आलोयणा गुरूणं । पच्छा गुरुसंदिट्ठो
मिच्छादुक्कडं ति भणमाणो सुद्धो । 'आसंक्रिप चैव' त्ति कयमकयं वा जत्थ परिच्छेयं काउं न
तरइ तमासंक्रियं । तत्थ य सव्वपप्पसु वि तदुभयपायच्छित्तकारी सुज्झइ ।

१४. 'दुच्चिन्तिय' इच्चाइ । 'दु'सदो कुच्छाभिहाणे । संजमविराहणाजायं कुच्छियं चिन्तियं
१५ दुच्चिन्तियं । एवं 'दुब्भासियं दुच्चिट्ठियं' । 'आइ' गहणेण दुप्पडिलेहिय-दुपमज्जियगहणं ।
'बहुसो' अणेगसो 'उवउत्तो वि न याणइ' त्ति सम्बज्झइ । उवओगरुवपरिणओ' वि साहू न
संभरइ पुव्वकालकयमइयारट्ठाणं । आलोयणाकाले 'देवसियाइ अइयारं'^७; आइग्गहणेण
राइय-पक्खिय-चाउम्मासिय-संवच्छरियाइयारा घेप्पन्ति ।

१५. 'सव्वेसु य' इच्चाइ । 'सव्व'ग्गहणेणं सव्वाववायट्ठाणा सूइया । पढमं उस्सग्गपयं^८
२० बिइयं अववायपयं । अवराहेसु अइयारेसु 'दंसणणाणचरणावराहेसु' । 'आउत्तस्से'त्ति कारणे
जयणाए गीयत्थो आसेवओ आउत्तो भणणइ । तस्सेवमसेसाववाय^{१०} कालाणुट्ठाणपरस्स
आउत्तस्स 'तदुभय' पायच्छित्तं^{११} होइ । तहिं चेवाववायकाले 'सहसक्कारेण' जं कयं, तं
आइसहसंगहियाणाभोगेण य तदुभयमिति । एयं च^{१२} तदुभयारिहं ॥ ३ ॥

१६. इयाणिं विवेगारिहं भणणइ । 'पिंडोवहिसेज्जा'इच्चाइ । 'पिंडो' संघाओ असण-पाण-खा-
२५ इम-साइम-मेयभिन्नो । 'उवही' ओहिय-उवग्गहिय-मेओ । 'सेज्जा' उवस्सओ । आइसहेण डगलग-
छार-मल्लग-ओसहाणि घेप्पन्ति । 'कडजोगी' गीयत्थो भणणइ । पिंडेसणा-वत्थ-पाएसणा^{१३}-छेय-
सुयाईणि^{१४} सुत्तत्थओ अहीयाणि जेण सो गीयत्थो । तेणोवउत्तेण गहियं सुओवएसाणुसारोव-
ओगपरिणामपरिणएणं ति भणियं होइ । 'पच्छा नायमसुद्धं' । केण दोसेण असुद्धं^{१५} नायं भणणइ ।
उग्गमउप्पायणेसणाहिं संक्रियमसंक्रियं वा दोसवत्तेण 'सुद्धो' 'निरइयारो । विहाणेणं' विहिणा
३० सुओवइट्ठेण 'विगिंचमाणो' परिट्ठवेन्तो सुद्धो हवइ ।

१७. 'कालद्धानाइच्छियं' इच्चाइ । 'कालाइच्छियं' पढमपोरिसीगहियं^{१६} चउत्थपोरिसिं जाव
जं धरिज्जइ । अद्दजोयणाइरेगाओ आणीयं नीयं वा । असढयाए सढयाए य । विगहा-किड्डा-इन्दि-
यमाईहिं सढो, गिलाण-सागारिय-थंडिल्ल-भयाइक्कमणेण य^{१७} असढो । विहीए विगिञ्चन्तो
सुद्धो । अणुग्गएसूरे अत्थमिए वा जं गहियमसणाइ असढेण गिरिराडुमेहमहियारयावरिए

१ A एवं । २ B असणि० । ३ A० मंडवा० । ४ B० मादी । ५ B० हिति । ६ B० वा-
डाइ । ७ B० णतो । ८ B० सियाइयारं । ९ A उवस० । १० B० वाद । ११ B पच्छित्तं ।
१२ A एवं च । १३ B० पाएसणा सेज्जाछेय० । १४ A सुयाइयं । १५ A० ण सुद्धं । १६ B
पोरसी० । १७ B नास्ति ।

सवियरि उगयबुद्धीए अणत्थमियबुद्धीए वा गहियं होज्जा; पच्छा य अणुग्गए^१ अत्थमिप वा^२ नायं तओ^३ विहीए विगिञ्चन्तो सुद्धो । 'कारणे' वा गहियं गिलाणायरियवाल^४ पाहुणयदुल्लहस-हस्सदाणाइ-कारणे नाणाविहे जं गहियं विहिभोयणे य कए जइ तं उच्चरियं तओ विहीए अणा-वायमसंलोगाइयाए विगिञ्चन्तो । 'भत्ताइ' भत्तगहणेण असणं, आइग्गहणेण पाण-खाइम-साइ-माणि वि घेप्पन्ति । सो य^५ एवं करेन्तो सुद्धो हवइ त्ति^६ विवेगारिहं भणियं ॥ ४ ॥

१८. इयाणि काउस्सग्गारिहं भणइ—'गमणागमण'^७—इच्चाइ । उवस्सयाओ गुरुमूलाओ वा 'गमणं, आगमणं' बाहिराओ आयरियसमीवं । 'विहारो' सज्जायनिसित्तं जं अन्नत्थगमणं । एत्थ सव्वहिं चैव इरियावहिया काउस्सग्गो पायच्छित्तं कीरइ । 'सुयम्मि' उद्देससमुद्देसाणुन्ना-पट्टवणपडिक्कमणसुयक्खंघंगपरियट्टणाइएसु सुए काउस्सग्गो कीरइ । 'सावज्जसुमिणे'^८ पाणा-इवायाइ । आइसहेण अणवज्जसुमिणे^९ वि । कम्हंति । 'च'सहेण दुन्निमित्त-दुस्सउण-पडिहणण-^{१०} निमित्तं अट्टुस्सासुस्सग्गकरणं । 'नावा' चउच्चिहा—समुद्दनावा, उज्जाणी, ओयाणी, तिरिच्छ-गामिणी । आइमा समुद्दे । पच्छिल्ला तिन्नि नईए^{१०} । उज्जाणी पडिसोत्तगामिणी । ओयाणी पुण अणुसोयगामिणी । तिरिच्छगामिणी णदिं^{१०} छिन्दन्ती गच्छइ । 'णईसंतारो'^{११} चउच्चिहो । सो पुण पाएहिं संघट्ट-लेव-उवरिलेवेहिं तिविहो होइ, बाहा-उडुवाईहिं य । सव्वत्थ 'पायच्छित्तं' जयणोवउत्तस्स^{१२} विहीए 'काउस्सग्गो' पायच्छित्तं होइ ।

१९. 'भत्ते पाणे' इच्चाइ । 'भत्तपाणाइ' पसिद्धं चैव । 'सयणं' जत्थ सुप्पइ । 'आसणं' जत्थ निविसिज्जइ । 'अरहन्तसेज्जा' चेइयघरं । 'समणसेज्जा' पडिस्सओ । सव्वेसु एएसु^{१३} भत्ताइस-मणसेज्जापज्जवसाणेसु हत्थसयाओ परेण गमणे आगमणे वा कए पायच्छित्तं^{१४} काउस्सग्गो । सो पणुवीसुस्सासो^{१५} कायव्वो । उच्चारिज्जइ त्ति 'उच्चारो' । पस्सवतीति 'पस्सवणं'^{१६} । दोसु वि परिट्टुविएसु हत्थसयभन्तरे परेण वा हत्थमेत्ते वि काउस्सग्गो पणुवीसुस्सासो कज्जइ ।

२०. 'हत्थ सय' इच्चाइ । अणन्तरगाहा-जुयलेण काउस्सग्गं पच्छित्तमुत्तं; तं पुण काउ-स्सग्गं किं परिमाणं करेन्ति^{१७} । अओ ऊसास-परिमाण-निरुवणत्थाओ तिन्नि गाहाओ भणन्ति । गाहाए पढमद्धं पढियसिद्धं । 'पाणवहाइसुमिणए' त्ति करणकारावणाणुमईहिं सुमिणे^{१८} पाणा-इवाओ कहो ओज्जा । तत्थ ऊसाससयपरिमाणं^{१९} तुलं । 'चउत्थ'मिति मेहुण-^{२०}सुमिणयदंसणे अट्टुसयऊसासपरिमाणं काउस्सग्गं^{२१} करेज्जा ।

२१. 'देसियराइय' इच्चाइ । जहासंखेण ऊसासपरिमाणकहणमेयं । दिवसावसाण-पडिक्क-मणे पच्छिमकाउस्सग्गतिए पढमे दो उज्जाया चिन्तिज्जन्ति । पच्छिमेसु दोसु एक्केको । एवमेए चत्तारि उज्जाया । एसो य उज्जायदण्डगो पणुवीसूसासपरिमाणेण छिज्जइ । तओ पणुवीसा वउहिं उज्जाएहिं गुणिया ऊसाससयं भवति । रयणिपहाय-पडिक्कमणे पुण पञ्चासं ऊसासा सयस्स अद्रेण होन्ति । तत्थ दोहिं उज्जाएहिं पणुवीसा गुणिज्जइ । पक्खपडिक्कमणे वारस ३० उज्जाया । तेहिं पणुवीसा गुणिया होन्ति ऊसासाणं तिन्नि य सयाओ । चाउम्मास-पडिक्कमणे बीसाए उज्जाएहिं पणुवीसा गुणिज्जइ, पंचसया होन्ति । वारिसिय पडिक्कमणे चत्तालीसाए उज्जाएहिं पणुवीसा गुणिया सहस्समुस्सासाणं होइ । अन्ने अट्टु ऊसासा नमोक्कारे कज्जन्ति । इओ अट्टुत्तरं सहस्सं होइ । सो य नमोक्कारो संवच्छरिए बहुओ कालो निव्विग्गेणं गओ त्ति चिन्तिज्जइ मंगलत्थं पज्जन्ते ।

1 B० गओ । 2 A० मिओ । 3 B ततो । 4 B 'बाल'नास्ति । 5 B च । 6 B नास्ति । 7-8 A० मिणो । 9 B नदीए । 10 A नदी । 11 A नदि सं० । 12 B जइणो० । 13 B एतेसु । 14 A पयच्छित्तं । 15 A पुण० । 16 A पस० । 17 B करेउ त्ति । 18 A सुमिणोत्ति । 19 A ऊसासयप० । 20 A मिहुण० । 21 B उस्स० ।

२२. 'उद्देस' इच्छा इ। सुत्ते उद्देस-समुद्देस-अणुन्नासु सत्तावीसं ऊसासा उस्सग्गो कीरइ । सुयक्खन्धङ्गपरियट्टणुत्तरकाले य सत्तावीसुस्सासपरिमाणुस्सग्गकरणं । पट्टुवणपडिक्कमणे अट्टुसासगपरिमाणुस्सग्गकरणं । आइसद्देण दुन्निमित्तावसउणपडिघायनिमित्तं अट्टुसासमु-स्सग्गं करेइ । एयं काउस्सग्गारिहं भणियं ॥ ५ ॥

- 5 २३. 'उद्देसज्जयणे' इच्छा इ। उस्सग्गाभिहाणाणन्तरं तवारिहं भण्णइ । तत्थ नाणायारा-इयारो दुविहो—भोहओ, विभागओ य । तत्थ विभागेण उद्देसग-अज्जयण-सुयक्खन्ध-अङ्गाणं कमसो य परिवाडीए कमेण, पमाइस्स कालाइक्कमणाइसु त्ति सम्बज्जइ । पमाइगहणं, काल-विणय-बहुमाण-उवहाण-अनिण्हवण-विवज्जया अइयारो होइ । वज्जणमेय-अत्थमेय-तदुभयमेया वा कया अइयारो होइ नाणस्स । एएसिं अट्टुण्हपयाणमन्नयरट्टाणट्टिओ नाणाइयारे वट्टइ ।
- 10 अकाले सज्जायकरणं असज्जाइए वा करणं; एस कालाइयारो । विणयं न पउज्जइ, जच्चाइएहिं वा मयावलेवलित्तो विणयभंगं करेइ, हीलइ वा; एवमाइ विणयाइधारो । सुए गुरुम्मि य बहुमाण-भत्तीओ न करेइ । भत्ती उवयारमेत्तं । बहुमाणो ओरसो सिणेहसम्बन्धो आयरियाणं उवरि सो वा न कओ । उवहाणं तवचरणं आयंबिलाइयं न करेइ । निण्हवणं अवलवणं । जस्स सगासे अहीयं तदुद्देसेण भणइ 'नाहं तस्स सगासे अहिज्जिओ' । जुगप्पहाणं वा सूरिं समुद्दिस्सइ;
- 15 सयमेव वाहिज्जियं भणइ । एसा निण्हवणा । वज्जयइ जेण अत्थो तं वज्जणं । सुत्तस्स सन्ना । तं च सुत्तं मत्तं ऽक्खरविन्दूहिं ऊणमइरित्तं वा करेइ, सक्कयं वा करेइ, अन्नाभिहाणेण वा भणइ । एस वज्जणमेओ । एवमत्थमेय-तदुभयमेया वि नेया ।

२४. 'निच्चिगइयं'—इच्छा इ। उद्देसगाइयारे निच्चिगइयं^१ । अज्जयणाइयारे पुरिमट्टं । सुयक्ख^२-न्धाइयारे एगासणयं^३ । अंगाइयारे आयंबिलं । अणागाढे एयं । आगाढे पुण एएसु चेव ठाणेसु^४
- 20 पुरिमट्टाइ-अब्भत्तट्टु-पज्जवसाणं । अत्थसुणणे वि पुरिमट्टाइ-खमण-पज्जन्तमेएसु चेव ठाणेसु । एयं विभागपच्छित्तं भणियं । इयाणि ओहेण^५ भन्नइ । —

२५. 'सामन्नं पुण' इच्छा इ। सच्चम्मि चेव सुत्ते ओहेण अविसेसिए आयामं । अत्थे य अविसेसिए अब्भत्तट्टो । कमेण अहिज्जन्तो न ताव पावइ तं सुत्तं अत्थं वा परियाओ वा न पूरइ सो अपत्तो (१); अवरो अपत्तो अजोगो । तित्तिणिचवलचित्तं^६ गाणं गणियाइ-णेगदोस
- 25 संजुत्तो (२); अन्नोवि अपत्तो^७ वयसा सुएण वा (३) एएसिं सच्चोसिं चेव जो वायणं देइ उद्देस समुद्देसणुन्ना वा करेइ तस्स वि खमणं । 'च' सद्देण जइ पत्तं न वापइ सुएण, पत्तं वा जोगं न वापइ, वत्तं वा वयसुएहिं । एएसिं च उद्देसणादि जो न करेइ वा तस्स अब्भत्तट्टो ।

२६. 'कालाविसज्जण'—इच्छा इ। कालाविसज्जणं कालस्स अपडिक्कमणं । 'आइ'सद्देण अणुओगस्स^८ अविसज्जणं । 'मंडलि-वसुहा' मंडलि-भूमी सा तिविहा^९ सुत्ते अत्थे भोयणे
- 30 एएसिं तिण्हवि अप्पमज्जणे निच्चियं । सुत्ते अत्थे वा निसेज्जं न करेइ । अक्खे वा न रएति ते खमणं, 'च' सद्दा वंदण-काउसग्गो ण करेति तहावि खमणं चेव ।

२७. 'आगाढाणागाढम्मि' इच्छा इ। जोगो दुविहो-आगाढो अणागाढो य । आगाढे सच्च भंगो देसभंगो य । अणागाढे वि सच्चभंगो देसभंगो य । सच्चभंगो नाम आयंबिलं न करेइ विगईओ सेवइ । देसभंगो नाम विगई भुज्जेऊण पच्छा काउस्सग्गं करेइ । सयमेव वा काउ
- 35 स्सग्गं काऊण भुज्जइ, विगई वा एगट्टं रोण्हइ^{१०} । अभणिओ^{११} वा 'संदिसह काउस्सग्गं करेसि'त्ति

1 B ००वीइयं । 2 A ०यखं० । 3 A एक्कास० । 4 B ट्टाणे० । 5 A ओहेणं । 6 E तित्तिणियचलचि० । 7 A अवत्तो । 8 A अणिओ० । 9 A तिहा । 10 B गिद्धइ । 11 A अभिणि० ।

भणइ । आगाढसध्वभंगे छट्टं, देसभंगे चउत्थं । अणागाढसध्वभंगे चउत्थं, देसभंगे आयं-
बिलं । एस नाणाइयारो भणिओ ।

इयार्णि दंसणाइयारो भणइ—

२८. 'संकाइयासु देसे' इच्चाइ । संका आइ जेसिं पयाणं ताइ इमाइ संकाइयाइ । तेसु
संकाइपसु अट्टसु पपसु । काणि पुण ताणि? इमाणि भन्नन्ति । [१] संका, [२] कंखा, [३] ५
वितिगिञ्छा^१, [४] मूढदिट्ठी, [५] अणुववूहा,^२ [६] अथिरीकरणं, [७] अवच्छलं, [८] अप्प-
भावणया^३ । संसयकारणं संका-देसे य^४ सध्वे य । तत्थ देसम्मि जह—तुल्ले जीवत्ते किह
भविया अभविया^५, अन्ने एवमाइ संकादेसे । सध्वे—पागय^६भासबद्धत्ता मा होज्जाऽकुसल-
परिकप्पियं । दिट्टन्तो पेज्जकप्पट्टो । एत्तो कंखा दुविहा—देसे, सध्वे य बोधवा । देसे कुत्ति-
त्थियमयं कंखइ । एत्थवि अहिंसा मोक्खो य दिट्टो त्ति । सध्वे पुण कंखइ सध्वे कुत्तित्थिमए^७ । 10
दिट्टंतो रायामच्चा आसावहिया पसत्थमपसत्था । वितिगिञ्छा^८ देसे सध्वे य । जहा भइमो^९
परिसो परिकेसो अम्हाण केसलोयाइ कीरण होज्जा न^{१०} वा मोक्खो । विदुगुञ्छा वा-विद्वज्जाने
विदः^{११} साधवः । ते दुगुञ्छइ मण्डलि-मोय-ज्झाइएहिं । मूढदिट्ठी परत्तिथियपूयाओ^{१२} अइसयम-
याणि वा सोऊण मइवामोहो होज्जा । उववूहा दुविहा—पसत्था अप्पसत्था य । पसत्था साहसु
नाणदंसणतवसंजमखमणवेयावच्चाइसु अब्भुजयस्स उच्छाहवहणं उववूहणं । अप्पसत्था 15
मिच्छत्ताइसु^{१३} । थिरीकरणं पसत्थमप्पसत्थं च^{१४} । विसीयमाणस्स चरित्ताइसु थिरीकरणं
पसत्थं । असंजमे थिरीकरणं अप्पसत्थं । वच्छलमवि एवमेव दुविहं—आयरिय-गिलाण-पाहु-
ण-असहु^{१५}-बाल-बुहार्इणं^{१६} आहारोवहिमाइणा समाहिकरणं पसत्थं । ओसन्नाइ^{१७}-गिहत्थाणं
अप्पसत्थं । पभावणा वि एवमेव^{१८} । तित्थयर-पवयण-निघ्वाण-मगपभावणा पसत्था । मिच्छत्त-
अण्णाणार्इणं^{१९} अप्पसत्था । एवं अट्ट वि वित्थरओ परूवेऊण । तत्थ संका देसे सध्वे य । एवं कंखा 20
वि । एवं वितिगिञ्छा^{२०} दुगुञ्छा वि । एवं मइ[वा]मोहो वि । अप्पसत्थुववूहा देसे सध्वे य । एवं
वच्छलं पि देसे सध्वे य । अप्पसत्थप्पभावणा वि देसे सध्वे य । तत्थ चउसु वि संकाइपसु देसे
खमणं । मिच्छोववूहणाइसु य देसे^{२१} खमणं । च सध्वेण थिरीकरण-वच्छल-प्पभावणे मिच्छ-
त्तार्इणं देसे खमणं । एवं ओहओ । विभागओ^{२२} पुण संकाइसु अट्टसु वि देसे भिक्खुस्स
पुरिमहं । वसभस्स एक्कासणं^{२३} । उवज्झायस्स आयंबिलं । आयरियस्स अब्भत्तट्टो । 25

२९. 'एवंच्चिय' इच्चाइ । एवं^{२४} चेवाणन्तरुद्धिट्टं पुरिसविभागेण पच्छित्तं पिहं पिहं । जइणं
साहूणं^{२५} उववूहणं न करेइ । आइसहेण^{२६} थिरीकरणं वच्छलं पभावणं वा पवयणजइ^{२७}माइयाणंण
करेइ । भिक्खुस्स पुरिमहं । वसभस्स^{२८} एक्कासणं^{२९} । उवज्झायस्सायंबिलं । गुरुस्स अब्भत्तट्टो ।
एयं पढमद्धवक्खाणं । पच्छलं पुण उवरिमगाहाए सम्बज्झइ^{३०} । सा य एसा गाहा—

३०. 'परिवाराइ' इच्चाइ । 'परिवारनिमित्तं'ति सहायनिमित्तं ति जं भणियं होइ । 'आइ'- 30
सहेण आहारोवहि-निमित्तं वा । तप्पसाएण आहारोवहि-सेज्जाओ वा लभिससन्ति त्ति काउं
पासत्थोसन्नकुसीलसंसत्ताहाछन्दणियाणं^{३१} उवरि ममत्तं करेइ । सावग-सन्नायगाणं वा सध्वेसि

1 B विगिञ्छा । 2 A अण० । 3 B अप० । 4 B 'य' नास्ति । 5 B० विए । 6 B
पागयइ । 7 B० तित्थ० । 8 B विइगिञ्छा । 9 A इहमो । 10 B ण । 11 B विदवः । 12 A
पूयाअ० । 13 A मिच्छाइसु । 14 B वा । 15 B० णण ससु असहु । 16 B० दीणं । 17 A
०णइ । 18 A एमेव । 19 B० त्त्तन्ना० । 20 B विगिञ्छा । 21 B० वूहणा देसे । 22 A
विभागओ । 23 B एणास० । 24 B एयं । 25 A जइ साहू । 26 B आदि० । 27 A
जति० । 28 B वसइस्स । 29 B एणास० । 30 B० ज्झति । 31 B० च्छंदनीइआणं ।

वा परिपालण-सम्भोग-संवास-सुत्तथदाणाणि । जइ करेइ वच्छल्लं तो भिक्खुणो णिच्चियं^१ ।
वसभोवज्जायगुरूणं^२ पुरिमेगासणायामाइ जहासंखं । अह पुण इममालम्बणं करेइ । 'साहम्मि-
ओ'त्ति एसो संजमं वा करेसइ^३ । 'वा'सहेण कुलगणसंघगिलाणकजाइएसु पडितप्पिस्सइ त्ति^४ ।
एवं विहाए बुद्धीए सव्वहिं सुद्धो । एवं दंसणायारपच्छित्तं भणियं ॥

5 इयाणि चरित्तायारपच्छित्तं भन्नइ—

३१. 'एगिन्दियाण' इच्चाइ । एगिन्दिया पुढवि-आउ-तेउ-वाउ-पत्तेयवणस्सइ । एएसिं
पंचणह वि पिहु पिहु संघट्टणे निच्चियं^५ । आउकायस्स संघट्टणे^६ घड-गोलंकय-वारगाह-ठियस्स,
पायहत्थाइचालियस्स ईसिं परियावो, पुण गाढतरचालियस्स उह्वणं । पिहु परितावणहणणपा-
णाईसु । एएसिं च परितावणा दुविहा अणागाढा आगाढा य । तत्थ अणागाढाए पुरिमहं ।

10 आगाढाए एक्कासणयं । उह्वणे^७ पुण आयामं पंचसु वि ।

३२. 'पुरिमाई' इच्चाइ । अणन्तवणस्सइ-बिय-तिय-चउरिन्दियाण संघट्टण-अणागाढ-आ-
गाढ-परिताव^८-उह्वणेसु पुरिमाइ-खमणन्तं^९ जहासंखं । पञ्चिन्दियसंघट्टणे एक्कासणयं । अणा-
गाढ-परितावणे आयामं । आगाढपरितावणे^{१०} खमणं । उह्वणे एक्ककल्लणणं । पमायसहियस्स ।

३३. 'मोसाइसु' इच्चाइ । मुसावाय-अदत्त-परिग्गहेसु मेहुणवज्जिएसु । द्वाइवत्थुभिन्नेसु
15 त्ति । मुसावाओ चउच्चिहो—द्वखेत्तकालभावेहिं । द्वओ जहणमज्झिमुक्कोसो । एवं खेत्त-
कालभावेसु वि तिविहो । एवं^{११} जहा मुसावाओ चउच्चिहो पुणो य एक्केको तिविहो । तहाऽदत्त-
परिग्गहा वि । एत्थ य द्वाइमेयभिन्ने चउच्चिहे वि^{१२} मुसावाए जो जहन्नमेओ तहिं सव्वत्थ
एक्कासणयं, मज्झिमे सव्वहिं आयामं, उक्कोसे वि चउच्चिहे खमणं । एवं अदत्त-परिग्गहेसु वि
पच्छित्तं दायच्चं ।

20 ३४. 'लेवाडय' इच्चाइ । लेवाडय-परिवासे^{१३} अब्भत्तट्टो । सुक्कसन्निहिएसु वि—सुंठिहरइ-
वहेडगाइसु अब्भत्तट्टो । इयरा गिल्लसन्निही—गुलककयघयतेल्लआई तीए छट्टं । सेस निसिभत्ते
अट्टमं । ओहसुत्ताओ^{१४} जमन्नं तं सेसं । किं चोहसुत्तं ? पढमभंगो । सेसा तिन्नि भंगा सेसनिसि-
भत्तसहेण भवन्ति । एवमेयं मूलगुणाइयारे मेहुणवज्जिए पच्छित्तं भणियं । मेहुणाइयारस्स पुण
मूलट्टाणे भणिहिई ।

25 इयाणि उत्तरगुणाइयारपच्छित्तं भन्नइ । ते य उत्तरगुणा पिंडविसोहीयाईया । तत्थ पिं-
डविसोही तिसु ठाणेसु हवइ । उग्गमे उप्पायणाए एसणाए य । तहा संजोयणपमाणइंगाल
धूमकारणविभागेण य विसुद्धी भवइ^{१५} । एत्थ य उग्गमो सोलसभेओ । ते य इमे सोलस मेया
आहाकम्माई^{१६} । एत्थ सोलससु दोसेसु जत्थ जत्थ सरिसं पच्छित्तं तं तं दोसं गाहाए संपिंडिय
कहयइ । तहा उप्पायणाए वि सोलस । तत्थ जे सरिसपच्छित्ता ते समुच्चिणइ । एवं एसणा-
30 दोसेसु वि दससु सरिसट्टाणाइ उवसंहरइ । एगट्टी किच्चा । एए सव्वे वि पिंडनिज्जुत्तिणुसारेण
भाणियच्चा । इह पुण पच्छित्तमेव केवलं विहिज्जइ ।

आहाकम्मे खवणं ।

उहेसियं दुविहं—ओहे विभागे य । परिमियभिकखदाणरूवं ओहो सामन्नमेगपगारं
अविसेसियं तत्थ पुरिमहं । विभागे तिन्नि मेया उहेसो, कडं, कम्मं । एए^{१७} तिन्नि वि^{१८} पत्तेयं

1 B निच्चियं । 2 A वसभोउज्जाय । 3 B करिस्सइ । 4 A •तप्पस्सइ । 5 A •व्विइयं
6 A आउक्कायसंघट्टणं । 7 A ओदवणे । 8 B परियावण । 9 B खवणं । 10 B परियावे
11 B एवं जरा । 12 A 'वि' नास्ति । 13 A •वासेइ । 14 B ओहमुत्ता० । 15 B होइ
16 B कम्माती । 17 A एएसिं । 18 A •ण्वि ।

चउहिं मेएहिं भिज्जन्ति^१ । तं जहा—उद्देसुद्देसियं, उद्देससमुद्देसियं, उद्देसापसियं, उद्देसस-
मापसियं । एएसु विमेएसु पुरिमहं । कडुद्देसं, कडसमुद्देसं, कडाएसं, कडसमाएसं । एएसु
वि चउसु विमेएसु एक्कासणयं । तथा कमुद्देसं, कम्मसमुद्देसं, कम्माएसं, कम्मसमाएसं ।
तत्थ पढमे^२ आर्यंबिलं । सेसेसु तिसु मेएसु अब्भत्तदो ।

पूइयं दुविहं—सुहुमं बायरं च^३ । सुहुमं धूमाह । बायरं उघगरणे भत्तपाणे य । तत्थ उव- 5
गरणपूइए पुरिमहं । भत्तपाणपूइए एक्कासणयं ।

मीसज्जायं तिविहं—जावंतियमीसज्जायं एत्थ आर्यंबिलं । पासंडमीसज्जाए साहुमी-
सज्जाए य खमणं ।

ठवणा दुविहा—इत्तिरिया तत्थ निव्वीइयं । चिरठवियाए पुरिमहं ।

पाहुडिया वि दुविहा—सुहुमाए निव्वीइयं । वायराए खमणं । 10

पाओकरणं दुविहं—पागडकरणे पुरिमहं । पागसकरणे आयामं ।

कीयं दुविहं—द्वे भावे य । द्वे दुविहं—आयकीयं, परकीयं च । एत्थ दोसु वि आ-
यामं । भावे वि आयकीयं परकीयं च । भावायकीए आयामं । भावपरकीए पुरिमहं ।

पामिच्चं दुविहं—लोइयं एत्थ आयामं, लोगुत्तरिए पुण पुरिमहं ।

परियट्टियं दुविहं—लोइए आयामं, लोगुत्तरिए पुण पुरिमहं । 15

आहडं दुविहं—सग्गामओ^४, परग्गामओ य । सग्गामाहडे पुरिमहं । परग्गामाहडे सपच्च-
वाए चउत्थं । परग्गामाहडे निप्पच्चवाए आयामं ।

उब्भिण्णं दुविहं—दइरउब्भिन्ने पुरिमहं, पिहिओब्भिन्नकवाडे आयामं ।

मालोहडं दुविहं—जहन्ने पुरिमहं, उक्कोसे आयामं ।

अच्छेज्जं तिविहं—पहुअच्छेज्जं, सामिअच्छेज्जं, तेण अच्छेज्जं^५ । तिसु वि आयामं । 20

अणिसट्टं तिविहं—साहारणाणिसट्टं,^६ चोद्धगाणिसट्टं, जइणिसट्टं । तिसु वि आयामं ।

अज्झोयरो तिविहो—जावंतिय-पासंडियमीसो, साहुमीसो । एत्थ जावंतिए पुरि-
महं, इयरेसु दोसु वि एक्कासणयं । एवं उग्गमदोसेसु पायच्छित्तं भणियं ।

इयाणि उप्पायणाए^७ पायच्छित्तं भन्नइ—धाई^८ पंचविहा, सव्वत्थ आयामं । दूई दुविहा—
सग्गाम-परग्गामा, दोसु वि आयामं । निमित्तं तिविहं—तीए आयामं, वट्टमाणे^९ अणाणए य 25
खमणं । आजीवे जाइकुलाइभिन्ने, सव्वत्थ आयामं । वणीमए^{१०} वि सव्वत्थ आयामं ।
तिगिच्छा दुविहा—सुहुमाए पुरिमहं, बायराए^{११} आयामं । कोहे माणे आयामं, मायाए एक्का-
सणं,^{१२} लोसे खमणं । संथवो दुविहो—पुंवि संथवो, पच्छासंथवो वा । वयण-संथवे पुरिमहं,
सम्बन्धि-संथवे आयामं । विज्जाए आयामं । मन्ते आयामं । चुण्णे आयामं । जोगे आयामं ।
मूलकम्मे मूलं । 30

इयाणि एसणादोसेसु पच्छित्तं भण्णइ—ते य इमे दस संक्रियमाईया^{१३} । तत्थ संक्रिए
चउभंगो-संक्रियगाही संक्रियभोई^{१४} । चरिमो णिस्संक्रिओ^{१५} दोसविसुद्धो, बीओ^{१६} वि विसुद्धो
चेव । पढमतइए^{१७} संक्रियभोई । जं दोसं संकइ तस्स चेव पच्छित्तमावज्जइ । सच्चित्तमक्खियं
तिविहं—पुढवि-आउ-वणस्सइ । तत्थ पुढविससरक्खमक्खियहत्थेणं निव्विगइयं^{१८} । मीसकइमेणं
पुरिमहं । निम्मीसकइमे आयामं । मट्टिया-ओस-हरियाल-हिंगुलुय-मणोसिला-अंजण-लोण- 35

1 A भिज्जइ । 2 B पढमए । 3 B 'व' नास्ति । 4 B ०माओ । 5 B अच्छेज्जं । 6
A साधारण अणिसट्टं । 7 A ०यणेए । 8 B धाती । 9 A वट्टमा० । 10 B वणीमगे । 11
A पाय० । 12 B एगासणं । 13 B ०मादीया । 14 B भोती । 15 A नीसं० । 16 A वि-
ओ विसु० । 17 A ततिए । 18 B निव्वीयं ।

गेरुयं-वन्निय-सेडिय-सोरट्टिय-मक्खिए करमत्ते सव्वत्थ पुरिमहं । एयं पुढविमक्खियं । इयाणि
 आउमक्खियं भन्नइ—ससिणिद्धे निद्धिगइयं । उदउल्ले पुरिमहं । पुरकम्म-पच्छकम्मे आयामं
 एयं आउमक्खियं भणियं । इयाणि वणस्सइमक्खियं भन्नइ—सोय वणस्सई दुविहो-परित्तो, अण
 न्तो य । परित्ते तिन्नि मेया—पिटुं, रोहं^१, कुकुसा । उक्कुटुं चिंचाइ । एएहिं मक्खिएहिं तिहिं वि
 5 पुरिमहं । अणन्ते वि^२ एएहिं चैव तिन्नि मेया । एत्थ एक्कासणयं^३ । एयं सच्चित्तमक्खियं भणियं
 इयाणि अच्चित्तमक्खियं भन्नइ—तं दुविहं—गरहिय-मज्जायमक्खिए आयामं । अगरहिय-संसत्त
 मक्खिए आयामं^४ । एयं मक्खियं भणियं । इयाणि णिक्खित्तं भन्नइ—एत्थ चउभंगो सच्चिरे
 सच्चित्तं निक्खित्तं । एत्थ तइए^५ पच्छित्तं । तं च सच्चित्तं छक्काया—पुढवी-आऊ-तेऊ-वाऊ
 परित्तवणस्सइकाऊ-तसाणं च । सच्चित्ताणमणन्तर-निक्खित्ते आयामं । एएसिं चैव सच्चित्ताण
 10 परंपरनिक्खित्ते पुरिमहं । एएसिं चैव मीसाणमणन्तर^६ निक्खित्ते पुरिमहं । एएसिं चैव मीसाण
 परंपरनिक्खित्ते निद्धीयं । अणन्तवणस्सइ-सच्चित्ताणन्तरे खमणं । एयस्स चैव परंपरेण^७ एक्का
 सणयं^८ । अणन्तवणस्सइ-मीसाणन्तरणिक्खित्ते एक्कासणयं । एयस्स चैव परंपरनिक्खित्तं
 निद्धीयं । पिहिए चउभंगो । तत्थ तइए^९ पच्छित्तं । अच्चित्तेण गुरुणा पिहियस्स, सच्चित्तेण
 पुढवी-आऊ-तेऊ-वाऊ-परित्तवण-तस-सच्चित्तेहिं अणन्तर^{१०} पिहिए आयामं । एएहिं चैव
 15 परंपरपिहिए पुरिमहं । एएहिं चैव मीसेहिं अणन्तर-पिहिए पुरिमहं । एएहिं चैव परंप
 निद्धीयं । अणन्तवण-सच्चित्ताणन्तरपिहिए खमणं । तेण चैव परंपरपिहिए एक्कासणयं । अणन्त
 वणस्सइ-मीसाणन्तरपिहिए एक्कासणयं । एएण चैव परंपरपिहिए निद्धीयं । गुरु-अच्चित्तपिहिए
 खमणं । इयाणि साहरियं भन्नइ । एत्थ वि चउभंगो । तत्थ पुढवि-आऊ-तेऊ-वाऊ-परित्तवणस्सइ
 तससच्चित्ताणन्तरसाहरणे आयामं । एएहिं परंपरसाहरणे पुरिमहं । एएहिं चैव मीसाण अणन्त
 20 साहरणे पुरिमहं । एएहिं चैव मीसाणं परंपरसाहरणे निद्धियं^{११} । अणन्तवणस्सइसच्चित्ताणन्त
 साहरणे खमणं । एएहिं चैव^{१२} अणन्तवणस्सइपरंपरसाहरणे एक्कासणयं । अणन्तवणस्सइमीसाण
 न्तरसाहरणे एक्कासणयं । एयस्स चैव मीसपरंपरसाहरणे निद्धियं । बीयसाहरिए निद्धिगइयं
 अच्चित्ते अच्चित्तं साहरिए पुरिमहं । अह गुरुसाहरिए तो खमणं । इयाणि दायारो त्ति^{१३} भन्नइ-
 षाले वुद्धे मत्ते उम्मत्ते चैव णेजरिए अन्धे एएसु दिन्तेसु गहणे आयामं । पगलन्तकुट्टे खमणं
 25 पाउयारूढे वि खमणं । हत्थे^{१४} दुइए नियलबद्धे य हत्थच्छिन्ने य पायच्छिन्ने य नपुंसके^{१५} गुव्विर्ण
 षालवच्छाप भुञ्जन्तीए विरोलन्तीए भज्जन्तीए कंडन्तीए पीसन्तीए एयासु सव्वासु आयामं । पिउ
 न्तीए^{१६} रुवन्तीए कत्तन्तीए पमइमाणीए पुरिमहं । छक्कायवग्गहत्था समणट्ठा णिक्खिविसु ते चैव^१
 गाहन्ती^{१८} घट्टन्ती^{१९} संघट्टन्ती आरभन्ती^{२०} । एयासु सट्ठाणे नी० पु० ए० आ० अभ० कल्लाणगं
 एयं सट्ठाणं । संसत्तेण दव्वेण लिच्चहत्था य लिच्चमत्ता य आयामं, सेसेसु पुरिमहं । ओयत्तन्तीए
 30 साहारणं च वेन्तीए चोरियगं वेन्तीए पाहुडियं^{२२} ठवेन्तीए सपञ्चवायाए परं च उद्दिस्स आयामं
 इयाणि उम्मीसं भन्नइ—परित्तवणस्सइ-सच्चित्तउम्मीसे आयामं । एएण चैव परित्ते
 मीसेण उम्मीसे निद्धियं । अणन्तसच्चित्तउम्मीसे खमणं । एएण चैव अणन्तमीसे निद्धियं
 बीउम्मीसे^{२३} निद्धियं । अह पुढवाइहिंतो जहा णिक्खित्ते । इयाणि अपरिणयं भन्नइ—तं दुविहं
 दव्वे भावे य । दव्वे अपरिणयं-पुढवि-आउ-तेउ-वाउ-परित्तवणस्सइ-अपरिणए आयामं । आ

1 B नास्ति । 2 A अणंतेहिं । 3 B एगासणगं । 4 A इदं वाक्यं पतितम् । 5 A ततिए
 6 A मीसाणन्तर० । 7 A परंपरे । 8 B एगासणगं । 9 A ततिए । 10 A अणन्तरे० ।
 B निव्वीयं । 12 A एतद्वाक्यं नास्ति । 13 B दायगेत्ति । 14 B हत्थं । 15 A ०सरे
 16 B रुचन्तीए । 17 A चैव । 18 A ०हिंती । 19 A नास्ति । 20 A संघट्टमारभन्तीए ।
 A ओयतन्तीए । 22 ०डियं । 23 A पिउ० ।

त्तवणस्सइ-अपरिणए खमणं । एत्थ य चउभंगो—द्वेषे अपरिणयं, भावे वि अपरिणयं । भावा-
परिणयं दोण्हं पि^१ भुञ्जमाणं, एत्थ वि पुरिमहं । इयाणि लित्तं भन्नइ—संसत्तेण हत्थेण वा
मत्तेण वा^२ आयामं । इयाणि छड्डियं भन्नइ—पुढवि-आउ-तेउ-वाउ-परित्तवणेसु आयामं । अण-
त्तवणेसु खमणं । एए एसणा दोसा ।

संजोयणा बुविहा—वाहिं भायणे, अन्तो वयणे । दोण्ह वि खमणं । परिमाणाइरित्ते 5
आयामं । संहंगाले खमणं । धूमे आयामं । अकारणे भुञ्जइ^३ आयामं । कारणे अभुञ्जमाणस्स
आयामं । घासेसणा दोसा एए ।

पथम्मि पच्छित्तपथारे—

३५. 'उहेसियचरिमतिप' इच्चाइ गाहा । } एयाओ दोवि गाहाओ जेसु जेसु ठाणेसु
३६. 'अइरं अणन्त' इच्चाइ गाहा । } अब्भत्तट्टं तेसु तेसु ओयारिज्जन्ति । 10

३७. 'कम्महेसियं' इच्चाइ गाहा । } एयाओ दोवि जेसु जेसु ठाणेसु आयामं तेसु तेसु
३८. 'अइरं परित्त०' इच्चाइ गाहा । } ओयारिज्जन्ति ।

३९. 'अञ्जोयर' गाहा । एगासणयट्ठाणेसु ओयारिज्जइ ।

४०. 'ओह विभागा' इच्चाइ गाहा । } एयाओ तिण्णिण गाहाओ जेसु जेसु ठाणेसु पुरिमहं
४१. 'सग्गामाहड' इच्चाइ गाहा । } तेसु तेसु ओयारिज्जन्ति । 15
४२. 'पत्तेय'मिच्चाइ गाहा ।

४३. 'इत्तरठविय' इच्चाइ गाहा । एसा निव्विइयं जेसु जेसु ठाणेसु तेसु तेसु ओयारिज्जइ ।

४४. 'सहसाणाभोगे' इच्चाइ । सहसाणाभोगा पुवुत्ता । तेसु सहसाणाभोगेसु वट्टमा-
णस्स जेसु जेसु कारणेसु पडिक्कमणं भणियं तेसु तेसु चैव कारणेसु आभोपणं जाणमाणो जं
करेइ, अइवहुसो पुणो पुणो अइप्पमाणेण वा करेइ, सब्बत्थ निव्विगइयं ।

४५. 'धावणडेवण' इच्चाइ । धावणं गइमेदो^४ । डेवणं उल्लंडणं^५ । संघरिसेण गमणं—20
को सिग्घगइ त्ति, जमलिओ वा गच्छइ । किड्डा अट्टावय-चउरंग-जुयाइ । कुहावणं^६ इन्दजाल-
वट्टखेड्डाइ । आइसहेण समास-पट्टेलिया-कुहेड्डगा वेप्पंति । उक्कुट्टी^७ पुक्कारिय-कलकलो । गीयं
गीयमेव । छेलियं सेंटियं^८ । जीवरूयं—मयूर-तित्तिर-सुग-सारसादिलवियं सधेसेतेसु
अब्भत्तट्टो । आइसहेण अजीवरूये वि—अरहट्ट-गड्डिया-पाउया-सहेसु वि ।

४६. 'तिविहोवहिणो विच्चुय' इच्चाइ । तिविहोवहिणो—जहन्नो मज्झिमो उक्कोसो । मुहपो-25
त्तिय-पायकेसरिया गोच्छगो पत्तठवणं च एस चउव्विहो जहन्नो । मज्झिमो छव्विहो—पडलार-
यत्ताणं पत्ताबंधो चोलपट्टो मत्तओ रयहरणं च । उक्कोसो चउव्विहो—पडिग्गहो, तिन्नि पच्छाया^९ ।
एए ओहियस्स थेरकप्पे^{१०} चोइसमेया भणिया । इयाणि उवग्गहिओ थेरकप्पो^{११} तिविहो भन्नइ—
जहन्नो मज्झिमो उक्कोसो । पीढगं निसिज्जं डंडगा पमज्जणी घट्टगा डगलगा पिप्पलग-सूई
तहरणी दंत-कण्ण-सोहणग-दुगं; एसो जहन्नो । वासताणाइओ मज्झिमगो । वासताणा पंच 30
इमे—वालो सुत्तो सुंगो^{१२} कुडसीसग छत्तए चैव ॥

तेहिं य दोन्निओ ओहोवहिम्मि^{१३} वाले य सोत्तिप चैव ।

सेसतियवासताणे पणयं तह चिलिमिलीण इमं ॥

1 A तु । 2 A हत्थे मत्ते वा । 3 A 'भुञ्जइ' नास्ति । 4 B गति० । 5 B उट्टणं ।
6 A कुट्टो । 7 A उक्कुट्टिय । 8 B सेंटियं । 9 B पच्छाया । 10 B कप्पो । 11 B
प्पे । 12 A बाले सुत्ते सूई । 13 B ओहोविहि० ।

वालमई^१ सुत्तमई धागमई तहय डंडकडगमई । संधारगदुगमहूसिरं हूसिरं पियं^२ डंडपणगं च
डंड-विडंडग-लट्टि-विलट्टी तह नालिया य पंचमिया । अवलेहणि-मत्त-तिगं पासवणुच्चारखेले य
चम्मतियऽत्थुर पाउर तलिंग अहवावि चम्मतिविहमिमं । कत्तीतलियावभा पट्टगदुगं चेव होइ इमं
संधारत्तरपट्टो^३ अहवा सन्नाहपट्टपत्तथी । मज्झो अज्जाणं पुण अइरित्तो वारगो होइ ॥

५ अक्खा संधारो वा कुविहो पंगंगिओ य इयरो वा । विइयपय^४पोत्थपणगं फलगं तह होइ उक्कोसो
एस अज्जाणं साह्वणं चोग्गहिओ भणिओ । इयाणि अज्जाणं ओहिओ भन्नइ । जो च्चिय
थेरकप्पियाण ओहोवही चोहसविहो सो चेव अज्जाणं पि । नवरं—

अज्जाणं एस च्चिय चोलट्टाणम्मिं^५ कमढगं नवरं । अन्नो य वेहलग्गो इमोवही होइ तारिं पि
ओग्गहणन्तगपट्टो अट्टोह्गचलणिया य बोधवा । अब्भिनतरवाहि-नियंसणीय तह कंचुए चेव
१० उक्कच्छिय-वेकच्छिय-संघाडी चेव खंधकरणी य । ओहोवहिम्मि एए अज्जाणं पन्नवीसाओ

एत्थ अज्जाणं जहन्नो जो चेव साह्वणं ओहिओ चउच्चिहो । उक्कोसो अट्टविहो—चउरो
चेव पुष्पुविट्टा जे साह्वणं । अन्ने य इमे चउरो—अब्भिनतरवाहि-नियंसणीय संघाडी खंधकरण
एसो उक्कोसओ उ अज्जाणं । तेरसविहो उ मज्झो इणमो उ समासओ होइ ॥

पत्ता बंधाईया चउरो ते चेव पुष्पुनिट्टिटा । मत्तो य कमढगं वा तह ओग्गहणन्तगं चेव ॥

१५ पट्टो अट्टोह्गविय चलणिय तह कंचुगे य उक्कच्छी । वेकच्छी तेरसमा अज्जाणं होइ णायवा ॥

जहन्नोवहिम्मि 'विच्चुए' पडिप पुण लस्से निच्चिईयं । मज्झिमे पुरिमहं । उक्कोसए एक्कासणयं
'विस्सरिया पेहिए'त्ति—पडिलेहिउं विस्सरिउं त्ति भणियं होइ । जहन्ने अप्पडिलेहिए निच्चिईयं
मज्झिमे पुरिमहं । उक्कोसे एक्कासणयं । 'विस्सारियानिवेयणे'त्ति निवेइउं' विस्सरियं रि
आयरियाईणं तिविहो^६ वि । तो एवं चेव पच्छित्तं । अह पुण सधोवही विच्चुए

२० पुणरवि लस्सो । पडिलेहिउं वा विस्सरिओ । निवेइउं^७ वा विस्सरिओ सधो चेव, तो आयामं

४७. 'हारिय धो'इच्चाइ । हारिए जहन्नोवहिम्मि एक्कासणयं । मज्झिमे आयामं । उक्को
चउत्थं । धोए वि एवं चेव पच्छित्तं तिविहं । उग्गमेउं न निवेइए । जाणन्तो वि जहा न वट्ट
परिग्गहिउं आयरियस्स अणिवेइओ उवही । तस्सानिवेइयस्स तिविहं एयं चेव पच्छित्तं
अदिन्नं वा आयरियाईहिं जहन्नाइ-मेयं उवहिं परिभुञ्जइ एयं चेव तिविहं पच्छित्तं

२५ दिन्नं वा उवहिं जहन्नाइ-मेयं आयरियाईहिं अणणुन्नाओ अन्नेसिं देइ । एत्थ वि एवं चे
पच्छित्तं तिविहं । अह पुण सधोवहिं हारेज्जा । सधोवहिं वा उदुबन्ने धोवेज्जा । सधोवहिं
उग्गमेउं न निवेइए । सधोवहिं वा अदिन्नं परिभुञ्जइ । सधोवहिमणापुच्छाए अणणुन्ना
वा अन्नेसिं देइ । एवं सधोवहिमणाइएसु^{१०} एसु जीएण छट्टं ।

४८. 'मुहणन्तए' इच्चाइ । मुहणन्तए फिडिए ओग्गहाओ निच्चिईयं । रयहरणे अब्भत्तट्टो
३० एवं ताव अणट्टे । अह पुण नासियं हारवियं वा पमाएण मुहणन्तयं तो से चउत्थं । रयहरणे छट्टं

४९. 'कालच्चाणाईए' इच्चाइ । विगहाइपमाएणं^{११} कालाईयं करिन्ति भत्ताइ निच्चिइ
अह पुण परिभुञ्जन्ते चउत्थं । एवं अच्चाणाइक्कमे वि अपरिभुञ्जन्तस्स निच्चिईयं; परिभुञ्जन्तस्
अब्भत्तट्टो । पारिट्ठावणियं सधमेवाविहीए विगिञ्चिन्तस्स भत्ताइ पुरिमहं ।

५०. 'पाणस्सासंवरणे' इच्चाइ । पाणाहारासंवरणे । भूमितिगं ति—उच्चार-पासव
३५ कालभूमि । एगतर-अपडिलेहणाए वि^{१२} निच्चिईयं । चउच्चिहाहारासंवरणे, अहवा नमोक्का
पोरिसियाइयं पच्चक्खाणं ण गेणहइ; गहियं वा पच्चक्खाणं भञ्जइ सधत्थ पुरिमहं ।

1 B पुस्तके 'मई' स्थाने सर्वत्र 'मती' पाठः । 2 A चिय । 3 B ओतरि० । 4 A पिइय
5 B चोवो० । 6 B चोलगट्टाणंमि । 7 A निवेइउं । 8 A तिविहे । 9 A निवेउं । 10 .
वणाइसु । 11 A पमाएण । 12 A 'वि' नास्ति ।

५१. 'एयं चिय' इच्छाह । एयं चिय पुरिमहं । सामन्नं अविसेसियं ति भणियं^१ होइ । तवो बारसविहो । पडिमाओ बारस—मासिया, दोमासिया, तिमासिया, चाउमासिया, पञ्चमासिया, छम्मासिया, सत्तमासिया, पढम-सत्तराइन्दिया, दोञ्च-सत्तराइन्दिया, तइय-सत्तराइन्दिया, अहोराइया, पगराइया । अभिग्गहा दव्वखेत्तकालभावमेयभिन्ना । एपसि अगेण्हणे भंगे वा पुरिमहं । गाहा पच्छद्वस्स विभासा^२ इमा । पक्खिए अब्भत्तट्टमायंबिलं वा । जं वा दिवस- 5 पक्कखाणं । ताओ जहासत्तीए तवं न करेइ अइरित्तं, तो खुडुगस्स निघीईयं, थेरगस्स पुरिमहं, भिक्खुस्स एक्कासणयं, उवज्झायस्सायंबिलं, आयरियस्स अब्भत्तट्टो । चाउम्मासे खुडुगाइ-आयरियावसाणाणं पंचण्ह वि जहासंखं पुरिमहेगासणायामचउत्थछट्टाई दिज्जन्ति । संवच्छरिए एक्कासणायामचउत्थछट्टट्टमाई दिज्जन्ति जहासंखं पंचण्ह वि ।

५२. 'फिडिए' इच्छाह । फिडिओ निहापमाणं एगस्सुस्सगस्स निघीईयं । दोसु 10 पुरिमहं । तिहि वि एगासणयं । काउस्सग्गाणं चैव फिडिओ पच्छाइन्तओ करेइ ताहे आयामं । सयं वा उस्सारेइ एगाइ काउस्सग्गे तो निघीइयपुरिमहेगासणाई जहासंखं । सव्वे चैव सयमुस्सारेइ आयामं । भग्गे वा एगाइसुस्सग्गे अपुण्णे चैव अन्तराले तहा वि निघीईय-पुरिमहेगासणाई । सव्वेसु भग्गेसु आयामं । एवं वन्दणपसु वि एस चैव गमो^३ ।

५३. 'अकएसुं' इच्छाह । अहवा उस्सग्गमेव न करेइ । एगाइ ताहे पुरिमेगासणायामाई^४ । 15 सव्वावस्सयं न करेइ चउत्थं । जहा काउस्सग्गे एवं वन्दणाइएसुं पि गाहा पच्छेण सह चउत्थं सम्बज्झइ । दिया अपडिलेहिए थंडिले राओ^५ वोसिरइ, दिया वा सुवइ चउत्थं ।

५४. 'कोहे बहु' इच्छाह । सणिमुप्पन्नं कोहं पक्खाओ उवरि चाउम्मासाओ वा उवरि धरेइ तो चउत्थं । आसवो वियडं तमाइयते^६ चउत्थं । कक्कोलग-लवंग-पूगफल-जाइफल-तं-बोलाइसु सव्वत्थ चउत्थं । पुव्वगाहाओ अणुवइविज्जइ । लसुणे अचित्ते पुरिमहं । आइसहेण 20 पलंइ वेप्पइ । तण्णगमयूरतित्तिराइ-बंधमुयणे पुरिमहं ।

५५. 'अज्जुसिर' इच्छाह । अज्जुसिरतणं कुसाइ तेसिं अकारणपरिभोगे निघीईयं,^७ सेसप-णपसु पुरिमहं । सेसा पंच पणगा—तणपणगं, दूसपणगं^८, पोत्थयपणगं, चम्मपणगं । पत्थ य दूस-पणगं दुविहं तेण पंचपणगा । तत्थ सालीवीहीकोइवरालगआरअतणं^९ चेति तणपणगं । दूसपणगं दुविहं-दुप्पडिलेहिय-दूसपणगं अप्पडिलेहिय-दूसपणगं च । कोयवि पावारग^{१०} पूरी दाडियाली 25 विराली, पयं दुप्पडिलेहिय-दूसपणगं । तूली आलिंणी अंगोवहाणं^{११} गंडोवहाणं^{१२} मसूरगो य^{१३} एयं अप्पडिलेहिय-दूसपणगं । गंडीपोत्थओ^{१४}, कच्छवीपोत्थओ, मुट्टीपोत्थओ, छिवाडी^{१५}, संपुडगं, एयं पोत्थयपणगं । गो-माहिस-अय-एला-सिय-चम्मपणगं । पत्थ य तणपणए दुप्प-डिलेहिय-दूसपणए चम्मपणए य पुरिमहं । अप्पडिलेहिय-दूसपणए एक्कासणयं । पोत्थयप-णगाहणे आयामं । वेइन्दियाइ-तसवहे जं च आघज्जइ तं च दिज्जइ । विइय-चुन्निकारमण पो- 30 थयपणगे वि पुरिमहं ।

५६. 'ठवणमणापुच्छाप' इच्छाह । वाणसद्धअहाभइसज्जिमाईणि ठवणकुलाणि । ताणि आय-रियमणापुच्छिय भत्ताइ पविसिऊण गेण्हइ जइ तो से एक्कासणयं । तेसु य कुलेसु एगो चैव संघाडगो णिघिसइ सेसा न पविसन्ति । विरियं परक्कमो तं निगूहन्तस्स एक्कासणयं । जीय-ववहारे एयं । सुयववहाराइसु अन्नहा । एक्कासणयं च माया^{१६}निप्फन्नं । सेसमायाओ अन्न-35

1 A पुस्तके 'ति भणियं' पतितं । 2 A विहासा । 3 A कमसो । 4 B० गासणं आया० । 5 B 'राओ' नास्ति । 6 A तमापियते । 7 B पुस्तके 'अज्जुसिरतणेषु निव्वीयं' एतावन्मात्रपाठः । 8 B पोत्थय पणगं, दूसपणगं । 9 B अरण्णतिणं । 10 B कोयव पावार- । 11 A मंडोवहाणं । 12 A गंडोवहाणी । 13 B वा । 14 A ०पोत्थगो । 15 B छेवाडी । 16 A माय० ।

मायाओ, 'ता य इमा—जहा-भह्गं भोच्चा विवन्नं विरसमाहरे आयरियसगासे । जसत्थी; जहा—
'एस महा तवस्सी विरसाहारो रसपरिच्चागं करेइ'त्ति । एवमाइयासु मायासु खमणं ।

५७. 'दप्पेणं'इच्चाइ । दप्पो वग्गण-धावण-हेवणाइओ' । दप्पे वट्टमाणेण पञ्चिन्दिओ वहिओ
होज्जा । संकिलिट्टकम्मं—अंगादाण-परिमहण-सुक्कपोग्गल-निग्घायणाइ^३, दीहच्चाण-पडिवच्चो^४य ।

5 आहाकम्म-च्चाणकप्पाइयं वा बहु अइयारं करेज्जा । दीहगिलाणकप्पस्स वा अवसाणे आहाक-
म्मसन्निहिसेवणं वा कयं होज्जा । एएसु कारणेसु पंचकल्लाणगं पच्छित्तं ।

५८. 'सधोवहि'इच्चाइ । पाउसे जयणाए वि सधोवहि कप्पे कए पुरिमत्ताए वा चरिमाए
पमाएणं । अप्पडिलेहिए चाउम्मासवरिसेसु य विसोहीए पउत्ताए निरइयारस्स वि पंचकल्ला-
णगं दिज्जइ । किं कारणं । जम्हा सुहुमाइयारे कए वि न याणइ न वा संभरइ । जहा पाउसइहर
10 त्तवेरत्ताभाओगकालाग्गहणे सुत्तथपोरिसि-अकरणे अप्पडिलेहियमाई । एएण कारणेण
सधेसु वि दिज्जइ त्ति ।

५९. 'छेया'इच्चाइ । जो छेयं न सहइइ, किं वा छिज्जइ न छिज्जइ त्ति एवं भणइ । मिउणो त्ति—
जो छिज्जमाणे वि परियाए न संतप्पइ जहा 'मे परियाओ छिन्नो'त्ति । अहवा अन्नेसि ओमराइ-
णिओ^६ जाओ त्ति परियायगच्चिओ जो दीहपरियाओ^७ सो परियाए छिन्ने^८ तहावि अन्नेहिंतो
15 अन्नेहियपरियाओ न ओमराइणिओ होइ । नवा बीहेइ परियायछेयस्स । एएसिं जहुइट्टाणं छेय-
मावन्नाण वि तवो दिज्जइ । आइसहेण मूलाणवट्टपारंचियपयावन्नाण वि । जीयववहारमएणं ग-
णाहिवइणो य । गणाहिवई आयरिओ तस्स छेयाइमावन्नस्सावि तचारिइं दिज्जइ । मा पुण सेह-
दुसुंठाईण अपरिणामगाणं हीलणिज्जो भविस्सइ त्ति । चसहेण कुलगणसंघाहिवा घेप्पन्ति ।

६०. 'जं जं'मिच्चाइ । इह जीयववहारे जं जं पच्छित्तं न भणियं अवरारहमुदिसिऊण
20 तस्सावि आवत्तिविसेसेण दाणसंखेवं भणामि । आवत्ती पायच्छित्तट्टाणसंपत्ती । सा य
निसीहकप्पववहाराभिहिया^९ । सुत्तओ अत्थओ य । आणा अणवत्थमिच्छत्तविराहणा सवि-
त्थरा । तवसो य—सो य तवो पणगादी छम्मासपज्जवसाणो अणेगावत्तिदाणविरयणा लक्खणो
तेसु सव्वेसु^{१०} गंथेसु । इह पुण जीयववहारे संखेवेणं आवत्तीदाणं निरुविज्जइ ।

६१. 'भिन्नो अविसिट्ट'इच्चाइ । भिन्न इति ससमयसन्ना; पंचवीसं दिवसा भिन्नसहेण
25 घेप्पन्ति । सो य अविसिट्टो एक्को चेव । अविसिट्टगहणाओ य सध्वपणगाई भेया घेप्पन्ति । पणगं—
लहुगं, गुरुगं च; दसगं—लहुगं, गुरुगं च;^{११} पन्नरसगं—लहुगं, गुरुगं च; वीसगं—लहुगं, गुरुगं च
पंचवीसगं—लहुगं, गुरुगं च । एस भिन्नमासो बहुमेओ वि एक्को चेव घेप्पइ । एसो य सुयव-
वहारो जेसु जेसु अवरारहेसु भणिओ तेसु चेव अवरारहेसु^{१२} जीएण सध्वत्थ निव्विगई । भिन्नो
अविसिट्टो च्चिय एवं वक्खाणियं । इयाणिं मासो त्ति । सो य लहुमासो गुरुमासो य । एत्थ य
30 लहुमासे पुरिमइं । गुरुमासे एक्कासणयं । चउरो य छच्च मासा सम्बज्जन्ति । तत्थ लहुचउमासे
आयामं । चउगुरुमासे चउरत्थं । छल्लहुमासे छट्ठं । छगुरुमासे अट्ठमं । एवं सुत्तनिदिट्ठावत्ति
जहावराहं जाणिऊण जीएण निव्विइयाइ-अट्ठमभत्तन्तं तथं देज्जा ।

६२. 'इयसध्वावत्तीओ' इच्चाइ । इय एवं एएण पगारेण । सध्वावत्तीओ सध्वतवट्टाणाइं ।
जहक्कमं पायच्छित्तानुलोमेण । समए सिद्धंते । जीएण देज्जा । निव्विइयाइयं दाणं जह जह
35 भणियं तहा तहा देज्ज त्ति भणियं होइ ।

1 A. मायातो । 2 A. णावीओ । 3 A. निग्घायणाइ । 4 A. पडिपंनो । 5 B. राइणितो ।
6 B. परियाओ । 7 A. विच्छिन्ने । 8. णएण । 9 B. हारादि अभिहिया । 10 B. 'सव्वेसु
नास्ति । 11 A. पुस्तके द्वितीयं वाक्यं नोपलभ्यते । 12 अत्र B पुस्तके 'जेसु अवरारहेसु भणि अवरारहेसु
एताइशः खण्डितः पाठः ।

६३. 'एयं पुण सव्व'मिच्चाइ । एयं ति जहुद्धिट्ठं । पुण सद्दो विसेसणे । सव्वं पोयच्छित्त-
दाणं । पाएण बाहुल्लेण । सामन्नमविसेसियं । विसेसेण निद्धिट्ठं विणिद्धिट्ठं । देयं विभागेण ।
द्वयाइ—आइसदेण—खेत्तकालभावपुरिसपडिसेवणाओ य । अविक्खिऊण विसेसियं । ऊणा-
इरित्तं तस्स मंवा (?) देज्ज त्ति ।

६४. 'दधं खेत्त'मिच्चाइ । पढमं गाहञ्जं कण्ठं । नाउम्मि तं चिय—जाणिऊण द्वाइ 5
विभागम्मि तं चेव परिमाणपरिच्छिन्नं देज्जा । अहवा, नाउम्मियं चिय—इदमिति पच्चक्खी-
भावे । इदमेव जीयववहारभणियं देज्जा । तम्मत्तं^१ भणियसमं । दध्वखेत्तकालभावपुरिसपडिसेव-
णादीसु हीणेसु हीणं देज्जा । अहिणसु^२ अहियं देज्जा । साहारणेसु साहारणं देज्जा ।

६५. 'आहाराई दध'मिच्चाइ । आहारो आई जेसिं दध्वाणं ताइं दध्वाइं आहाराईणि । जम्मि
देसे ताइं बलियाइं । जहा अणूवपसे^३ सालिकूरो बलिओ । सहावेणं चेव सुलहो^४ य । एयं 10
नाऊण जं जीयभणियं दाणं तस्सम्भहियमवि देज्जा । जत्थ पुण चणक-निष्पाव-कंजियाइ
लुक्खाहारो; दुल्लहो वा; तत्थ जीयदाणं हीणमवि देज्जा ।

६६. 'लुक्ख'मिच्चाइ । लुक्खं नाम नेहरहियं । खेतं वाय^५-पित्तलं वा । सीयलं पुण सिणिद्धं^६
भन्नइ; अणूवखेत्तं वा । निद्धलुक्खं साहारणं भन्नइ । इह य जीयदाणे णिद्धखेत्ते अहियं देज्जा ।
साहारणे जहा भणियं समं देज्जा । लुक्खखेत्ते हीणं देज्जा । एवं काले वि तिविहे^७ 15
तिविहं देज्जा ।

६७. 'गिम्हसिसिर'इच्चाइ । गिम्हो लुक्खो कालो । साहारणो हेमन्तो । वासारत्तो निद्धो ।
गिम्हे तिविहो तवो—जहन्नो मज्झो उक्कोसो । जहन्नो चउत्थं, मज्झिमो छट्ठं, उक्कोसो अट्टमं ।
हेमन्ते तिविहो—जहन्नमज्झिमुक्कोसो छट्ठदुमदसममेओ । वासारत्ते वि जहन्नमज्झिमुक्कोसो
अट्टमदसमवारसमेयभिन्नो । एस नवविहो ववहारो । एयं सुट्टु जाणिऊण सुयववहारेण वा 20
नवविहविगप्पेण सुट्टु जाणिऊण तिविह-काले तिविह-विगप्पियं तवं देज्जा । सो य इमो—
अहागुरुआइ । एत्थ य मूलिया नवमेया नवमेयपत्थारे दट्टुवा । विभज्जमाणा सत्तावीसं ।
आवत्ति-दाण-तवसा कालेण य निओपयवा । एस नवविहो ववहारो वन्निओ त्ति । सो य नव-
विहो ववहारो इमो—

गुरुओ गुरुयतराओ^८ अहागुरू चेव होइ ववहारो । 25

लहुओ लहुयतराओ^९ अहालहू होइ^{१०} ववहारो ॥

लहुसो लहुसतराओ अह लहुसो चेव होइ ववहारो ।

एएसिं पच्छित्तं वोच्छामि अणाणुपुट्ठीण—(सुत्ताणुसारेण) ॥

गुरुगो य होइ मासो गुरुयतराओ^{११} य होइ चउमासो ।

अह गुरुगो छम्मासो^{१२} गुरुपक्खे होइ पडिवत्ती ॥ 30

तीसा य पन्नवीसा वीसा^{१३} विय होइ लहुयपक्खम्मि ।

पनरस^{१४} दस पंचे व य लहुसय^{१५} पक्खम्मि पडिवत्ती ॥

गुरुगं च अट्टमं खलु गुरुयतरागं^{१६} च होइ दसमं तु ।

अह गुरुगं धारसमं गुरुपक्खे होइ पडिवत्ती ॥

1 B ०मित्तं । 2 A अहिण् । 3 A अण्णव । 4 B सुलभो । 5 B वात्तं । 6 B निद्धं । 7 A तिहे । 8 B गुरुतरा० । 9 B लहुगत० । 10 B लहू चेव होइ । 11 B सुलायरागो । 12 A ०म्मासं । 13 A द्वितीय 'वीसा' पतितम् । 14 B पण्णरस । 15 B लहसप० । 16 B गुरुतरा० ।

- छट्टुचउत्थायं विल लहुपक्खे होइ^१ पडिवत्ती ।
 एगासण-पुरिमहं निव्वीयं^२ लहुससुद्धो वा ॥
 ओहेण एस भणिओ^३, एत्तो वोच्छं पुणो विभाणेण— ।
 तिगनवसत्तावीसा एक्कासीतीय^४ भेएहिं ॥
- 5 नवविह ववहारेसो संखेवेणं तिहा मुणेयघो ।
 उक्कोसो मज्झो वा जहन्नगो चेव तिविहो सो ॥
 उक्कोसो गुरुपक्खो लहुपक्खो मज्झिमो मुणेयघो ।
 लहुसगपक्खो जहन्नो तिविगण्पो एस णायघो ॥
- 10 गुरुपक्खो उक्कोसो मज्झ^६ जहन्नो य एस^६ लहुगे वि ।
 एमेवय लहुसेवी एवेसो नवविहो होइ ॥
 गुरुपक्खे छम्मासो पणमासो चेव होइ उक्कोसो ।
 मज्झो चउ त्ति मासो दुमासगुरुमासग^७ जहन्नो ॥
- 15 लहुमासभिन्नमासा^८ वीसा विय तिविहमेव लहुपक्खे^९ ।
 पन्नरस दसगं पणगं^{१०} लहुसुक्कोसाइ तिविहेसो ॥
 आवत्ति तघो एसो नवमेओ वन्निओ समासेणं ।
 अहुणाउ सत्तवीसो दाणतवो तस्सिमो होइ ॥
- 20 गुरु लहु लहुसगपक्खे एक्केके नवविहो मुणेयघो ।
 उक्कोसुक्कोसो वा उक्कोसो मज्झिम जहन्नो ॥
 मज्झुक्कोसो मज्झिम मज्झो तह होइ मज्झिम जहन्नो ।
 इय णेया जहन्ने वी उक्कोसो मज्झिम मज्झिम जहन्नो ॥
- 25 गुरुपक्खे नव एए नव चेव य होन्ति लहुय पक्खे वि ।
 नव चेव लहुसपक्खे सत्तावीसं हवन्तेए ॥
 बारसमदसमअट्टम छप्पणमासेसु तिविह दाणेयं ।
 चउत्तिमासे दस अट्ट^{११} छट्ट उक्कोसगा^{१२} तिविहा ॥
- 30 एमेवुक्कोसाई^{१३} दुमासगुरुमासिए तिहा दाणं ।
 अट्टम छट्ट चउत्थं नवविहमेयं तु गुरुपक्खे ॥
 दसमं अट्टम छट्टं लहुमासुक्कोसगाइ तिह दाणं ।
 अट्टम छट्ट चउत्थं उक्कोसादेत^{१४} तिह भिन्नं^{१५} ॥
- छट्ट चउत्थायामं उक्कोसादेय^{१६} दाणवीसाए ।
 लहुपक्खम्मि नवविहो एसो वीओ^{१७} भवे नवगो ॥
- अट्टम छट्ट चउत्थं एसुक्कोसाइ^{१८} दाणपन्नरसा^{१९} ।
 छट्ट चउत्थायामं दससू तिविहे य दाणभवे ॥
 खमणायामेक्कासण तिविहुक्कोसाइ दाण^{२०} पणणेयं ।
 लहुसेस तइयनवगो^{२१} सत्तावीसेस वासासु ॥

1 B होति । 2 A निव्वीइयं । 3 B भणितो । 4 B एक्कासी इय । 5 A मज्झिम ।
 6 A एवं । 7 A मासिग । 8 B मासो । 9 A पुस्तके 'वीस लहुक्कोसमज्झिमजहन्ना' एतादृशो द्वितीयः
 पादः । 10 A दसग । 11 A अट्टम । 12 B ०सगादिति० । 13 B ०सारी । 14 A एय ।
 15 A सिन्ने । 16 A एय । 17 B बितिओ । 18 B ०सादि । 19 B ०रसे । 20 B
 ०साइयाण । 21 A ततिय ।

सिसिरे दसमाईणं^१ चारणभेएण सत्तवीसेण ।
 ठायइ^२ पुरिमड्डुम्मी अड्ढोक्कन्तीय तह चेव ॥
 अट्टममाई गिम्हे चारणभेएण सत्तवीसेण ।
 तह चेव य ढोक्कन्ती^३ ठावइ निघीयए^४ नवरं ॥
 एएहिं दाणेहिं आवत्तीओ सया सया नियमा ।
 बोधघ्वा सघ्वाओ असहुस्सेक्केकहासणया ॥
 जाव ठियं एक्केकं तं पीहासेज्ज असहुणो ताव ।
 दाउं सट्टाण^५ तवं परट्टाणं देज्ज एमेव ॥
 एवं ठाणे ठाणे हेट्टाउत्तो^६ कमेण हासंतो ।
 नेयघं जावठियं नियमा निघीइयं^७ एक्कं ॥

5

10

एस नवविहो ववहारो ।

६८. 'हट्टगिलाणा'इच्चाइ । भावं पडुच्चसममहियमूणं वा देज्जा । हट्टस्स नीरोगस्स बलिय-
 सरीस्स समहियं वा देज्जा । गिलाणस्स ऊणं, नवा वि देज्जा । जावइयं वा वि सक्केइ तावइयं
 वा वि से देज्जा । कालं वा सहजेज्जा; जाव पउणीहोइ । हट्टो सन्तो करेस्सइ त्ति ।

६९. 'पुरिसा गीयागीया' इच्चाइ । पुरिसं पडुच्च सममहियं ऊणं वा देज्जा । पुरिसा केइ 15
 गीयत्था, केइ अगीयत्था । धिइसंघयणसंपन्नत्ताओ केइ सहा, तधिरहियत्ताओ केइ असहा ।
 सदा मायाविणो, असदा उज्जुभूयप्पाणो । उस्सग्गे उस्सग्गं । अववाए अववायं । जहा भणियं
 सहहन्ता आयरन्ता य परिणामगा भन्नन्ति, अपरिणामगा पुण जे उस्सग्गमेव सहहन्ति आय-
 रन्ति य; अववायं पुण न सहहन्ति नायरन्ति य । अइपरिणामगा जे अववायमेवायरन्ति तम्मि
 वेव^८ सज्जन्ति, न उस्सग्गे ।

20

७०. 'तह धिइ'इच्चाइ । तहेत्ति आणन्तरिए । धिइ-संघयणे चउभंगो । धिइए संघयणेण
 य पढमो संपन्नो । इह य पढमपच्छिमा भंगा दुवे संगहिया सुत्तेण, मज्झमिद्धा दुवे भाणियघ्वा ।
 अहवा वितियचुत्तिकारा^९ भिप्पाएण चत्तारि वि सुत्तेणेव गहिया । कहं?—धिइसंपन्ना, ण संघयणेण
 १। संघयणेण वा संपन्ना, ण धिइए २ । उभयसंपन्ना ३ । उभयहीणा य ४ । अहवा इमे पंच
 विगप्पा । आयतरे णामेगे नो परतरए १ । परतरए नामेगे, नो आयतरए २ । एगे आयतरए वि 25
 परतरए वि ३ । एगे नो आयतरए नो परतरए ४ । एए^{१०} चत्तारि भंगा ठाणक्कमेण । तहा पंचमो
 अन्नतररगो नाम विगप्पो । आयतरगो नाम जो उपवासेहिं दढो । परतरगो नाम जो वेया-
 वच्चकरो गच्छोवग्गहकरो व त्ति । अन्नतररगो^{११} नाम जो एक्कं सक्केइ काउं, तवं वेयावच्चं
 वा । न पुण दो वि सक्केइ ।

७१. 'कप्पट्टिया' इच्चाइ । कप्पट्टिया आईए^{१२} जेसि ते कप्पट्टियादओ । आइसहेण— 30
 परिणया^{१३}, कड्ढागी, तरमाण त्ति एए^{१४} चत्तारि वेप्पन्ति । ^{१५}एएसिं चेव पडिवक्खभूया
 अण्णे वि चत्तारि जणा वेप्पन्ति^{१५} । अकप्पट्टिया अपरिणया अकड्ढागी अतरमाणगा । तत्थ
 कप्पट्टिया जे आचेलुकुहेसियाइ दसविहे कप्पे ठिया । कयरे ते?—इमे वक्खमाणा—

आचेलुकुहेसिय सेज्जायररायपिंडकिइकम्मे ।

वय्जेट्ठ पडिकमणे मासं पज्जोसवणकप्पे ॥

35

1 B ०मादीणं । 2 B ठायति । 3 B चेव अड्ढो० । 4 A निव्वीइए । 5 A ०ट्टाणे ।
 6 B हेट्टाहुन्तो । 7 A ०व्वीइयं । 8 A तस्मिन्नेव । 9 B विइयचुत्तिकारा० । 10 A एते ।
 11 A पुस्तके 'अन्नतररगो'अपपाठः । 12 A अइया । 13 A ०णता । 14 एते । 15 'एएसिं'
 आरभ्य 'वेप्पन्ति' यावत् पाठः A पुस्तके पतितः ।

जे पुण मज्झिमज्जिणसन्तगा महाविदेहगा य ते अकप्पट्टिया । कप्पट्टिया दुविहा-सावेक्खा, निरवेक्खा य^१ । सावेक्खा गच्छवासी, निरवेक्खा जिणकप्पियादयो । एवमकप्पट्टिया वि सावेक्खा निरवेक्खा य । परिणया गीयत्था, अपरिणया अगीयत्था । कडजोगिणो चउत्थ-छट्टुमाईहिं विविहतवोवहाणेहिं^२ जोगवियसरीरा । अकडजोगिणो अपरिकम्मवियसरीरा । 5 तरमाणगा धिइसंघयण-संपन्ना । अतरमाणगा एएहिं विउत्ता^३ ।

७२. 'जो जह' इच्चाइ । एएसिं कप्पट्टियाइयाणं सावेक्ख-निरवेक्खमेयाणं जो जह सक्केइ तवं काउं । बहुतरगुणो नाम धिइसंघयणसंपन्नो^४ परिणयकडजोगी आयपरतरो^५ वा होज्जा । तस्साहियं पि दिज्जइ । कओहिंतो अहियं?—जीयववहारभणियाओ^६ । जो पुण हीणो धिइसं-घयणाईहिं तस्स थोवतरयं पि^७ जीयभणियाओ देज्जा । जो पुण सव्वहीणो तस्स^८ सधं ज्ञो-10 सेज्जा^९, न किंचि दिज्जइ त्ति जं भणियं होइ ।

७३. 'एत्थ पुण' इच्चाइ । एत्थ एयम्मि जीयववहारे बहुतरया भिक्खुणो त्ति । ते य अकय-करणा अजोगविया अणभियया अगीयत्था । च सहेण अथिरा विय त्ति । जं तेण कारणेण जीयववहारे अट्टमभत्तं अन्तो निष्ठीइयमाईए । एयं मज्झं गहियं जन्तविहीए । एयस्सेव फुडी-करणत्थं^{१०} जन्तविहाणं भणासि । तिरियाए तेरसघरए काउं हेट्टाहुत्तो य जाव नव घराइं पुण्णाइं 15 ताव ठावेयध्वं । पच्छा एएसिं णवणहं हेट्टा जाइं दाहिणेण अन्तेठियाणि दोन्नि घरयाइं ताइं मोत्तुणं अहो एगं घरयं वट्ठाविज्जइ । ताहे तिरियायया^{११} एक्कारस घरया होन्ति । पुणो एएसिं एक्कारसणहं सघदाहिणा दुवे मोत्तुणं अहो एगं घरं वट्ठाविज्जइ । ताहे ते आयता णव घरा होन्ति । एवं दुवे दुवे छट्टुन्तेणं घरयाइं हेट्टिल्लदाहिणिल्लाइं ता नेयध्वं, अहो एक्केक घरयवट्ठीए जाव एक्कमेव घरयं सघाऽहोजायं । एवमेयस्स घरजन्तयस्स सव्वुवरिं^{१२} तिरियायया^{१३} सेढी । तीसे सेढीए उवरिं 20 सघाईए^{१४} निरवेक्खं ठावेज्जा । निरवेक्खस्स य^{१५} दाहिणेण विइय-तइयघर^{१६} मज्झनिग्गयरेहो-वरिं आयरियं कयकरणं अकयकरणं च ठावेज्जा । चउत्थपंचमघरयमज्झविणिग्गयरेहोवरिं कयकरणं उवज्जायं अकयकरणं च ठावेज्जा^{१७} । छट्टुसत्तमअट्टमनवमघरयमज्झविणिग्गयरेहो-वरिं गीयभिक्खुं^{१८} ठावेज्जा, थिरं अथिरं च । तत्थ जो सो थिरो सो कयकरणो अकयकरणो य । अथिरो वि कयकरणो अकयकरणो य । तओ^{१९} पुण दसमएक्कारसबारसतेरसघरयमज्झ- 25 विणिग्गयरेहोवरिं अगीयभिक्खुं ठावेज्जा, थिरमथिरं च । थिरं कयकरणं अकयकरणं च । अथि-रं कयकरणं अकयकरणं च ठावेज्जा । एवं ठावेऊण गिरवेक्खहेट्टिमघरए सुन्नं ठावेयध्वं । जम्हा तहिं पारंचियं पयं होइ । सो य निरवेक्खो सहावेण^{२०} चेव पारंचिओ तम्हा तहिं सुन्नं ठावेयध्वं । एयस्स दाहिणेण कयकरणायरियहेट्टा पारंचियं । एवं^{२१} तहिं चेव अवराहे—जहिं कयकरणायरि-यस्स पारंचियं अकयकरणस्सायरियस्स तम्मि चेवावराहे अणवट्टुप्पं । एत्थ चेवावराहे— 30 कयकरणोवज्जायस्स अणवट्टुं(ट्टुप्पं) । एत्थ चेवावराहे अकयकरणोवज्जायस्स मूलं । एत्थ चे^{२२} वावराहे गीयभिक्खु-थिरकयकरणस्स मूलं । एत्थ चेवावराहे गीयभिक्खु थिरअकयकरणस्स छेओ । एत्थ चेवावराहे गीयभिक्खु-अथिरकयकरणस्स छेओ । एत्थ चेवावराहे गीयभिक्खु अथिर-अकयकरणस्स छग्गुरू । एत्थ चेवावराहे अगीयभिक्खु-थिरकयकरणस्स छग्गुरू । एत्थ चेवावराहे अगीयभिक्खु थिरअकयकरणस्स छल्लइ । एत्थ चेवावराहे अगीयभिक्खु अथिर-

1 A वा । 2 A विहाणेहिं । 3 B ंणगा दोहि विजुया । 4 A पन्ना । 5 A आयतरगो । 6 B ंयातो । 7 A 'पि' नास्ति । 8 A सस्स । 9 A सोसेज्जा । 10 B फुडीकरणत्थं । 11 B ंयायता । 12 B सव्वुप्परिं । 13 B ंयायता । 14 B सव्वातीए । 15 A 'य' नास्ति । 16 A ततिय । 17 'कय' आरभ्य 'ठावेज्जा' यावत् पङ्क्तिः पतिता A आदर्शे । 18 B गीयंभि० । 19 B ततो । 20 A सहावेण । 21 B एवं । 22 अत्र द्वित्राः पङ्क्तयः पतिताः A आदर्शे ।

कयकरणस्स छल्लहु । एत्थ चेवावराहे अगीयभिकखु-अथिर-अकयकरणस्स चउगुरू । एवं एयाए^१ पन्तिए पायच्छित्तट्टाणरयणा एवं कायघ्वा । सुन्नं । पारञ्चियं । अणवट्टप्प । अणवट्टप्प । मूल । मूल । छेय । छेय । छग्गुरु । छग्गुरु । छल्लहु । छल्लहु । अन्ते चउ गुरू । एयाए हेट्टा सुण्णं । अणवट्टप्पो । मूलं २ । छेदो २ । छग्गुरू २ । छल्लहु २ । चउ गुरू २ । अन्ते सव्वदाहिणे चउ लहु । एयाए हेट्टा मूलं २ । छेदो २ । छग्गुरू २ । छल्लहु २ । चउ गुरू चउ लहु २ । सव्वदाहिणे मासगुरू । 5 एयाए हेट्टा छेदो २ । छग्गुरू २ । छल्लहु २ । चउगुरू २ । चउलहु २ । मासगुरू २ । सव्वदाहिणे मासलहु । एयाए हेट्टा छग्गुरू २ । छल्लहु २ । चउगुरू २ । चउलहु २ । मासगुरू २ । मासलहु २ । सव्वदाहिणे भिन्नमासो । एयाए हेट्टा छल्लहु २ । चउगुरू २ । चउलहु २ । मासगुरू २ । मासलहु २ । भिन्नमासो २ । सव्वदाहिणे वीसा । एयाए हेट्टा चउगुरू २ । चउ लहु २ । मासगुरू २ । मासलहु २ । भिन्नमासो २ । वीसा २ । सव्वदाहिणे पन्नरस । एयाए चेव हेट्टा चउलहु २ । 10 मासगुरू २ । मासलहु २ । भिन्नमासो २ । वीसा २ । पन्नरस २ । सव्वदाहिणे दस । एयाए हेट्टा मासगुरू २ । मासलहु २ । भिन्नमासो २ । वीसा २ । पन्नरस २ । दस २ । सव्वदाहिणे पण्णं । एयाए हेट्टा मासलहु २ । भिन्नमासो २ । वीसा २ । पन्नरस २ । दस २ । सव्वदाहिणे पंच । एयाए हेट्टा भिन्नमासो २ । वीसा २ । पण्णरस २ । दस २ । सव्वदाहिणे पण्णं । एयाए हेट्टा वीसा २ । पन्नरस २ । दस २ । सव्वदाहिणे पण्णं । एयाए हेट्टा पन्नरस २ । दस २ । सव्वदाहिणे पण्णं । एयाए हेट्टा दस २ । सव्वदाहिणे पण्णं । एयाए हेट्टा पंच । एयासिं च तिरिया ययाणं घरयाणं आईए जं पयं जहिं अवराहे ठावियं तहिं चेवावराहे ताए पन्तीए पुरिसावेक्खाए सव्वे पच्छित्तपया चारेयघ्वा । एवं विरईए पुरिसविभागेण पणगादी छम्मासावसाणे निघीयाइ अट्टमभत्तंतं पुव्व भणियमेव ।

अट्टुणा पडिसेवणा भन्नइ—

20

७४. 'आउट्टिया' गाहा । आउट्टिया नाम जं उवेच्च पाणाइवायं करेइ । दप्पो नाम धावण-हेवणवग्गणाइओ, कन्दप्पो वा दप्पो । पमाओ नाम जं राओ दिया वा अप्पडिलेहन्तो^१ अपम-अवन्तो^२ य पाणाइवायाइयमावज्जइ । कप्पपडिसेवणा नाम कारणे गीयत्थो कडजोगी उवउत्तो अयणाए पडिसेवेज्जा । एसा पडिसेवणा । पडिसेवओ पडिसेवियघं च दोन्नि वि पडिसेवणाए सुइयाइं । तत्थ पडिसेवओ पुरिसो पडिसेवियघं पुण दघाइं । दघमाहाराइ । खित्तं छिन्नमडं 25 पेरं वा । कालो ओम-दुब्भिक्खाइ । भावे हट्ट-गिलाणाइ । एवं पयं पडिसेवियघं ।

७५. ['जं जीयदाण' गाहा ।] जं जीयववहारेण मए पच्छित्तं भणियं तमणन्तरं सघं एयं सउण्हपडिसेवणाण आउट्टियाइयाण कयराए पडिसेवणाए पडिसेविए दिज्जइ? । सन्देह सम्भवे इमं भन्नइ—तइयाए पमायपडिसेवणाए त्ति । दघाइए पडिसेविए सेसपडिसेवणासु पुण कहं भन्नइ । एत्तो चिय ठाणन्तरं वट्टेज्जा । एकं । एत्तो त्ति जहाभणिय-पमाय-ट्टाण-पायच्छित्ताओ 30 एगट्टाणवुट्ठी कायघ्वा । पमाए निघीयाइ-अट्टमभत्तन्तं, दप्पेण पुण पुरिमाइ-दसमन्तं होइ ।

७६. 'आउट्टिया' इच्चाइ । आउट्टिं आसेवमाणस्स^१ एक्कासणाइं दुवालसन्तं दिज्जइ । अहवा सट्टाणं । पाणाइवाए मूलं । सट्टाणं जं जम्मि वा अवराहे सव्वबहुयं तस्स दिज्जइ तं चेव सट्टाणं होइ । कप्पपडिसेवणाए पडिसेविए पडिक्कमणं, मिच्छादुक्कडमिति च भणियं होइ । अहवा तदुभयं आलोयणमिच्छादुक्कडं च । 35

७७. 'आलोयण' इच्चाइ । आलोयणकाले वि जया गूहइ पलिउच्चइ वा तया^१ सो संकिलिट्टपरिणामो तस्स अहियं पुण्णं वा दिज्जइ । जो पुण आलोयणाकाले संवेगमुवगओ निन्द-ण-गरहणाइणा विसुद्धपरिणामो तस्स ऊणमवि देज्जा । जो पुण मज्झपरिणामो तस्स तम्म-समेव देज्जा ।

1 एयाए य पंतीए । 2 B •लेहितो । 3 B •मज्जितो । 4 A आउट्टियाए सेव० । 5 B तदा ।

७८. 'इति द्वाइइ' इच्छाइ । इति एवं द्वावखेत्तकालभावेसु चउसु वि बहुगुणेषु,¹ गुरुसेवा पहाणसेवा भण्णइ । एएसु बहुतरं देजा । 'हीणतरे हीणतरं' ति । द्वावखेत्तकालभावा जहा जहा हीणा तथा तथा हीणतरं पच्छित्तं देजा । सव्वहीणस्स झोसो वा कज्जइ ।

७९. 'झोसिज्जइ' इच्छाइ । झोसिज्जइ त्ति मुच्चइ । सुवहुगमवि जाव अन्नं तवं वहइ ताव जइ 5 अन्नमावज्जइ तो तं झोसिज्जइ । जहा² छम्मासपट्टविण पञ्चहिं दिवसेहिं गणहिं अन्नमावन्न-गो होजा । पढमगं वहन्तस्स पच्छिमं से झोसिज्जइ³ । वेयावच्चकरस्स वा थोवतरं दिज्जइ । जावइयं वहन्तो वेयावच्चं काउं सक्केइ तावइयं से दिज्जइ । एयं⁴ तवारिहं भणियं ॥

अहुणा छेयारिहं भन्नइ—

८०. 'तवगघ्निय' इच्छाइ । तवगघ्नियो छम्मासखमओ । अन्नो वा जो विगिट्ट-तवकरण⁵- 10 समत्थो—किं मम तवेण किज्जइ⁶ त्ति । तवअसमत्थो पुण गिलाणो असहू बालवुद्धो⁷ वा । तवं वा जो न सहहइ । पुणो पुणो वा तवेण दिज्जमाणेण वि ण दम्मइ । अइपरिणामगो अइपसंगी वा । पुणो पुणो सेवेइ⁸, सुवहुं वा । एएसु जहुद्धिद्वेषु तवारिहावत्तीए वि छेओ चैव दिज्जइ त्ति । पुव्वपरियायस्स देसच्छेओ कज्जइ ।

८१. 'सुबहुत्तर' इच्छाइ । सुबहुगा उत्तरगुणा पिण्डविसोहिमाईया । ते जो भंसेइ विणा- 15 सेइ, पुणो पुणो छेयावत्तीओ करेइ । जो य पासत्थो । आइसहेण ओसण्ण-कुसील-संसत्त-नीओ वा । जईण साहूण संविग्गाणं । पडितप्पइ वेयावच्चं करेइ । बहुसो य अणेगसो । उत्तरगाहाए अत्थपरिसमत्ती होही¹⁰ ।

८२. 'उक्कोस'मिच्छाइ । उक्कोसा तव भूमी । आइजिणिन्दतित्थे संवच्छरं । मज्झिमजिणाणं अट्टमासा । वीरवरस्स छम्मासा । एयं उक्कोसं तवभूमिं समईओ । जो तस्स छेओ सावसेसं च 20 से चरणं; तस्स छेओ पणगाईओ¹¹ । आइसहेण दस-पन्नरस-वीसाई जाव छम्मासा । जावं वा धरइ परियाओ । छेयारिहं भणियं ॥

अहुणा मूलारिहं भन्नइ—

८३. 'आउट्टिया' इच्छाइ । आउट्टियाए पञ्चिन्दियं वहेजा । मेहुणं दप्पेण सेवेजा । सेसा मुसावाय-अदिन्नादाण-परिग्गाहा ते उक्कोसेणं¹² पडिसेवेइ । आउट्टियाए पुणो पुणो य त्ति । 25 एवं जहुद्धिद्वेषु मूलं ।

८४. 'तवगघ्निय' इच्छाइ । तवगघ्नियो । आइसहेण तवअसमत्थो । तवं असइहन्तो तवेण य जो न दम्मइ । मूलगुणे बहुविहे बहुसो य दूसेइ भज्जइ वा । एवं उत्तरगुणे वि एस वइयरो । दंसणं वा वमइ । दंसणे वन्ते नियमा चरित्तं वन्तं । चरित्तम्मि दंसणे भयणा । दंसणे वा चरित्ते वा वन्ते चियत्तकिच्चो । किच्चाइं दंसणाईणि । तप्परिच्चाएण चियत्तकिच्चो । सेहेय त्ति 30 सेहो जो अभिणवो सिक्खं गाहिज्जइ । अणुवट्टविओ¹³ । एएसिं जहुद्धिद्वेषु मूलं ।

८५. 'अच्चन्तोसन्न' मिच्छाइ । अच्चन्तोसन्नो नाम ओसन्न-पव्वाविओ । संविग्गेहिं वा पव्वा-वियमेत्तो चैव ओसन्नयाए विहरिओ जो, सो अच्चन्तोसन्नो । परलिंगं दुगं—घरत्थलिंगं, अन्न-तित्थयलिंगं च । तं जो आउट्टियाए दप्पेण वा करेइ । मूलकम्मं—इत्थीगव्भादाणसाडणं जो करेइ । भिक्खुम्मि य विहियतवे । विहिओ तवो जस्स सो विहियतवो । छेयमूले वि अइक्कमिउं । 35 अणवट्टतवं वा पारञ्चियतवं वा । अइयारसेवणाए पत्ते एएसिं जहुद्धिद्वेषु मूलं सव्वेसिं पि ।

1 B पुस्तके 'चउ...णेषु' एतद्वाक्यं नास्ति । 2-3 'जहा' आरभ्य 'झोसिज्जइ' यावत् पाठः A पुस्तके पतितः । 4 B एवं । 5 B करणस्स० । 6 A कज्जइ । 7 A गिलाणअसहूबालवुद्धा । 8-9 'पुणो०' आरभ्य 'सेवेइ' पर्यन्तः पाठः A आदर्शं पतितः । 10 B होइ । 11 B पणगादीतो । 12 B उक्कोसणे । 13 B अणुट्टविओ ।

८६. 'छिण्ण' इच्छाइ । छिज्जमाणे छिज्जमाणे जया परियाओ निरवसेसो छिन्नो, तदा से मूलं । अणवट्टप्पतवावसाणे पारश्चियतवावसाणे^१ य मूलं दिज्जइ । मूलावत्तीओ वा—पुणो पुणो आवज्जमाणस्स मूलं । एवं जहुद्धिक्कारणेसु सघत्थमूलं । मूलारिहं भणियं ॥

अहुणा अणवट्टप्पारिहं^२ भन्नइ—

८७. 'उक्कोस'सिच्चाइ । तदो (ओ) अणवट्टप्पा पन्नत्ता; तं जहा—साहम्मियाणं तेणं करे- 5
माणो १ । अन्नधम्मियाणं तेणं करेमाणो २ । हत्थादाणं दलयमाणो ३ । उक्कोसं सचित्ताइयं ।
तेणेइ—पुणो पुणो तेणेइ । अईव पउट्टचित्तो संक्किल्लिट्टचित्तो त्ति कोहलो होइ । पउट्टचित्तो
तेणेइ । सा य तेणिया दुविहा—साहम्मियतेणिया, परधम्मियतेणिया य । दव्वओ खेत्तओ
कालओ भावओ य । सचित्त-अचित्त-मीसया दव्वे । अन्नसंजओगहियखेत्ते अणणुन्नविए अव-
त्थाणं खेत्ते । काले जहिं करेइ । भावओ रत्तदुट्टो । अन्नधम्मिया दुविहा—लिंगपविट्टा, गिहत्था ।
य । तिविहं तेणमेतेसिं आहारो उवही सचित्तं वाऽवहरइ त्ति । हत्थादालो गहिओ, सो य ति
विहो—अत्थादाणो, हत्थालम्बो, हत्थातालो । तत्थ अत्थादाणो नेमित्तिओसन्नागारिया^३ भव्वगप-
डिभग्गवणियपेसणरूयगसउणी । वीइओ^४ उवणओ नउलगमेगो^५ घयगुलमंतो वसतणकट्टा-
घाहिं अन्नो य सउणिगणिमित्तं । हत्थालम्बो असिवपुररोहउवसमणत्थमभिचारगाइ^६ करेइ ।
हत्थातालो जट्टिमुट्टिलउडोपलपहाराईहिं मरणभयणिरवेक्खो अप्पणो परस्स य पहरइ । सपक्खे 11
च सद्देण परपक्खे य । घोरपरिणामो निरणुक्कोसो त्ति ।

८८. 'अभिसेओ' इच्छाइ । अभिसेओ उवज्जाओ । जेसु जेसु अवराहेसु पारश्चियमावज्जइ ।
बहुसो अणेगसो । आवन्नो वि अणवट्टप्पो कीरइ । किं कारणं । जेण अणवट्टप्पारश्चियमावन्न-
स्सावि मूलमेव दिज्जइ भिक्खुणो । जेण तस्स परं मूलट्टाणं भवति^१ । तहा उवज्जायस्सावि
परं अणवट्टप्पपयं, अणवट्टप्पावत्तीओ य । जया बहुसो आवज्जइ तथा य अणवट्टप्पं दिज्जइ । 20

८९. 'कीरइ' इच्छाइ । वप्सु लिंगेसु वा^३ जम्हा न ठाविज्जइ तम्हा अणवट्टप्पो । सो य अण-
वट्टप्पो चउच्चिहो—लिंगओ, खेत्तओ, कालओ, तवओ^९ । लिंगं दुविहं—दव्वे भावे य । दव्वलिंगं
रओहरणाइ^{१०} । भावलिंगं महव्वयाइ । एत्थ चउभंगो । अणन्तरगाहासम्बद्धा इमा गाहा—

९०. 'अप्पडिविरय' इच्छाइ । सपक्खपरपक्खपदुट्टो तेणगाइदोसेहिं । अप्पडिविरओ
सपक्ख-परपक्ख^{११}पहरणुज्जुओ । निरवेक्खो अणुवसन्तवेरो जो । सो दव्वभावलिंगेहिं दोहिं वि 25
अणवट्टप्पो । हत्थालम्बो, अत्थादाणो^{१२}, ओसण्णाइया य तहोसाणुवसन्ता न भावलिंगारिहा ।
दव्वलिंगमत्थि तेसिं, भावलिंगेणाऽणवट्टप्पा । खेत्तओ अणवट्टप्पो जो जम्मि खेत्ते दोसमावन्नो
सो तम्मि खेत्ते अणवट्टप्पो । जहा अत्थादाणिओ^{१३} तम्मि च्चैव खेत्ते देसे वा न उवट्टाविज्जइ ।
किं कारणं पुवब्भासा लोगो पुच्छेज्जा^{१४} । सो वा तं इट्ठिगारवमसमत्थो धारेउं । तेण अन्नत्थ
उवट्टाविज्जइ । उत्तिमट्टपडिवन्नस्स वा तत्थेव भावलिंगं दिज्जइ । 30

९१. 'जत्तिय'सिच्चाइ । कालतो^{१५} अणवट्टप्पो जो जेत्तियं कालं अणुवरतदोसो^{१६} सो त-
त्तियं कालं अणवट्टप्पो । तव-अणवट्टप्पो दुविहो—आसायणा-अणवट्टप्पो, पडिसेवणा-अणवट्टप्पो
य । तत्थासायणामिमेसिं करेज्जा । तित्थयर-पवयण-सुय-आयरिय-गणहराणं महिड्डियाणं । जहा
सव्वोवायकुसलेहिं अइकक्खडदेसणा कया । जाणन्ता य किं घरवासे वसन्ति, भोगे य भुञ्जन्ति ।
तहा इत्थोत्तित्थं । संघमहिक्खिवइ^{१७} पडिणीयताए वा वट्टइ । अहवा भणइ अन्ने वा संघा अत्थि 35

1 पतितमेतद्वाक्यं A आदर्श । 2 A अणवट्टप्पारिहं । 3 B निमित्तिदोसण्णगारिया । 4 B वीइदो ।
5 A नउलगमेगो । 6 A चारुगाइ । 7 B हवइ । 8 B लिंगे वा । 9 A भावओ । 10 B रयहर ।
11 B पडिपक्ख । 12 B हत्थादा० । 13 B ०दाणितो । 14 B पुच्छेज्जा । 15 B कीलओ ।
16 A अणवरयदोसो । 17 A 'पडिणी०' आरभ्य ०'खिवइ' पर्यन्तः पाठो नोपलभ्यते A आदर्श ।

सियालसुणगाणं विगाणं ति । एवं सुयं अहिक्खिवइ—पाययं ति । थाणे थाणे वा काया, पुणो पुणो वा वयाणि, पमाय-अप्पमाया वा । मोक्खदेसणाए जोइस-जोणिपाहुड-गणितेण वा किं पओयणं । तथा आयरियं जच्चाईहिं अहिक्खिवइ । तथा गणहरं महिद्धियं । महिद्धियगहणेण मूलगणहरा गहिया । जो वा जम्मि जुगे पहाणो तमहिक्खिवइ । इद्धिरससायगरुया, सुहसाया, 5 परोवपसु^१जुया मंखा इव, गिहिवच्छलगा न जईणं ति^२ एवमाईहिं आसाएन्तो^३ अणवटुप्पं पावेइ । एस आसायणा-अणवटुप्पो । पडिसेवणा-अणवटुप्पो इमेहिं कारणेहिं—साहम्मिय-अन्न-धम्मिय-तेणियाए हत्थादालणादीहिं य आवज्जइ । तत्थ आसायणा-तवअणवटुप्पो जहन्नेण छम्मासा, उक्कोसेण संवच्छरं । पडिसेवणा-अणवटुप्पो जहन्नेण बारसमासा उक्कोसेण बारस संवच्छराणि; इमाए गाहाए भिन्नइ^४—

10 ९२. 'वासं बारस' इच्चाइ । सो य जइ इमेहिं गुणेहिं जुत्तो तो अणवटुप्पतवं पडिवज्जइ । संघयणविरियआगमसुत्तत्थविहीए जो समग्गो उ । तवसी निग्गहजुत्तो पवयणसारे अहिगयत्थो ॥

तिलतुसतिभागमेत्तो वि जस्स असुहो^६ ण विज्जई भावो ।

निज्जहणारिहो सो सेसे निज्जहणा णत्थि ॥

15 एय गुणसंपउत्तो पावइ अणवटुमुत्तमगुणोहो ।

एय गुण विप्पहूणे तारिसगम्मी भवे मूलं ॥

एयं ता उस्सग्गेणं । अववाएण^७ पुण कुलगणसंघकजाइं तेणाधीणाइं^८ सिंहणाइयं^९ कज्जं वा पसाहियन्ति; तो थोवं थोवतरं वा से देज्जा^{१०} । संघोवा से सव्व^{१०}मेव मुञ्चेज्जा^{११} । तस्स पुण अणवटुप्पतवं पडिवज्जमाणस्स को विही ? किं वा तवं करेइ त्ति । एत्थ गाहा ।—

20 ९३. 'वन्दइ' इच्चाइ । गणनिकखेवमित्तिरियं काउं परगणं पडिवज्जइ । पसत्थदव्वखे-त्त-काल-भावेसु । पसत्थदव्वे; उच्छु-वणसंड-पउमसर-चेइयघराइसु खेत्ते; काले सुहदिवसे; भावओ सञ्ज्जागयं रविगयाइयं मोत्तुं आलोयणं पउज्जइ । काउस्सग्गो कीरइ निरुवसगनिमित्तं सेसाणं^{१२} भयजणणणिसित्तं च । गच्छेण सहवासो एगखेत्ते, एगउवस्सए, एगपासे, अपरिभोए अच्छइ । सेहमाइए वि वन्दइ । ते पुण तं ण वन्दन्ति । परिहारतवो गिम्ह-सिसिर-वासासु जह-
25 न्नमज्जिमुक्कोसो । गिम्हे चउत्थ-छट्ट-ट्टमाइं । सिसिरे छट्ट-ट्टम-दसमाइं । वासासु अट्टम-दसम-बार-सन्ताइं । पारणए अलेवकडं । संखेवओ अणवटुप्पारिहं भणियं ॥

अहुणा पारञ्चियारिहं भन्नइ—

१४. 'तित्थंगर' इच्चाइ । तित्थगराई जहा अणवटुप्पे तथा इहं पि भाणियव्वो । गणहरो तित्थगराणन्तरसीसो, सो महिद्धियगहणेण गहिओ जो । जहिं जुगप्पहाणो । आयो लाभो संपत्ती
30 य एगट्टा । तस्स साडणा आसायणा । जहा जहा अभिनिवेसेण हीलेईं तथा तथा आयस्स साडणं करिन्तो पारञ्चियं पावइ ।

१५. 'जो य सल्लिगे' इच्चाइ । तओ पारञ्चिया पन्नत्ता: तं-जहा—दुट्टे पारञ्चिए, मूढे पार-ञ्चिए, अन्नमन्नं करेमाणे पारञ्चिए । दुट्टो दुविहो-कसायदुट्टो, विसयदुट्टो य । सपक्ख-परपक्खे चउभंगो । सपक्खो समण समणी । परपक्खो गिहत्था । तत्थ कसायदुट्टे उदाहरणं^{१३}—सासवनाले
35 मुहणन्तए य सिहिरिणि उलुगच्छिओ त्ति । विसयदुट्टे वि चउभंगो । तत्थ दुविह-दुट्टो वि पढम-विईयभंगे वट्टमाणो लिंगओ पारञ्ची । तईए अइसई देज्जा । अणइसई न देइ लिंगं । रायवहओ

1 B ०वदेसु० । 2 A तु । 3 B एवमातीहिं आसादितो । 4 A भिन्नति । 5 A असुभो । 6 A० वाए पुण । 7 B तेणहीणाइ 8 A सिंगणा० । 9 A दिज्जेज्जा । 10 A संघो-वा सव्व० । 11 A मुञ्चेज्जा । 12 'सेसा...मित्तं च' एतद्वाक्यं A आदर्शे नास्ति । 13 A उयाह० ।

जहा उदाइमारओ अन्नो वा । राइणो वा अग्गमहिंसिं पडिसेवेइ । अग्गमहिसिग्गहणेण अन्नावि जा इट्ठा । च सहेण जुवराय-सेणावइमाईणं वा अग्गमहिंसीओ । बहुसो पुणो पुणो य; लोग-पगासो य जो स पारञ्चियं पावइ । इयरासु महिलासु पुण किं न पारञ्चिओ? भन्नइ—बहु अवाया रायग्गमहिंसीए । कुल-गण-संघ-आयरिय-पत्थारनिच्चिसयाईया दोसा जओ पहवन्ति त्ति¹ । इयरम-हिलासु पुण वयभंगदोसो, एगस्स य अवाओ होज्जा तेणं मूलं ।

5

९६. 'थीणद्धि'इच्चाइ । थीणद्धी दरिसणावरण-कम्मसेओ निहा-पणगस्स । अइसंक्किलिद्ध-परिणामा थीणद्धी । पडुद्धुपुष्पामिलसिओवरि सुत्तो वावारए केसवबलद्धं च जायए । उदाहरणाई—

पोग्गलमोयगदन्ते फरुसगवडसालभंजणे चेव ।

एवमाई उदाहरणा । अन्नोन्नासेवणं—अन्नोन्नाहिट्ठाणासेवणन्ति भणियं होइ । तत्थ पार-10 ञ्चियं । बहुसो पुणो पुणो य तेसु पारञ्चियावराहेसु पगरिसेण सज्जए पसज्जए जो ।

९७. 'सो कीरइ' [इच्चाइ] । सो य पारञ्चिओ चउच्चिहो—लिंगओ, खेत्तओ, कालओ, तवओ² । तत्थ दच्च-भावलिंगे चउभंगो । थीणद्धिमहादोसो । अन्नोन्नासेवणा-पसत्तो । रायवहओ अग्गमहिंसीपडिसेवणाइएसु अवराहेसु उभयलिंगेणावि पारञ्ची ।

९८-९९. 'वसहि' इच्चाइ । 'जत्थुप्पन्नो' इच्चाइ । खेत्तपारञ्चिओ जो जम्मि खेत्ते दूसिओ¹⁵ अच्छमाणो वा दोसं पावेज्जा । वसहीए एवं निवेसण-पाडग-साही-निओग-पुर-देस-रज्जाओ य जत्थ जत्थ दोसमावन्नो आवज्जिस्सइ वा ताओ ताओ³ खेत्तपारञ्चिओ कीरइ ।

१००. 'जत्तियमेत्त' मिच्चाइ । जो जावईयं कालं अणुवसन्तदोसो, दूसइ वा जावईयं कालं सो कालपारञ्चिओ । तवसा पारञ्चिओ दुविहो—आसायणापारञ्चिओ, पडिसेवणापारञ्चिओ य । आसायणापारञ्चिओ तित्थगराइ ट्ठाणेसु । विभासा पुष्पभणिया । पडिसेवणापारञ्चिओ ति विहो-20 दुट्ठे पारञ्चिए, पमत्ते पारञ्चिए, अन्नमन्नं करेमाणे पारञ्चिए । दुट्ठो दुविहो—कसायविसएहिं पुष्पभणिओ । पमत्तो पञ्चविहो—'कसाय-विगहा-वियड-इन्दिय-निइ-प्पमाय' इति । एए भाणियव्वा वित्थरओ⁴ । अन्नमन्नं करेमाणो पुष्पभणिओ । आसायणापारञ्चिओ जहन्नेण छम्मासा, उक्कोसेण संवच्छरं । पडिसेवणा-पारञ्चिओ जहन्नेण बारसमासे उक्कोसेणं बारसवासा । संघयणाइया गुणा जहा अणवट्ठुप्पे; तवो वि तह चेव ।

25

१०१. 'एगागी' इच्चाइ । जिणकप्पियपडिरुविओ खेत्तबाहिं टाइ अद्धजोयणवाहिरओ । जओ विहरइ आयरिओ तओ तओ सो वि विहरइ । खेत्तओ वाहिरओ ठियस्स आयरिओ पइदिवसं अवलोयणं करेइ । सुत्तथपोरिंसीओ दोन्नि वि दाउं गच्छइ तस्स समीवं । अहवा अत्थपोरिंसिं अदाउं गच्छइ । अहवा दोन्निवि अदाऊण गच्छइ । अहवा दुब्बलो, असमत्थो तदूरं गुंतं, कुलाइकजेहिं वा वावडो, ताहे गीयत्थं सीसमन्नं वा पेसेइ । भत्तपाणं चायरियस्स 30 आयरियपेसवियस्स वा जत्थ गओ अन्तराले वा से उवणेन्ति । पारञ्चिओ वि भत्तपाणाईयं पडिलेहणुच्चत्तणाईं वा अगिलाणो सयमेव करेइ । अह गिलाणो तो आयरिओ अन्नो वा से भत्ताइ आहारइ उच्चत्तणाइयं पि से कुणइ । सुत्तथेसु आयरिओ अन्नो वा से पडिपुच्छगं देइ । एवमेयं संखेवपारञ्चियारिहं भणियं ।

१०२. 'अणवट्ठुप्प' इच्चाइ । तवअणवट्ठुप्पो तवपारञ्चिओ य भइबाहुसामिम्मि चरिमचउइस्स-35 पुष्पधरे दो वि वोच्छिन्ना । लिग-खेत्त-कालाणवट्ठुप्प-पारञ्चिया ताव अणुसज्जिज्जन्ति जाव तित्थं ।

1 B जओ य हवन्ति । 2 A भावओ । 3 B तातो तातो । 4 B वित्थरवैण ।

१०३. 'इतिपस' इच्छाह। इतिकरणो परिसमत्तिवयणो। एस इति अणन्तरुद्धिद्वो जीय-
कप्पो जीयववहारो कप्पो। वण्णणा परुवण त्ति एगट्ठा। समासओ संखेवओ। सोहणं विहियं जेसिं
नाणाइयं ते सुविहिया साहू। तेसिमणुकंपानिमित्तं। कहिओ अक्खाओ। देओ दायवो अयं पुण।
5 अपरितन्तबहुसुयमेहावी; एवमाइगुणसंपन्ने पत्ते। पुण सहोऽवधारणे। पत्ते चेव दायवो,
नापत्ते। सुट्ठु परिच्छिया गुणा जस्स। एए चेव संविग्गाई भणिया गुणा। आइमज्झावसाणेसु
तावच्छेय-निघसेसु य जच्चसुवन्नमिव अविगारि जं, तं सुपरिच्छियगुणं; तम्मि सुपरिच्छिय-
गुणे सुत्तत्थयओ देओयमिति।

10

इति जेण जीयदाणं साहूणऽइयारपंकपरिसुद्धिकरं।
गाहाहिं फुडं रइयं महुरपयत्थाहिं पावणं परमहियं ॥
जिणभइखमासमणं निच्छियसुत्तत्थदायगामलचरणं।
तमहं वंदे पयओ परमं परमोवगारकारिणमहग्घं ॥

॥ जीतकल्पचूर्णिः समाप्ता। सिद्धसेनकृतिरेषा ॥

श्रीचन्द्रसूरिसंरचिता जीतकल्पवृहच्चूर्णिविषमपदव्याख्या

नत्वा श्रीमन्महावीरं स्वपरोपकृतिहेतवे ।

जीतकल्पवृहच्चूर्णव्याख्या काचित् प्रकाश्यते ॥

अत्रादौ शास्त्रारम्भे विघ्नोपशमनायेष्टदेवता-गणधर-स्थविर-प्रवचनानां यथाक्रमं वर्णनाय रूपकचतुष्टयमाह—

१. 'सिद्धत्वे'त्यादि । सिद्धा निष्पन्ना अर्थाः प्रयोजनानि यस्य ज्ञानावाप्तौ सत्यां स सिद्धार्थः; समाप्तकर्तव्य इत्यर्थः । सिद्धं प्रसिद्धं शासनं संघो यस्य स तथा । सिद्धा अनादिप्रवाहतया नित्याः प्रसिद्धा अर्था जीवादयो यत्र श्रुते तत् सिद्धार्थं तच्छ्रुतं यस्य । ततः पदत्रयस्य कर्मधारयः । सिद्धार्थस्य राज्ञः सुतं चापत्यम् । कम्?—बीरेभ्योऽतिक्रान्तेभ्यो वरः श्रेष्ठाः, उपसर्गादिसहनप्रत्यलत्वाद्बीरवरस्तम् । वराः श्रेष्ठा वरा ईप्सितार्थलाभरूपास्तान् ददाति यस्तम् । वरा देवादयो यतश्च तेभ्यो वरकाः प्रधानाः शक्रादयो गणधराश्च तैर्महितं पूजितम् । नमत प्रणमत हे जनाः! जीवेभ्यो हितो मोक्षमार्गप्रदर्शकत्वेन स तथा; तम् ॥

२. एकादशापि गणधरान् दुर्धरगुणधारकान्; धराधिपो मेरुस्तद्वत्सारा अचलत्वात्, तान्; चस्य गम्यमानत्वात् जम्बुप्रभवादींश्च समस्तसूत्रधरान् सूरीन् प्रणमत ॥

३. दशपूर्वधरान् नवपूर्वधरांश्च; अतिशयिन अवधिमनःपर्यायज्ञानिनः; अवशेषज्ञानिनश्च मतिश्रुतज्ञानिनः; यत्नेन सर्वानपि यतिगुणप्रवरान्; सर्वकालं त्रिकरणशुद्धेन भावेन नमत ॥

४. इतः स्थविरनमस्कारादूर्ध्वं प्रवचनं नमत । निर्वाणाङ्गमित्येतदेव व्याख्यानयति । निर्वाणस्याङ्गं कारणं जीवानां तद्रूपकत्वात्—तत्प्रापकत्वादित्यर्थः । निर्वाणं मोक्षं गमयति च प्रापयति जन्तून् निर्वाणगमिति प्राप्ते—अनुस्वारोऽलाक्षणिको निर्वाणगमिति । प्रवचनमित्यस्यार्थमाह—प्रकर्षेण गतं स्थितं जीवादिवस्तुवाचकतयेति प्रगतम्, आगामिफलजननसमर्थं यत्तत् । प्रशस्तं वर्णादिगुणोपेतं कष्टप्राप्यं च यत्तत् । प्रधानं—तथा च दधिदूर्वादयः प्रशस्ता उच्यन्ते न तु प्रधानानि, प्रधानः पटादिरपि भवति न तु प्रशस्त इति व्यवहियते, इत्यनयोर्विशेषः । ततः प्रशस्तानि संसारोत्तारीणि वचनानि यत्र तत्प्रशस्तवचनम् । प्रधानानि द्रव्याणि वचनानि यत्र तत्प्रधानवचनम् । इत्यर्थत्रयोपेतं प्रवचनं नमत ॥

५. अधुना जीतकल्पसूत्रकर्तुं जिनभद्रगणोर्वर्णनाय श्लोकषट्कमयं कुलकमाह—नमहेत्यादि—तं जिनभद्रक्षमाश्रमणं च नमतेति योगः । शेषाणि तद्विशेषणानि । युगप्रधानमिति—तत्कालीना आगमार्थवेदिनः पुरुषा युगमभिप्रेतं तेषु प्रधानस्तम् । प्रधानज्ञानिनां बहुमतम् । सर्वश्रुतिशास्त्राणि शब्दशास्त्रप्रश्रुतीनि तेषु कुशलं तद्वेदिनम् । दर्शनज्ञानयोर्योऽसावुपयोगमार्गस्तत्र स्थितं तत्परम् ॥

६. जस्सेत्यादि—यस्य पादपद्मं भ्रमरा इव मुनिवरा यतयो रात्रौ च दिवा च सेवन्ते सदा नित्यं तं नमतेति योगः । अनन्यसाधारणविशेषणसामर्थ्यादनुक्तमपि विशेष्यं लभ्यते । कीदृशा भ्रमराः?—मकरन्दः किञ्चलकस्तत्र पृषितास्तत्पिपासवः । यतयः कीदृशाः?—ज्ञानमेवाङ्गानङ्गादिभेदभिन्नं मकरन्दस्तत्पृषितास्तद्गृहीतुमिच्छवः । पुनः कीदृशा भ्रमराः?—अमृतमयवशगन्धाभिवासिताः—अमृतं जलं तेन निवृत्तममृतमयं पद्मम्, तस्य वशोऽधीनो यो गन्धस्तेनाभिसामस्त्येन वासिता आहूताः शब्दिता इति यावत् । वास्यशब्दे—इत्यस्य स्व(?)रूपम् । यतयः कीदृशाः?—मुखमेव निर्झरोऽपि प्रसवस्थानम्, तत्रामृतमिव यन्मतं जिनागमस्तस्य वशोऽधीनो यो गन्धः परिमलः माहात्म्यरूपस्तेनाभिवासिताः—तदाकृष्टमानसा इत्यर्थः ॥

७. समयशब्द आचारार्थोऽत्र, ततः स्वाचार-पराचारयोः प्रतिपादको य आगमः शास्त्रनिवहस्स च । लिपयश्चाष्टादशभेदाः । गणितं पाटीगणितादि । छन्दांसि च पिङ्गलादीनि । शब्दशास्त्रम् [व्याकरणं] । तैर्निर्मितो जनितो यशःपटहो दशस्यपि दिक्ष्वनुयोगविषयेऽनुपमो यस्य भ्राम्यति तं नमत ॥

८. तथा, येनानुपममतिनाऽऽवश्यके ज्ञानानां मत्यादीनां विशेषा विशेषिताः कथिता अविशेषतः सामस्त्येन । ज्ञानिनां च विशेषाः प्रमाणानां विशेषा विशेषितास्तथा गणधराणां च पृच्छा येन विशेषितास्तं नमत ॥

९. येन छेदसूत्रस्था प्रायश्चित्तानामापत्तिर्यां सविधिर्निर्युक्तः । आचार्योपाध्यायादिकं पुरुषविशेषमाश्रित्य स्फुटः प्रकटः । केन कृत्वा दानस्य विरचना तथा यन्नस्तेन । क्व जीतेन दानं तस्य कल्पस्तत्र । अन्ये तु येन छेद-श्रुतार्थान्, कथंभूतान्-आपत्तिदानयोर्विरचनं यत्र; तस्मात् जीतदानकल्पविषययोर्विधिः पुरुषविशेषमाश्रित्य स्फुटो यत्नेन निर्युक्त उद्धृतस्तं नमतेति, व्याचक्षते ॥

१०-११. भूयोपि परसमयवेदित्वं विशेषतस्तस्याह—परेत्यादि—सुसमिता ये सुश्रमणास्तेषां यः समाधिमार्गः प्रतिदिनाचरणीयमनुष्ठानं तेन क्षमाप्रधाना ये श्रमणास्तेषां निधानमिवैकम्, अनेनानेकसुश्रियसंपत्समन्वितत्वं तस्याह । तं नत्वा । मदमथनम् । मानारिहंति मानारिहस्तम् । शेषं सुगमम् । स्कन्धकं छन्दः सर्वरूपकेषु; आर्या-गीतिरित्यपरनामकम् ।

पृ० पं० (पृ०=पृष्ठम्; पं०=पंक्तिः)

१-26. कोवीत्यादि—आचारचूलात्वानिशीथस्याचारपदात् परत उपादानम् ।

„—27. चवहारमाह्वयन्ति—आदिप्रहणाद् भगवत्यादिपरिग्रहः ।

„—31. [नाणाह्वयारेसु]—नानातिचारेषु का आपत्तिः । 'भावती पायच्छित्तगणसम्पत्ति' प्रायश्चित्तयो-ग्यता इत्यर्थः । कम्मिवात्ति—कस्यामापत्तौ अपरिमूढः सन् ।

२-2. कपिपयाइपहिन्ति—पिण्डैषणा-व्रक्षैषणादिकल्पा येनार्थतः सूत्रतश्चाभ्यस्ताः स कल्पादिगुणोपेत उच्यते । [अपत्तापत्त]—अपात्रमयोग्यः; अप्राप्तः श्रुतेन वयसा च । येन नाधीतं श्रुतं सोऽप्राप्तश्रुतः ।

[अवत्त]—अव्यक्तो वयसा षोडशवर्षाणि यावत्, तदूर्ध्वं व्यक्तः पञ्चकूर्चश्च यः । [तिन्तिणिय]—तिन्तिणिको क्षिणिक्षिणिस (स्व) भावः । [चलचित्त]—सम्यक्त्वादिषु योऽस्थिरः स चलचित्तः । तथा चायोग्य उक्तो यथा—

तिन्तिणिणिए चलचित्ते गाणंगणिणिए य दुब्बलचरित्ते । आयरिय पारिभासी वामावट्टे य पिसुणे य ॥

„—6. [कयपवयण]—प्रोच्यन्ते तेनेति प्रवचनम् । वक्तीति प्रवदतीति वा प्रवचनम् । प्रतिष्ठावचनं वा प्रवचनम् । प्रवचने योगानन्यत्वात् सङ्घस्य सर्वपक्षेष्वपि सङ्घ एव प्रवचनशब्दवाच्यः । यतः—प्रवचनं श्रुतमुच्यते । तच्च भावश्रुतमुपयोगरूपम् । श्रुतोपयोगश्च न निराश्रय इति प्रवचनाश्रयत्वात्सङ्घः प्रवचनमभिधीयते । अत एवाह जेण तं सुयमित्यादि तद्-सङ्घोपयोगात् ।

„—14. वत्तणुवत्तेत्यादि—वृत्तः पात्रबन्धप्रन्थिदानादिकः । एकदा नवो जातः । ततोऽनुवृत्तः एकपुरुषं यावत् । ततः प्रवृत्तः पुरुषप्रवाहेण । अत एव बहुश आसेवितो महाजनेन । भाष्यकृता उक्तम्—

वत्तो नामं एक्कस्सि अणुवत्तो जो पुणो विइयवारे । तईयवारपवत्तो, परिगहीओ महाणेणंति ॥ १ ॥

„—18. सोहणन्ति—शोधकम् । मरुयाई—धिरजातयः । कत्थइ च्ति—द्विजातिवधे ।

„—21. [पलास-खारोदगाइ]—पलासक्षारं च उदकं च । आदिप्रहणादरिष्टकादिग्रहः, तद् यथा वल्लमलं शोधयति ।

„—25. विसैसणं च सहसंभवे—यथा विद्यावान् धनवान् गोमानयं वर इत्यादिषु प्रशस्तातिप्रचुराऽ-नन्यसाधारणविद्याधनगवादिस्तुसङ्घावेन यथाविशेष्यं विशिष्यते विद्यादिभिस्तादा तत्तत्र सम्भवि विशेषणं ज्ञेयम् । व्यभिचारे नीलोत्पलमित्यत्र नीलविशेषणं रक्तोत्पलादेरपि सम्भवाद् ब्रह्मव्यवच्छेदाय नीलपदम् । एवमिहापि शेषागमादिव्यवहारसम्भवात्तदवच्छेदाय जीतपदम् ।

„—29. [केवल-मण-ओहिणाणीति]—केवल-मण-ओहिणाणीत्यत्र अवधिर्द्विधा—भवप्रत्ययः क्षायो-पशमिकश्च । तत्रायो देवनारकाणाम् । तत्रायं विशेषः—

उप्पज्जमत्तेण उ खल्ल भवपच्चईओ हि जत्तिओ विसओ । सव्वं तं ओभासई न य सुट्ठी नव य हाणी [हि] ॥ १ ॥

गुणपच्चइओ ओही गढ्भजतिरिमणुयसंपमोत्तूणं । कम्माण खओवसमे तदवरणिज्जाण उप्पजे ॥ २ ॥

संख्यातागुणकर्मजतियैइमनुष्यान् भुक्त्वा न शेषाणां क्षायोपशमिकावधिसम्भवो युगलधर्मिकाणाम् । अवधिर्मूर्तिमद्भव्यविषयः । अत्र यदा केवली प्राप्यते तदा तदप्रतो दीयते । तदभावे मनःपर्यायज्ञानिनः समीपे । तस्याप्यभावे अवधिज्ञानिन इत्यादि यथाक्रमं वाच्यम् ।

२—३०. अवसेस-पुट्वीत्ति—अवशेषपूर्विणः—अष्ट-सप्ताद्येक-तदह्वान्तं यावत् ।

२—३१. निशीथ-कल्प-व्यवहार-दशाश्रुतस्कन्ध-पञ्चकल्प-प्रभृतिकं शेषं श्रुतं सर्वमपि श्रुतव्यवहारः । तदुक्तम्—‘आयारपकप्पाई सेसं सव्वं सुयं विणिद्धि’ मिति । चतुर्दशादिपूर्वाणां श्रुतत्वाविशेषेऽप्यतीन्द्रियार्थेषु विशिष्टज्ञानहेतुत्वेन सातिशयत्वात् केवलादिवदागमत्वेनैव तानि व्यपदिष्टानि । यत आगम्यन्ते परिच्छिद्यन्ते अतीन्द्रियाः पदार्था अनेनेत्यागम उच्यते ।

२—३२. तथा आज्ञायत आदिश्यत इत्याज्ञा । तद्रूपव्यवहारस्तु केनापि शिष्येण निजातिचारालोचकेन आलोचनाचार्यैः सन्निहितोऽप्राप्तः, दूरे त्वसौ तिष्ठति । ततः केनचित्कारणेन स्वयं तावत्तत्र गन्तुं न शक्नोति । अगीतार्थस्तु कश्चित्तत्र गन्ता विद्यते । तस्य हस्ते आगमभाषया गूढानि अपराधपदानि लिखित्वा यदा शिष्यं प्रस्थापयति; गुरुरपि तथैव गूढपदौ(द्वैः)प्रायश्चित्तं लिखित्वा प्रेषयति तदासौ आज्ञालक्षणस्तृतीयो व्यवहारः । तदयु(दु)क्तं ‘देसन्तरट्टियाणं गूढपयालीयणा आणा ।’ गूढपदानि च दर्शयिष्यति चूर्णिकृत् । जहा—पढमस्स य कज्जस्सेत्यादिना ॥ **आसेवि-यसत्थत्थ त्ति**—अभ्यस्तशास्त्रार्थौ ।

२—३३. दूरदेशान्तरनिवासिनौ । **मइधारणा-कुसलं त्ति**—सन्दिष्टवस्तुनयनसमर्थम् ।

२—३४. गूढार्थैर्वाक्यैः । दर्पासेवनापदमेकम्, अपरं च कल्पासेवनरूपम् । ततः कल्पासेवनद्वितीयपदापेक्षया दर्पासेवनलक्षणं प्रथमं पदम् । तत्रापि दर्पासेवने दशपदानि दर्पाकल्पनिरालम्बनादीनि । तेषु मध्ये प्रथमपदेन दर्पलक्षणेन षड्गानि च त्रीणि । ततः प्रथमषड्गं त्रतषड्गलक्षणम् । अभ्यन्तरतन्मध्यवर्ति तत्र पठितमित्यर्थः । तत्रापि च प्राणातिपातादीनि षट् स्थानानि । तेषु मध्ये प्रथमं स्थानं प्राणातिपातरूपम्, आपन्नमित्येवं गूढपदेन प्राणातिपातातिचारं निर्दिष्टवान् । प्रथमषड्गे द्वितीयादिस्थानेष्वतिदिशन्नाह —

२—३५. **पढमेत्यादि । सेसेसु वि त्ति**—द्वितीयादिषु मृषावादादिषु स्थानेषु इत्थं वाच्यम् । द्वितीयं षड्गं कायषड्गलक्षणम् । तत्र प्रथमं च स्थानं पृथिवीकायविषयम्, शेषाणि च पदानि अप्कायादीनि । तेषु तृतीयं षड्गं अकल्पगृहभाजनादि-शोभावर्जनपर्यन्तलक्षणम् । तत्र पिण्ड-उपाश्रय-वल्ल-पात्ररूपं चतुष्टयं यदनेषणीयं तदकल्पम् । करोटककंशापात्र्यादिकं च गृहभाजनम् । आसंदकमंचिकादिः पल्यङ्करूपम् । भिक्षां गतेन संयतेन गृहे नोपवेष्टव्यमित्येवं निषथावर्जनमुच्यते । स्नानवर्जनं पञ्चमम् । शोभावर्जनं षष्ठमिति । स्वस्थाने न्यक्षेण व्याख्यास्यते गाथेयम् । तत्र प्रथमस्थानमकल्पलक्षणम् ।

२—३६. **सेसेसु वि पणसु त्ति**—शेषाणि पदानि गृहभाजनादीनि तेषु । इदानीमतिदेशमाह—प्रथमपदं दर्पलक्षणममुञ्चता तत्रैव यानि अकल्पनिरालम्बनादीनि द्वितीयतृतीयादीनि पदानि निःशङ्कपर्यन्तानि तेषु वाच्यम् । यथा **पढमस्स य कज्जस्सा विइएण पएण सेवियं जं च** । शेषं पूर्ववत् । ततः **तइएण पएण सेवियं जं** चेत्यादि । यावद् **दसमेण पएण सेवियं जं च** त्ति । इत्येवं प्रथमषड्गमाश्रित्य चारणीयम् । भूयोऽपि द्वितीयषड्गमाश्रित्य तृतीयषड्गं चाश्रित्येत्थमेव चारणीयं यावद्दशमपदमिति । अत एवाह—

३—५. **पुढविकायाइसु त्ति** । अपिशब्दोऽत्र दृश्यस्ततः पृथिवीकायादिव्वपीति दृश्यम् । द्वितीयं च कार्यं कल्पासेवनरूपम् । तत्र चतुर्विंशति पदानि भवन्ति । तेषु मध्ये प्रथमं पदं दर्शनलक्षणं तदर्थमासेवितमित्यर्थः ॥ प्रथमादिपदव्याख्यामाह—**पढमं ठाणमित्यादि**—दर्प-कल्पासेवनेऽधिकृत्य प्रथमं स्थानं दर्पः, दर्पकल्पासेवनाश्रयणेन एतत्साध्यत्वादाकुटेरेतयोरेवान्तर्भावः । प्रमादस्य दर्प एवेति न तयोः पृथक् प्रायश्चित्तरूपणम् ।

३—९. **परिग्गहो चेव त्ति**—च शब्दाद्वात्रिभोजनग्रहः । इत्येवं प्रथमषड्गविषयः ।

३—१०. **पवमकप्पाईसु वि त्ति**—नवसु पदेषु ।

३-11. द्वितीयं कार्यं कल्पः, कल्पासेवनामाश्रित्य ।

३-12. तत्र ज्ञानादीनि त्रयोविंशति पदानि तेषु मध्ये एकैकस्मिन् पदे; एवमष्टादशसु चतुर्विंशत्या गुणितेषु कल्पासेवनायामेतावन्तो भेदाः—४३२ । उभयासेवनयोर्भेदमीलने ६१२ गाथानां भवन्ति ।

३-14. दुविहा पडिसेवणा-दप्पिया कप्पियेत्यादि—दप्पाईणि दसपयाणि वक्खाणेइ—

३-17. तत्थ दप्पो—धावणडेवणाई—इत्यादि । अमीषामयमर्थः—धावण त्ति निःकारणेण खडयप्पयाणं धावणं । डेवणं गत्तवरंडाईफडणं । आदिशब्दात् मल्लवत् बाहुजुद्धकरणं, लगुडिभमाडणं ॥ १ ॥

अकप्पो नाम पुढवाइकायाणं अपरिणयाणं गहणं करेइ । अहवा उदउल्ल-ससणिद्ध-ससरक्खाइएहिं हत्थमत्तेहिं गिण्हइ । जं वा अगीयत्थेणं आहारोवहि उप्पाइयं तं परिभुंजंतस्स अकप्पो । पच्चकादिप्रायश्चित्तशुद्धियोग्यमपवाद-सेवनविधिं त्यक्त्वा गुरुतरदोषसेवनं वा अकप्पो ॥ २ ॥

निरालम्बो ज्ञानाद्यालम्बनं विना नाणाईणि अवलंबिउं अकप्पियं पडिसेवइ सालम्बा; नाणाइ अवलम्बनं त्यक्त्वा अकारणेण पडिसेवइ जं सा निरालम्बा ॥ ३ ॥

३-18. चियत्त त्ति—त्यक्तं कृत्यं करणीयं येन स त्यक्तकृत्यः, त्यक्तचारित्रः । अयमर्थः—जं अववायेण निसेवियं गिलाणाइकारणे असंथरे वा, पुणो ते चेव हट्ठसमत्थो वि होउ (उं) निसेवंतो चियत्तक्किचो भवइ ॥ ४ ॥

अप्पसत्थे त्ति—बलवर्णाद्यर्थं प्रासुकभोज्यपि जं पडिसेवइ सा अप्रशस्तपडिसेवणा, किं पुण अविमुद्धं आहाकम्माई ॥ ५ ॥

३-19. वीसत्थे त्ति—अकिच्चं पाणाइवायाइ सेवंतो लोय-लोउत्तरविरुद्धं सपक्ख-परपक्खाउ अलज्जिरो वीसत्थो । सपक्खो सावगाइ; परपक्खो मिथ्यादृष्टयः ॥ ६ ॥

अपरिच्छिय त्ति—आयव्ययमपरीक्ष्य यः प्रवर्ततेऽपवादे । आयो लाभो, व्ययो लब्धस्य प्रणाशः; एसा अपरिच्छियपडिसेवणा ॥ ७ ॥

३-20. अकडजोगि त्ति । जोगमकाऊण त्ति—गलानादौ कार्ये गृहेषु वारत्रयपर्यटनमकृत्वा सेवते । यद्वा संथाराइसु तिन्रि वारा एसणीयं अत्रिसिउं जया तइयवाराए वि न लडभइ तथा चउत्थपरिवाडीए अणेसणीयं घेतव्वं । एवं तियुणं व्यापारमक्ष(कृ)त्तैव जा वियवाराए चेव अणेसणीयं गिण्हइ सोऽकडजोगी ॥ ८ ॥

निरणुतावि त्ति—जो साहू अववाएणावि पुढवाईणं संघट्टण-परियावण-उडवणं वा काउं पच्छा नाणुत्तप्पइ—‘हा दुहु कयं’ सो अणणुतावी होइ—अपच्छायावीत्यर्थः । जो दप्पेणं पडिसेवेन्तो नानुत्तप्येतस्य विशेषः ॥ ९ ॥

३-21. णिस्संको त्ति—निरपेक्षः । अकार्यं कुर्वन् कस्याप्याचार्यादेर्न शङ्कते, नेह्लोकस्यापि विभेति ॥१०॥

३-23. दंसणाईणि चउवीसपयाणि, एएसिं इमं वक्खाणं—दंसण त्ति—दंसणपभावगाणि सत्थाणि सिद्धि-विणिच्छय-सम्मत्यादि गिण्हन्तोऽसंथरमाणो जं अकप्पियं पडिसेवइ जयणाए तत्थ, सो सुद्धोऽप्रायश्चित्त इत्यर्थः ॥

नाण त्ति—नाणनिमित्तं सुत्तं अत्थं वा गेण्हमाणो तत्थ वि असंथरे अकप्पियं पडिसेवंतो सुद्धो ॥

चरित्ते त्ति—जत्थ वखेते एसणदोसो, ताओ खेत्ताओ चारित्रार्थिना निर्गन्तव्यम् । तओ निग्गच्छमाणो जं अकप्पियं सेवइ तत्थ सुद्धो ॥

तव त्ति—तवं काहामि त्ति घयाइ नेहंऽतिपिवेज्ज, कए वा विगिट्तवे पारणे लायातरणाई पियेज्जा । लाया नाम वीहिया भुज्जिया भट्टे ताण तंदुलेसु पेया कज्जइ तं लायातरणं भन्नइ तं, विगिट्तवपारणए अहवा आहाकम्मं पि देज्जा । मा अन्नेण दोसीणाइणा रोगो हवेज्जा । पारणगे आमलगसर्करादयो वा दीयन्ते । जयणाए सुद्धो । अतोऽप्रे संजमेति पदं दइयते चूर्णिपुस्तकेषु परं तदशुद्धम् । तस्य स्थाने पवयण त्ति पदं पठनीयम् । निशीथे एतवीय-भाष्ये च इत्थमेव पठितत्वात्; चारित्रपदेनैव संयमार्थस्योक्तत्वाच्च । अतः पवयण त्ति व्याख्यायते—पवयणद्वयाए किंचि पडिसेवंतो सुद्धो । जहा कोई रायाइ भणेज्जा ‘मम विसयाओ नीह [र]’ । एत्थ पवयणद्वया सेवंतो सुद्धो । जह विहुअणगारो । तेण रुसिएण लक्खजोयणपमाणं रूवं विगुदठिवयं लवणो चलणेणालोडिओ त्ति ॥

समिय त्ति—इरियं न सोह्हेस्सामि त्ति चक्षुर्निमित्तं वैद्योपदेशादोषधपानं कुर्यात् । इरियासमिइनिमित्तं ।

खेत्तचित्ताईओ होउं मा भासासमिएऽसमिओ होमि ति तप्पसमणट्ठया ओसहपाणं कुर्यात् । तइयाए समिइए अणेसणियं पि कयाइ गिण्हेजा । एसणदोसेसु वा दससु संकाइएसु गिण्हेजा । अद्धाणपडिवन्नो वा अद्धाणकप्पं पडिसेवेजा । आयाणनिकखेवणसमिइए चलहत्थो होउं कंणवाउणा गहिओ सो अन्नओ पमज्जइ अण्णओ निकखेवं करेइ; तप्पसमणट्ठया वा ओसहं करेजा । पारिट्ठावणियसमिइए कायभूमीए वा किंचि विराहेजा ।

मणोगुत्तीए वियडं कारणओ पडिसेवियं तव्वसा मणसाऽगुत्तो कारणगुत्तो खेत्तचित्ताइ हवेजा ।

‘साहम्मियवच्छलाइ-बालवुड्ढपज्जवसाणाण’ नवण्हं पयाणं व्याख्या । साहम्मियवच्छलं पडुच्च किंचि अकप्पं पडिसेवेज्ज । जहा अज्जवयरेहिं असिवगमुंडो नित्थरिओ । तत्थ किं अकप्पं? भन्नइ—

तहे वा संजयं धीरो आसएहिं करेहिं वा । सयं चिट्ठ वयाहि ति नेवं भासिज्ज पन्नवं—इति ॥

सिलोगो कण्व्यः । कुल-गण-संघकज्जेसु समुपपन्नेसु वसीकरण-उच्चाटण-होमाइ रायाइयमुहिस्स पउंजेयव्वं । निमित्त-खुन्न-जोगा कायव्वा । आचार्यस्य असहिष्णोर्गिलाणस्स बालवुड्ढाण य जेण समाही तं कायव्वं । को य असडू? तत्थ राया जुवराया सेट्ठि-अमच्च-पुरोहिया य एए असडू पुरिसा भन्नंति । एए अन्तपन्ताइएहिं अभाविआ । बालवुड्ढा य कारणे दिक्खिया होजा;—जहा वयरसामी, अज्जरक्खिय-पिया य । एएसिं पणगाइयाए जयणाए पेत्तुं समाहिहेउं दायव्वं । जयणाए अलब्भमाणे पच्छा जाव आहाकम्मेणावि समाहाणं कायव्वं ।

३—25. इयाणि उदयाइ-वसणपज्जवसाणाणं अट्ठण्हं पयाणं व्याख्या उच्यते । तत्थ उदय त्ति—वाहो पानीयल्लव इत्यर्थः । अग्नि त्ति—दवाग्निरागच्छति । [चोर त्ति—]चोरा दुविहा उवगरणसरीराणं । सावय त्ति—गय-सप्प-सीह-वग्घाइ । भय त्ति—एयसयासाओ भयं । एएसिं अन्नयरकारणे उप्पन्ने थंभणिविज्जं मंतेऊण थंभेजा । विज्जाभावे पलायइ । पलाइउं असमत्थो श्रान्तो वा सच्चित्तदक्खं दुरुहेजा, न दोसो । [कंता-र त्ति—]कन्तारमध्वानं जत्थ भत्तपाणं न लड्भइ तत्थ जयणाए कयलगाई फलं वा उदगाई वा फासुयं गिण्हेजा । अडवी ४; दव्व-खेत्त-काल-भावावई चउहा । दव्वओ फासुयं दव्वं न लहइ । खेत्तओ अद्धाणपडिवन्नयाण आवई । कालओ दुभिकखाइसु । भावओ गिलाणस्स आवई । तत्थ किंचि अकप्पियं पडिसेवेजा । तत्थ विसुद्धो । गीयाइ-अच्चासो व[स?]णं । कोई चारणाइदिक्खिओ वसणत्तो गीओचारं करेज्ज । पुव्वभाविओ पक्कताम्बूलपत्ताइ मुहे पक्खिवेज्ज । एसा दंसणाइया कप्पिया । एत्थ पडिसेवओ साहू, दप्पिया-कप्पियाइ पडिसेवणा, पडिसेवियव्वं च वयल्लकाईणि अट्ठारसट्ठाणाणि । तत्थ य—

३—28. वयल्लक-कायल्लकं० गाहा । व्याख्याः—व्रतषट्कं प्राणातिपातादिपञ्चकरात्रीभोजनविरतिषट्कम् । पृथिव्यादयः षड्जीवनिकायाः । षड्द्रव्येन मूलगुणा उक्ताः । अथैतद्वृत्तिकल्पा अकल्प्यादयः षडुत्तरगुणा अभिधीयन्ते । तत्राकल्पो द्विविधः—शिक्षकस्थापनाकल्पः, अकल्प्यस्थापनाकल्पश्च । तत्राद्यः—अनधीतपिण्डनिर्युक्त्यादि-शास्त्रसाधुना आनीतमाहारादि साधुभ्यो न कल्पते । उक्तं च—

अणहीया खल्ल जेणं, पिडेसण १ सेज्ज २ वत्थ ३ पाएसा ४ । तेणाणिआणि जइणो कप्पंति न पिंडमाईणि ॥१॥
उउबद्धम्मि न अनला, वासावासे उ दोवि नो सेहा । दिक्खिज्जंती सेहट्ठवणा कप्पो इमो नवरं ॥ २ ॥

‘दोवि त्ति’—नपुंसकाऽनपुंसकाख्यं द्वयं वर्षासु न दीक्ष्यते । शीतोष्णाख्यशेषमासाष्टके अनला नपुंसका न दीक्षार्हाः इति । [अकप्पो—] शिक्षकस्थापनाकल्पोऽकल्प्यः । अन्यथ पिण्डशय्यावस्त्रपात्रानेषणीयचतुष्टयगोचरोऽकल्प्यः । उद्गमोत्पादनादिदोषरहितं च चतुष्कं कल्प्यम् । [गिहिभायणं—] गृहभाजनं गृहस्थसम्बन्धिकार्यकरोटकतलिकामृन्मयकुण्डिकादिकमकल्प्यम् । पलियं क त्ति—आसन्दकशय्यामश्वकादिके उपवेशनशयनीयरूपे सुषिरदोषान्न कल्पते उपवेष्टुं खल्लुं वा । निसेज्ज त्ति—भिक्षार्थं गृहे प्रविष्टस्य साधोस्तत्र निषदनं कर्तुं न कल्पते उत्सर्गतः; अपवादादस्तु साधुत्रयमध्ये अन्यतरस्य कल्पते जराभिभूतस्य व्याधिमतो विहृष्टक्षपकस्य च तपस्विन इति । एते च भिक्षाटनं न कार्यन्त एव । परमात्मलब्धिकायपेक्षया सूत्रे त्रयस्योपवेशनं योज्यम् । [सिणाणं त्ति—] ज्ञानमङ्गप्रक्षालनं देशसर्वभेदभिन्नम् । [सोभवज्जणं—]शोभावर्जनं विभूषापरित्यागः । इत्यष्टादश-स्थानगणः प्रतिषेवयितव्य आलोचनागोचरः ।

३—30. सोऊण० गाहा । तस्य गुरोः प्रतिसेवकस्य । स शिष्यः गूढपदावधारकः ।

सोऽण त्ति—श्रुत्वा; प्रतिसेवनां आलोचनां च श्रुत्वा, क्रमविधिं च श्रुत्वा मूलोत्तरगुणविषयाम् । आगमं ज्ञात्वा, पुरुषजातं च आचार्यादि ज्ञात्वा । तदीयं पर्यायं व्रतवयोविषयम्, बलं च शरीरसामर्थ्यम्, क्षेत्रं च कर्कश-साधारणादिरूपं ज्ञात्वा । यस्मादागतस्तत्रैव गतः । अमुमेवार्थं प्रकटयति अवधारेउमित्यादिना ।

३-३१. सो तउ त्ति—स तकः गूढपदालोचनाकथकः । सो० गाहा । स आलोचना-दाता स्वयं गन्तुम-समर्थः स्वशिष्यं प्रेषयति; तदभावे आगतशिष्यस्यैव कथयतीति तात्पर्यम् ।

३-३२. अणुमज्जिय त्ति—निरूप्य विशोध्येत्यर्थः । **तं ति**—गूढपदालोचितमतिचारम् । तस्य गुरोः । **पच्छित्तं ति**—तपोदानरूपं ददाति, गूढपदैरेषां कथयति । तान्येव दर्शयति **पढमस्स** येत्यादिना—

३-३३. प्रथमस्येति दर्पासेवनारूपस्य । [दसविहमालोयणं ति—] दशविधालोचना दर्प-अकल्पादि-दशपदात्मिका, तां विमृश्य, गूढपदौ प्रायश्चित्तं पाठयति । **नक्खत्तेभे पील त्ति**—अस्यार्थः—भे भवतां पीडा विराधना; नक्षत्रे कोऽर्थः—चन्द्रादित्यग्रहनक्षत्रतारकभेदतः पञ्चविधज्योतिश्चक्रमध्ये नक्षत्रभेदश्चतुर्थस्थानी । अतस्तेन चतुर्थव्रतगोचरा पीडा सूच्यते—इत्येके व्याचक्षते । अत्रैव—नक्खत्तमेगे मूलं भणति, अन्ने हत्थं निद्धिसंति; अवरे मूळत्तरगुणविराहण त्ति । तत्थ चउत्थ (०त्थतं b) इयव्वयविराहणाइयारे हत्थं ति हत्थकम्मं कयं । हत्थेण अदिन्नं वा गहियं । यद्वा व्रतपङ्कादयः सप्ताविंशतिसंख्या अनगारगुणा मूलोत्तरगुणरूपा नक्षत्रशब्देनात्राभिप्रेताः, नक्षत्राणामप्येतसंख्याव्यवहारात् । तथा च अनगारगुणानाश्रित्य पठ्यते—‘सत्तावीसाए अनगारगुणेहिं ति’ । तत्र—

वयल्लकमिंदियाणं च निग्गहो भावकरणसच्चं च । खमया विरागया वि य मणसाईणं निरोहो य ॥

कायाण ल्लकजोगम्मि जुत्तया वेयणाहियासणया । तह मारणंतियाहियासणा एए अनगारगुणा ॥

इह व्रतपङ्कं मूलगुणाः । कायषट्कं चेति द्वादश शेषाः (?) । तत्र मूलगुणे चतुर्थव्रतविषये पहले छके चउत्थं भवेद्वेणमिति गाथापाठो द्रष्टव्यः । उत्तरगुणविराधनामाश्रित्य सुक्के मासे तवं कुणह त्ति भणितं; चउमासं छमासं च तवं कुणह सुक्क इत्यप्यप्रतो भणितम् । परं शुक्कमासादिदानपक्षे उत्तरगुणानाश्रित्य द्रष्टव्यम् । कृष्णमासादि दानपक्षे मूलगुणविराधनामाश्रित्येति । नवरं उग्घाओ सुक्कमासो सद्धसत्तावीसं दिवसनिष्पन्नो । अणुग्घाओ पडिपुन्नो तीसअहोरत्तनिष्पन्नो ॥

४-२. एवं ता उग्घाए[इ]त्यादि—तत्र उद्घातो भागपातस्तेन निर्वृत्तं उद्घातिमं लध्वित्यर्थः । एतन्निषेधा-दनुद्घातिमं गुर्वित्यर्थः । तत्र प्रथमं पञ्चकं, दशकं, पञ्चदशकं, विंशतिमं, पञ्चविंशतिमं, इत्येतत्सर्वं भिन्नमासशब्द-वाच्यं ज्ञेयम् । मासलघु, मासगुरु, चउलघु, चउगुरु, छलहु, छगुरु । अन्यच्च द्विमासगुरु, त्रिमासगुरु, चउमासगुरु, पञ्चमासगुरु, छमासगुरु—एते सम्पूर्ण-निजनिजपरिमाणाः कृष्णमासशब्दवाच्याः, अनुद्घाताश्चोच्यन्ते । तत्र लघुगुरुदानेऽयं क्रमः—

अद्वेण च्छिन्नसेसं पुव्वद्वेणं तु संजुयं काउं । देज्जाहि लहुयदाणं, गुरुदाणं तत्तियं चेव ॥

यथा—मासस्यार्द्धच्छिन्नस्य शेषदिन १५ । एतन् मासापेक्षया पूर्वस्य पञ्चविंशतिकस्यार्द्धे सार्धद्वादशकेन संयुतं कृतं मासार्द्धं सार्धसप्तविंशतिर्भवति । इत्येवं दिनसंख्यानिष्पन्नः शुक्लमासः, उत्तरगुणविराधनामाश्रित्य वाच्यः । शुक्लचतु-र्मासः प्राचीनप्रक्रियया कृतः । एतावान् ११० भवति । शुक्लषण्मासिकं तपः १६५ ।

अणुग्घाए ताणि त्ति—तानि मासिकादीनि षण्मासान्तानि तपांसि अणुग्घाए त्ति सम्पूर्णानि कृष्णशब्द-वाच्यादीनि द्रष्टव्यानि । तत्र गुरुमासिकं गुरुद्विमासत्रिमासचतुर्मासिकं पञ्चमासिकं षण्मासिकम् ।

गु० मा० ३०	गु० द्विमा० ६०	गु० त्रि० ००	गु० चा० ०००	गु० पं० ००००	गु० ष० ०००००
ल० मा० २७॥	ल० ,, ४५	ल० ,, ७५	ल० ,, १०५	ल० ,, १३५	ल० ,, १६५.

अन्यच्चोच्यते किञ्चित्—अट्टमाइणा तवेण जं बुज्झइ तं तवगुरुयं, निव्वीयाइणा छट्टंतेण बुज्झमाणं तवलहुगं, कालओ जं गिम्हे बुज्झइ तं काललहुयं । अन्यच्च—

जं तु निरंतरदाणं जस्स व तस्स व तवस्स तं गुरुयं । जं पुण संतरदाणं गरुयं पि हु तं लहुं होइ ॥

तवकाले आसल्ल व गुरु वि होइ लहु लहु गुरुओ । कालो गिम्हो गुरु अट्टाइतवो लहु सेसो ॥

इह तीर्थं उत्कृष्टतोऽपि षण्मासान्तमेवातिचारशुद्ध्यर्थं तपो भवति । अत उक्तं—मास-चउमास-छमासियाणि । इत ऊर्ध्वं च षण्मासिकेनाप्यशुद्धौ छेदमूलानवस्थाप्यपाराश्रिकानि तत्तत्कालापेक्षया सूरिभिर्दीयन्ते । अतश्चूर्णिकृदाज्ञाव्यवहारे कृते गूढपदैरेव तानि वक्तुकाम इदमाह—**छेदं अओ वोळं ति । अओ त्ति**—षण्मासीए तपस ऊर्ध्वं छेदादिप्रायश्चित्तं गूढपदैराज्ञाव्यवहारत्वाद्दक्ष्ये । अन्यत्राप्युक्तम्—

‘उत्सर्गणे वि सुज्झइ अइयारो कोइ, कोइ उ तवेण । तेण उ असुज्झमाणे छेयविसेसा विसोहिंति त्ति’ ॥ तत्र—

४—३. छिंदं तु तयं भाणं ति० गाहा । अस्यायमर्थः—तयं तु तक्त, भाणं ति पूर्वव्रतपर्यायरूपं भाजनम्, छिन्दन्तु अपनयन्तु उत्सारयन्तु । पर्यायच्छेदं तु अतिचारानाश्रित्य ‘छब्भागंगुलपणए’ इत्यादिना वक्ष्यति । पूर्वपर्यायच्छेदेनाशुद्धमाने साधवो व्रतस्य पर्यायस्य मूलं व्रजन्तु । अष्टमप्रायश्चित्तभाजो भवन्तु । तस्याप्ययोग्यतायां ‘अव्वावडावगच्छे’—व्रजेयुरव्यावृताः, अव्यापाराः संतिष्ठन्तु, अनवस्थाप्यार्हा भवन्तु । तेनाप्यशुद्धौ तदयोग्यतायां ‘अब्बिइया वावि’ विहरन्तु । अद्वितीया एकाकिनः सन्तो वक्ष्यमाणपाराश्रिकप्रायश्चित्तासेविनो भवन्तु । प्रागुपात्तं छेदं दर्शयति—

४—४. छब्भागंगुलेत्यादिना । छेदो हि पञ्चदशकादिरूपतया तत्तदतिचारापेक्षया तपोभूमिमपक्रान्तस्य यावत्पर्यायधरणं तावद्भवति । यदाह—

‘उक्कोसं तवभूमिं समईओ सावसेस-चरणो य । छेयं पणगाईयं पावइ जा धरइ परियाओ ॥’

गाथाद्वयस्यार्थः कथ्यते—**छब्भागंगुलपणगेत्ति**—सो आलोयणायरिओ, तस्स सीसस्स एयाए सन्ना-गूहं छेयपायच्छित्तं देइ । तं जहा—मास दुमास तिमास चउम्मास पंचमास छम्मासाणं पत्तेयं पत्तेयं अंगुलववएसं करेइ । तहा कए य जस्स मासमेत्तो परियाओ तस्स, पंचगे त्ति पंचसु दिवसेसु छिदियव्वेसु, अंगुल त्ति मासस्स छब्भागो छिदियव्वो त्ति भणियं होइ । **दसभाए ति भाग त्ति**—तस्सेव य अंगुलसन्नियस्स मासस्स दससु दिणेसु छिदियव्वेसु अंगुलस्स तिभागो छिदियव्वो त्ति भणइ । मासपज्जायस्स दसदिवसा छिदियव्व त्ति भणियं होइ । **अद्ध-पन्नरसे त्ति**—तस्सेवांगुलसन्नियस्स मासस्स पन्नरसे त्ति पन्नरससु दिवसेसु छिदियव्वेसु अद्धमंगुलस्स छिदियव्वं ति निद्दिसइ । पन्नरस दिवसाणि छिदियव्वाणि त्ति सन्भावो । **वीसाए तिभागुणं ति**—तस्सेव मासस्स वीसाए दिवसाणं छिदियव्वाए तमेवांगुलं ति-भागुणं ति तइयभागेण ऊणं छिदियव्वं ति भणइ । मासस्स दोन्नि भागा अवरा य त्ति भणियं होइ । **छब्भागुणं तु पणवीसे त्ति**—तस्सेव मासस्स पंचवीसाए दिवसाणं छिदियव्वाए छब्भागुणं ति तमेवांगुलं छब्भागेण ऊणं छिदियव्वं ति भणइ । मासस्स पंचवीसं दिवसा छिदियव्वं ति । मासे छिदियव्वे अंगुलं छिदियव्वं ति भणइ ॥ १ ॥ विहि मासेहि छिदियव्वेहि अंगुलदुगं छिदियव्वं ति भणइ ॥ २ ॥ ति मासे छिदियव्वे अंगुलतिगं छिदियव्वं ति भणइ ॥ ३ ॥ चउमासे छिदियव्वे चउरो अंगुलाइं छिदियव्वाइं भणइ ॥ ४ ॥ पंचहिं मासेहिं छिदियव्वेहिं अंगुलपंचगं छिदियव्वं ति सन्दिदइ ॥ ५ ॥ छम्मासपरियाए छिन्दियव्वे छअंगुलाइं ववइसइ ॥ ६ ॥

४—५. एए छेयविभाग त्ति—एए त्ति पुव्वनिद्दिट्ठा, छेय त्ति छेयं सत्तमपायच्छित्तं तस्स विभागा विसेसा नायव्वा—जाणियव्वा । **अहक्कमेणं तु** त्ति जे जहा निद्दिट्ठा ।

आज्ञाव्यवहारे दर्पिकीमासेवामभिधायाधुना कल्पिकीमाह—

४—६. विइअस्स कज्जस्सेत्यादिना । द्वितीयस्य कल्पासेवनारूपस्य ज्ञानदर्शनादिचतुर्विंशतिपदरूपस्य तद्गो-चरामासेवनां श्रुत्वा शिष्येण कथ्यमानां सूरिर्ब्रूते—**आउत्तनमोक्कार त्ति** । आयुक्ताः संयमोद्यमविधाञ्चिनः पञ्चपर-मेष्ठिस्मरणपरा भवंतु सूरयोऽप्रायश्चित्तिन इति भावः । नवरं—कारणपडिसेवा वि हु सावज्जा निच्छये अकरणिज्जा, किं सर्वथा नेत्याह—बहुसो वियाइत्ता । कर्तव्यमिति शेषः । अधारणिज्जेसु—अत्यागाढकारणेष्वित्यर्थः । ‘जइ वि य सम-णुन्नाया—सावचप्रतिषेवेति प्रक्रमः—तहवि य दोसो न वज्जणे दिट्ठो । दढधम्मया हु एवं नाभिवखनिसेव-निद्दयया ॥’

४—८. एवं सो इत्यादि । द्रव्यादिकं ज्ञात्वा परिभाव्य वेति शेषः । परिपृच्छय स्वकीयगणं स्वयमात्मगमनं विधत्ते, शोधिदाता सूरिः गीतार्थशिष्यं वा प्रेषयति । **अविज्जमाणे च त्ति** निजगमन-स्वशिष्याभावे । **तस्सेव त्ति** आलोचनातिचारकथकप्रेषितशिष्यस्यैव हस्ते गूढपदैरक्षतैः (रैः) लिखित्वा वा विशोधि प्रेषयति ।

४—१०. धारणाव्यवहारस्तु—

‘गीयत्थेणं दिणं सुद्धिं अवधारिऊण तह चेष । दितस्स धारणा सा उट्टियए य धरणरूवा जा ॥’ सुगमा ।

४—13. बहुसो पडितपियस्स त्ति—अनेकशः कृतकार्यस्य । अवसेस त्ति—किञ्चिच्छेषाकर्णितागमस्य । अयमर्थः—वैद्यावृत्त्यकरणादिना गच्छोपकारी कश्चित्साधुरद्याप्यशेषच्छेदश्रुतयोग्यो न भवति ततस्तस्यानुग्रहं कृत्वा यदा गुरुरुद्धतान्वेष कानिचित् प्रायश्चित्तपदानि कथयति तदा तस्य तेषां पदानां धरणं धारणा अभिधीयते ।

४—15. जीतव्यवहारस्तु येष्वपराधेषु पूर्वमहर्षयो बहुना तपःप्रकारेण शुद्धिं कृतवन्तस्तेष्वपराधेषु साम्प्रतं द्रव्यक्षेत्रकालभावान् विचिन्त्य संहननादीनां च हानिमासाद्य समुचितेन केनचित्तपःप्रकारेण यां गीतार्थाः शुद्धिं निर्दिशन्ति तत्समयपरिभाषया जीतमित्युच्यते । अथवा यद्यत्र गच्छे सूत्रातिरिक्तं कारणतः प्रायश्चित्तं वर्तितमन्यैश्च बहुभिरनुवर्तितं तत्तत्र रुढं जीतमुच्यते ।

४—19. वत्तणुं गाहा ।—

वत्तो नाम एकंसि अणुवत्तो जो पुणो बिइयवारो । तइयवारं पवत्तो सुपरिगगहिओ महाणेणं ॥
बहुसो बहुस्सएहिं जो वत्तो न य निवारिओ होइ । वत्तणुवत्तपमाणं जीएण कयं हवइ एयं ॥
तथा च—सो जह काईएणं अपडिक्कंतस्स निविगइयं तु । सुहणंतफिडियपाणग-असंवरो ए[व]माईसु ॥
एणं दिणं च वज्जे घट्टणतावेण गाढगाढे य । णिविगइमाईयं जा आयामंतमोहवणे ॥
विगलिंदणंतघट्टणपरियावणगाढगाढउहवणे । पुरिमइहाइ क्रमेण उ नेयवं जाव खमणं तु ॥
पंचिदि-घट्टतावण-अणगाढगाढ-तहेव उहवणे । एगासणमायामं खमणं तह पंचकल्लणं ॥
एमाईओ एसो नायवो होइ जीयववहारो । अणवज्जयिसोहीकरो संविगणगारविन्नो त्ति ॥

४—25. आगमव्यवहार(रा) न श्रुतमनुवर्तयन्ति । जे पुणोत्यादि—

‘आकारैरिद्धितैर्गत्या चेष्टया भाषितेन च । नेत्रवक्त्रविकारैश्च गृह्यतेऽन्तर्गतं मनः ॥’ इत्यन्यत्रापि पठ्यते । नवरम्—इङ्गितं निपुणमतिगम्यं प्रवृत्तिनिवृत्तिसूचकमीषद्भ्रूशिरःकम्पादि । आकारः स्थूलधीसंवेद्यः प्रस्थानादिभाव-सूचको दिगवलोकनादिः ।

४—26. वत्ति त्ति—वक्त्रम् । [जेत्तं]—नेत्रं लोचनम् । वयण त्ति—वचनम् । एतदीयविकारादिभिः । तिकखुत्तो त्ति त्रिकृतवो बेलान्नयं संवादाथम् । पलिउंचियं समायं, अपलिउंचियं अमायं ।

४—28. सुयाभावे त्ति—श्रुतवत्सन्निधानाभावे ।

४—29. सुयववहाराणुसरिसो त्ति—यतः श्रुतोक्तप्रायश्चित्तमेवात्रापि दीयते ।

४—31. विसेसि उ त्ति—आज्ञाव्यवहारः श्रुतोपदेशोचितप्रदानम् ।

४—32. सव्वत्थय त्ति—त्रिषु कालेषु, जीतस्य चिरानुवर्तनं यावत्तीर्थं तावत् ।

५—4. तवेगदेसं त्ति—द्वादशभेदस्य तपसः प्रायश्चित्तं तदेकदेश एव ।

५—5. पारंपरिण—परम्परया । उव्वेह्णणाए—परमसमसुहं—सम्यक्सुखलक्षणः ।

५—9. अनादानं अप्रहणं नूतनकर्मणः ।

५—10. अहव त्ति—यद्वा संवरनिर्जरे एते सप्रभेदे कथ्येते—विशिष्टं लक्षणमेतयोर्भण्यत इति भावः । मिथ्या त्वाविरतिकषायप्रमादयोगानां निरोधः [संवरः] ।

५—11. अवरोधेन अपगमेन ।

५—13. इन्द्रियाणि पञ्च, तेषां विषयाः शब्दरूपरसस्पर्शगन्धाख्यास्तेषु इष्टानिष्टेषु रागद्वेषाकरणम् । विकथाः स्त्रीकथाद्याश्चतस्रः । निद्रा पञ्चविधा । मयं विकटम् । प्रमादोऽज्ञानसंशयादिकः । योगा मनःप्रभृतयः ।

५—14. धावनादिकं प्राग् व्याख्यातम् । स्फोटनं बाह्यास्फोटनं घटादिभेदनं वा ।

५—15. असब्भूय त्ति—असद्भूतोद्भावनम्—अंगुष्ठपर्वमात्रादिर्जीवः, नवकम्बलो देवदत्त इत्यादिकः ।

५—16. ईसावरिस त्ति—परसम्पदामसहनमीर्ष्या, अमर्षः क्रोधः, एते मनोव्यापाराः ।

५—20. [उत्तरगुण]—

पिंडस्स जा विसोही, सभिईओ भावणा तवो दुविहो । पडिमा अभिगगहा वि य, उत्तरगुणमो वियाणाहि ॥

५—20. [परीसह]—

छुहा पिवासा सीउन्हं, दंसाचेलारइत्थिउ । चरिया निसीहिया सिजा, अक्कोसवहजायणा ॥

अलाभरोगतणकासा, मलसकार परीसहा । पन्नात्राण-समतं इइ वाधीसं परीसहा ॥

५-21. [उवसग्ग—] उपसर्गाः १६—

दिवा ४ माणुसगा चेव ४, वियाहिया तिरिच्छा य ४ । आयसंचेयणीया य ४ उवसग्गा चउव्विहा ॥

तत्र [पुढोवेमाया] पृथग् विमात्रा हास्येन प्रारब्धाः प्रद्वेषेण निष्ठाङ्गता इति ।

५-22. कुसीलपडिसेवण त्ति—चतुर्थव्रतलोपनम् । विषयाभिष्वङ्गिणा रुयादिना । [घट्टणया] घट्टनं रजसश्चक्षुःस्थस्य । [थंभणया] स्तम्भनता पादाद्यङ्गस्य । [लसणया] श्लेषनताऽङ्गानां वातादिना । [पवडणया] प्रपतनं भूमौ देहस्य ।

* चरणसोहणत्थं चेति—चकारात् ज्ञानदर्शनशुद्ध्यर्थं च प्रायश्चित्तं ज्ञेयम्, त्रयस्यापि मोक्षकारणत्वात् । चरणशुद्धिश्चारित्रश्रेष्ठता ।

६-13. विग्गिचमाणो विहीयद त्ति—यद् द्रव्यमधिकमकल्प्यं वा गृहीतं तद्विगिञ्चयन् त्यजन् विधिना तमतिचारं शोधयति ।

६-20. जाव० तवो चिण्णो त्ति—ततो महाव्रतेषु नावस्थाप्यते नाधिक्रियते इत्यनवस्थाप्यः ।

६-21. पारंतीरं तपसा अपराधस्य अञ्चति गच्छति ततो वीक्ष्यते यः स पाराञ्ची, स एव पाराञ्चिकस्तस्य यदनुष्ठा-
नम् । तच्च पाराञ्चिकं लिङ्गक्षेत्रकालतपोभिर्बहिष्करणम् । लिङ्गाईहिं पारंविओ रहितः क्रियते इत्यर्थः ॥ दस पायच्छित्त-
पयाणि । तत्थ साहवो पुलाग-वउस-कुसील-नियंठा-सिणाय-मेया पंच । एएसिं जं जस्स भवति तमियाणि भन्नइ—
आलोयण-पडिक्कमणे मीसविवेगो तहा विउस्सग्गे । ततो तवे य च्छट्ठे पच्छित्तपुलाके छप्पेए ॥
वउस-पडिसेवगाणं पायच्छित्ता भवंति सव्वेवि । थेराण भवे कप्पे जिणकप्पे अट्टहा होइ ॥
आलोयणा विवेगो वा नियंठस्स उ दुवे भवे । विवेगो य सिणायस्स एमेया पडिवत्तिओ ॥

समायिक-साध्वादीनां च पद्धानां यद्यस्य तत्कथ्यते—

सामाइंसजयाणं पच्छित्ता छेयमूलरहियट्ट । थेराण जिणाणं पुण तवमंतं छव्विहं होइ ॥

छेओवट्टावणिए पायच्छित्ता हवंति सव्वे वि । थेराण जिणाणं पुण मूलं तं अट्टहा होइ ॥

परिहारविसुद्धीए मूलं ता अट्ट हुंति पच्छित्ता । थेराण जिणाणं पुण छव्विहमेयं वि य तवंतं ॥

आलोयणा विवेगो य तइयं तु न विज्जइ । सुहमम्मि संपरागे अहक्खाए तहेव य ॥

अन्यच्च—

जा संजमया जीवेषु ताव मूला य उत्तरगुणा य । इतिरियच्छेयसंजमनियंठवउसा य पडिसेवी ॥

जा तित्थं ताव एए नेया । कृतं प्रसङ्गेन । प्रकृतमुच्यते—तत्र 'करणिजा जे जोगा' गाथायां (गाथाङ्क ५)
योगाः प्रत्युपेक्षणादिकाः कियारूपाः ।

६-31. आलीण—आ ईषल्लीनः । बहुतरं लीनः प्रलीनः । भाष्ये तु—“आलीणा नाणाइसु; पइलीणा,
कोहाईया पलयं जेसिं गया ते पलीणा उ” इत्युक्तम् ।

६-32. पादमुद्धय अवर्षयन्—रीयेत-गच्छेत् । तिरिच्छं त्ति तिर्यक्कृत्वा कीटिकायाकुले देशे ।
साहट्टु-संहस्य संकोच्य अग्नेतनफणादिना ।

६-34. जा य सच्चेत्यादि—पदार्थतत्त्वमङ्गीकृत्य या भाषा सत्या, परमवक्तव्या सावद्यत्वेन; अमुत्रस्थिता
पल्लीति कौशिकभाषावत् ॥ १ ॥ तथा सत्यामृषा न वक्तव्या । यथास्मिन्नगरे दश दारका जाता इत्यादि तन्न्यूनाधि-
कभावे, व्यवहारतोऽस्याः सत्यमृषात्वात् ॥ २ ॥ या च मृषा, यथा-क्रोधाभिभूतो जनकः पुत्रमाह-न त्वं मम पुत्रः ।
मानाध्मातोऽल्पधनोऽपि पृष्ठ आह-महाधनोऽहमित्यादि ॥ ३ ॥ या च बुधैर्जिनादिभिरनाचीर्णा असत्यामृषा आम-
न्त्रणि-प्रज्ञापनादिलक्षणा अविधिपूर्वकं खरादिप्रकारेण । न तां भाषेत् प्रज्ञावान्-बुद्धिमान्-साधुरिति गाथार्थः ॥ ४ ॥

७-1. एवं—वक्ष्यमाणन्यायेन शिष्यो भणतीति शेषः ।

७-9. तेय त्ति—तान् योगान् ।

* इदं पदं चूर्ण्यो नोपलभ्यते ।

- ७—10. का अविशोही—किन्तु विशुद्धिरेव तत्र विद्यते ।
 ७—11. सुहुमपमाय—यथोक्तविधिहासोऽलक्ष्यो यः गुरुसंदिष्टो यथा आलोचयति ।
 ७—12. पुर्वं व त्ति—कार्यकरणकालात् ।
 ७—14. गहणे त्ति—प्राकृतत्वात् ग्रहणानीति दृश्यम् ।
 ७—16. सेज्ज त्ति—वसतिः । पायपुंछणं—रजोहरणं उपवेशनरूपं च ।
 ७—17. ओहिय इति—‘ओघेण जस्स गहणं भोगो पुण कारणा स ओहोही’ । ओघोपधिः सः । ‘जस्स य हुगं पि नियमा कारणाओ सो उवग्गहिओ ॥’
 ७—18. गहणं तु त्ति—गहणं कथनमित्यर्थः ।
 ७—21. कुलगणे त्ति—कुलं नागेन्द्रादिः, गणः कोटिकादिः ।
 ७—23. बहियाणिग्गमो त्ति—किमपेक्ष्य बहिरित्याह ।—गुरुमूलाओ त्ति । किमर्थं यातीत्याह—कुलेत्यादि ।

७—24. चेइय दुविहभेयतद्वेव्यादि—चैत्यं पञ्चधा—साधर्मिकचैत्यं, यथा वा रक्तकसाध्वादीनां प्रतिक्तरूपम् १ । मङ्गलचैत्यं गृहद्वारदेशादिनिकुटितप्रतिमारूपम् २ । शाश्वतचैत्यं नन्दीश्वरादिव्यवस्थितम् ३ । भक्तिचैत्यं भक्त्या क्रियमाणं जिनायतनम्; तच्च द्विधा—साधुनिश्रया क्रियमाणं निश्राकृतम् ४ । तदनिश्रया तु विधीयमानमनिश्राकृतम् ५ । तस्य सामान्येन जिनायतनाख्यचैत्यस्य द्रव्यं हिरण्यसुवर्णादिरूपम्, तस्य विनाशे जायमाने; तथा तद्द्रव्यविनाशने तस्य चैत्यस्य द्रव्यं उपकारकं दारूपलेष्टकादिवस्तु तस्य विनाशने सम्पद्यमाने द्विविधभेदे; त्(?)त नलप्रोत्पाटितभेदतो द्विप्रकारभेदे—मूलोत्तरभेदाद्वा द्विविधभेदे । तत्र मूलं स्तम्भकुम्भकादि, उत्तरं तु छादनादि । स्वपक्षपरपक्षजनितविनाशाद्वैविध्याद्विविधभेदे । इह चैत्यतद्द्रव्यविनाशमुपेक्षमाणः साधुरन्तसांसारिको भवतीत्युक्तम् । इन्मादिद्रव्यं काष्ठादिदलं चेत्यादिना द्विविधभेदं यत्तद्द्रव्यं चैत्यद्रव्यं तस्य विनाशस्य निवारणादीनि कर्तुं निर्गतो भवतीति चूर्ण्यक्षरार्थः ।

७—25. पाडिहारियं—याचितकम् । अप्पणत्थं—समर्पणाय ।

७—28. सन्नायग त्ति—खजनाः ।

८—1. पासवण त्ति—मूत्रं भूमौ व्युत्सृष्टं वोसिरइ ति मात्रके ।

८—6. असिवं व्यन्तरादिकृतोपद्रवम् । ओमं ति दुर्भिक्षम् । राजदुष्टः प्रत्यनीकपतिः । ग्लानो मन्दः । उत्तमार्थः पर्यन्तक्रियाराधनविषयः ।

८—7. चक्कथूम त्ति—रूपमजिनपदस्थाने बाहुबलिविनिर्मितं तक्षशिलानगर्यां रत्नमयधर्मचक्रं तद्दर्शनाय व्रजति । स्तूपो मथुरायाम् । प्रतिमा जीवन्तस्वामिसम्बन्धिनी पुरिकायाम् । यत्र सौरिकपुरादौ अर्हतो जन्म, निष्कमणभुवं उज्जयंतादि द्रष्टुम्, ज्ञानं तत्रैवोत्पन्नम् । निर्वाणभूमि-दर्शनार्थं च प्रयाति । [वइग] व्रजिकं-गोकुलम् । सङ्घडिप्रेक्षा विवाहादिप्रेक्षणम्; आदिशब्दात् शोभनाहारः शोभनोपधिर्धत्र लभ्यते । रम्यदेशदर्शनार्थं च व्रजतीति गृह्यते ।

८—13. अप्पा० गाहा । अल्पशब्दोऽभाववाची सर्वपदेषु । तेन मूलगुणविषया विराधना अल्पा न काचित् । पार्श्वस्थाऽत्रसन्नादिषु दाने ग्रहणे च न काचित् । सम्प्रयोगः सम्पर्कः । स पार्श्वस्थादिभिः सह न आसीत् । ओह त्ति—इयमोषतः संक्षेपत आलोचना ।

८—14. अन्नम्मि वेलाए त्ति—अर्थमासाभ्यन्तरेऽपि, अन्यस्मिन् सातिचारे, समुद्देशवेलायां अन्यस्यां वेलायां विभागतो विशेषत आलोचनीयम् ।

८-16. संविग्ग त्ति—संविग्गाः प्रियहृदधर्माणः ।

८-18. श्रुतग्रहणायान्याचार्यमुपसम्पद्यमानस्य श्रुतोपसम्पत् । सुखं वा दुःखं वा समं सोढव्यमिति सुखदुःखोपसम्पत् । यथा क्षेत्रे वसतः मार्गे व्रजतश्च मम भवदीया निश्रेति सा तथाविधोपसम्पत् । विनयकरणार्थमुपसम्पद्यते यत्र गच्छान्तरे सा तथेति । तदुक्तं भाष्यकृता—

उवसंपय पंचविहं सुयसुहृदुक्खे य खेत्तमग्गे य । विणयोवसंपया वि य पंचविहा होइ नायव्वा ॥

८-20. विभागणेण—विशेषेण ।

८-25. तट्टाण त्ति—तेषां मिथ्यादुष्कृतकरणस्थानानां स्वरूपनिरूपणाय ।

८-32. अहिकखेवो त्ति—किं भवान् जानाति; जाल्याद्युद्धटनादि वा । तथा च वक्त्ति—

डहरो अकुलीणो त्ति य दुम्मेहो दमगमंदबुद्धि त्ति । अवि अप्पलाभनु(ल)द्धी सिस्सो परिभवइ आयरियं ॥

९-1. जाइकम्मार्इहिं त्ति—अहो सन्तापिता वयमनेन रे बालिकेनेति ।

९-2. जमलिय त्ति—समश्रेण्वा गच्छति । पुरोऽप्रतः स्थितो व्रजति । गुरुं प्रतीत्याभ्युत्थानकरणादिको यो विनयः कायिकस्तस्य भङ्गोऽकरणम् ।

९-4. इच्छा० गाहा । उवसंपया० गाहा—व्याख्या—इच्छया बलाभियोगमन्तरेण करणं इच्छाकारः—इच्छाक्रिया । तथा चेच्छाकारेण ममेदं कुरु । इच्छाक्रियया न बलाभियोगपूर्विकयेति भावः ॥ १ ॥ तथा मिथ्या—वितथानृतमिति पर्यायः । मिथ्याकरणं मिथ्याकारः मिथ्याक्रियेत्यर्थः । तथा च संयमयोगवितथाचरणे विदितजिनवचनसाराः साधवस्तत्क्रियाया वैतथ्यप्रदर्शनाय मिथ्याकारं कुर्वते मिथ्याक्रियेयमिति हृदयम् ॥ २ ॥ तथाकरणं तथाकारः, स च सूत्रप्रश्नगोचरो यथा भवद्भिरुक्तं तथेदमित्येवंरूपः ॥ ३ ॥ अवश्यकर्तव्यैर्योगैर्निष्पन्ना आवशि(श्य)की वसतेर्निर्गच्छद्विर्या क्रियते ॥ ४ ॥ निषेधेन निर्वृता नैषिधिकी, वसतौ प्रविशद्भिर्या विधीयते ॥ ५ ॥ आपृच्छनमापृच्छा, सा विहारभूमिगमनादिषु प्रयोजनेषु गुरोः कार्या ॥ ६ ॥ तथा प्रतिपृच्छा, सा च प्राप्नियुक्तेनापि कार्यकरणकाले कार्या, निषिद्धेन वा प्रयोजनतः कर्तुं कामेनेति ॥ ७ ॥ तथा छन्दना च, प्राग् गृहीतेनाशनादिना कार्या, भवन्तो गृह्णन्तु ॥ ८ ॥ तथा निमन्त्रणा, अगृहीतेनैवाशनादिना अहं भवदर्थमशनाद्यानयामीत्येवंभूता ॥ ९ ॥ तथा चाभिहितम्—

आपुच्छणा उ कजे, पुव्वनिसिद्धेन होइ पडिपुच्छा । पुव्वगहिण्ण छंण-निमंतणा होइ अगहिण्ण ॥

९-5. [उवसंपयाओ]—ज्ञानदर्शनचारित्रार्थमुपसम्पन्न विधेया ॥ १० ॥ इत्यादि शब्देन गृह्यते । लहु-सगं-सूक्ष्मम्, तत्स्वरूपं गाथाद्वयेन दर्शयति—पयलेत्यादिना । व्याख्या—पयल त्ति—दिवा कोइ साहू पयलंतोऽन्नेण साहुणा भन्नइ—‘किं दिवा पयलायसि?’ । तेण भणियं—‘न पयलामि’ । एवमवलवन्तस्स मासलहुयोगो लहु मुसावाओ । एवं जत्थ जत्थ मासलहु तत्थ तत्थ सुहमो य मुसावाओ ॥ १ ॥ ओल्ले त्ति—ओल्लं, वासं । कोइ साहू वासे पडमाणे अन्नयरपओयणे पडि(ट्टि)ओ । अन्नेण साहुणा भन्नइ—‘अज्जो किं वच्चसि? वासंते । पडि(ट्टि)य साहुणा तओ भन्नइ—‘वासंते हं न गच्छे ।’ एवं भणिकण वासंते चेव पडि(ट्टि)ओ । तेण साहुणा भणियं—‘नणु अलियं ।’ इयरो पच्चाह—न । कथं? । उच्यते—नणु वासबिंदवो एए । वासं पाणियं तस्स एए बिंदवो थिबुगा । वृष्टिरिह आद्रैत्वेवत्तुः (?) सा नेयं ॥ २ ॥ मरुय त्ति—कोइ साहू कारणविणि[ग्ग]ओ उवस्सयसागंतूण भणइ—‘निग्गह, मरुया द्विजा भुज्जते, अग्हे वि तत्थ गच्छामो ।’ ते साहू जाव संपट्टिया—‘कहिं ते भुज्जन्ति? भिक्षाटने न दृष्टाः । तेण भन्नइ—‘नणु सव्वगेहेसु—आत्मीयगृहेष्विति ॥ ३ ॥ पच्चक्खाणे त्ति—कोइ साहू केणइ साहुणा उदग्गभोयणमण्डलिवेलाकाले भणिओ—‘एहि भुज्जसु’ । तेण भणियं—‘भुज्जह तुम्भे; पच्चक्खायं ममेति ।’ एवं भणिकण मं[ड]लीए तक्खणा चेव भुंजिओ । तेण साहुणा वुत्तो—‘अज्जो तुमं भणसि मम पच्चक्खायं?’ । सो भणइ—‘कहं न, नणु पाणाइवायाइया अविरइ सा मए पच्चक्खाया ।’ अवयं प्रत्या-प्यातमिति भावः ॥ ४ ॥ गमणे त्ति—केणइ साहुणा चेइयवंदणाइपओयणे वच्चमाणेण अज्जो साहू भणिओ—‘वच्चसि?’ । सो भणइ—‘नाहं वच्चे, वच्च तुमं ।’ सो साहू पयाओ । इयरो वि तस्स मग्गओ तक्खणादेव पयाओ । तओ साहुणा पुच्छिओ—‘कहं न वच्चामि त्ति भणिकण वच्चसि?’ सो भणइ—‘सिद्धन्तं न जाणसि’ ।

६ जी० क० सु०

कहं ? उच्यते—'नणु गम्मइ गम्ममाणं, न अगम्ममाणं । जम्मि समएऽहं तुमे पुट्ठो, तम्मि समए न चेवाहं गच्छो ॥ ५ ॥ परियाए त्ति—कोइ साहू केणइ साहुणा वंदिउं कामेण पुच्छिओ—'कइ वरिसाणि ते परियाओ ?' सो एवं पुच्छिओ भणइ—'एयस्स साहुस्स मज्झ य दसवरिसाणि परियाओ ।' छलवादमङ्गीकृत्य ब्रवीति । सो पुच्छंतगसाहू भणइ—'मम नववरिसाणि परियाओ ।' एयस्स य वे पंचगा दसओ, इति मा पादपतनं कुर ॥ ६ ॥ समुद्देस त्ति—कोइ साहू कारणनिगगओ रविं परिवेसपरिवियंतं दट्ठण ते साहवो सत्ये अत्थमाणे तुरियं भणइ—'भोजनवेला वतते, उट्ठेह ।' साहू गहियभायणा उट्ठिया भिक्षाटनाय । पुच्छंति—'कत्थ समुद्देसः ?' छलवादी प्राह—'नणु एस गमणमगग्ग्मि । आदिच्चे गहणं राहुणा क्रियमाणं दर्शयति ॥ ७ ॥ संखडे त्ति—कोइ साहू पढमालिय पाणगाइ विणिग्गओ पच्चायाओ भणइ—'इह अज्ज निवेशे पउराओ संखडीओ ।' ते य साहवो भिक्षाटने गन्तुकामा इच्छंति ..... [अत्र कियान् पाठः खण्डितः प्रतिभाति ॥ खुडुग त्ति—'कोइ साहू उवस्सयसमीवे मयं सुणहीं दट्ठण खुडुगं भणइ—'खुल्लक ! तव माता मृता ।' ताहे सो खुडुओ परुणो । तं रुयंतं दट्ठण साहू भणइ—'मा रुय, जियइ त्ति' । एवं भणिए खुडुओ अने य साहुं भणंति—'किं तुभं भणासि जहा मया ?' । सो मुसावायसाहू भणइ—'एसा साणी जा मया, सा तुज्झ माया भवति' । 'कहं माया भवइ ?' अतीयकाले भविंसु । जओ भगवओ भणइ—'एगमेगस्स णं जीवस्स सव्वजीवा माहत्ताए भज्जपुत्तधुयत्ताए भूयपुव्वा । तेण साणी [माया] भवति ॥ ९ ॥ परिहारिय त्ति—कोइ साहू उज्जाणाइसु ओसन्नाइ दट्ठुं भागतूण भणइ—'मए दिट्ठा परिहारिया' । सो छलेण कहइ; इयरे साहवो जाणंति—'जहा परिहारतवावन्ना अणेण दिट्ठा उज्जतविहारिणः ।' तदनु तदर्शनाय गमनादौ कृते यावद् दृष्टाः पार्श्वस्थाः । तदसौ छलवादी उत्तरयति—'नन्वेतेऽपि परिहारिका अभक्षादिपरिहरणात् । परिहरन्तीति परिहारिका इति कृत्वा' ॥ १० ॥ मुद्दीओ त्ति—एगो साहू विहा(या b)रभूमि गओ—'उज्जाणदेसे इत्थी घोडमुद्दी दिट्ठ'त्ति साहूणं कहेइ । अश्वमुखी श्री इत्यर्थः । जनगमने घोटिकां कथयति ॥ ११ ॥ अवसगमणं ति—कोइ साहू केणइ साहुणा पुच्छिओ—'अज्जो गच्छसि भिक्खायरियाए ?' सो भणइ—'अवस्सं गच्छामि ।' तेण साहुणा पणिहियभायणोवगरणेण भन्नइ—'एहि वच्चाओ' । सो पच्चाह—'अवस्सगंतव्वे न ताव गच्छामि' । 'किं न जासि ?' पुच्छिओ भणइ—'वेला न ताव वट्ठ' परलोगगमणवेला मोक्खगमणवेला वा न ताव जायइ । तो न ताव गच्छामि । परं अवस्स परलोगं मोक्खं वा गमिध्यामीत्यर्थः ॥ १२ ॥ दिस त्ति—एगो साहू एणेण साहुणा पुच्छिओ—'अज्जो कयरं दिसं भिक्खायरियाए गमिस्ससि ?' । सो भणइ—'पुव्वं ।' सो पुच्छंतगसाहू अगगाहेऊण गओ अवरदिसं । इयरो वि पुव्वदिसगमणवाइ अवरं गओ । 'अज्जो ! तुमे भणियं "अहं पुव्वं गमिस्सामि ।" कीस अवरदिसमागओ ?' एवं पुट्ठो भणइ—'अन्नस्स अवर[र]गामस्स इमा पुव्वा किं न भवइ ? । भवइ चेव ॥ १३ ॥ एगकुले त्ति—कुलं गृहं भिक्खनिमित्तुट्ठिएण साहुणा भन्नइ—'अज्जो ! एहि वयामो भिक्खाए' । सो भणइ—'अहमेगकुलं गच्छं, एगकुले एव मया अटितव्यं । वच्चह तुब्भे' । गया साहवो । सो वि य पच्छा बहुकुलायं पविसइ । तेहिं साहूहिं भणियो—'अज्ज ! तुमे भणियं—'एगकुले पविस्सिसं ।' बहुकुलपवेसे पुट्ठो भणइ—'कहं एगसरीरेण दोन्नि कुले पविस्सिसं । एगं चेव कुलं पविसे ॥ १४ ॥ एगदव्वे त्ति—साहुणा एणेण एगो साहू भन्नइ—'वयामो भिक्खाए ।' सो भणइ—'वच्चह तुब्भे । एकमेव मया द्रव्यं प्रहीतव्यं' । तओ ओयणदोव्वगाइ बहुदव्वे गिण्हंतो तेसिं (हिं) साहूहिं दिट्ठो भणियो य—'अज्जो ! तुमे भणियं—'एगं दव्वं घेच्छं, कहं अणेगाणि गिण्हसि ?' । अत्थो—'धम्मत्थिकायाईणि दव्वाणि छ तेसिं धम्माइयाणं मज्जे गहणलक्खणो पुगलत्थिकाओ एगो चेव । अत्थेसिं गहणलक्खणं नत्थि । तम्हा अहं एगं दव्वं गिण्हामि; बहुगहणेऽपि सति समस्तान्यपि द्रव्यमेकमेव ॥ १५ ॥

९-८. लहुसादिणं पुणेत्यादि—सूक्ष्मावत्तं उपलादिप्रहणविषयम् ।

९-९. इत्तिरियं—अल्पकामं वृक्षादिच्छायावप्रहादौ विश्रमणाय ।

९-१०. लहुसमुच्छा द्रव्यक्षेत्रकालभावभेदात्तुर्था तां क्रमेणाह—लहुसमुच्छा इत्यादि । कागाइसाणे त्ति शय्यातरगृहादौ काकादिपातं निवारयति, बलीवर्दकल्पकं लघुपुत्रादि रक्षति ॥ १ ॥

९-११. खेत्ते ओवास त्ति—अवकाशः प्रतिक्रमणादिस्थानप्रवेशः ।

९-12. रागदोसाइ मासमध्येपि ॥ पृथ ति—काकादौ । ठाणा—अपत्तिस्थानं; धेष्पन्ति—प्रतिक्रमणार्हमध्ये ।

९-17. असंक्लिष्टकर्मं ति—कुष्ठादौ शरीरक्रियायाम् । छेदनं दुष्टाङ्गस्य । पीलनं रुधिरादिकर्मणः । भेदनं पक्वादिगडस्य । संघर्षणं दग्नादेः । अभिघातसेचनं लघुडादिप्रहारस्योष्णजलादिना । कायखाराइ प्रसूत्यादिषु । असुसिरं पुतादिः, सुसिरं उदरादिः । अणन्तरं अव्यवहितम् । परम्परं वज्रादिना व्यवहितमङ्गम्; इत्यादिकं असंक्लिष्टकर्मं । कन्दर्पः—वाचिको नर्मादिभाषणम्; कायिकश्च धावनादिकः ।

९-22. सव्वपदाणि—दंसणाईणि २४ ।

९-25. छूढे—उत्क्षिप्ते । पमादो अन्ना[ना]दिकस्तेन । असंपउत्तस्स—असंयुक्तस्य पञ्चविधप्रमादरहितस्य । गोवजुत्तस्स—विस्मृतिरहितस्तस्य ।

९-30. सन्नि ति—संज्ञानं संज्ञा—देवगुरुधर्मपरिज्ञानं, तद्यस्यास्ति स संज्ञी श्रावकः । सन्नायगा—संज्ञातकाः स्वजनाः मातापित्रादिकाः । भयं—सप्तप्रकारं प्रसिद्धं । सोगो—अनिष्टानां द्रव्याणां संयोगेन शोकः । इष्टानां वियोगेन ।

९-32. वाउसत्तं—बकुशत्वं कर्मलचारित्रत्वम् ।

बउसं सबलं कब्बुरमेगद्धं तमिह जस्स चारित्तं । अइयारपंकभावा सो बउसो होइ नायव्वो ॥

१०-4. संभमो—संभ्रमः संक्षोभः । भयं—दस्युविषयं । दस्यवश्चौराः । मिलक्खु—म्लेच्छाः । बोहिय ति—बन्दिताः । मालवा—उज्जयनीतस्कराः । आतुरः—पीडितः । दिग्गिच्छा—बुभुक्षा तृष्णादिभिः ।

१०-6. [वोच्छिन्नमडंबाइ]—वोच्छिन्ना जस्स सव्वासु वि दिसासु नत्थि कोइ अन्नो गामो नगरं वा तं; पार्श्वप्रामादिरहितं मडम्बं । तथा च—मडम्बं सव्वओ च्छिन्नमिति पठ्यते ।

१०-8. अणप्पवसओ—हस्त्यादिपरवशस्य । कारणेहिं—संभ्रमादिभिः प्रदर्शितैः । पवणाय विराधये-दिति शेषः ।

१०-10. मृषावादः कृतसाक्षित्वेन । मैथुनं अतिक्रमादिना । रात्रिभोजनं दियागहियाइभेदतः । दीर्घसागं म्रजतां घृतमिश्रकेलकादिरूपोऽध्वानकल्पः । लेवाडइय ति—क्षीरान्नादि उत्सर्गतो न प्राह्यम् तदध्यापयेत् ।

१०-15. दुच्चिन्तियं—कुंकणार्थकवत् वनदवदानचिन्तनादि । दुर्भाषितं अभूद्भूतोद्भावनादि । दुश्चेष्टितं धावनादि ।

१०-25. उवहि ति—ओहेण जस्स गहणं, भोगो पुण कारणा स ओहोही ।

जस्स दुगं पि नियमा, कारणओ सो उवग्गहिओ ॥

१०-29. अशङ्कितं निर्णीतं दोषवदेवेदमिति, दोषवत्त्वेन । विहिण ति—अणावायमसंलोप इत्यादिकया ।

१०-31. [कालाइच्छियं—] प्रथमप्रहरगृहीतं तृतीयप्रहरान्तं यावद् ध्रियते अशनपानादि तत्कालातिक्रान्तम् । [अज्जाणाइच्छियं—] यद्भव्युतद्वयात्परेणानीतं नीतं वा परिभुज्यते तदध्वानातिक्रान्तम् ।

१०-32. इंदियमाइहिं ति—इन्द्रियमाया—इन्द्रजालादिभिः । चक्षुरादि—इन्द्रियाणां विक्रिया आसाहभू-तिवत् । गिलाणेत्यादि—ग्लानादिव्यावृत्तत्वेन । सागारिका वा परिष्ठाप्यस्थाने सन्ति । स्थण्डिलस्य वाऽभावः । चोरादि भयं वा तत्रेत्यशनादि परिष्ठाप्यातिक्रमेऽपि विधिना परिष्ठापयन् शुद्धः । दुर्लभद्रव्यप्राप्तौ सहसात् लाभो वा जातः ।

११-7. गमणं—अन्नतथ हत्थसयबाहिं ।

११-9. पट्टवण ति—अनुयोगप्रारम्भादिविषया । पडिकमण न्ति अनुयोगस्य । परियट्टणा गुणनम् ।

११-10. अणवज्जसुमिणं दुःखप्रः । दुर्निमित्तं अपश्रुतिगोचरम् । दुःशकृनादेः प्रतिघातार्थम् । अद्योच्छ्वा-सोत्सर्गकृतिरिति युक्तम् । तत्र वक्ष्यमाणगाथोक्तादिशब्दसूचितोऽयमर्थः ।

११-12. उज्जाणी—परक्युजं । णईसंतारो—नयुत्तरणम् ।

११-14. संघट्ट—१ संघट्ट २ लेव ३ उपरिलेपैन्निरूपो नदीसन्तारस्तत्र जड्धार्यः संघट्टः । १ । नाभिं यावत् लेपः । २ । परेण लेवुवरि—नाभेरपरि । ३ । बाहु उडुपसुप्पाकादिश्वतुर्थः । ४ ।

११—16. सयणासणाणं जायणत्थं गओ । ते य दाया घरे अत्थि । वाउलो वा । तओ इरियं पडिक्कमिऊणं जं किंचि कालं सज्जायं करेइ ।

११—20. हृत्थमेत्ते वि ति—रेहए जाते इति शेषः ।

११—28. छिज्जइ त्ति—विभज्यते । पडिक्कमणं च अनुयोगस्य ज्ञेयम् ।

१२—1. आदिशब्दात् कालप्रतिक्रमणे चेति च ग्राह्यम्, कालादिविपर्ययात् । ज्ञानाचारातिचारो भवति । व्यञ्जनादिभेदाद्वाकृतात् ।

१२—5. हीलयति—वा यो गुरुम् ।

१२—12. ओरसो त्ति—आन्तरः ।

१२—15. वज्जयति—व्यज्यते । सन्न त्ति—संज्ञाभिधानम् ।

१२—16. अन्नाभिहाणेण वा भणइ त्ति—यथा 'धम्मो मंगल'मित्यादिपरित्यागेन 'पुञ्जं कल्लाणमुत्तमं, दयासंवरनिज्जरा' इत्यादि नामान्तरेण । अर्थभेदसौरेव व्यञ्जनैर्यत्र विकल्प्यते, यथा आचारसूत्रे आवन्त्यध्ययनमध्य 'आवंती के आवन्ती लोगंसि विपरामसन्ती ति—अन्योऽर्थः कल्प्यते—'आवन्ति होइ देसो तत्थ उ अरहइक्कूवजा केया । सा पडिया हेट्ठे ऊ तं लोगो विपरामसइ ।' यत्र सूत्रार्थौ द्वावपि विनश्येते स तदुभयातिचारः । यथा—

धम्मो मंगलमुक्कथो अहिंसा पव्वयमत्थए । देवावि तस्स नस्संति जस्स धम्मो सया मसी ॥

अहागण्ठेषु रंथंति कट्ठेषु रहकारिओ । रण्णो भत्तंसि णो जत्थ गद्दो जत्थ दीसइ ॥

अत्र सूत्रं अर्थश्च द्वावपि विनश्येते । उभयविनाशे चरणनाशस्तदभावे मोक्षाभावस्तदभावादीक्षानैरर्थक्यम् ।

१२—19. अणागाढे सुए—दसवैकालिकादिके उद्देशकस्यातिचारेऽकालातिपाठे निर्वि० । आगाढे उत्तराध्य-यनभगवत्यादिके श्रुते उद्देशकादिस्थानेषु पुरिमार्धादि क्षमणान्तम् । अर्थेऽप्येवम् ।

१२—22. ओहेण—आगाढाणागाढादिभेदतोऽविशेषे ।

१२—23. क्रमेण अहिजंतो त्ति—क्रमश्चायं—

ति वरिसपरियागस्स उ आयारपकप्पनाममज्जयणं । चउवरिसस्स सम्मं सूयगडं नाम अंगं ति ॥ १ ॥

दसकप्पव्ववहारा संवत्सरपणगदिकिखयस्सेव । ठाणं समवाओ विय अंगेए अट्ठवासस्स ॥ २ ॥

दसवासस्स वियाहा एकारस वासयस्स इमे उ । खुड्डियविमाणमाई अज्जयणा पंच नायव्वा ॥ ३ ॥

वारसवासस्स तहा अरुणुववायाइ पंच अज्जयणा । तेरसवासस्स तहा उट्ठाणसुयाइया चउरो ॥ ४ ॥

एगुणवीसगस्स ओ दिट्ठीवाओ दुवालसममंगं । संपुनवीसवरिसो अणुवाई सव्वसुत्तस्स ॥ ५ ॥

जं केवलिणा भणियं केवलनाणेण तत्तओ नाउं । तस्सन्नहा विहाणे आणाभंगो महापावो ॥ ६ ॥

१२—24. [अपत्तो]—तत्सूत्रमर्थं वा विवक्षितशास्त्रसत्कं क्रमेणाधीयानो न प्राप्नोति; पठनविषये व्रतादि पर्यायो वा यस्य न पूर्यते सोऽप्राप्तः । अन्यश्चायोग्यो यः सो अपत्तो त्ति—अपात्रं । स च तिनित्तिणिकादिकः । तित्तिणिओ स्तोकोक्तेऽपि यत्किञ्चनभाषी । चलचित्तः—अस्थिरचित्तः । गणाङ्गणान्तरं संक्रमणशीलो वाऽपात्रम् । अन्यश्चाव्यक्तः—अपात्रम् । अव्यक्तता च वयसाऽतिलघुः । वयश्च प्राणिनां कालकृता शारीरावस्था । श्रुतेन चाल्-ल्पश्रुतोऽव्यक्तः । एतेषां सर्वेषामप्राप्तादीनां वाचना-श्रुतपाठनम् ।

१२—26. जइ पत्तं प्राप्तं । सुएण श्रुतिक्रमेण । पत्तं वा पात्रं—योग्यम् ।

१२—30. निसेज्जं ति—आचार्ययोग्याम् । च शब्दात् वन्दनकायोत्सर्गौ अनुयोगप्रारम्भे उत्सर्गत आयंबिलम् ।

१२—34. विगई भुजेऊण त्ति—जोगसमत्तीए तां भुक्त्वा पश्चात्कायोत्सर्गं विधत्ते । एगडुं ति एकत्र विकृतिमाचाम्लप्रायोग्यं च गृह्णाति ।

१३—5. संकादयोऽष्टा ८ ।

१३—11. [भइमो]—भजामः सेवयामः कुर्म इत्यर्थः ।

१३—13. मंडलि त्ति—तस्यां सर्वे संसृष्टभोज[जि]नः । मोय त्ति—योगः । जल्ल त्ति—सर्वे मलयस्ताः । पूजा राजादिभिः क्रियमाणा कृतीर्थिनाम् । अतिशयाद्वा मन्त्रादिकाः, मतानि वा तदागमान् श्रुत्वा ।

- १३—१६. सिच्छत्ताइसु—मिथ्यादृष्टिचरकादीनाम् । उववूहा—उपबृंह्या अप्रशस्ता ।
- १३—१९. एवं शङ्कादीन् प्ररूप्य प्रायश्चित्तं चिन्त्यम्—सिच्छत्ताईणं ति । स्थिरीकरणादीनामादिशब्दाद्गृहीतानाम् ।
- १३—२३. च शब्देन देशे क्षमणमिति योगः ।
- १३—२४. ओहओ त्ति—पुरुषानपेक्षया । अट्टसु वि त्ति मिथ्यात्वविषयेषु च सर्वतोऽष्टास्वपि देशरूपासु मिश्रवृषभउपाध्यायाचार्याणां चतुर्णां यथासंख्यं पुरिमद्वादि यथोपदिष्टम् । तच्च देसे भिक्खुस्सेत्यादिना दर्शितम् । मिथ्यात्वविषयेषु च सर्वतोऽष्टास्वपि मूलमिति वक्ष्यति ।
- १३—२६. प्रशस्तेषूपबृंहणादिषु यत्यादिविषयेषु इदमाह—एवं चिय इत्यादि । यतिविषयाणां उपबृंह्यादीनामविधाने । अणन्तरुदिट्ठं ति—पुरिमाई खमणंतमित्येतत् ।
- १३—३१. तप्पसाएणं ति—पार्श्वस्थादिप्रसादतस्तदवशात् । पार्श्वस्थादीनां परिपालनादिकं वाच्छल्यं कुर्वतां भिक्षुप्रभृतीनां यथोपदिष्टं प्रायश्चित्तम् ।
- १४—६. ननु पृथिव्यादीनां चतुर्णां भवतु संघटनं अप्कायं प्रति कथं संघटनादि संभवति, द्रवरूपत्वेन स्पशेऽपि मरणं संभवादित्याह—आउक्काएत्यादि ।
- १४—७. इस्सि मनाक् । घटादिस्थस्य चालने पादादिना संघट्टः । परितापो गाढतरचालना । उह्वणं च वहिना परितापनं । हननं दण्डादिना । पानेन चरणादिक्षालनादिना च उह्वणं अप्कायस्य ।
- १४—९. अणागाढा अनिर्भराम् । पञ्चेन्द्रियसंघट्टश्च—तदर्हजातमूषिकागिरोलिकादिसर्वविषयो दृश्यः ।
- १४—१३. पमाय०—प्रमादतोऽपद्रापणे । एक्ककल्लाणगं । नि० । पु० । ए० । आ० । उ० । इत्येककल्याणकादिविषयः ।
- १४—१५. तत्र मृषावादो धर्मास्तिकायादिसर्वद्रव्यविषयः । अदत्तादानं प्रहणधारणीयवस्तुविषयम् । परिग्रहस्तु सचित्ताचित्तमिश्रसर्वद्रव्यविषयः । क्षेत्रतो लोकालोकविषयौ मृषावादपरिग्रहौ । अदत्तादानं च प्रामाद्याश्रयम् । कालतश्च दिवारत्रौ वा । भावतो रागतो देसतो वा । त्रितयमपि जघन्यादिवस्तुविषयं मृषावादाद्यपि जघन्याशुच्यते ।
- १४—२०. लेवाडयपरिवासे पात्रतुम्बकपात्राबन्धखरष्ठितपर्युषितत्वे अभत्तट्ठो । सुत्वादौ च ।
- १४—२२. पढमभंगो त्ति—दिवा गृहीतं दिवा भुक्तं परं रात्र्युषितं द्रष्टव्यमित्याद्यो भङ्गः । १। दिवा गृहीतं रजन्यां भुक्तमिति द्वितीयः । २। रजन्यां गृहीतं दिवा भुक्तमिति तृतीयः । ३। रजन्यां गृहीतं तस्यामेव भुक्तमिति चतुर्थः । ४। द्वित्रिचतुर्थेष्वष्टमम् ।
- १४—३३. ओहुइसियं जमप्पणोट्टाए रद्धं तम्मज्जाओ भिक्खाओ कइ विकप्पइ, दानार्थं य एष्यति तस्मै दत्ते १ । उहेसकडे कम्मे एकेके चउव्विहो भेओ—जावंतियमुद्देसं, पासंडीणं भवे समुद्देसं, समणाणं आएसं, निगंथाणं समाएसमिति चत्वारो भेदाः । तत्राद्ये जाव इइ उक्कोइएयस्सइ पासंडीणं दायव्वं न गिहत्थाणं २ । निग्रन्थशाक्यादिभेदतः पञ्चधा श्रमणास्तेषाम् ३ । निगन्थाण साहूणमेव नऽन्नेसिं ४ । तत्थ संखडिभुत्तुव्वरियं चउन्हुसुद्दिहसं जं तमुद्दिट्ठं । वंजणमीसाइकडं करंवादिक्कं । तमग्गितवियाइ पुण कम्मं गुलं विग्गारेऊण मोयए वंघिज्जा—इति कर्मोद्देशिकं ।
- १५—७. यावदर्थिकमिश्रपासंडमिश्र[साधुमिश्र]भेदतस्त्रिधा मिश्रम् । यत्र खगृहयोग्यजलकणादीनां मध्ये अधिकतरजलकणादीन् मिश्रितान् कृत्वा यदशनादि प्रथमतोऽग्निज्वालनाद्रहणदानादिप्रस्ताव एव राहुमारभते । यावदर्थिकाद्यर्थं तत्रिधा ।
- १५—९. संघाडगस्स एगो भिक्खगगाही । वीओ दिसुवओगं देइ । तइए गिहे निप्फेडिया । इत्तरट्टवियं । तओ परेण सर्वमेव चिरट्टवियं ।
- १५—१०. सुहुसा—कप्पट्टगस्स भत्तं न देइ, भणइ साहुस्स अट्टाए उट्टिया तुज्ज वि दाहं ति । बायरा—कप्पट्टिए विवाहं काउकामो रहमईसु साहुसमागमं जाणिऊण ओसक्कणं करेजा ।
- १५—११. आहारसेजाइयं साहुणो भुंजिस्संति, रंथिउं अन्नो सव्वमेवाहारं बहिं नीणेइ साहुअट्टाए । एयं पागडकरणं । रयणप्पईवजोईवायायणकुड्ढेइइएहिं उज्जोयकरणं साहुअट्टाए [एयं पगा—] सकरणं ।

१५—16. आहडं ति—सगमाहडे निप्पचवायाए । आहडं चिय आइन्नमणाइन्नं च, तिघरंतरमाइन्नं ।

१५—18. दर्हरकः जतुग्रंथ्यादिरूपः । पिहितं च छगणादिना ओलितं ।

१५—19. मालं सीककप्रासादोपरितलादिकमभिप्रेतम् । तस्मादाहतं करप्राह्यं यदनादि दात्री ददाति तन्मालापहतम् । नवरं त्रिधा एतज्जघन्यमध्यमोत्कृष्टभेदतः । जघन्योत्कृष्टयोरन्तरे मध्यमो गम्यत एवेति नोक्तम् । पाण्ड(र्ण्यु)त्पाटनमात्रस्तोकक्रियागृहीतत्वाज्जघन्यं लघु । मध्वकाद्यधो दत्वा यद्दाति शिक्षकादेस्तन्मध्यमं मालापहतम् । यदा च उच्चतरशिक्षकादेर्लङ्कादिग्रहणाय मूळकनिध्रेण्याद्युदूखलं वा अधो दत्वा तस्मात् ददाति तदोत्कृष्टं भवति । अत्राप्यायामम् ।

१५—20. अच्छेज्जं ति—प्रभुगृहादिनायकः, अन्येषां दरिद्रकौटुम्बिकानां बलादातुमनीप्सितामपि यद्वेयं ददाति तत्प्रभुआच्छेद्यम् । स्वामी प्रामादिनायकः, स यदा साधून् दृष्ट्वा कलहेनेतरथा वा कौटुम्बिकेभ्योऽशनाद्युदात्य ददाति तदा स्वाम्याच्छेद्यम् । स्तेनाश्रौरास्ते सार्थकेभ्यो बलादाच्छेद्य यत्पाथेयादि साधुभ्यो दद्युस्तत् स्तेनविषयाच्छेद्यम् ।

१५—21. अणिसट्टं ति—बहुभिः साधारणं बहुजनसाहिकं यदशनादि संखज्यादौ स्वाम्यमनुज्ञातं यदेको दद्यात्तस्साधारणानिसुष्टम् । चोल्लको भोजनम् । यथा किल कश्चिकौटुम्बिको भक्ताहारकहस्तेन गृहात् क्षेत्रे हालिकानां भोजनाय चोल्लकं प्रस्थापयति । तत्र कौटुम्बिकेन साधूनां दानाय मुत्कलितचोल्लकमध्यात् यदि हालिकः किञ्चित्साधवे ददाति तदा चोल्लकानिसुष्टम् । तथा जङ्गस्य हस्तिनः सम्बन्धि पिण्डरूपं वस्तु राज्ञा गजेन वाननुज्ञातत्वादनिसुष्टं जङ्गानिसुष्टम् ।

१५—22. यावदर्थिकाः समस्तार्थिनः । पाषण्डिकाश्वरकादयः । साधवश्च निर्ग्रन्थाः । अत्र गृहिणः स्वार्थमभि-उवालनाद्याद्रहणदानान्ते आरंभे कृते सति पश्चात्स्वार्थकल्पितं तन्दुलमध्ये कर्पटिकार्थं तन्दुलादीनां माणकं संकल्पितं प्रक्षिप्य राप्नोति यदा, तदध्यवपूरकः । स च त्रिधा—स्वगृहयावदर्थिकमिश्रः, स्वगृहपाषण्डमिश्रः, स्वगृहसाधुमिश्र इति । इह आहाकम्मं उद्देशियचरिमतियं, भक्तपाणपूर्यं, पासंडसाहुमीसं, बायरपाहुडिया दुविहा, अज्जोयर-चरिमदुगं एए छउगम दोसा अविसोही कोडीं; विसोहिकोडीए अवयवेणाविच्छिळ्ळं सव्वमभोज्जं विष्ठादि(ति?) दुषेणेव भक्तं । विसोहिकोडीए पुण संथरणे परिट्टवेइ । अलंभे अन्नस्स असंथरंतो वा तम्मत्तमेव परिट्टवेइ । जइवि य अवयवा तहा विसुद्धो ।

१५—24. धार्ई पंचहा—खीरधाई मज्जण—मंडण—कीलावण—अंकधाई बालपालिका स्त्री धात्रीत्वकरणमिति तत्त्वम् । एवं यथासंभवमन्यत्रापि । दूती परस्परसन्दिदृष्टार्थकथिका स्त्री—दूतीत्वकरणमित्यर्थः । तत्कथयति—स्वप्राप्ते परप्राप्ते वा । खनिवासप्राप्तस्यैव सत्केऽन्यस्मिन् पाटकादौ, परप्राप्ते वा संदेशकं नीत्वायं पिण्डं लभते स दूतीपिण्डः ।

१५—25. अतीताद्यर्थसूचकं निमित्तं जातिकुलगणकर्मशिल्पानां कथनादिना आजीवनम् ।

१५—26. वनीपकत्वं पिण्डा समणा-तिहि-माहण-किविण-सुणगाइ-भत्ताणं अप्पाणं तम्भत्तं दंसइ जो सो वणीवमो त्ति । उउ(?)वर्णयति पिण्डार्थमात्मानं दायकाभिमतेषु श्रमणादिषु संभक्तं दर्शयतीति भक्तवशाद्वनीपकः । यद्वा वनीं लब्धार्थरूपां पाति पालयतीति वनीपः, स एव वनीपकः ।

१५—27. चिकित्सा रोगप्रतीकारः । तत्र नाहं वेधो, अप्पणो वा अमुगो वाही अमुगदब्बेण फिट्ठोत्ति, एसा सुहुमतिगिच्छा । बायरा वाय-सिंभ-सन्निवाय-समुत्थाणं रोगाणं ओसहमाइयं साहइ । सयमे[व]से किरियं करेइ । वाहिवियारं किरियं वा से साहेइ ॥—क्रोधादयः प्रतीताः ।

१५—28. वयण-संथवो—पुर्व्वि गुणशुद्धं काऊण पच्छा मग्गइ । पच्छासंथवो—नाम दिने पच्छा संथवं करेइ 'अमुगत्र २ यूयं दृष्टाः' इत्यादि च ।

१५—29. सम्बन्धि-संथवो—नात्रकयोजनम् । मायापियाइओ पुव्वसंबन्धि-संथवो; सासससुराइओ पच्छासम्बन्धि-संथवो । विज्जा ससाहणा । असाहणो मंतो । इत्थी-पुरिस-विसेसो वा । बुण्णो अज्जणाइओ । पायपले-दाइओ जोगो । गर्भादानपरिसाडो मूलकम्मं ।

१५—३१. शङ्कितं संभाविताधाकर्म्मदिदोषं भक्तादि । चतुरूपो भङ्गश्चतुर्भङ्गः—प्रहणे भोजने शङ्कितः । भक्ता-
देर्ग्रहणकाले भोजनकाले च यदि पुनरमुकदोषवदिदमिति शङ्कावान् । १। प्रहणे शङ्कितो न भोजने । २। भोजने
शङ्कितो न प्रहणे । ३। न प्रहणे न भोजने शङ्कितः । ४। इति । एतेषां संभवो यथा—गृहस्थेन प्रचुरां भिक्षां भिक्षाव-
रेभ्यः स्वस्मै वा वीयमानं दृष्ट्वा चिन्तयति किं स्वगृहोपस्करतया साधुभिक्षाचरादिनिमित्तराद्धतया वा चेतसि शङ्कितः ।
ततो लज्जा-संक्षोभादिना एनमर्थं गृहिणं प्रश्नयितुमशक्नुवन् शङ्कितो गृह्णाति; शङ्कितस्तथैव भुङ्के । १। द्वितीयस्तथैव
चेतसि शङ्कितः तथैव गृहस्थं प्रश्नयितुमशक्नुवन् गृहीत्वा खोपाश्रये समागतस्ततो भोजनसमये तं दोलायमानचेतसं
दृष्ट्वा अपरसाधुस्तद्विधानिःशङ्कीकृतप्राही तदभिप्रायं ज्ञात्वा वदति यथा—साधोस्तद्गृहे प्रकरणं लाहणं वा समा-
यातमिति—तद्वचः श्रुत्वा शुद्धमेतदिति निश्चिन्त्य विगतशङ्कापरिणामस्तद्भुङ्के इति द्वितीयः । गुरोः पुरतः स्वभिक्षा-
तुल्यभिक्षामालोचयतः साधून् श्रुत्वा सजातशङ्कश्चिन्तयति यथा—यत्स्वरूपा बह्वी मया भिक्षा लब्धा अमुकगृहे;
अन्यैरपि तत्र तत्स्वरूपैव बह्वी लब्धा । ततो मा कदाचिदियमशुद्धा भविष्यतीति । तथा चासौ शङ्कितचित्तस्तां
भुङ्के इति तृतीयः । चतुर्थस्तु संभवं प्रतीत्य सुगम एव । अत्र द्वितीयभङ्गोऽपि प्रहणापेक्षयैव सदोषः । परमार्थतस्तु
शङ्कितप्रहणदोषस्य निवर्तितत्वाच्छुद्ध एव । तृतीयो बहुतरमदोषः । उभयत्रापि भोजनशङ्कितत्वेनाशुद्धत्वात् ।
अतः प्रथमतृतीयावाश्रित्य यत्प्रायश्चित्तं निरूपयति । यं कश्चन दोषमाधाकर्मादिकं शङ्कते, संभावयति अमुकदोषमिति
तत्सत्कं प्राप्नोति । संभ्रक्षितमारुषितम् । निक्षिप्तं न्यस्तम् । पिहितं स्थगितम् । संहतमन्यत्र क्षिप्तम् । दायग ति
दायकदोषदुष्टम् । उन्मिभ्रं पुष्पादिमिलितम् । अपरिणतं अप्रासुकीभूतादि । लिप्तं दुग्धादिखरं टितम् । छदितं
परिशाटितम् । एते दश शङ्कितादय एषणादोषाः ।

१५—३३. अधुना प्रक्षितादीनाह—सच्चित्तेत्यादि । पृथिव्यव्वनस्पतिभिः सचित्तैर्भ्रक्षितयोगात् । करमात्रं
देयमपि सचित्तम् । अचित्तयोगादचित्तम् । तेन पृथिव्यादिभिः सचित्तैर्भ्रक्षितं पृथिव्यायप्रक्षितमित्यादीनि तत्त्वम् ।

१५—३४. हृत्थेणं ति । मत्ते वि एवं चैव । निर्मिश्रकर्मं अपरिणतं सचेतनम् ।

१६—२. ससिणिद्धे—तत्र त्रिगधमीषलक्ष्यमाणखरण्टनजलम् । हस्तादिउदकारं जलतीमितं तदेव ।

१६—६. गरहियमज्जायमक्खिण्णं ति—मांसवशाशोणितसुरामूत्रोच्चारदिभिः शिष्टजनस्याभक्ष्यापेयैः साक्षा-
न्प्रक्षितं सत् । एतैर्भ्रक्षिताभ्यां करमात्राभ्यां वीयमानं सत् यतीनामकल्प्यं उद्वाहादि दोषात् । संसक्तिमद्द्रव्यैर्द्र-
व्यादिभिर्लेपकृन्मन्वादिभिश्च हस्तमात्राभ्यां प्रक्षिताभ्यां देयं यदेतैर्दायमानं प्रक्षितं तदकरूप्यमेकेन्द्रियादिवध-
दोषात् । मात्रादिलमक्षिकाकीटिकापतङ्गादिसत्त्ववधदोषाच्चेति । गर्हितेऽगर्हिते च प्रक्षिते आयामम् ।

१६—७. निक्षिप्तश्चतुर्भङ्गः—सचित्तं पृथिव्यादि सचित्ते पृथिव्यादौ निक्षिप्तं न्यस्तम् १. सचित्तं अचित्ते २.
अचित्तं सचित्ते ३. अचित्तं अचित्ते ४. निक्षिप्तम् । अत्र प्रथमद्वितीयभङ्गयोर्ग्रहणप्रायोग्यद्रव्याभावान्न प्रायश्चित्त-
चिन्ता । चरमस्तु शुद्ध एव । अतस्तृतीयप्रायश्चित्तं निरूपयति—एत्थेत्यादिना—पृथ्वीकायो मृत्तिका लवणेषतूवरिका
वर्णिकादिरूपः । अप्कायो जलावश्यायहिमकरकादि । तेजस्कायो मुर्मुंराङ्गारादि । वायुर्गुञ्जावातादिरूपो हृत्स्थश्च ।
प्रत्येकवनस्पतिकायो धान्यव्रीहिकाहरिताम्रादिफलरूपः । अनंतः साधारणः सूरणगर्जरादिकन्दरूपः । त्रसाः
कीटिकामस्कोटकन्वादिरूपाः । एते च सर्वेऽपि पृथिव्यादयः सचित्ता मिश्राश्चात्र ग्राह्याः । ततः पृथिव्यादिषु
त्रसान्तेषु निक्षिप्तं देयं वस्तु यदचेतनम् । अनन्तरमव्यवधानम् । परम्परं स्थगनिकादिना सव्यवधानम् । सान्तरं
पृथिव्युपरि स्थगनिकादौ कृत्वा देयं मुक्तम् ।

१६—१२. अणन्तवणरसइ ति—उल्लयादिरूपो । वीयनिक्खित इति प्रत्येकबीजेषु अणंतकायबीजेषु च
अनन्तरपरम्परनिक्खिते देये नि० ।

१६—१३. पिहिण्णं चउभंगोत्ति—यथा—सचित्तं सचित्तेण १. सचित्तं अचित्तेण २. अचित्तं [सचित्तेण ३.
अचित्तं] अचित्तेण ४. पिहितं । अत्राप्यनन्तरपिहितपरम्परपिहितता वाच्या । तथा चतुर्भङ्गे—अत्रापि गुरुलहु-
पदाभ्यां चतुर्भङ्गः स्यात्, यथा—गुरुकं गुरुकेण, लघुकं लघुकेन, लघुकं गुरुकेण, लघुकं लघुकेन पिहितम् । गुरुकं
भारिकं महद्देयभाजनम् । गुरुणा भारिकेण प्रहेडकादिना पिहितम्; गुरुकं लघुकेनाल्पभारेण छगनकादिना;
लघुकं देयभाजनं गुरुकेण प्रहेडकादिना; लघुकं लघुकेन छगनकादिना पिहितं ।

१६—13. सचित्तेण पुढवीत्यादिना तृतीयभङ्गस्य अचित्तं सचित्तेण पिहितमित्यस्य व्याख्या कृता । मण्डकादिकं सचित्तमृदाबद्धमनन्तरपिहितम् । तउआमृत्तिका गर्भच्छज्जिका । अवष्टब्धं मण्डकादिपरम्परपिहितम् । एवमप्यायादिशेषैरपि भावना कार्या । अस्मद्विरचितपिण्डविशुद्धिवृत्तौ दर्शितत्वाच्च ।

१६—18. संहतम्—येन मात्रकेण दात्री दास्यति साधोरशनादिकं—तत्र पृथिव्यादिकं तुषादिकं वा यस्यात्तदन्यत्र सचित्ते अचित्ते वा क्षिप्त्वा तेन रिक्तीकृतेन यदि साधोर्ददाति तत्संहतमशनायुच्यते । अत्र भङ्गचतुष्टयं—सचित्ते सचित्तं—सचित्ते पृथिव्यादौ, सचित्तं पृथिव्यादि संहतम् १. अचित्तं तुषादि संहतं २. अचित्ते सचित्तं ३. अचित्ते अचित्तं ४. संहतं । अत्राप्यनन्तरपरम्परता वाच्या । परित्तवनस्पतिः पत्रशाकादिः । पृथिव्यादिषु त्रसान्तेषु सचित्तस्थानेषु संहरणे साध्वर्थं कृते मात्रकान्तेन गृहीतेऽशनादौ आ० । एकस्मादन्यत्र संहस्य भूयोऽपि ततोऽपि अयोग्यं संहस्य तेन ददतः परम्परसंहरणम् ।

१६—22. बीयसाहरिण तिलादिगोचरे ।

१६—23. दायग(यारो)त्ति—मत्तो मदिरापानोत्थमदविकलः । उन्मत्तो महासङ्गामादिजयादृषाध्मातो प्रहृष्टहीतश्च ।

१६—27. पमहमाणी पृथिव्यादीन् । सेसेसु त्ति भङ्गेषु ।

१६—29. ओयत्तन्तीए—द्रव्येण द्रव्यान्तरं गृह्णत्याः ।

१६—30. परं च उद्दिस्स त्ति—परकीयमिदमित्युक्त्वा ददाति । यद्वा यत्र दात्री परेण निर्भर्त्यते ।

१६—31. उन्मीसं ति—मिश्रणस्योभयाभ्रितत्वात्, उत्प्राबल्येन मिश्रितं दाडिमगुलिकादिना, पुष्पादिना वा सह यन्मिलितं तदुन्मिश्रं भण्यते । ते द्वे अपि वस्तुनी यत्रोन्मिश्रय ददाति साधवे तदशनादिउन्मिश्रम् । तत्र परित्तवनस्पतिपत्रपुष्पशाकादिना सचित्तेन उन्मिश्रे आ० ।

१६—31. अपरिणतं अप्रासूकीभूतादि । तच्च द्रव्यभावभेदात् द्विधा । पुनर्भावापरिणतं दातृगृहीतृयोगात् द्विधा वा । तत्र परिणतद्रव्ये सचेतने दायकेन साधोर्दीयमाने द्रव्यापरिणतम्; दातृविषयभावापरिणतं तु द्वयोर्भात्रोर्द्विस्वामिनोर्मेध्यात् यत्राशने साधारणे एकेन दीयमाने द्वितीयस्य यत्र भावो अपरिणतो अभवनशीलस्तद्दातृभावापरिणतम् ।

१७—1. द्रव्यभावपदाभ्यां चतुर्भङ्गोऽत्र अनिसृष्टभावापरिणतयोश्चासमक्षकृतो विशेषः । गृहीतृविषयभावापरिणतं तु यत्र द्वयोः साधोर्भिक्षार्थं गतयोरेकस्य मनसि तदशुद्धं परिणतम्, अन्यस्य तदेव शुद्धं मनसि परिणतम्; तदपि भावापरिणतम् ।

१७—2. [संसत्त]—संसक्तेन दध्यादिना करमात्रकखरण्टकेनाशनादिग्रहणे लिप्तदोषाः ।

१७—3. पृथिव्यादिषु दीयमाने छर्दिते परिशाटितम् ।

१७—5. संयोजणा—वाहिं भायणे त्ति । रसहेतुकद्रव्यं भिक्षाटने शाल्यादिकूरं क्षीरं वा प्राप्तवान् । तानि बहिरेव पृथक् भाजनेषु गृह्णातीति । वसतेर्बहिर्द्रव्यसंयोजनायां चेतसा क्रियमाणायां बाह्या द्रव्यसंयोजना । वसतावागतेन रसहेतोर्द्रव्यसंयोजना अभ्यन्तरा । संयोजना त्रिधा—पात्रकविषया, कवलविषया, मुखविषया च । यथेन सह युज्यते तत्तेन सह भक्षयतीति भाव इत्यन्तर्वेदनाश्रया । 'बन्तीसकवलमाणं रागदोसाहिं धूमइंगालं । वेयावच्चाइया कारणमवहिंमि इइयारो ॥' कारणं वेदनावैयानृत्यादिधो(?)ऽनिर्वहति । भोजनाभावे आ० ।

१७—9. सूत्रगाथा ३५—३६. एतद्याख्या—कर्मौद्देशिकचरिमत्रिके । पाषण्डि श्रमणनिर्ग्रन्थाख्ये पाषण्डिकर्मादिके कर्मे । आधाकर्मम् । पाषण्डमिश्रे स्वसाधुमिश्रे च । बादरप्राभृतिका विवाहुस्सकण-ओसकणरूवा । सप्रत्यपायपरप्रामाभ्याहृतम् । यत्रात्मविराधना । लोभपिण्डः । अइरं अणंत त्ति—तिरोऽन्तर्धाने, न तिरमतिरं अन्तर्धानं विना निरन्तरमित्यर्थः । अयं भावार्थः—अणन्तकाये पूयलियाई निक्खित्तं साहरियं मीसियं वा । अणंतकायेण वा पिहियं । आदिग्रहणादनन्तापरिणितेऽनन्तछर्दिते च क्षमणम् । अनन्तकायाव्यवहितनिक्खिसपिहितसंहतोन्मिश्राऽपरिणतछर्दितेषु क्षमणम् । रसहेतुसंयोजना-रागान्वितभोजने च, वर्तमानभविष्यन्निमित्ते च क्षमणम् ॥ जावंतिकाख्यकर्मौद्देशिका-यभेदः । मिश्रप्रथमभेदः । धात्रीत्वम् । दूतीत्वम् । अतीतनिमित्तम् । आजीवनापिण्डः । वनीपकत्वम् । बादरचिकिच्छा-

करणम् । क्रोधमानपिण्डौ । सम्बन्धिसंस्तवकरणम् । विद्यामन्त्रयोगचूर्णपिण्डाः । प्रकाशकरणं द्विविधम् । द्रव्यक्रीतम् ; आत्मभावक्रीतम् । लौकिकप्रामिल्यपरावर्तने । निःप्रत्यपायपरप्रामाभ्याहृतम् । पिहितोद्भिन्नकपाटोद्भिन्ने । उत्कृष्टमालापहृतम् । सर्वमाच्छेद्यम् । सर्वमनिसृष्टम् । पुरः कर्म । पश्चात्कर्म । गर्हिते द्रव्यप्रक्षितम् । प्रत्येकाव्यवहितनिक्षिप्तपिहितसंहतोन्मिश्राऽपरिणतच्छर्दितानि । प्रमाणोल्लङ्घनम् । सधूमकारणभोजने चेति । अत्रेदं (अथे० b) सूत्रपदम्—**कारणविवज्जिए त्ति**—कारणविवज्जओ नाम अकारणे भुङ्के, कारणे न समुद्दिसे । एतेषु आचाम्लं दीयते ।

१७—13. **अज्जोयर [गाहा ३९]** अध्यवपूरकान्यभेदद्वयम् । कडे त्ति कृतौदेशिकभेदचतुष्टयम् । भक्तपानपूतिकम् । मायापिण्डः । अनन्तकायव्यवहितनिक्षिप्तपिहितादीनि । मिश्रानन्तकायाव्यवहितनिक्षिप्तानि चैत्येषु एकभक्तम् । तथा ओघौदेशिकमुद्दिष्टभेदचतुष्टयम् । उपकरणपूतिकम् । चिरस्थापितं प्रकटकरणम् । लोकोत्तर[र]-परावर्तिकम् । लोकोत्तरअप्रामित्यं च । मंखमाइ परभावक्रीतम् । निःप्रत्यपायसप्रत्यपायस्वप्रामाभ्याहृतम् । दर्हरोद्भिन्नम् । जघन्यमालापहृतम् । **उझरे पढमे त्ति**—यावदर्थिकाध्वपूरकः सूक्ष्मनिगिच्छागुणसंस्तवकरणम् । **तिगमक्खिय त्ति**—मिश्रकर्दमेन लवणसेटिकादिना च पृथिवीप्रक्षितम् । आउ उदल्लं । उक्कुट्टरोहे परित्तो—एयं तिगमक्खियं । **दायगो वहए त्ति**—किञ्चिदायकदुष्टम् । यत उक्तम्—

बाले मूढे मत्ते उम्मत्ते वेविए य जरिए य । एए विसेसवज्जा एएसिं दायगो वहयं ॥

१७—15. **पत्तेय० [गाहा ४२]** पत्तेयवणस्सइकाए सच्चित्तपरंपरद्विविए । तेण च्चैव पिहीए साहरिए मीसे परंपरनिक्खित्ते अणंतरनिक्खित्ते—प्रत्येकपरम्परनिक्षिप्तादीनि मिश्रानन्तरनिक्षिप्तसंहतादीनि च । सर्वेषु पुरिमाधमं । **संकाए त्ति**—जं दोसं आसंकइ तस्सेव दोसस्स जं पायच्छित्तं तं आवज्जइ ।

१७—16. **इत्तरठविए० [गाहा ४३]** करमात्रस्थं इत्तरस्थापितम् । सूक्ष्मप्राभृतिका सन्निधसरजस्कप्रक्षितम् । पृथ्वीअपवनस्पतिप्रक्षितम् । पृथिव्यादिषु मिश्रेषु परम्परनिक्षिप्ते नि० । वनस्पतिमिश्रे परम्परनिक्षिप्ते नि० । प्रत्येकबीजेष्वनन्तकायबीजेषु वानन्तरपरम्परनिक्षिप्ते । एवमेतेषु स्थापितेऽपि देये नि० । **अविगई**—निर्विकृतिकम् ।

टवियगईसु त्ति—आदिग्रहणान्मिश्रपरम्परपिहिते नि० । एवं संहतेऽपि । परित्तवणस्सइओमीसे नि० । वीउम्मीसे नि० ।

१७—19. **अतिप्पमाणे व त्ति**—तेध्वेवातृप्यमानस्तुदेवातिमात्रं पुष्टतया कुर्वन् ।

१७—20. **संगरिसेण—**होड्डया ।

१७—21. **जमलिओ—**जमलतया स्थितः ।

१७—22. **वट्टा गोलया । समास त्ति** समस्या ।

१७—24. **अरहट्टादिसत्क भाजीवे स्तेऽपि** क्रियमाणे खमणं ।

[गाथा ४६] अन्यञ्चोच्यते—जिणकप्पिया थेरकप्पिया य दुविहा साहुणो । ओहीय—ओवग्गहीय—मेया दुहा उवही । तत्थ—

ओहेण जस्स गहणं भोगो पुण कारणा स ओहोही (ओघोपधिः) । जस्स य दुगंपि नियमा कारणओ सो उवग्गहिओ ॥

—जिणकप्पिया उपध्यपेक्षया । **अष्टविधोपधयः—**

त्रिय त्ति चउक्क पणमं नव दस एक्कारसेव बारसयं । एए अट्ट विअप्पा उवहिंमि उ होंति जिणकप्पे ॥

रयहरणं मुहपोत्ती दुविहो कप्पेक्कजुत्त तिविहो उ । रयहरणं मुहपोत्ती दुक्कप्प एसो चउद्धा ओ ॥

तिन्नेव य पच्छागा रयहरणं च्चैव होइ मुहपोत्ती । पाणिपडिग्गहियाणं एसो उवहीओ पंचविहो ॥

पत्तगधारीणं पुण तवाइभेया हवंति नायव्वा । पुव्वुत्तोवहिजोगा जिणाण जा वारसुक्कोसो ॥

पत्तं पत्ताबंधो पायट्टवणं च पायकेसरिया । पडलाइ रयत्ताणं च गोच्छओ पायनिज्जोगो ॥

तिन्नेव य पच्छागा रयहरणं च्चैव होइ मुहपोत्ती । एसो उ दुवालसविहो उवही जिणकप्पियाणं तु ॥

एए च्चैव दुवालस मत्तय अइरेगचोलपट्टो य । एसो उ चउद्धसविहो उवही पुण थेरकप्पंमि ॥

उक्कोसो अट्टविहो मज्झिमओ होइ तेरसविहो य । जहन्तो चउव्विवहो च्चिय अज्जाणं एस तिविहुवही ॥

कप्पत्तिय पडिग्गहो आभिंतर बाहिरा नियंसणिया । संघाडी खंधकरणी उक्कोसो एस अट्टविहो ॥

७ जी० क० उ०

मध्यमस्त्रयोदशविधः—

पत्ताबंधो पडला रयहरणं मत्तकमढ रयताणं । उग्गहपट्टोरुचलणिया ओक्कच्छि कंजु वेकच्छी ॥

गोच्छगपत्तट्टवणं मुहणंतयकेसरि जहन्नो । जघन्योपग्रहिकः स्थविराणां एसो ।

तत्थ पीढगं ति काष्ठच्छगणमयं पीठं निसेज्जं पाउंछणं । दंडगा-पमज्जणी दंडापुंछणी । घट्टगा पात्रघर्षणोपलाः । वर्षावृष्टिषु त्राणाय रक्षणाय । बाल ति कम्बलः । सूत्रमयम् । सूई—ताल्पत्रसूच्यादिखुम्पकः । कुडसीसगं पलासपत्रमयं खुम्पकम् । पत्रकं वंशमयम् । सेसतिगं बालसौत्रिकादन्यत् । वासत्ताणे ति—वर्षाकालोपयोगिसंस्तारो अञ्जुसिरो काष्ठफलकादि । झुसिरस्तृणादिमयः । डंडेत्यादि—तत्थ

लट्टी आयपमाणा, विलट्टी चउरंगुलेण परिहीणा । दण्डो बाहुपमाणो, विदण्डओ कक्खमेत्तो उ ॥

सिरसो उवरि चउरकुलवीहा नालिया । अवलेहणी वटादिकाष्ठमयी पादलेहणी—‘वडउंबरे पिलक्खु तस्स अलाभंमि चिचिणीया ।’ चर्मत्रिकम् । अथुर ति भूमावास्तीर्यते अम्यादिभये प्रलंबादिविकरणाय च । पाउर ति षट्[पदि]कादिभये यत् प्रात्रियते । तल्लिगा उपानहः । यद्वा कृत्तिः तल्लिगा वध्राः (वध्राः b) यद्वा विहारे उपकरणस्य शरीरेण सह बन्धनार्थः पट्टः । पल्हत्थी योगपट्टः । मध्यम औपग्रहिकः । वारगो ति—ससागारिके उदगनिमित्तं, नित्यं जनमध्य एव तासां वासात् । उत्कृष्टौपग्रहिकस्तूच्यते—

अक्खा० गाहा [१८-५.]—संधारको द्विविधः—एकाङ्गस्तिनिसकाष्ठपरूपः, तदितरः कम्बिकादिमयः । उत्सर्गपदापेक्षया द्वितीयपदमपवादसूत्रोत्कृष्टौपग्रहिकः कथ्यते । पुस्तकपञ्चकं—‘गंडी, कच्छवी, मुट्टी, संपुडफलए तथा छिवाडीय ति’—एतस्त्रयमग्रे कथयिष्यते । फलगं ति पट्टिका, समवसरणफलकं वा । कमढगं निजोदरमानं तत् प्रतिसंयतिनीनाम्, अन्यथा एकभाजनभोजने गुरुकवलोत्पाटने एकया अन्यस्या अप्रीतिसंभवः स्यात् ।

१८-१०. ओग्गहणंतगं—तौ सदृशम् । पट्टस्तद्वन्धनम् ।

१८-११. साहूणं ओहिओ ति—मुहपोतीयपायकेसरियाइओ चउरो ते चेव ति । पडिगहो प्रच्छादनत्रयम् । अन्ने य ति—अर्धमतर नियंसणी १, वाहिनि० २, संघाडी ३, खंधकरणी ४; पत्ताबंधो, पडला, रयत्ताणं, रयहरणं च ४; जघन्यमध्यमोत्कृष्टभेदतः प्रागुक्तत्रिविधोपधिर्मध्याज्जघन्यविच्युतलब्धत्वे नि० । मध्यमस्य विच्युतलब्धत्वे पु० । उत्कृष्टस्य विच्युतलब्धत्वे ए० । जघन्याप्रत्युपेक्षितत्वे नि० । एवं मध्यमाप्रत्यु० पु० । उत्कृष्टाप्रत्यु० ए० । न पडिलेहिओ ति—निवेदयितुं गुरुभ्यो विस्मृतत्वे जघन्यस्य नि० । मज्झिमे पु० । उत्कृष्टस्य ए० । प्रकारत्रयेण सर्वस्योपधेः संपन्नत्वे आ० ।

१८-२१. हारिय० [गाहा ४७]—हारितत्वे जघन्यस्य ए० । मध्यमस्य हारितत्वे आ० । उत्कृष्टस्य हारितत्वे खमणम् । जघन्यधौतत्वे ए० । मध्यधौतत्वे आ० । उत्कृष्टस्य धौतत्वे उ० । उपधेर्जघन्यादिभेदस्योद्गमं कर्तुं न निवेदयते तत्रापि ए० । आ० । च० । आचार्यैरदत्तं परिमुक्ते । त्रिविधमुपधिं आचार्यानुज्ञां विनाप्यन्यस्मै ददाति । ए० । आ० । च० । सधंमि छट्ठं तु ति—जघन्यादिभेदतस्त्रिविधस्य हारणे....त्र द्वेऽपि काले ब्रह्मप्रक्षालनावी षष्ठं स्यात् ।

१८-३०. मुहणंतय० [गाहा ४८] एवं तावेत्यादि । तिविहोवहिणो विभु(ञ्चु)येत्यादि [गाहा ४६] रजोहरणमुखवन्निकां विहाय अन्योपधौ द्रष्टव्यम् । अन्नप्रति अन्नया उक्तं (?) । तत्र मुहपोत्तियाए पडियाए लद्धाए य निव्वियं । एवं रयहरणे वि । यदि पुनर्द्विंतीयमपि पतितमथ च न लब्धं तत्राह—अह पुणेत्यादि । नवरं नासियं परचक्रादिसम्पातेन । हारियं आलस्यादिना प्रमादेन ।

१८-३१. काल० [गाहा ४९]

पारिट्टावणियं अविहीए ति—३३. स्थन्दिलाद्यशुद्धया ।

१८-३४. विकालवेलायां पानकाहारस्याप्रत्याख्यानत्वे भोजनोर्द्ध्वमुत्सर्गतश्चतुर्विधाहारस्यापि प्रत्याख्यानत्वं युक्तम् । तदकरणे—अत एव साधवस्त्रिविधाहारं स्वाध्यायकरणसमये तृतीयपौरुष्याः समये प्रत्याख्यान्ति । विकालवेलायां च पानकाहारमिति ।

१९-१. एयं चिय० [गाहा ५१] द्वादशविधतपो यथा—

अनश्ननमूनौदरिता, वृत्तेः संक्षेपणं रसत्यागः । कायक्लेशः संलीनतेति बाह्यं तपः प्रोक्तम् ॥

प्रायश्चित्तध्याने वैयावृत्यविनयावथोत्सर्गः । स्वाध्याय इति तपः षट्प्रकारमाभ्यन्तरं भवति ॥

मासाई सत्तं ता पढमा बिइतइयसत्तराइदिणा । अह राइ एगराई, भिक्खू पडिमाण बारसगं ॥

इह प्रतिमादिविषयेऽश्रद्धाने विपरीतप्ररूपणायां वा प्रायश्चित्तं ज्ञेयम् । एतेन तपोतिचारप्रायश्चित्तसूचा द्रव्याद्यभिग्रहेषु च वीर्यातिचारप्रायश्चित्तसूचनं ज्ञेयम् । पाक्षिके पुरुषादिविभागतो ज्ञातव्यम् । पुरुषाः क्षुल्लक स्थविर भिक्षु उपाध्याय आचार्यभेदतः पञ्चधास्तान् प्रति चूर्णिकृता दर्शितमेव ।

१९—10. फिडिणं [गाहा ५२] निद्राप्रमादवशतो गुरुभिः सह प्रतिक्रमणे फिडिओ त्ति न मिलितः । सयं वा उस्सारेइ गुरुणा अपारिते कायोत्सर्गे स्वयमात्मैव पारयति । अपूर्णे वा चिन्तनीयतयान्तराले पारयति ।

१९—15. अकणं [गाहा ५३] एवं वंदणाइएसुं पि त्ति—एकद्वित्रिसर्वा अदानतो वन्दनेषु यथाक्रमं नि० । पु० । ए० । सर्वाकरणे आयामं । राओ वोसिरइ त्ति निसिसंज्ञोत्सर्गं कुरुते ।

१९—17. कोहे [गाहा ५४] सगि त्ति—सकृत्, एकदा । तन्नगाइ त्ति तर्नको वत्सकः, आदि-शब्दात् मयूरादिग्रहः ।

१९—22. अज्जुसिरं [गाहा ५५] दुःप्रत्युपेक्षितं चक्षुषा सम्यगनवलोकनम् । अप्रत्युपेक्षितं सर्वथा चक्षुषाऽनिरीक्षितम् । कोयवि—रूतपूरितः पटः पुरओट्ठीति यदुच्यते । पावारगो वृहत्कम्बलः परियच्छिर्वा । पूरी—पल्लवी हस्त्यास्तरणम् । ददगालिचौतपोतिः । दुसर सूत्री पटी, दोयडी यावत् । विराली नवओ जीणोत्ति भन्नइ । गंडोवहाणी गल्लमसूरिका । पुस्तकपंचके गंडी पुस्तकस्वरूपम्—

वाहल्लपुहत्तेहिं गंडीपोत्थो उ तुल्लगो वीहो । १ ।

कच्छवि अंते तणुओ, मज्जे पिहुलो मुणियव्वो । २ ।

चउरंगुलदीहो वा, चट्टागी मुट्ठिपुत्थगो अहवा ।

चउरंगुलदीहो च्चिय, चउरंसो होइ विन्नेओ । ३ ।

तणुपत्तूसियरूवो होइ छिवाडी य पोत्थगा नाम ।

वीहो बाहुस्सो (लो) वा जो पिहुलो होइ अप्पवाहुल्लो ।

तं मुणियसमयसारा छिवाडि पोत्थी भणंतीह । ४ ।

संपुडगो दुगमाई फलगा । ५ ।

अपरमपि—चर्मपञ्चकं यथा—तलिगा खल्लग वग्भे (वद्धे) कोसग कत्ती य वीयंतु ।

तलिगा—उपानत्, वग्भः—वध्रः, कोसगो—लेहोधारं चर्म, कृत्तिः प्रलम्बकरणाय ।

१९—32. ठवणं [गाहा ५६] सन्नी—अविरतः श्राद्धः । वीर्यांचारातिचारो निजवीर्यगूहनम् ।

१९—35. सुयववहाराइसु अन्नह त्ति—मायानिष्पन्नं तदेव दीयते इति विशेषः । आसणद्वयं देयमिति भावः । अन्नमायाओ त्ति—“ल्लहवित्ती महाभोगो, एस साहू जिईदिओ । रसच्चागं करेइ त्ति, अंतपंतेहिं वाढए ॥” इत्यात्मनि व्यापयति ।

२०—3. दप्पेणं [गाहा ५७] वल्गनं—उल्लनम् । खडयप्पयाणं धावणम् । खड्वावरंडाईण फडणम् । मल्लवद्वाह्वास्फोटनं च दर्पः । तं कुर्वतो कदान्चित्पञ्चेन्द्रियस्य [व्य]परोपणं—विघातः कृतः स्यात् ।

२०—4. अज्जादानं—मेहनं तस्य परिभर्दनेन शुक्रपुद्गलनिर्घातनं—निष्काशनं इत्येतत्संक्लिष्टकर्मोच्यते । आदि-ग्रहणांल्लिङ्गस्य स्नेहादि[ना] प्रक्षणादि करोति । दीर्घाध्वनि यत्सेवनम् ।

आधाकर्म, अध्वानकल्पादिकं वा शुष्ककदलीफलादिधरणतः । दीर्घग्लानेन वा सता यदाधाकर्मरसादि-कारणतः । सन्निधिसेवनं वाचरितम् । तत्रैतेषु पञ्चकल्याणकमिति वक्ष्यमाणगाथान्तोक्तं ज्ञेयं योज्यम् ।

२०—7. पुरिमत्तां—मिक्षापात्रं तत्काले न प्रतिलेखयति । चरिमभागोनायां पौरुष्यां प्रथमायां पादौनप्रहरे इत्यर्थः । यद्वा चरिमपौरुष्यामुपोषितः कश्चित् । ततोऽसौ तस्यां पात्रं न पडिलेहेइ । तत्र कल्याणकं प्रायश्चित्तं ज्ञेयम् । चातुर्मासे सांवत्सरिके च शुद्धौ पञ्चकल्याणकं ज्ञेयम् । यस्मात्सूक्ष्मातिचारान् कृतान् न जानाति न च स्मरति । कथमित्साह—जहा पाउसे इत्यादि ।

२०—12. छेयाइ० [गाहा ५९] किं वा छिज्जइ त्ति—भो भो जना निरीक्षत निरीक्षत । छिद्यते न छिद्यते चेति भवति अश्रद्धानपरः । मिउणो त्ति—मृदोर्निरभिमानस्य । अभिमानाभावं दर्शयति—जो इत्यादिना । छेदाऽश्रद्धानपरस्य मृदोः, पर्यायगर्वितस्य च इत्येतेषाम् ।

२०—18. दुसुण्ठाः—उल्लण्ठाः खिन्नाः । इह शिष्या अनेकविधा भवन्ति—परिणामगा, अपरिणामगा, अइपरिणामगा । तत्थ उस्सग्गे उस्सग्गं, अववाए अववायं, जहा भणियं सद्दहंता आयरंता य परिणामगा भणन्ति । अपरिणामगा पुण जे उस्सग्गमेव सद्दहंति आयरंति य; अववायं पुण न सद्दहंति नायरंति य । अइपरिणामगा जे अववायमेवायरंति, तम्मि चैव सज्जंति न उस्सग्गे । अतो अपरिणामकानां उत्सर्गदृष्टीनां मा निन्द्यो भविष्यति । चशब्दसूचित-कुलगणसङ्घाधिपानामपि छेद्यापन्नानां जीतेन तप एव दीयते न छेदादयः ।

२०—19. जं जं० [गाहा ६०] अत्थपय त्ति—अर्थः सूत्रव्याख्यानं भाष्यचूर्णनिर्गुक्त्वादिक्म् । आज्ञाभङ्गादिदोषतः प्रायश्चित्तापत्तिः सविस्तरा तपस उक्ता ।

२१—5. दधं खिच्चं० [गाहा ६४]

आहाराई दधं खेत्तं लुक्खाइ काल गिम्हाई । हट्टाई भाव ती पुरिसं गीयाइ जाणित्ता ॥
आउट्टि—पमाय—दप्प—कप्परूवा चउव्विहा पडिसेवणा नायव्वा । साहारणेषु द्रव्यादिषु साधारणं भणिय समं देजा ।

२१—13. लुक्खं० [गाहा ६६] वायं त्ति—वातलम् । अनूपक्षेत्रं सजलक्षेत्रम् । एवं कालेवि तिविहे त्ति—वर्षाहेमन्तश्रीष्मरूपः कालः सामान्येन स्निग्धरूक्षश्च भवति । तत्र स्निग्धः—शीतः, रूक्षः—उष्णः । अयं स्निग्धोऽप्युत्कृष्टमध्यमजघन्यभेदात्रिधा; रूक्षोऽपि च त्रिधा । तत्र उत्कृष्टस्निग्धोऽतिशीतः, मध्यमस्निग्धो नातिशीतः, जघन्यशीतः स्तोकोशीतः । जघन्यरूक्षः किञ्चिदुष्णः, [मध्यमरूक्षो नात्युष्णः,] उत्कृष्टरूक्षोऽत्युष्णः । एवं च—

गिम्हासु चउत्थं देजा छट्टं च हिमागमे । वासासु अट्टमं देजा तवो एस जहन्नओ ॥

गिम्हासु छट्टं देजा अट्टमं च हिमागमे । वासासु दसमं देजा एस मज्झिमओ तवो ॥

गिम्हासु अट्टमं देजा दसमं च हिमागमे । वासासु दुवालसमं एस उक्कोसओ तवो ॥

एस नवविहो ववहारो ।

२१—21. सो य इमो त्ति सुयववहारो । आपत्तिः प्रायश्चित्तयोग्यता विषया । तपसा द्वादशादिना, कालेण वर्षादिना । अहागुरू—गुरुतम इत्यर्थः । अहालहू—लघुतमः ।

२१—28. अहाणुपुट्ठीए—इत्यस्य व्याख्येयम्—सुत्ताणुसारेणेति ।

२१—29. चउमासगहणेण लहु चउमासो वि दट्टवो । 30 छम्मासो—छम्मासग्रहणात् लघुषण्मासोऽपि ज्ञेयः । प्रतिपत्तिः आपत्तिः । 31 तीसा य त्ति—स्थूलतया उक्तम्, अन्यथा सार्धसप्तविंशतिर्वक्तुमुचिता । 33 प्रागुद्दिष्टानि गुरुकादीनि व्याचष्टे गुरुगं चैत्यादिना ।

२२—2. एतदशक्तः मिथ्यादुष्कृतेन शुज्जति । अत एवोक्तम्—सुद्धोव त्ति ।

२२—4. सामान्य एव श्रुतव्यवहार उक्तो विस्तरेणाधुना प्राह—तिगनवेत्यादिना ।

२२—9. गुरुपक्खो उक्कोसो त्ति—यथा गुरुपदादिवाच्यः गुरु[ः] गुरुतरो गुरुतमः । एव(स)लहुणे वि—उत्कृष्टादिभेदत्रयम्—उक्कोस—उक्कोसे, उक्कोस—मज्झिमो, उक्कोस—जहन्नो[त्ति] उत्कृष्टे भेदत्रयम् । मध्यमेऽपि भेदत्रयम्—उक्कोसो, मज्झिम जहण्णो त्ति । जहनुक्कोसे, जहन्न मज्झ, जहन्न जहन्न इति जघन्ये भेदत्रयम् ।

२२—25. एमेवुक्कोसाइ त्ति—लघुतरमध्यमपञ्चविंशतौ नवविधआपत्तिदानपञ्चमगृहनिवेशितायां अट्टम-छट्ट-चउत्थ-उक्कोसा देय तिह भिन्नं । मध्यमे उत्कृष्टम्, मध्यममध्यमम्, मध्यमजघन्यमिति योज्यम् । तृतीय नवकलहुस सत्कसप्तमगृहनिवेशितपञ्चदशा गोचरपङ्क्तौ अट्टम-छट्ट-चउत्थ-योज्यम् । लहुसतरमध्यमदशके अष्टमगृह-निवेशिते । २ । आ० । यथा लघुसजघन्यपञ्चकसत्के नवगृहे । उ० १; आ० १, ए० । खमणायामेकासणे त्ति 33 गाथोक्तं योज्यम् । सप्तविंशतिभेदेषु वर्षासु दानमुक्तम् ।

२३—1. अधुना शीतकालाश्रितं दानमाह—सिसिर इत्यादिना । दसमं उववासचतुष्टयम् । आदौ धृत्वा ।

२३—२. अड्कोकतीय तह चेष त्ति—तत्रार्थस्यासमप्रविभागरूपस्य एकदेशस्य वा एकादिपदात्मकस्य—अप-
क्रमणमवस्थानम् । शेषस्य बुद्ध्यादिपदसङ्घातरूपस्यैकदेशस्योर्ध्वं गमनं यस्यां रचनयां सा समयपरिभाषयार्धापका-
न्तिरुच्यते । यथा सिसिरे जघन्यतः षष्ठम्, मध्यमतोऽष्टमम्, उत्कृष्टतो दशमम् । २ । ३ । ४ । एषां मध्यादेक-
देशः षष्ठलक्षणोऽपक्रामति अवतिष्ठते । अष्टम-दशमे ऊर्ध्वं वर्षासु गच्छतः । तृतीयं तु अत्रेतनं [द्वाद]शं
मील्यते । ततश्च जघन्यतोऽष्टमम्, मध्यमस्तु दशमम्, उत्कृष्टस्तु द्वादशं तपो वर्षासु कुर्वन्ति ।

२३—३. अट्टममाइ गिम्हे इत्यादि—अष्टमं उपवासत्रयमादौ धृत्वा निर्वीर्यं पर्यन्ते यथा—लघुस पञ्चकसक्ते
नवमगृहे । सयासय त्ति—खकीयाः सदा ज्ञेया आपत्तयः । असहोरेकैकहासस्तावत्कार्यः यावत् स्थितमेकैकम् ।
उ० । आ० । ए० । नि० ।

२३—४. परट्टाणं देज्ज त्ति—आधाकर्माद्यासेवाप्राप्तम् । इह नवविधश्रुतव्यवहारे वर्षा—शिशिर—ग्रीष्मरूप-
कालतया सप्तविंशतिभेदेषु आपत्तिदानं दर्शितम् । अर्धापकान्तिरपि तथा वाच्यम् ।

२३—१४. कालं वा सहेज्ज त्ति—प्रतीक्षेत ।

२३—१६. अणहीयनिसीहो अग्गीयत्थो । इतरो गीतार्थः ।

२३—२१. धिइ धृतिश्चेतसोऽवष्टंभः । संहननं वज्रवभनाराचादि । धीईए संघयणेण य संपन्नो पढमो; न
धिईए न संघयणेण य अन्यः; मध्यवर्ति द्वयम्—धृत्या न संहननेन, नदसो(न धृत्या)संहननेन सम्पन्न इति
द्वयमतो वाच्यम् ।

२३—२५. विकल्पपञ्चकमपि व्याचष्टे आयतरगो इत्यादिना—जो जं तवोकम्मं आढवेइ तन्नित्थरइ स
आयतरगः । हडोऽपि वैयावृत्ये तप एव करोति न वैयावृत्यम्—इत्यायतरगः । परतरस्तपस्यपि शक्तः परं न करोति,
किन्तु वैयावृत्यमेव विधत्ते । पञ्चमभङ्गव्याख्यामाह—अन्नतरतरग(२७)इत्यादिना ।

२३—३०. कल्पस्थितादयः सर्वेऽष्टौ ८ । कल्पोऽवस्थितसमाचारः । तत्र स्थितास्तपरिपालनोद्यताः ।

२३—३३. कयरे ते दशभेदा?—इमे वक्खमाणा—(१)अविद्यमानं चेलं वन्नं यस्यासावचेलकस्तद्भाव
आचेलक्यम् । सचेलत्वेऽप्यचेलव्यपदेशः । दृश्यते च विवक्षितवलाभावे सचेलत्वेऽप्यचेलव्यवहारः । यदाह—

‘जल(ह)जलमवगाहंतो बहुचेलो वि सिरिवेडियकडिद्धो । भन्नइ नरो अचेलो तह मुणओ संतचेलवि ॥

तह थोवजुन्नकुच्छियचेलेहिं वि भन्नए अचेलो त्ति । जह तर सालिय लहुं देयो त्ति नग्गि यामो त्ति ॥’

(२)उद्देशेन साधुसंकल्पेन निर्वृत्तमौद्देशिकं आधाकर्म । (३-४) सद्यया वसत्या तरति संसारसागरमिति
शय्यातरः । स च राजा नृपश्चक्रवर्त्यादिस्तयोः पिण्डः समुदानमिति शय्यातरराजपिण्डः । (५) कृतिकर्म वन्दनकम् ।
(६) तथा व्रतानि महाव्रतानि । (७) ज्येष्ठो रजाधिकः । (८) प्रतिक्रमणं आवश्यककरणम् । (९) मासः मास-
कल्पः । (१०) परि—सर्वथा वसनमेकत्रनिवासः स निरुक्तविधिना पर्युषणम् । इति दशविधः कल्पो भेदः । तंभि
ठिया पकप्पट्टिया—दशविधकल्पे स्थिता इत्यर्थः । अत्र च प्रथमचरमजिनसाधवो दशस्वपि स्थिता एव । द्वाविंश-
तिमध्यमजिनसाधवो विदेहजाश्च दशकमध्यात् शय्यातरपिण्डचातुर्यामपुरुषज्येष्ठवन्दनकरणाख्यचतुर्षु स्थिताः,
षट्सु चास्थिताः । यथा आचेलक्यौद्देशिकप्रतिक्रमणराजपिण्डमासपर्युषणाकल्पे च वर्षाकालसमाचारा मध्यमजिना
२२ विदेहजाश्चास्थिताः, सततसेवनीयतया । दशानां मध्यात् कानिचित् स्थानानि कदाचिदेव पालयन्तीत्य-
नियतव्यवस्थास्वभावा[वा]स्ते; अतो मध्यमजिनसाधवो महाविदेहजाश्चाकल्पस्थिताः । यतोऽनवस्थितसमाचारोऽकल्पो-
ऽभिधीयते ।

२४—४. जोगवियसरीर त्ति—परिकर्मितदेहाः ।

२४—११. बहुतरया भिक्खुणो त्ति—बहुवः बहुभेदा इति भावः । अत्र आचार्यकृतकरणादि-पुरुष-
विभागेन श्रुतव्यवहारतो जीतकल्पयन्त्रं विलेख्यम् । ‘एयं मज्झं गहियं’ति अनया गाथया यन्त्रकमध्यवर्ति पंचम-
पंक्तितपोगृहीतपंचमपंक्ताचेवास्या गाथाया अर्थो निपततीत्यर्थः ।

२४—१४. तिरियायए—तिर्यग्दीर्घाणि त्रयोदशगृहाणि कृत्वा अहो एगं घरयं च—वामपार्श्वे एकं पंक्तिमि-
त्यर्थः । अहो एकेकधरयबुद्धीए वामपार्श्वतः सव्वाइए निरवेक्खं जिनकल्पिकं विनस्येत् । द्वितीयपंक्तेऽपि

आचार्यः कृतकरणः । तृतीयपंचकेरुपरि आचार्योऽकृतकरणः । चतुर्थ्या उपाध्यायः कृतकरणः । पञ्चम्या उपाध्यायो-
ऽकृतकरणः [षष्ठ्या गीतार्थस्थिरकृतकरण] भिक्षुः । सप्तम्या गीतार्थस्थिराकृतकरणभिक्षुः । अष्टम्या गीतार्था-
स्थिरकृतकरणभिक्षुः [नवम्या गीतार्थास्थिराकृतकरणभिक्षुः । दशम्या अगीतार्थस्थिरकृतकरणभिक्षुः । एकादश्या
अगीतार्थस्थिराकृतकरणभिक्षुः । द्वादश्या अगीतार्थास्थिरकृतकरणभिक्षुः] त्रयोदश्या अगीतार्थास्थिराकृतकरण-
भिक्षुः । एवं स्थापितदाहिणद्विपणुवीसइ सरुव भिन्नमास निव्वीयसन्नियाओ, वामपार्श्ववर्ति अट्टमभत्तं तत्थ छगुरु-
सन्नियं जीतदाणं नेयं । पंचमपंतीए ।

२५—११. तर्हि चेव अवराहे त्ति कोऽर्थः ? तदेवापराधमाश्रित्येत्यर्थः । पुरुषाः—आचार्योपाध्यायवृष-
भभिक्षुशुल्लकभेदतः पञ्चविधास्तानाश्रित्येति भावः ।

२५—२५. खित्तं छिन्नमडंबं ति—अह्वाइयजोयणभ्यन्तरे जत्थ वसिमं अन्नं नत्थितं छिन्नमडम्बं । सर्वतोऽ-
न्नासन्नसन्निवेशान्तरं मडंबमित्यन्ये । ओमं परिपूर्णं यत्र भक्तादि न लभ्यते । दुर्भिक्षं यत्र सर्वथा न लभ्यते ।

२५—२७. तमणंतरं ति निकटवर्ति ।

२५—३०. आलोचनाकाले जया गूहइ त्ति—सर्वथैव न प्रकाशयति । पलिउंचइ व त्ति—अर्धकथितं करोति ।

२६—१. बहुगुणेषु त्ति—समर्थेषु । गुरुसेवा—अशुभं प्रति प्रधानसेवा ।

२६—८. छेदाहं प्रोच्यते—तवगच्चिउ० गाहा । [८०]

२६—११. अइपरिणामगो—अपवादरुचिः ।

२६—१२. उत्कृष्टां तपोभूमिं समईओ त्ति—अधिकतपोदानयोग्यो जातः । सवि (साव०) शेषं च यस्य
चरणं तस्यातिचारदूषितव्रतपर्यायस्य च्छेदः क्रियते ।

२६—२३. आकुष्ठिरुपेत्यकरणम्, तथा पञ्चेन्द्रियवधः कृतः । दर्पेण मैथुनसेवनं च । सतीवादमस्या नाशयामीति
बुद्ध्या स्त्रीसेवनायाम् । मृषावादे कूटसाक्षित्वादिदानतः । अदत्ते निधानाद्यपहरति । सचित्ताचित्तगोचरं परिगृहं च
गृह्णाति ।

२६—२७. मूलगुणान् द्वित्रादिभेदेन बहुविधानं बहुशो अनेकशः शोधयति । सर्वशंकादीन् करोति ।
इति दर्शनवमकः ।

२६—३२. गृहस्थलिंगं—कच्छाबन्धनं तल्लकट्टशिरसि विधानादि कौतुकेन कुस्ते । अन्यतीर्थिकाः—शाक्यतापसा-
दयस्तेषां लिङ्गं तद्वेषकरणं नटादिवेषकरणतः । स्त्रीणां गर्भस्याधानं शाटनं च औषधादिकरणतो मूलकरण-
तोऽमी (?) ।

२६—३४. विहिततवे त्ति—विहितं दत्तं गुरुणा तपो यस्य सविहिततपास्तदूर्ध्वं छेदमूलानवस्थाप्य
पाराश्रिकानि प्राप्तस्यापि भिक्षोर्मूलमेवेत्यर्थः । तथा आचार्योपाध्याययोः पाराश्रिकप्राप्तावप्यनवस्थाप्यमेव भवति ।
यदुक्तं भाष्ये—

‘इत्थ य जइ नवदसमे आवन्नस्सावि भिक्खुणो मूलं । दिज्जइ तहाभिसेगे परं पर्यं होइ नवमं तु ॥’

२७—५. अनवस्थाप्याख्यं । अनवस्थाप्ये उक्कोसं० गाहा । [८७]

आसेवितातिचारसन्नविशेषः । सन्न अनाचरिततपोविशेषस्तद्दोषोपरतोऽपि महाव्रतेषु नावस्थाप्यते नाधिक्रियत
इत्यनवस्थाप्यः । तदतिचारजातं तच्छुद्धिरपि वा अनवस्थाप्यमुच्यते । नवमं प्रायश्चित्तम् । तत्र सैन्यकरणे किं सूत्रेऽ-
नवस्थाप्यमुक्तम् ? उक्तमेवेत्यादि ।

तथोत्यादि—गाथापूर्वाङ्गेन साधर्मिकस्तैन्ये प्रायश्चित्तमुक्तम् । तत्र सूत्रपदस्यायमर्थः—साधर्मिकाः साध-
वस्तेषां सत्कस्योत्कृष्टोपधेः शिष्यादेर्वा । बहुशो वा प्रद्विष्टचित्तो वा । तेन्नं ति—स्तेयं—चौर्यं कुर्वन् अनवस्थाप्यः ।

अन्यधार्मिकाः—शाक्यादयो गृहस्था वा । तेषां सत्कस्योपध्यादेः स्तेयं कुर्वन् । अयमर्थोऽन्यधार्मिकयो-
र्लिङ्गिगृहस्थरूपयोः सत्कं स्तेयमाहारोपधिशिष्यादिगोचरं त्रिधातत्कुर्वन् । अथोत्तरार्धेन—हृत्थायालो गहिओ-
स च त्रिधा—अत्थायाणं दलमाणे, हृत्थालं दलमाणे, हृत्थायालं दलमाणे त्ति । क्रमेण व्याख्या—

अत्थायाणं—अर्थादानं द्रव्योपादानकरणं अष्टाङ्गनिमित्तं तद्दत्तप्रयुञ्जान इत्यर्थः । अत्र कथानकमात्रम्—

उज्जैणी उस्सन्नं दो वणिया पुच्छिऊण आयरियं । ववहारं ववहरंती ताहे सो तेसि साहेइ ॥ १ ॥
 तस्स य भगिणीपुत्तो भोगभिलासीओ मुंचए लिंगं । तो अणुकंपा भणई—किं काहिस्सि तं विणत्थेण ॥ २ ॥
 ता वच्च ते वणिए, भणाहि—अत्थं पयच्छह मज्झम । तेण य गंतु भणिया तो तेसि वेइ अह एक्को ॥ ३ ॥
 कत्तो अत्थो अम्हं किं सउणी रूवए इहं हगई । बीओ चंगेरि भरेवि निग्गउ नउलयाणं तु ॥ ४ ॥
 गिण्हिमु जावइएहिं कज्जत्ती गहिय तेण जावट्ठो । विइयंमि हायणंमी किं गिण्हामो त्ति ते बिंति ॥ ५ ॥
 भणिओ सउणी इत्तो तणकट्ठं वत्थरूयकप्पासे । नेहगुलधन्नमाई अन्तो नयरस्स ट्ठावेहि ॥ ६ ॥
 बिइउ य तेहिं भणिओ सव्वदाणेण गिण्ह तणकट्ठं । नगरबहि ठावावय गहिण्णुवरि च वासासु ॥ ७ ॥
 छइएसुं गेहेसुं पलित्ते दहं तओ उ तं नगरं । तणकट्ठाणं पुंजो अइव महग्घो उ सो जाओ ॥ ८ ॥
 दह्मियरस्स सव्वं ताहे सो गंतु भणइ आयरियं । उच्छाहिओ अहोहं किं तु न नायं इमं तुब्भे ॥ ९ ॥
 किं सउणी य निमित्तं हगं ति अम्हं ति भणइ नेमिच्ची । होइ कयावि तहन्नय रूठं नाउं तओ खामे ॥ १० ॥

चूर्णौ भवग त्ति भागिनेयः । प्रतिभन्नो व्रतपालनात् । चंगोडगो च्छघडयं रूवई भरिय नउलाणं घेत्तूण उव-
 ट्ठिओ । तदनु घृतगुडादिपण्यस्य पत्तनान्तर्मध्ये सङ्ग्रहोपदेशं दत्तवान् । द्वितीयस्य रूपकदातुर्वशतृणकाष्टादीनां संग्रहं
 पत्तनात् बहिष्ठादुपदिष्टवान् । पत्तनान्तर्दग्धपण्यस्य सम्मुखं ब्रवीति किं शकुनिका निमित्तं हदंते । एवंविधार्थोपा-
 दानकारिणः पुरुषस्याभ्युत्थितस्य व्रतग्रहणाय तत्र क्षेत्रे प्रायश्चित्तं दातुं न कल्पते ।

२७—14. हत्थालंबो त्ति—हत्थालंब इव हत्थालंबस्तं ददत् । अशिवपुरोहा(धा)दौ तत्प्रथमनार्थमभिचार-
 कर्मत्रविद्यादि प्रयुज्जान इत्यर्थः । **हत्थायालो त्ति**—हस्तेन आताडनं हस्तातालस्तं दलमाणे ददत् । यष्टिमुष्टिल-
 गुडादिभिर्मरणादिनिरपेक्ष आत्मनः परस्य वा प्रहरन्निति भावः । तत्र

आयरियस्स विणासे गच्छे अहवावि कुलगणे संघे । पंचेदियवोरमणं पि काउं नित्थारणं कुज्जा ॥

एवं खु करेतेणं अन्वोच्छिन्ती कया उ तित्थंमि । जयवि सरीरावाओ तहवि य आराहओ सो उ ॥

अन्यस्तु सामर्थ्ये सति आगाढेऽपि प्रयोजने न प्रयुक्ते यः स विराधकः ।

२७—21. कीरइ० गाहा [८९] सो य आचार्यादिः । **एत्थ चउभंगो त्ति**—द्वल्लिंग-भावलिंगपदद्वयेन
 भङ्गचतुष्टयं यथा—द्वल्लिंगेन रजोहरणादिना अणवट्ठणो महाव्रतादिना भावल्लिङ्गेन च । १ । द्वल्लिंगेणाऽण०, न
 भावल्लिंगेनेति शून्यः । २ । भावल्लिङ्गेन अनवट्ठणो न द्वल्लिंगेण । ३ । भावल्लिंगेण अणवट्ठणो; असंभवि भंगोऽयं । ४ ।

२७—24. सपक्खपरपक्खे प्रदुष्टसैन्यादिदोषैः सैन्यद्वयं सूचितम् । १ । स्वपक्षपरपक्षघातनोद्यतो निरपेक्षतया
 अनेन हस्तातालो गृहीतः । हत्थालंबो अत्थादाणो य इत्यनेन तृतीयभङ्गमाह । द्वितीयचतुर्थभङ्गौ असंभविनी ।

२७—28. जहा अत्थादाणिओ त्ति—योऽर्थमुत्पादयति निमित्ता स । **उत्तमट्ठेत्यादि । तत्थेव त्ति**—
 स्वस्थाने । ओसन्नाइ अन्नयरस्स स्वस्थानस्यागे सति भावल्लिङ्गं दीयते ।

२७—35. संघाधिकेपो जात्यादिना ज्ञेयः ।

२८—4. सुहसाय त्ति सुखस्वापाः ।

२८—2. न जईणं ति—वच्छला इति योज्यम् ।

२८—7. आशातनया तपोऽनवस्थाप्यः कियता कालेन स्यादित्याह—**जहन्नेणेत्यादि ।** एतावत्कालाद्पूर्वं
 असौ व्रतेषु स्थाप्यते ।

२८—12. तवस्सी य त्ति—तपोऽन्वितः ।

२८—14. निज्जूहणारिहो त्ति—गच्छात्पृथक्करणार्हः सः । सूत्रे सव्वो वि त्ति पदम् ।

२८—17. आशातना—प्रतिसेवानवस्थाप्यो द्विप्रकारोऽपि मूलाह उक्त उत्सर्गतः । अववाएण कुलादि—कार्य-
 कारी । तदधीनानि कार्याणि । उत्तमं कार्यं बहुजनसाध्यं शृङ्गनादित्कार्यमुच्यते । तत्प्रसाधितं येन भवति ।

संवासो से कप्पइ त्ति—[मूलसूत्रस्थं वाक्यमिदं]—एकत्र निवसन्नं गच्छमध्ये तस्य कल्पते ।
 नालपणसंभाषणादीनि । अयमत्र भावार्थः—गाथोक्तवन्दनादिक्रियाकरणसंभाषणादिक्रियापरिहारेण च एकत्र संव-
 सनमात्रं मुक्त्वा तपस अनवस्थाप्यलक्षणस्य विधिना प्रतिपत्तिः स्वीकारोऽनवस्थाप्यतपःप्रतिपत्तिः ।

२८—20. तत्प्रतिपत्तौ विधिमाह—पसत्थद्वेत्यादिना—परिहारतवं पडिवज्जंतो दव्वाइ अपसत्थे वज्जिता पसत्थेसु दव्वाइसु काउस्सगो कीरइ । तत्थ दव्वओ वडमाइखीररुक्खे । खेत्तओ इक्षुशालिक्षेत्रकुमुमितवनखंड-प्रदक्षिणावर्तजलपद्मसरश्चैत्यजिनगृहादिषु । कालओ पुव्वसूरे पसत्थाइदिणेषु थ । भावओ चंदतारावलेसु । तत्रापि सन्ध्यागतादिदिनवर्ज आलोचनां प्रयुक्ते । यत् उक्तम्—

‘संज्ञागयं रविगयं विड्डेरं सगगहं विलंबिं च । राहुहयं गहभिन्नं च वज्जए सत्तनक्खत्ते ॥’

अत्र लोकश्रीटीकाकारव्याख्या—सूर्ययुक्तादनन्तरनक्षत्रं सप्रहणम् । सूर्यास्तगमनकाले यन्नक्षत्रमुदय-मुपयाति तद्विलम्बितम् । राहुणा सुखेनाक्रान्तं पुच्छेन वा तद्राहुहतम् । अन्ये त्वाहुः—यस्मिन् नक्षत्रे प्रहणमा-सीत्तथावद् रविणा न युक्तं तावत्तद्राहुहतमिति । ग्रहभिन्नं यन्मध्ये ग्रहो विभिद्य निर्गच्छति । केचिच्छकटभेदमेव ग्रहभेद इत्युदाहरन्ति । अन्ये त्वत्रैवं ब्रुवते—यथा—

‘जम्मि रविनक्खत्ते ततो संज्ञागयं तु चउदसमं । विड्डेरं तु विड्जं होइ चउत्थं विलंबिं च ॥’

अन्यस्त्वाह—‘सर्वविरुद्धे दिवसे यद्येको भवत्यमृतयोगस्तु । हिमवद्दिनकरकिरणैः सर्वे दोषाः प्रलीयन्ते ॥’

कालतः प्रतिपत्तिश्चास्य तपसो जहन्नेण मासो उक्कोसेणं छम्मासा । तंमि परिहारतवं पडिवज्जंतो आयरिओ भणइ—अणवट्टप्पतवस्स निरुवसगगनिमित्तं ठामि काउस्सगगं । ‘अन्नत्थूससीएण’मित्यादि कायोत्सर्गदण्डको वाच्यो जाव वोसिरामि । ‘लोगस्सुज्जोरं’ अणुपेहिता, ‘नमो अरहंताणं’ति पारित्ता, ‘लोगस्सुज्जोरं’ कट्टिता आयरिओ भणाइ—

‘एस तवं पडिवज्जइ न किञ्चि आलवइ, मा य आलवह । अन्नस्स(ट्ट)चित्तगस्स उ वाघाओ भे न कायव्वो ॥’

अस्यार्थः—एस अप्पविमुद्धिकारओ परिहारतवं पडिवज्जइ । एस तुब्भे न किं चि आलवइ । तुब्भे वि एयं मा आलवह । एस तुब्भे सुत्तथेसु सरीरवद्धमाणीं वा न पुच्छइ । तुब्भे वि एयं मा पुच्छइ । एवं च आत्मार्थचिन्त-कस्य ध्यानपरिहारक्रियाव्याघातो न कर्तव्यः । वन्दनं कुरुते भवताम्, न चासौ भवद्विर्वन्धः । खेलाइयसन्नामत्तगं वा न सो देइ । तस्संतिओ वा न घेप्पइ । उव्वगरणं परोप्परं न पडिलेहंति । संघाडगा परोप्परं न भवंति । भत्तपाणं परोप्परं न करेति । एगमंडलीए न भुंजंति । यच्चान्यत् किञ्चित्करणीयं तत्तेन सार्धं न कुर्वन्ति । गीयत्था परिहारिया तस्स गच्छंत्तस्स सव्वत्थ अणुगच्छंति । पारणकदिने अलेवकडं पारेइ । सयमाणीयं निदिट्टअन्नेण वा । इत्यन-वस्थाप(प्य)विधिरुक्ता ॥

२८—27. अधुना पाराश्विकमभिधीयते—तत्र पारं तीरं तपसोऽपराधस्याश्चति गच्छति । ततो वीक्ष्यते यः स एव पाराश्विकस्तस्य यदनुष्ठानं तच्च पाराश्विकमिति । दशमं प्रायश्चित्तम् । लिङ्गक्षेत्रकालतपोभिर्बहिःकरणमिति भावः । तत्र पाराश्विकेत्यादि—इह सूत्रे प्रतिषेधकपाराश्विक एव त्रिविध उक्तः । तदुक्तम्—

‘पडिसेवणा पारंची तिविहो सो होइ आणुपुव्वीए । दुट्टे य १, पमत्ते य २, नायव्वे अन्नमजे य ३ ॥’

तत्र दुष्टो दोषवान्—कषायतो विषयतश्च । पुनरेकैको द्विधा—स्वपक्षपरपक्षभेदात् । उक्तं च—

‘दुविहो य होइ दुट्टो—कसायदुट्टो य विसयदुट्टो य । दुविहो कसायदुट्टो सपक्खपरपक्ख-चउभंगो ॥’

स्वपक्षकषायदुष्टः परपक्षकषायदुष्टः । १ । स्वपक्षक०, न परपक्षक० । २ । न स्वपक्षदुष्टः, परपक्षदुष्टः । ३ । न स्वप०, न परपक्षदुष्टः । ४ । चतुर्थः शून्यः ।

कोहं करेत्तो कसायदुट्टो । तत्थ सपक्षे कषायदुट्टस्स इमे सासवनालाइ चत्तारि उदाहरणा ।

२८—34. तत्थ सासवनालेत्ति—सा[स]वा भज्जिया । एणेण साहुणा भिक्खागएण सासवनालसेल्लयं सुसंभृतं लद्धं । तत्थ से अईव गिद्धी । तेण तं गुरुणो उवणीयं । तच्च गुरुणा सव्वं भुत्तं । इयरस्स कोवो जाओ, भंडियं च । गुरुणा सो खामिओ तहा नोवसंतो । भणाइ य-भंजामि ते दंता । गुरुणा चित्तिं—मा एस मं असमाहीए मारि-स्सइ त्ति गणे अन्नं आयरियं ठवित्ता अन्नं गणं गंतुं अणसणं पडिवज्जं । पुच्छइ ते साहू कत्थ मे गुरवो । पुच्छति कहिं गओ गुरू । न कहिंति साहवो । सो अन्नओ सोच्चा गओ जत्थ गुरवो । तेहिं कहियं—अज्ज चेव कालगओ परिट्ट-विओ य । ताहे पुच्छइ-कत्थ से सरीरयं गुरुणो । पुव्वकहिओ भंजंतो भणाइ-सासवनालं खाइसि त्ति । एयं करेत्तो दिट्टो ॥ १ ॥

मुहणंतए यत्ति—एणेण साहुणा लद्धं मुहणंतगं । आणियं तं गुरुणा गहियं । इत्थ वि सव्वं पुव्वखाणगसरिसं । नवरं तं मुहणंतगं पच्चप्पिणंतस्स न गहियं जीवते गओ राओ । साहुविरहं लभित्ता, गेण्हसि भणंतो, गाढं गळे गिण्हइ । संमूढेण गुरुणा वि सो गहिओ । दोवि मया ॥ २ ॥

सिहरिणि त्ति—एणेण साहुणा उक्कोसा मज्झिमा सिहरिणी लद्धा । गुरुणो आलोइया निमंतिया । गुरुणा सव्वं आवीया । से साहू पत्थरं उगिरिता आगओ । अन्नेहिं वारिओ । तहावि अणुवसंतो । गुरुणा सगणे चेव भत्तं पच्चक्खाणं, नो अन्नं गच्छं गओ ॥ ३ ॥

उल्लुयच्छिओ त्ति—एणो साहू अत्थं गए सूरिए सीवंतो गुरुणा भणिओ—पेच्छसि उल्लुगच्छी । सो रुद्धो भणइ—एवं भणंतस्स दोवि अच्छीणि ते उद्धरामि । एत्थ वि गुरुणा खामिओ । नोवसंतो भणइ—ते अच्छीणि उद्धरामि । तओ सो रओहरणाओ अयोमयं किलयं कड्ढिऊण दोवि अच्छीणि उद्धरित्तु ढोवेइ ॥ ४ ॥

एए चउरो वि लिंगपारंची । विसयदुट्ठे वि चउमंगो त्ति—यथा सलिंगी सलिंगसाध्वीं सेवते । १ । सलिंगी गिहिलिंगीकीं । २ । सलिंगी अन्नलिंगे परित्राजिकां । ३ । अन्नलिंगी अन्नलिंगे । ४ । शून्योऽयं । परपक्षकषाय-दुष्टस्तु राजवधक-उदायिनृपमारकवत् । सपक्षविषयदुष्टस्तु साध्वीकामुकः । स च—

पावाणं पावयरो दिट्ठिभासो वि सो न कप्पइ हु । जो जिणमुहं समणिं नमिऊण तमेव धरिसेइ ॥

परपक्षविषयदुष्टस्तु—राजगमहिष्यधिगन्ता, अमालयुवराजसेनापलायप्रमहिषीसेवकश्च । **दुट्ठे पारंचिए त्ति** व्याख्यातम् ।

सम्प्रति **मूढे पारंचिए त्ति** व्याख्यायते [गाथा ९६]—स्त्यानर्द्धिनिद्राप्रमादवान् प्रमत्तः मूढोऽपि च एवात्र व्याख्येयः—पञ्चमनिद्रापरो यः अतिसंक्लिष्टपरिणामात् स्त्यानर्द्धिनिद्रोपगतो दिनदृष्टमर्थमुत्थाय प्रसाधयति । **वावारए त्ति**—व्यापारयति । तद्दुदये च केसवार्धबलसदृशी शक्तिर्भवति प्रथमसंहननिनः । **चूर्णिंकृदप्यग्रे पारां-त्तिकविधौ पमत्तपारंचिए** इति पाठं दर्शयिष्यति ।

२९-१. पोगलेत्यादि—पोगलं—मंसं १. मोदगा—लङ्गुया २. दन्ता—हथिदंता ३. फरुसगो—कुम्भकारो ४. वडसाला—डाली ५. एते थीणद्धीए उदाहरणा ।

तत्थ **पोगले** जहा—एगंमि गामे एणो कुटुंबी । पक्काणि य तेलियाणि य तिमण्णेषु य अणेगसो मंसप्पगारा भक्खेइ । सो य तहारुत्तणं थेरणं अंतिए धम्मं सोऊण पव्वइओ । विहरइ गामाइसु । तेण य एगत्यगामे मंसत्थि-एहिं महिसो विगिंचमाणो दिट्ठो । तस्स मंसे अभिलासो जाओ । सो तेण अभिलासेण अव्वोच्छिन्नेण भुत्तो । एवं अव-वच्छिन्नेण वियारभूमिं गओ । चरिमा सुत्तपोरुवी कया । पाउसीयावस्सया कया । तदभिलासी चेव सुत्तो । सुत्तस्से-व थीणद्धी जाया । सो उट्ठिओ गओ महिसमंडलं । अन्नं हंतुं भक्खियं सेसं आगंतुं उवस्सयस्सोवरि ठवियं । पच्चसे गुरुण आलोएइ—एरिसो सुविणो दिट्ठो । साहूहिं दिसावलोयं करितेहिं दिट्ठं कुणिमं । जहा एस थीणद्धी । थीणद्धिस्स लिंगपारंचियं पायच्छित्तं । तं से दिन्नं ॥ १ ॥

मोयगे त्ति—एणो साहू भिक्खं हिंडंतो मोयगभत्तं पासइ । सुचिरं उविक्खियं न लद्धं । गओ जाव तद्-ज्जवसिओ सुत्तो । उप्पन्ना थीणद्धी । राओ तं गिहं गंतुं भंतूण तं कवाडं मोयगे भक्खयति । सेसे पडिगगहे वेत्तुमागओ । वियडणं । चरिमाए भायणाणि पडिलेहंतेण दिट्ठा । एयस्स लिंगपारंचियं ॥ २ ॥

दंते त्ति—एणो साहू गोपुरनिगगओ हत्थिणा पक्खित्तो कहवि पलाओ । रुसिओ चेव पसुत्तो । उदिन्ना थीणद्धी । उट्ठिउं गओ, पुरकवाडे भंतूण गजो वावाइओ । दंतमुसले गहेऊणमुवागओ । उवस्सयवाहिं ठवित्ता पुणरवि पासुत्तो । पभाए उट्ठिओ सुविणं आलोएइ । साहूणं गयदंतदरिसणं नायं । तहेव विसज्जिओ ॥ ३ ॥

फरुसग त्ति—एगंमि महंते गच्छे कुम्भकारो पव्वइओ । तस्स राओ सुत्तस्स थीणद्धी उइन्ना । सो य मही-यच्छेयम्भासा समीवत्थाण साहूण शिराणि छिंदिउमारद्धो । ताणि सिराणि कलेवराणि य एगंते पडइ । सेसा ओस-रीया । पुणरवि पासुत्तो । सुविणमालोयणं । पभाए साहूसंभारणं नायं । दिन्नं च से लिंगपारंचियं ॥ ४ ॥

वडसालभंजणं ति—एगो साहू भिक्खायरिउं गओ । तथ पहे वडसाला रुक्खो । तस्स साला पहे तिन्नेण लंघेउं गओ । सो य साहू उम्हाभिहयभालो भरियभायणो तिसयभुखंतो इरियोवउत्तो वेगेण आगच्छमाणो ताए सालखंधाए सिरिण फिडिओ । रुसिओ जाव पासुत्तो । थीणद्धी उदिजा । उट्टिओ गओ । गंतूण तं सालं गहे-ऊणमागओ । उवस्सयदुवारे ठविया । वियडणा । नायं थीणद्धी । लिंगपारंची कओ ॥ ५ ॥

केइ आयरिया भणंति—सो पुव्वं वणहस्ती आसी । तओ मणुयभवमागयस्स थीणद्धी जाया । पुव्वभासा गंतूण वडसाला भंजणाणयं । सेसं तहेव । इह स्थानध्यां प्रथमसंहननिनः केसवाद्धवलसहशी शक्तिर्भवति । तदन्यत्र सामन्नबला दुगुणं तिगुणं चउगुणं वा भणति ।

अन्नमन्नं करेमाणे ति—सूत्रपदस्य व्याख्या—अन्योऽन्यं परस्परं मुखपायुप्रयोगतो मैथुनं कुर्वन् पुरुष-युगमिति विशेषः । अभ्य (भण्य ?) ते च—‘आसयपोसयसेवी केवि मणुसा दुवेयगा हुंति ।’

तेस्सि लिंगच्चिवेगो ति—तीर्थकराद्यासातनापरा आसातनापारंची भवति ।

चरिमट्टाणावत्तिसु ति [गाथा ९६]—चरिमट्टाणं पारंन्वियमेव । तस्यापत्तयस्तदतिचारसेवनानि तेषु प्रसज्यते, स च पाराश्रिकार्हः ।

२९—13. दध्मभावलिंगे चउभंगो ति—द्रव्यलिङ्गं रजोहरणादि, भावलिङ्गं महाव्रतादि । दध्वलिङ्गेण पारंन्विओ, भावलिङ्गेण य १. दध्वलिङ्गेण पारं०, न भावलिङ्गेण य २. भावलिङ्गेण पारं०, न दध्वलिङ्गेण ३. न दध्वलिङ्गेण पारं० न भावलिङ्गेण य ४. इति । चतुर्थः शून्यः । अग्रमहिष्यादिसेवनादौ संप्रकटसेवी ।

२९—14. उभयलिंगेणावि ति—द्रव्यलिङ्गेन भावलिङ्गेन च पाराश्रिको भवति ।

२९—15. जत्थु० गाहा [९९] दोसो व्रतलोपादिकः ॥ क्षेत्राण्येवाह—वसहीएत्यादि—वसही—वसतिः निवेशनं एकनिष्क्रमणप्रवेशानि ध्यायीनि गृहाणि । पाटको प्रामादेर्व्यवच्छिन्नः सन्निवेशः । साही प्रामगृहाणामेकपाटी । नियोगो राजकृतपुरदेशः, राज्यादिकः प्रवेशः, इत्येवंप्रकारक्षेत्रे यस्य यो दोषः सम्पन्नस्तस्मात् क्षेत्रात् स पाराश्रिकः क्रियेत् ।

२९—23. अन्नमन्नं ति—अन्योन्याधिष्ठानसेवनम् ।

२९—28. सूत्रार्थपौरुषी द्वे अपि शिष्येभ्यो दत्त्वा गुरुस्तस्य समीपे गच्छति ।

२९—31. आचार्यप्रेषितस्य चागीतार्थस्य जत्थ गओ ति गव्यूतद्वयस्थितपाराश्रिकान्तिके । अंतरालेव ति तत्सकाशादागच्छतः । से ति सूरिशिष्यस्य वा भक्तं पानं च उपनयन्ति साधवः ।

२९—35. अणवट्टप्पो० गाहा [१०२] परिहारतवो गिम्हसिसिरवासासु जहन्नमज्झिमुक्कोसो-गिद्धे चउत्थच्छट्टमाई, सिसिरे छट्टमदसमाई, वासासु अट्टमदसमवारसंताई; पारणए अलेवकडं । एवं तपःपाराश्रिकोऽपि । अतो अभिहितं—अणवट्टप्पो तवसा तवपारंचिया दोवि वोच्छिन्न ति । लिंगक्षेत्रकालैरनवस्थाप्य-पाराश्रिकास्तीर्थं यावदनुज्ञाताः ।

‘उद्देसऽज्जयणसुयखंधंगेसु’ इत्यादि [२३] गाथात आरब्ध ‘ज्ञोसिज्जइ सुबहुं पि इ’ इति इति [७९] पर्यन्तगाथां यावत् सप्तपञ्चाशत्गाथाभिज्ञानातिचार [दर्शनातिचार] चारित्रातिचारवस्तुत्रयगोचरं तवारिहं पायच्छित्तं भणियं । तदूर्ध्वं गाथात्रयेण च्छेदाहं । तदनु गाथाचतुष्टयेन मूलाहं । तदनु गाथासप्तकेनाऽनवस्थाप्याहं । तदनु गाथानवकेन पाराश्रिकमुक्तमिति शास्त्रसमुदायार्थः ।

३०—1. अथ शास्त्रसमाप्त्यर्थमुपसंहारगाथामाह—इय एस० गाहा [१०३] क्रियते अभिधीयतेऽर्थोऽनेनेति करणः शब्दः ।

जीयकप्पो ति—जीतमाचरितव्यं सर्वकालधरणा वा जीतं, तस्य कल्पः । कल्पशब्दो वर्णनायामत्र ।

यतः पठ्यते—

‘सामर्थ्ये वर्णनायां च च्छेदने करणे तथा । औपम्ये चाधिवासे च कल्पशब्दं विदुर्बुधाः ॥’

सामर्थ्येऽतो वर्धते कल्पशब्दस्तदर्थधातुनिष्पन्नत्वात् । वर्णनायां यथात्र । यद्वा कल्पितो वर्णितः ऋषितः । छेदने कल्पितं छेदितं वल्लम् । करणे ब्राह्मणार्थं कल्पिताः कृताः पूपाः । औपम्ये यथा—समुद्रकल्पमिदं तडागम् । अधिवासे यथा—कल्पिता अधिवासिता स्नानाय सज्जिता प्रतिमा । एतेष्वर्थेषु कल्पशब्दः ।

३०—४. परिणामगा—उत्सर्गापवादवेदिनः । कडजोगिणो—चउत्थाइ तवे कयजोगा । संग्गह-सीला—वल्गपात्रविष्यादिसङ्ग्रहपराः । अपरित्रान्ताः अखेदवन्त अङ्गोपाङ्गादिश्रुतार्थवेदिनः । बुद्धिवन्तो—मेधाविनः । एवमादीनि—आदिशब्दात्परिणताः श्रुतेन वयसा च । तत्र सोलवरिसारेण वयसाऽव्वत्तो, परेण वत्तो । श्रुतेन च अधीतनिषीधो व्यक्तः, शेषस्तदन्यः । तथा तरमाणगा—जे जं तवोकम्मं आढवेति तं नित्थरंति तदन्ये तरमाणा इत्यादि ग्राह्यम् ।

३०—२०. पावणं ति—पवित्रम् । निश्चितसूत्रार्थदायकश्चासौ अमलचरणश्च, तम् ।

॥ इति जीतकल्पचूर्णिविषया [विषमपद—] व्याख्या समाप्ता ॥

जीतकल्पबृहच्चूर्णौ व्याख्या शास्त्रानुसारतः ।

श्रीचन्द्रसूरिभिर्दृष्ट्या स्वपरोपकृतिहेतवे ॥ १ ॥

मुनि-नयन-तरणि (१२२७) वर्षे श्रीवीरजिनस्य जन्मकल्याणे ।

प्रकृतग्रन्थकृतिरियं निष्पत्तिमवाप रविवारे ॥ २ ॥

संघचैत्यगुरूणां च सर्वार्थप्रविधायिनः ।

वशा (विशो ?) ऽभयकुमारस्य वसतौ दृष्ट्या सुबोधकृत् ॥ ३ ॥

एकादशशतविंशत्यधिकश्लोकप्रमाण (११२०) ग्रंथाग्रं ।

ग्रंथकृतिः प्रविवाच्या मुनिपुंगवसूरिभिः सततम् ॥ ४ ॥

यदिहोत्सूत्रं किञ्चिद् दृष्ट्यं छद्मस्थबुद्धिभावनया ।

तन्मयि कृपानुकलितैः शोभ्यं गीतार्थविद्वद्भिः ॥ ५ ॥

॥ समाप्ता चेयं श्रीशीलभद्रप्रभुश्रीधनेश्वरसूरिपादपद्मचंचरीक

श्री श्री चंद्रसूरिसंरचिता जीतबृहच्चूर्णि-दुर्गपदविषया

निशीथादिशास्त्रानुसारतः संप्रदायाच्च

सुगमा व्याख्येति ॥

यावल्लवणोदन्वान् यावन्नक्षत्रमंडितो मेरुः ।

खे यावन्नद्राकौ तावदियं वाच्यतां भव्यैः ॥

परिशिष्टम् ।

। ष्ट ५३ उपरि सूचितं (२४-१४) जीतकल्पयत्रम् ।

निरपेक्ष	आचा०कृत	आचा० अकृत	उपा० कृत	उपा० अकृत	गी० स्थि० गी० स्थि० अकृत	गी० स्थि० गी० स्थि० अकृत	अगी० स्थि० अकृत	अगी० स्थि० अकृत	अगी० स्थि० अकृत	अगी० स्थि० अकृत
०	पाराचिकं	अनवस्था०	अनवस्था०	मूलं	छेदः	छेदः	छेदः	६१	६१	४१
०	अनवस्था०	मूलं	मूलं	छेदः	६१	६१	४१	४१	४१	४
मूलं	मूलं	छेदः	छेदः	६१	६१	६१	४	४	४	०
छेदः	छेदः	६१	६१	६१	४	४	०	०	०	०
६१	६१	६	४१	४	०	०	०	०	०	२५
६	६	४१	४	०	०	०	०	०	०	२०
४१	४१	४	४	०	०	०	०	२५	२०	१५
४	४	०	०	०	०	२५	२०	२०	१५	१०
०	०	०	०	२५	२०	२०	१५	१५	१०	५
०	०	२५	२५	२०	१५	१०	५	१०	५	५
२५	२५	२०	२०	१५	१०	१०	५	१०	५	५
२०	२०	१५	१५	१०	५	५	५	१०	५	५
१५	१५	१०	१०	५	५	५	५	१०	५	५
१०	१०	५	५	५	५	५	५	१०	५	५
५	५	५	५	५	५	५	५	१०	५	५